GÖNÜL UZELLİ

Slav Mitolojisi

İnanışlar ve Söylenceler

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

GÖNÜL UZELLİ • Slav Mitolojisi
YKY

SLAV MİTOLOJİSİ
İNANIŞLAR VE SÖYLENCELER

Gönül Uzelli (1959, Varna, Bulgaristan) 1971'de ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç etti. 1978'de Vatan Lisesi'nden, 1983'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun oldu. 1985'te İ.Ü. Güzel Sanatlar Bölümü'nde okutman olarak göreve başladı. 1990'da Prof. Dr. Nurhan Atasoy yönetiminde "Bulgaristan Türklerinde Gelenek, Görenek ve Giyim Kuşam" konulu yüksek lisans tezini bitirdi.

1992-1993 öğretim yılında İ.Ü. Edebiyat Fakültesi'nde yeni kurulan Slav Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalında, Rus Kültürü ve Leh Kültürü dersleri vermek üzere okutman olarak görevlendirildi. 1992'de Rusya Bilimler Akademisi'nin verdiği bursla Moskova ve Sankt Peterburg'ta araştırmalar yaptı. 1993'te Moskova'da müze ve kütüphanelerde incelemelerde bulundu. 1995'te Prof. Dr. Gül İrepoğlu yönetiminde "XVIII. - XIX. Yüzyıllarda Rus Resim Sanatı" konulu doktora tezini savunarak doktor unvanını aldı.

Bilimsel araştırmaları için 1994'te Bulgaristan ve 1997'de Rusya'da araştırmalarda bulundu. Rus Resim Sanatı, Rus Kültürü ve Slav Mitolojisi konularında birçok makale yazdı. *XVIII.-XIX. Yüzyıllarda Rus Resim Sanatı* ve *I. Petro Döneminde Sanat* başlıklı kitapları yayımlandı.

Halen İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Profesör olarak görev yapan Gönül Uzelli Rus Kültür Tarihi, Slav Mitolojisi, Rus Sanatında Toplumsal Gerçekçilik, Edebiyat ve Sanat İlişkisi derslerini vermektedir.

GÖNÜL UZELLİ

Slav Mitolojisi
İnanışlar ve Söylenceler

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4718
Özel

itolojisi - İnanışlar ve Söylenceler /

itap editörü: **Mine Haydaroğlu**
Düzelti: **Ömer Şişman**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Arzu Yaraş**

Aleksandr Puşkin'in "Ruslan ve Ludmila" sunu bölümünün çevirisi:
Prof. Dr. Ataol Behramoğlu.
Hristo Botev'in Hadji Dimıtır şiiri çevirisi: Prof. Dr. Emine İnanır
Diğer tüm alıntı ve şiir çevirileri: Prof. Dr. Gönül Uzelli

Resimler: Aşağıdaki sanatçıların ve kurumların izniyle:
İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk / Первый музей славянской мифологии, г.Томск
Tretyakov Devlet Galerisi, Moskova /Государственная Третьяковская галерея, Москва
a)V.M. Vasnetsov Müze Evi, Moskova / Дом-музей В.М.Васнецова, Москва
Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova / Музей Славянской Культуры Им.Константина Васильева, Москва
Rus Devlet Müzesi, Sankt Peterburg / Государственный Русский музей, Санкт-Петербург
Nikolay Rerih, New York / Nicholas Roerich Museum, New York
Kikinda Devlet Müzesi,Sırbistan / Народный музей Кикинда, Сербия
Ulusal Müze, Belgrad / Народный музей у Београду
Krakov Arkeoloji Müzesi, Krakov / Muzeum Archeologiczne w Krakowie
Ressam Nella Genkina / Нелла Генкина
Ressam Igor Ojiganov / Игорь Ожиганов
Ressam Marına Meşkova / Марина Мешкова
Ressam Virjinya Stoyanova / Виржиния Стоянова

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok Kat: 2 34310 Haramidere / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 00
Sertifika No: 12026

itleri İnanışları Söylenceleri ismiyle, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2015
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Eylül 2016
ISBN 978-975-08-3746-3

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2016
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kultur Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
altı Caddesi Karakoy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karakoy 34425 Istanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Erkut'a

İçindekiler

Önsöz • 9
Giriş • 11
Yaratılış • 19
Pagan Tanrılar • 38
Doğa Olayları ve Mitleri • 67
Mitolojikleşmiş Varlıklar • 89
Doğa, Mekân Cinleri ve Perileri • 117
Doğaüstü Varlıklar • 143
Mitolojikleşmiş Tarihsel Kahramanlar • 153
Kişileştirilmiş Soyut Kavramlar • 162
Öteki Dünya • 171
Kötü Güçlere Sahip Varlıklar • 183
Notlar • 198
Kaynakça • 214
Resim Listesi • 220

Resimler • 223

Ruslan ve Lyudmila

Sunu

Deniz kıyısında bir meşe
Meşede altın zincir:
Bilge bir kedi gündüz gece
Zincirin çevresinde gezinir;
Sağa gider, türkü mırıldanır,
Sola gider, masal anlatır.
Nice şaşılası şey var orada
Dolanır çevrede orman cini,
Denizkızı oturur dallarda;
Görülmedik canavar izleri,
Kimsenin bilmediği yollarda;
Orada tavuk bacakları üzerinde bir kulübe
Ne penceresi ne kapısı var;
Orman, çayır göz alabildiğine
Kumsal ve ıssız kıyıda
Gün ağarırken yarılıyor dalgalar,
Ve otuz yakışıklı bahadır
Çıkıyor artarda billur sudan,
Ve deniz erbaşı onlarla birlikte,
Şehzade geçerken oradan
Esir alıyor korkunç çarı;
Halkın önünde, bulutlarda
Ormanın, denizin üstünden
Büyücü taşıyor bahadırı;
Prenses çile çekiyor zindanda,
Bozkurt candan hizmet ediyor ona;
Baba Yaga uçuyor havanıyla
Homurdana homurdana
Pinti çar Koşçey hazinesi üstüne titriyor
Orası Rus ruhu kokuyor.
Ben de ordaydım, bal şerbeti içtim
Meşeyi gördüm deniz kıyısında
Oturdum altına, bilge kedi
Masallarını anlattı bana
Aklımda kalan birini
Şimdi ben anlatayım dünyaya..

A. S. Puşkin
Çeviri: Prof. Dr. Ataol Behramoğlu

ÖNSÖZ

Mitlerin ortaya çıkışı insanlığın kültürel tarihi için oldukça önemlidir. İlkel toplumlarda mitoloji dünyayı anlamanın temel yolu ve insanlığın manevi kültürünün bir parçasıdır. Mit ilkel insanların dünya algısını kültürel ve tarihsel gelişimle özgün bir şekilde alakalı kılar. İnsan kendini doğa ve toplumdan soyutlamaz. Mitoloji bilincini anlamak için de doğa ve toplumdan ayrı düşünülemeyen insanın dünyayı anlama çabasını irdelemek gerekir. Bu nedenle mitolojide doğa olayları ve nesneler insana özgü özellikler, eylemler ve duygularla kişileştirilir. Mesela güneş, insan biçiminde bir tanrı olarak görünür. Söylencelerin en önemli özelliği ise günümüzde bireysel ve toplumsal ilişkilere yönelik konuların, karakterlerin, nesnelerin sembolik olarak yer almasıdır.

XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren bilim adamları bilinen mitlerin dışında Eski Hintliler, İranlılar, Almanlar, Slavlar ve başka halkların mitlerine dikkat çekmeye başlarlar. Bu çalışma ise Slav mitleri üzerinedir. Rus, Ukrayna, Belarus halklarının Doğu Slav halkları oldukları bilinir, fakat bunlar biraz daha geç ortaya çıkarlar. Rusya ve Ukrayna XIV.-XVI. yüzyılda, Belarus ise XVI.-XVIII. yüzyılda dikkati çeker. Bu nedenle bu üç halkın mitolojik anlatıları birbirine benzer. Slav mitolojisi Avrupa mitolojisinden büyük ölçüde farklıdır. Her şeyden önce Slav mitolojisi birtakım nedenlerden dolayı tutarlı görünmez. Doğu Slav kabileleri IV.-VI. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tek bir sistem yoktur. 988 yılında Hıristiyanlığın kabulünden sonra ise putlar yıkılır, pagan dini yasaklanır çünkü Hıristiyanlara daha önceki dinlerden, mitolojik kavramlardan kalan pagan kalıntılarının zarar verdiği düşünülür.

Slavlarda mitlerin önemli özelliklerinden biri sadece sözlü olmalarıdır. Herhangi yazılı bir pagan geleneği yoktur. Yazı, Hıristiyanlığın kabulüyle ortaya çıkar. Pagan tanrıları ve inançları hakkında bazı yazılı kaynaklar vardır. Ancak bunlar eski Rus devletini ziyaret eden Bizanslılar tarafından paganlıkla ilgili yazılmış yazılardır. Slav mitoloji sistemi az ya da çok güvenilir bir şekilde bu kaynaklara göre şekillenir.

Bu kitabın konusunu oluşturan Slav mitleriyle ilgili çalışma Rus Dili ve Edebiyatı bölümünde 1992 tarihinden itibaren verdiğim derslerle başlamıştır. Araştırmalarımız 2009 yılından itibaren yoğunlaşmıştır. Araştırmanın konu ve kapsamı İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Birimi'nden (Normal proje No.22425) destek alınmasıyla genişlemiş ve Rusya-Moskova, Polonya-Varşova, Bulgaristan-Sofya ve Makedonya-Üsküp devlet kütüphanelerinde devam etmiştir. Kitap, uzun yıllardır dersi i verdiğim ve çok etkilendiğim Rus kültürü içindeki bir boşluğu dolduracağı ümidiyle özgün bir araştırma ve yoruma dayandırılarak hazırlanmıştır. Rus kültürü ve Slav halklarıyla ilgili

yazdığım bu kitabın Slav kültürüne ilgi duyan herkes için yararlı bir kaynak olmasını diliyorum.

Rus sanatı ve kültürüne ilgi duymamı sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Nurhan Atasoy ve Prof. Dr. Gül İrepoğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu kitabın hazırlanması sırasında değerli fikir ve önerilerini aldığım, çalışmanın çeşitli aşamalarında bana katkıda bulunan sevgili dostlarıma da teşekkür etmek istiyorum: Çalışmanın her aşamasında beni destekleyen ve yönlendiren Prof. Dr. Zeynep Günal; Eski Slav ve Bulgar metinlerinin ve şiirlerinin çözümlenmesinde yardımcı olan Prof. Dr. Emine İnanır; A.S. Puşkin'in *Ruslan ve Lyudmila* şiirinin Sunu bölümünü Türkçeye çeviren Prof. Dr. Ataol Behramoğlu; Bulgaristan Sofya Üniversitesi'nden Dr. Galina Petkova, Dr. Mariya İlçeva; Makedonya Üsküp Üniversitesi'nden Mayda Şabanova; eski kaynaklara ulaşmama yardımcı olan Lola Kadırova'ya ve görsel malzemelerini cömertce kullanmama izin veren ressam Nella Genkina'ya, Rusya Tomsk'ta bulunan İlk Slav Mitoloji Müzesi'ne, Amerika Birleşik Devletleri New York'ta bulunan Nicholas Roerich Museum'a, Sırbistan'da bulunan Kikinda Devlet Müzesi ve Belgrad Ulusal Müze'ye, Polonya Krakov'ta bulunan Krakov Arkeoloji Müzesi'ne teşekkür ediyorum. Yeni kaynakları taramada yardımcı olan eski öğrencilerim, geleceğin bilim adamları Nazan Coşkun Karataş, Yulva Muhurcişi, Sinem Küçük, İren Dilara Ayas, Seyhan Uçar, Eda Tan Metreş, Tülay Akbaba, Natalia Klein, Yrd. Doç. Dr. Leyla Çiğdem Dalkılıç ve kitabın her aşamasında bana yardımcı olan Canan Ersoy, Hakan Karataş; desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Gaye Ertin, Elanur ve Edanur Yarımay'a sevgilerimi ve teşekkürlerimi bir kez daha iletiyorum.

Gönül Uzelli, 16 Haziran 2016, Moda

GİRİŞ

Mitoloji sözcüğü, Yunanca *mit* ve *logos* kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşur. Mit sözcüğü sözlüklerde *söz, rivayet, masal* olarak açıklanır. Bu değişebilir anlamlardan yola çıkıldığında mit, insanlığa ait kavram ve olgularla ilgili hikâyelere verilen isimdir. Türkçe sözlüklerde *mit*, geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücünün etkisiyle biçim değiştiren, alegorik anlatımlı bir halk hikâyesi olarak karşımıza çıkar, ayrıca bu hikâyelerde geçen kişiler ve kavramlar için de kullanılır. Fuzuli Bayat'ın deyişiyle "mit: Dünyanın ve hayatın menşei, tabiat olayları, Tanrılar, efsanevi kahramanlar ve ruhlar hakkında insanların en eski tasavvur ve düşüncelerinin ifadesidir."[1] Mircea Eliade *Mitlerin Özellikleri* adlı yapıtında mit kelimesinin en az kusurlu bulduğu tanımını şu şekilde yapar: "Mit kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanda, 'başlangıçtaki' masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatır."[2] Rus bilim adamı V. Propp ise *Sihirli Masalların Tarihi Kökleri* (*İstoriçeskiye korni volşebnoy skazki*) adlı kitabında miti "İnsanların, varlığına inandığı Tanrılar ve ilahi kuvvetler hakkındaki hikâyeler" şeklinde tanımlar.[3]

İkinci sözcük olan *logos* ise Yunancada *söz, düşünme, akıl ile kavrama* anlamına gelir. Şu halde mitoloji mitlerin ortaya çıkışını, anlamını inceleyen bir bilimdir. Mitoloji kavramının tam Türkçe karşılığı ise *söylence bilimidir*. Yine Fuzuli Bayat'ın tanımına göre mitoloji, çeşitli konularda olan mitlerin tamamıdır.[4] Öte yandan S. Tokarev *Dinin Erken Formları* (*Rannıye formı religii*) adlı yapıtında mitolojinin, insan düşüncesinin ilk safhalarında insanın her şeyi bilmek isteğinden doğduğunu söyler ve mitolojiyi dünyanın oluşumunu cahilce hayallerinde canlandıran ve onu kendilerince biçimlendiren halkın hayallerinin ürünü olarak açıklar.[5] Bilge Seyidoğlu *Mitoloji Üzerine Araştırmalar: Metinler ve Tahliller* yapıtında mitolojiyi kısaca *mit bilimi* olarak açıklar ve daha çok mitlerin tanımları konusuna değinir.[6] Peki, mit nasıl ortaya çıkar? En ilkel toplumlarda sistemli bir şekilde mi uydurulur yoksa kendiliğinden temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış, bir toplum sözleşmesi olarak dilin gelişmesiyle önemli söylencelerin aktarılmasıyla mı oluşur? Nurullah Ata *Mitoloji* adlı yapıtında mitin ortaya çıkışı ile ilgili açıklamalara yer verir. Ona göre mitler, insanları etraflarında gördükleri doğal olayların sebeplerini araştırmaya sevk eden ihtiyaçlardan doğar.[7] Bu merak en ilkel halimizde bile vardır. Örneğin insan nereden gelip nereye gittiğini, hayatın ve ölümün ne olduğunu, pınarların yerden nasıl fışkırdığını, fırtınaların niçin koptuğunu, yağmurun nasıl yağdığını bilmek ister. Bilinmeyen her şey insanda merak, hayranlık ya da korku duygusuna sebep olur. Henüz bilimden habersiz olan insan, yaşadığı dünyada en ufak doğa olayları hakkında bile kendisini tatmin edecek bir anlam bulamaz ve sonunda kendinden üstün birtakım

güçlerin bulunduğuna kanaat getirir. Bunlara, temsil ettikleri muhtemel doğal olgulara uygun anlamlar yükler. İşte bu anlamlardan ilahlar, cinler, şeytanlar doğar. Onların yaptıkları, sözleri ise her toplumda değişiklikler göstererek o toplumun mitolojisini oluşturur. Bu kadar kolay açıklanabilen ilk mitlerin en gelişmiş kavimden uygarlıkta en geri kalmış olanına kadar aynı basitlikte olduğunu belirtmek gerekir. Ancak ve ancak çok sonraları Antik Yunan şairlerinin en yeteneklilerinin duygu ve hayal dünyasında şiirli, macera dolu bir hale büründüğünü söylemek yanlış olmaz. Bu konuda özellikle klasik mitoloji şairlerini örnek göstermek mümkündür. Örneğin *İlyada* ve *Odessa*'nın yazarı Homeros gibi.

Mircea Eliade mitlerin yapısını şöyle sınıflandırır: 1- Mit doğaüstü varlıkların eylemlerinin öyküsünü oluşturur, 2- Bu öykü kesinlikle gerçek ve kutsal bir öykü olarak kabul edilir, 3- Mit her zaman için bir yaratılışla ilgilidir. Bir şeyin yaşama nasıl geçtiğini ya da bir davranışın, bir kurumun nasıl yaratılmış olduğunu bildirir. Bu nedenle mitler insana özgü her anlamlı eylemin örnek tiplerini oluştururlar. 4- İnsan miti bilmekle nesnelerin kökenini de bilir, bu nedenle nesnelere egemen olmayı ve onları istediği gibi kullanmayı başarabilir. 5- İnsan miti yeniden anımsatılan ve yeniden gerçekleşme aşamasına getirilen olayların kutsal, coşku verici gücünün etkisine girmek anlamında yaşar.[8] Mitoloji bilimsel bir merakı gidermeye yöneliktir. Örneğin yukarıdaki sınıflandırma mitolojinin ortaya koyduğu bir tezdir ve onun çalışma alanına girer. Mitolojinin sınıflandırılması konusunda ise birçok etken göz önünde bulundurulur. Bunun sonucu olarak, mitoloji konulu her bir kitapta farklı açıdan sınıflandırılarak incelenmiş çalışmalar görmek olasıdır.

Bu konuda özellikle XVIII. yüzyılda milliyetçilik akımının önem kazanmasıyla birlikte çeşitli milletler tarih, sanat, müzik, resim ve edebiyat gibi alanlarda uluslarının vermiş olduğu yapıtları araştırmaya başlarlar. Bu alanlarda bilimsel çalışmalara hız verilir. Elbette mitoloji de bu çalışmalardan payına düşeni alır. Alman Grimm kardeşlerin yaptığı çalışmaya benzer bir çalışma Rus söylenceleri için Aleksandr Afanasyev tarafından 1855-1863 yıllarında yapılan *Rus Halk Masalları*'dır (*Narodnıye russkie skazki*).

Fuzuli Bayat'ın belirttiği gibi, XIX. yüzyıla kadar Avrupalılar tarafından yalnızca antik mitoloji, yani eski Yunan ve Romalıların tanrılar ve diğer olağanüstü güçler hakkındaki söylenceleri bilinir. Bunun öncesinde, örneğin Helenistik devirde, Yunan filozofları mitleri anonim eserlerden meydana gelen alegorik anlatımlar olarak açıklarlar. Aristoteles mitolojinin insanın hakikat karşısındaki şaşkınlık ve hayret duygusundan doğduğundan bahseder. Herodotos tanrıları ilahileştirilmiş şahsiyetler, mitleri ise tarihi olayların yansımaları olarak açıklar. Nitekim Fuzuli Bayat, mitolojide karşılaştırmalı yöntemin temelinin Herodotos tarafından atıldığını savunur.[9]

Görüldüğü gibi, mitolojiyle ilgili çalışmalar Helenistik dönemden beri yapılmaktadır. Bu konuda söylencelerin salt metinleri in yanında, felsefi temelleri ve açıklamaları üzerine de toplanacak pek çok teori mevcuttur. Nitekim XVIII. yüzyılda İtalyan filozof C. Viko kendi dönemine kadarki mitolojinin çıkışı ve olu-

şumu hakkında iki kuram geliştirir ve mitolojiyi ikiye ayırır: 1- Doğayı açıklayan mitler (Natürmitoloji), 2- Sema cisimlerini öğrenen mitoloji (Astromitoloji).[10]

XVIII. yüzyıldaki milliyetçi akıma geri dönüp bu akımın mitoloji çalışmalarını nasıl etkilediğini açıklamak gerekirse şunu söyleyebiliriz: Fransız Devrimi sonrası yeni ortaya çıkan milletler kendi tarih ve söylencelerini araştırırlar ve böylece mitoloji çalışmaları ulusal olarak ele alınır. Bunun sonucunda XIX. yüzyılda Yunan mitolojisi, Türk mitolojisi, Japon mitolojisi, Çin mitolojisi gibi mitolojiler birbirlerinden ayrılır. Daha geniş coğrafi alan kapsamında bakıldığında ise Amerika mitolojisi, Afrika mitolojisi, Britanya adaları mitolojisi gibi ayrımlar görülür. Fakat birçok mitografın söylediği gibi, mitoloji araştırmalarına Hint, Mısır veya Yunan mitolojilerinden başlamak gerekir. Hem isim hem de yapı anlamında, dünyanın çeşitli coğrafyalarında bulunan söylenceler karşılaştırıldığında, zenginlik ve içerik bakımından kaynaklık edebilecek güçte bahsi geçen mitler temel alınmaktadır.

Dünya genelinde mitlerin yorumunda, dış etkenlere bağlanmaksızın mitler bilinçaltının oluşturduğu iç dünyaya atfedilir. Sigmund Freud mitleri insanın bilinçaltındaki istek, korku ve güdülerin ifadesi olarak görür. Ünlü Alman yazar Goethe'nin kendi çağında Dünya Edebiyatı (*Weltliteratur*) diyerek edebiyat yapıtlarını birleştirme düşüncesi gibi, Freud da tüm mitlere ulus, coğrafya ayırt etmeden tek bir araştırma penceresinden, aynı psikolojik süreçte olan insanın yaratımı olarak bakar.[11] Tüm dünyadaki mitolojilere bu gözle bakıldığında, onları konularına göre sınıflandırmak mümkün olur. Böylece tamamını yaratılış söylenceleri, bereket söylenceleri, kahramanlık söylenceleri, ritüel söylenceleri, kült söylenceleri, prestij söylenceleri, eskatolojik söylenceler, sosyal söylenceler ve bu konuları inceleyen ilgili mitolojiler olarak ayırmak olasıdır.

Mircea Eliade ise mitolojiyi ilkel mitoloji, klasik mitoloji, eskatoloji mitolojisi, çağdaş mitoloji olarak dört ana hat üzerinde incelemiştir. İlkel mitoloji, henüz anlatılagelen söylencelerin sözlü evrede olduğu, herhangi bir kişi ya da kurum tarafından kasıtlı ya da kasıtsız değişikliğe uğramamış şeklidir. Mircea Eliade'nin söylediği gibi: "İlk gezginler, misyonerler ve etnografların sözlü evrede tanımış oldukları 'ilkel' mitolojilerin de sonunda yazılı metinlerle kuşaktan kuşağa aktarılmış olan büyük mitolojiler gibi bir tarihi vardır."[12] Klasik mitoloji, özel anlamda Yunan ve Roma söylenceleri çalışmaları için sıklıkla kullanılmaktadır. Bunların büyük bir bölümü Hesiodos ve Homeros tarafından anlatılmış, istemli olarak değiştirilmiş ve bir biçime sokulmuştur. Yunan mitlerini kendinden sonraki çağda mirasçısı olan Roma, olduğu gibi kabul eder. Bugün medeniyet, sanat, edebiyat bağlamında kendi köklerini eski Yunan'la özdeşleştiren Avrupa, bu büyük ve baskın mitolojinin büyük oranda mirasçısı sayılır. Eskatoloji mitolojisi Ortaçağ'da mitsel düşüncenin tekrar canlanmasıyla görülür. "Bütün toplumsal sınıflar kendi öz mitoloji geleneklerinin arayışı içindedirler."[13] Özellikle şövalyeler, din adamları öteki dünyaya ilişkin söylencelerde kendilerine yer bulmak ve orada bahsi geçen kişilikler gibi olmak için çalışırlar. Haçlı Seferleri, buraya katılan şövalyelerin kendilerini bürüdükleri ruh hali ve ulaşmak istedikleri zafer,

buna örnek oluşturabilir. Onlar Tanrının kutsal toprakları için savaşan askerlerdir ve kutsanmışlardır. Çağdaş mitolojiye gelince, daha çok doğaüstü bazı özelliklerle kurgulanan yapıtlar olarak karşımıza çıkar. Ancak yine de bunların bazı özelliklerini klasik mitolojide bulmak olasıdır.

Dünya Halkları Arasındaki Mitolojik Sistemde Slav Mitolojisinin Yeri

Edebiyatta yer alan antik mitolojinin ve Doğu ülkeleri mitolojisinin aksine, Slav söylenceleriyle ilgili metinler, söylencelerin oluşmaya başladığı sırada yazının bilinmemesinden dolayı günümüze ulaşmamıştır. V.-VII. yüzyıllardaki büyük göçten sonra Slavlar, Elbe nehrinden Dnepr ve Volga nehirlerine, Baltık Denizi'nin güney kıyılarından Balkan Yarımadası'nın kuzeyine kadar Merkez ve Doğu Avrupa topraklarını sahiplenirler. Yüzyıllar sonra Slavlar birbirlerinden ayrılır ve Avrupa'nın en kalabalık üç kollu ailesini oluştururlar. Doğu Slavlar: Belaruslar, Ruslar ve Ukraynalılar; Batı Slavlar: Polonyalılar, Slovaklar, Çekler (Baltık Slavları XII. yüzyılda Germenlerle asimilasyona uğramış komşulardır); Güney Slavlar: Bulgarlar, Makedonlar, Sırplar, Slovenler, Hırvatlar ve Boşnaklardan oluşur.[14]

Slavlar birbirlerinden ayrılsalar da, günümüzde mitolojinin onları birçok ortak noktada birleştirdiği görülür. Bütün Slavların fırtına tanrısı ile şeytani rakibinin mücadelesi ve fırtına tanrısının zaferi hakkında ünlü söylenceleri vardır; tüm Slav geleneklerinde kış sonunda, kötü güçlerin sembolü olan bostan korkuluklarının yakılması ya da efsanevi varlıkların gömülmesi ortak bir gelenektir. Atalara tapınma ve doğa güçlerini tanrılaştırma, Slav pagan dininde ve Slav mitolojisinde bulunur. Halk söylencelerinde ve şarkılarında geçen Slav Tanrıları hakkında günümüze kadar ulaşan belirsiz tanıklar, bizi doğanın aydınlık ve karanlık güçleriyle mücadelesine, varlığı yokluğa, yazı kışa, aydınlığı karanlığa, yaşamı ölüme ulaştırır. Bu düşünceler ile ölümden sonra yaşam ve ataların mücadelesi iç içe geçer. Ölülerin ruhları dünyanın sonunda, güneşin battığı yerde, uzak bir ülkede bulunur. Bu ülkeye gidecek olan definin yapıldığı yer uzun bir yol olarak görülür ve öleni çeşitli eşyalarla donatmanın gerekli olduğuna inanılır. Cenaze töreninden önce ruh yeryüzünde dolaşır. Eğer doğru tören gerçekleşmemişse, ruh yeryüzünde sonsuza kadar dolaşmaya mahkûmdur.

İbn Fazlan 922 yılında yazdığı seyahatnamesinde, ölen kişinin, ölülerin dünyasına olan yolculuğunu kolaylaştırmak için Slavların yakma işlemine başvurduklarını, yakılan odun yığınındaki ateşin aniden ruhu bedenden ayırdığını ve onu gökteki evine gönderdiğini yazar.[15] Bu ateşle ilgili P.N. Milyukov, birbirlerinden bağımsız olarak ortaya çıkan, atalara tapınma ve doğa güçlerini tanrılaştırma gibi iki dini inanç sistemi arasında bağlantı kurar. Ateş bir yandan cennet tanrılarının bir habercisi ve yeryüzünde güneş tanrısının ortaya çıkışı olarak düşünülürken, diğer yandan da ruhun temizlenmesine yardımcı olduğuna inanılır ve bu nedenle aileyi koruyan ev tanrıları gibi, ataların ruhları da birer

sembol haline gelir. Ateşin cennet tanrısı ve aile toplumunun tanrısı olarak görülmesiyle halk, ateş hakkındaki düşünceleri bir bütün olarak ele alır. Ateşin bu ikili anlamı Batı Slavların inançlarında net bir şekilde kendini gösterir, ateşhem alevler çıkaran bir ejderha hem de ev sahibine farklı hazineler ve meyveler getiren bir ev tanrısı olarak görülür. Slavlar arasında Hıristiyanlık yayılmaya başladığı sırada, Slav mitolojisinde tanrıların temsilcileri Yunanlılarda olduğu gibi net değildir. Slav Tanrılarının insan biçiminde net tasvirleri yoktur ve kişileştiren unsurlar henüz meydana gelmemiştir. Benzer bir şekilde, Slavların atalarının tam biçimleri ve Yunan ve Romalılarda olduğu gibi hükümleri yoktur. Slavların dini görüşleri, Aryan kabilesinin ortak mirasını oluşturan eski dini inançlara indirgenebilir. Bu inançlar, Slavlar ayrı bir kabile olarak ortaya çıktığında çoktan vardır ve hemen hemen hiç değişmemişlerdir. Bu nedenle katı ibadet formları ve belirli bir ibadet yerleri oluşmamıştır. Sadece Baltık Slavlarında sağlam bir din örgütlenmesi görülür: Uğruna tapınaklar dikilen putlar, bilinir bir rütbede ibadetini yerine getiren keşişler, hiyerarşik yapısı olan ünlü ritüeller ve zamanla önem kazanan birincil sınıf. Diğer Slav kabilelerinde halka ait bir put, tapınak ya da keşiş yoktur; kabile ve gök tanrılarına yapılan adaklar kabile temsilcileri tarafından yerine getirilir.

Ruslar, Varegler'in etkisi altında oldukları için kendi tanrılarını putlaştırırlar. Eski Rus metinlerinde, özellikle Nestor'un XI. yüzyılda yazdığı *Geçmiş Yılların Öyküsü* (*Povest vremennih let*) adlı tarihi olayları yansıtan elyazmasında ilk putlardan şöyle söz edilir: "Kiyev knyazı Vladimir putları sarayının ve bahçesinin dışına, Kiyev tepelerine dikti. Perun'un gövdesi ahşaptan, başı gümüşten, bıyıkları altındandı, yanında Hors-Dajdbog, Stribog, Smargl, Makoş'un putları yer almaktaydı."[16] Rusya'da tapınaklar ilk kez X. yüzyılda Vladimir döneminde ortaya çıkar. Bu tapınaklar söylenceye göre Knyaz Vladimir tarafından yaptırılır, hatta bu süreçte kendisi adaklar adar. Vladimir aynı zamanda Rusya'da, Hıristiyan inancının gelişimine katkıda bulunmaya çalışır ama gerçekleştiremez. Uzun bir süre pagan inancının kalıntılarını ortadan kaldırmayı başaramaz. Hıristiyanlığın kabulüyle birlikte Slavların toplum bilinci, eski pagan inancını yenisiyle birleştirir, kendi tanrılarının bazılarını Hıristiyan azizlerle özdeşleştirir, bazılarını kötü ruh seviyesine indirger. Bazı kabile tanrılarına olan saygı ise korunur. Cosmas Pragensis (1045-1125) bu durumu şöyle anlatır: "Birçok yerleşimci, özellikle de paganlar arasında şu ana kadar gördüklerimden bazıları ya nehirlere ya da ateşe tapıyor. Bazıları ormanlara, ağaçlara ya da kayalara hayranlık duyuyor, bazıları dağlara ya da tepelere adaklar adıyor, bazıları ise evlerindeki işlerini ya da kendilerini düzene sokmaları için sağırlara ve körlere dua ediyorlar."[17] Slav mitolojisinin daha ilginç bir yansıması ise, pagan inançlarının Hıristiyan bayramlarına adanması ve uyarlanmasıdır. Diğer Aryan halkları gibi Slavlar da mevsimlerin döngüsünü doğanın aydınlık ve karanlık güçlerinin bitmek bilmeyen savaşları ve sıralı zaferleri olarak hayal ederler. Bu döngünün başlangıç noktası yeni yılın başlangıcı, yani yeni güneşin doğuşudur. Slavlar bu bayramın pagan öğelerini İsa'nın doğumuyla özdeşleştirirler. Pagan Slavların baharı ve yaz gündönümünü

törenlerle karşılaması Hıristiyan bayramlarıyla özdeşleştirilir. Pagan özellikleri sayesinde bayram isimleri tanrı isimlerine dönüşür. Slav mitolojisinin özelliği, yaratıcılarının dünya görüşüyle bağlantılı olmasındadır. Eski dönemde pagan tanrılara inanan insanlar, bütün bu varlıkların sürekli olarak hayatlarına müdahalede bulunduklarına ve dünyaya geldikleri andan ölümlerine kadar insanlarla iletişim halinde olduklarına inanırlar.

Slavlar iyi ve kötü cinlerin ve ruhların yanı başlarında olduklarına, hasadı toplamalarına yardım ettiklerine, hastalık getirdiklerine, mutlu bir aile yaşantısı sunduklarına, eve düzen getirdiklerine ve kötü davranışları cezalandırdıklarına inanırlar. Sayıca az olan ve şimşek, ateş, yağmur gibi doğa olaylarına hâkim olan tanrılardan korkup onlara saygı duyar, onları dualar ve adaklarla sakinleştirmeye çalışırlar. Slav metinlerinin ve Tanrı imajlarının bu zamana kadar korunamamasından, Hıristiyanlaştırma sürecinin pagan geleneğini durma noktasına getirmesinden dolayı temel bilgi kaynakları Ortaçağ günlükleri, paganizme karşı söylemler, arkeolojik buluntular, folklorik ve etnografik derlemelerden oluşur. Batı Slav tanrıları hakkındaki bilgiler de oldukça azdır; bunu XV. yüzyılda Leh tarihçi Yan Dlugoş'un yazdığı, içinde tanrı listelerinin ve onların Roma mitolojisiyle eşleşmelerinin bulunduğu *Polonya Tarihi* (*Historia Polski*) adlı yapıtta görmek olasıdır. Birçok bilim adamının düşündüğü gibi, Çek ve Slovak tanrılar hakkındaki bilgilere eleştirel bir yöntemle başvurulması gerekmektedir.[18] Güney Slav mitolojisi hakkında da çok az bilgi bulunmaktadır. Bizans ve diğer güçlü Akdeniz medeniyetlerinin etkisi altına erken giren Güney Slavlar, kendi geçmiş tanrıları hakkındaki bilgilerin çoğunu yitirirler. Daha çok Doğu Slav mitolojisi hakkındaki bilgiler korunabilir. Fakat Slavların mitolojik birikimleri hâlâ halk geleneklerinde, bayramlarında, inançlarında, törenlerinde, şarkılarında, masallarında, büyülerinde ve kehanetlerinde yaşamaya devam eder. Eski mitolojik kişilikler söylencelerde, atasözleri ve deyimlerde açık bir şekilde vurgulanır.

Slav mitolojisi gelişme sürecinde Tanrı-putlar, cinler-ruhlar ve doğa tanrıları olmak üzere üç evreden geçer. Slavlar yaşam ve ölüm tanrılarına, berekete ve bitkiler dünyasına, ilahi varlıklara ve ateşe, gökyüzüne ve doğa olaylarına taparlar. Sadece güneşi ve suyu değil, aynı zamanda sayısız ev ve orman cinini kişileştirirler. İbadet ve bağlılıklarını kanlı ya da kansız adaklarında dile getirirler. XIX. yüzyılda Slav bilim adamları Slav mitoslarını, söylencelerini ve öykülerini incelemeye başlar, bilimsel değerlerini ve sonraki nesiller için korunmaları gerektiğini kavrarlar. Slav mitolojisindeki bu yeni uyanışı F. İ. Buslayev, A. A. Potebnya, İ. P. Saharov gibi yazarların yapıtları, A.N. Afanasyev'in üç ciltlik *Slavların Doğa Üzerine Poetik Görüşleri* (*Poeticeskiye vozzreniya slavyan na prirodu*), D. O. Sepping'in *Slav Paganizmi Mitolojisi* (*Mifı slavyanskogo yazicestva*) ve *Kısa Bir Rus Mitoloji Derlemesi* (*Kratkiy ocerk russkoy mifologii*), A. S. Famitsın'ın *Eski Slav Tanrıları* (*Bojestva drevnih slavyan*) adlı yapıtları temsil eder. Ortaya çıkan ilk mitoloji okulunun temelinde karşılaştırmalı-tarihsel öğretim metodunun, ortak bir dilin, halk şiirinin, mitolojinin yaratılması yatar. Bu okulun yaratıcısı Fyodor İvanoviç Buslayev (1818-1897) kabul edilir. Buslayev dilin geçmişinde,

geleneklerin, söylencelerin ve olayların ifade edilmesinde sözcüğün mitlerle yakından ilişkili olduğunu söyler. Böylece dil, söylenceler için güvenilir bir araç olur. Başta dillerin karşılaştırılması, ortak kelime yapılarının oluşturulması ve bunların Hint Avrupa milletlerine uyarlanmasıyla ilişkili olan yöntem, Rus dilinde ilk olarak Buslayev tarafından kullanılır ve Slavların mitolojik söylenceleri üzerine çalışmak için uygulanır.[19] Şiirsel coşku, atasözleri, hukuki terimler herkese ve her şeye aittir. Bütün halk şairdir. Bireyler sadece şair değil, ozan ya da anlatıcı olabilir. Sadece herkesin bildiği söylenceleri anlatabilir ya da mani olarak söyleyebilirler. Geleneğin gücü tamamen epik ozan üzerinde hüküm sürer, toplumdan ayrılmasına izin vermez. Doğanın kanunlarını, fiziği, etiği tanımadan epik şiir, şu ya da bu şekilde sayısız benzetme ve mecazi anlamlarda ifade edilen, ayrılmaz bir bütünlük içinde var olur. Destansı epos, ilk mitolojik söylencelerin bir sonraki aşaması olarak görülür. Teogonik epos, saf mitlere insan ilişkileriyle ilgili söylencelerin eklendiği aşamada yerini destansı eposa bırakır. Bu aşamada mitten, daha sonraları söylencelerin türediği Rus destanları yeşermeye başlar. Halk epik destanlarını sadece söylencelerde değil, kişisel söylemlerde, kısa anekdotlarda, atasözlerinde, deyimlerde, yeminlerde, kehanetlerde ve batıl inançlarda da korur. Bunlar, Buslayev'in XIX. yüzyılın 60-70'li yıllarında yavaş yavaş karşılaştırmalı mitoloji okuluna doğru ilerleyen mitoloji teorisinin temel prensipleridir. Karşılaştırmalı mitoloji teorisi Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev (1826-1871), Orest Fyodoroviç Miller (1833-1889) ve Aleksandr Aleksandroviç Kotlyarevskiy (1837-1881) tarafından geliştirilir. İlgi alanları, yaratılma sürecinden itibaren mitlerin köken sorunsalı olur. Bu teoriye göre, çoğu mitin geçmişi eski Aryan kabilesine kadar dayanmaktadır. Halk, bu genel kabileden ayrılarak söylenceleri bütün dünyada farklı şekillerde dile getirir. Bu nedenle *Derinlikler Kitabı* (*Golubinaya kniga*) söylenceleri, neredeyse tüm hatlarıyla eski İskandinav şarkıları ve eski Hint mitleriyle benzerlik gösterir.

Afanasyev'e göre karşılaştırmalı yöntem, söylencenin orijinal şeklini yenileme fırsatı sunar. Slav mitolojisini anlamada en yetkili tarz *bılina*'lardır (bu terminoloji İ.P. Saharov tarafından kullanılır; bu zamana kadar epik şarkılara *starina* – eski yapıtlar denir). Rus destanları, önemli ölçüde tarihsel olmaları, XI.-XVI. yüzyıllardaki olayları anlatmaları farkıyla destansı mitlerle aynı sıraya konulabilir.[20] Destan kahramanları sadece belirli bir tarihle ilişkileri bulunan kişilikler olarak değil, aynı zamanda her şeyden önce koruyucular, öncüler, tamamı epik kahramanlar olarak algılanırlar. Burada esas olan, bu kahramanların doğa ve gerçeküstü güçlerle olan savaşlarıdır. Başlarda, ozan-anlatıcıların yapıtları gibi sözlü biçimde var olan destanlar şüphesiz birçok değişime uğrar. Daha fazla mitleştirilmiş biçimde var olmadıklarına inanmak için yeterli sebep vardır. Slav mitolojisi, evrensel olması ve halkın dünya ve evren hakkındaki fantezi ve din gibi ayrık görüşlerine cevap vermemesi, törenler, âdetler, inançlar ya da tarımsal işler gibi günlük yaşantıda bile hayat bulmasıyla farklıdır. Bu nedenle, metinlerin XI. yüzyıla kadar fiilen yok edilmesine rağmen imge sembollerde, ayinlerde ve dilin kendisinde var olmaya devam eder.[21]

YARATILIŞ

Canlı varlıkların kökeni hakkındaki Slav mitleri ve söylenceleri iki ana başlık altında incelenebilir: Dünya ile insanların yaratılışı hakkındaki söylenceler ve İsa'nın hayatı hakkındaki İncil konularının etkisi altında gelişen söylenceler. Günümüze kadar ulaşan tüm bu söylenceler oldukça geç oluşmuştur. Efsanelerin bazılarında Hıristiyanlık dönemine kadar olan sürece ait parçalar görülse de, tümüyle pagan dönemine ait mitolojik öğelerin toplanması mümkün değildir. Bu nedenle, XIX.-XX. yüzyıl folklor araştırmacılarının bu konuda yazdıklarıyla yetinmek gerekmektedir.

Bulgar asıllı Piskopos İoan IX. yüzyıl sonu X. yüzyıl başında yazdığı *Altı Gün* (*Şestodnev*, Batı kaynaklarında *Geksameron*) adlı elyazmasında, dünyanın altı günde yaratıldığı söylencelerini felsefi ve gnoseolojik açıdan yorumlar. Piskopos İoan *Altı Gün*'de yaratılışı şöyle anlatır:

"Birinci gün Tanrı gökyüzünü ve yeri yaratır; İkinci gün gök kubbeyi yaratır, suyun yarısı gök kubbenin üstünde diğer yarısı gök kubbenin altında kalır; Üçüncü gün Tanrı görünen gök kubbeyi güneş, ay ve yıldızlarla süsler. Yeryüzü ve gökyüzü arasına havayı yerleştirir. Yeri çiçeklerle, bitkilerle ödüllendirir, her birine ayrı güzellikler verir. Tanrı sular toplansın diye emreder. Sular toplanır ve düz olan zeminde vadiler, dağlar, koylar, adalar, ormanlar oluşarak zeminin şeklini bozarlar. Yeraltına akan sular zeminin verimini artırır, toplanan sular deniz olarak adlandırılır; Dördüncü gün Tanrı gök kubbede yer alan ve yeryüzünü aydınlatan gündüz ve geceyi ayırır. Aydınlık ve karanlığı, iki daire şeklindeki güneş ve ayı, iki ayrı vücut olarak düşünür. Büyük olan ışıklı dairenin gündüzü, küçük olan ışıklı dairenin gece ve yıldızları aydınlatmasını ister. Güneş ve ayın günleri, ayları ve yılları oluşturmasını, aynı zamanda fırtınalarda, durgun havalarda, yağmurda, açık havada, güney ve kuzey rüzgârlarını da aydınlatmalarını ister. Beşinci gün Tanrı denizde yüzen balıklar, timsah, yengeç gibi hem denizde hem karada yaşayan varlıklar, karada yaşayan vahşi ve evcil hayvanlar olmasını, gök kubbe krallığının altında çeşitli kuşların uçmasını, yaratılan sulardan tüm hayvanların içmesini ister. Altıncı gün ve Tanrı der ki: Bize benzeyen insanı yaratalım. Şimdiye kadar yarattığım tüm güzelliklerden o da yararlansın. Tanrı kendine benzeyen insanı yaratır. Tanrı yerden toz alır ve insanı yaratır, yüzüne üfler ve ona ruh ve can verir. Adını Âdem (Adam) koyar ve yarattığı cennete yerleştirir. Âdem'in isteği üzerine kaburgasından kadını yaratır. Erkeğin kaburgasından yaratılana Havva (Yeva) adını verir."[1]

Araştırmacı Bıçkov'un, *Eski Slav Mitolojisinde Pagan Tanrılar Ansiklopedisi* (*Entsiklopediya yazıçeskih bogov mifı drevnih Slavyan*) adlı yapıtında yer alan,

Slavların Yüce Tanrısı Svarog ve Dünyanın Yaratılışı hakkındaki söylence ise şöyledir:

"Slav panteonunun esas ilahi varlığı Tanrı–Dıy–Svarog olarak bilinir (**Resim 2**). Tüm bu üç adlandırma da, evrenin yaratıcısı olan ve boğa başıyla birlikte insan görünümünde betimlenen tek bir kişiliğe aittir. Svarog kelimesi, güneş, Dıy gün, Tanrı ise zenginlik bahşeden anlamlarına gelir.

Mephistopheles her ne kadar dünyanın başlangıcının ve sonunun olmadığı konusunda Faust'u ikna edebilmişse de, Slavlar dünyanın Tanrı tarafından yaratıldığına emindir. Dünya gerçekten de Tanrı tarafından yaratılmıştır. Başlangıçta boşluğun ve karanlığın içerisinde kristal bir yumurta vardır ve bu yumurtanın içinde Tanrı sisler arasında uyumaktadır. Zaman içerisinde bu sis dağılır, içeridеki nem aşağıya sızar ve hava yukarı yükselir. Okyanuslar, denizler, atmosfer oluşmaya başlar ve Tanrının uyanma vakti gelir. Tanrının göz attığı her yer bomboştur çünkü henüz hiçbir şey yaratılmamıştır. Ancak gözünü gökyüzüne çevirdiğinde hareketsiz bir nokta, yani bir yıldız parlamaya başlar. Kristal gök kubbede hareketsiz takımyıldızlar böyle ortaya çıkar. Ve yıldızın ışığı altında suda yansımasını gören Tanrı, yalnız olduğu için o kadar hüzünlenir ki, yansımasını canlandırmak ister. Ancak, karşıdaki yansımanın yaratılması için Tanrının tamamen karşıtı özelliklere sahip olması gerekir. Svarog beyazdır ve iyilikseverdir, yeni varlık ise karanlık ve kötü olarak belirir. Svarog mutluluk ve sevinç bahşederken yeni varlık kötülük, mutsuzluk ve kötü talih getirir. Bu nedenle de adı Şeytan olur (Besı, kötü talih anlamına gelen Beda kelimesinden türemiştir). Dış görünüş olarak boğa başıyla birlikte Dıy'a benzer, ancak sadece siyah görünümdedir. Sonra, gökyüzü ve denizler arasında, ilahi bir güce sahip olan iki ağaç, kutsal meşeler, kendiliğinden yetişir. Bu kutsal meşelerin palamut meyvesinden iki ördek doğar; bu ördeklerin adı Altıngöz'dür (gogol). Altıngöz ördekleri, denizin dibine dalıp kil ve kum çıkarır, gökyüzü meşelerinden düşen dalları ve yaprakları birleştirir ve yuvalar kurmaya başlarlar. Şeytan da okyanus ve denizlerin dibine dalarak kil çıkarır ve yaratılmakta olan yeryüzünün üzerine bırakır. Böylece dağlar ve kayalıklar oluşur. Kutsal ördeklerin yuva yapmalarına engel olan şeytana sinirlenen Tanrı, kutsal meşe ağaçlarından birini keser ve ondan bir değnek yapar. Bu değnekle şeytanı cezalandırarak onu yeraltına gönderir. O andan itibaren gökyüzünde sadece bir hayat ağacı kalır, şeytan ise sonsuza kadar yeraltında yaşar. Tanrı çok ciddi meselelerle meşgulken ve onunla ilgilenemediği zamanlarda yeraltından çıkabilen şeytan, insanlara gücü yettiğince ve diğer tanrıların hoşgörüleri ölçüsünde zarar verir. Yeryüzü o zamanlar okyanusun üzerinde yüzmektedir ve dibe batmaması için Tanrı, Üç Başlı Yılanı (Zmey Gorınıç) yaratır. Zmey Gorınıç, Rügen Adası üzerinde bulunan Triglav Dağı'nın altında kıvrılarak –o zamanlar tüm yeryüzü bu adadan ibaretti– vücuduyla yeryüzünü destekler. Tanrı bu sefer değneğiyle Hayat Ağacını dürter. Ağaç hamile kalarak Şimşeği doğurur. Yeryüzüne düşen Şimşek, ilk ateşin yanmasına neden olur ve bu ateşten arda kalan kömürlerden ilk insanlar doğar: Koca (*muj*) diye adlandırılan Erkek (*mujcina*) ve Karı (*jena*) diye adlandırılan Kadın (*jenş-*

çina). O zamandan beri bir aile kurmak isteyen insanlar, ilk çiftin anısına Karı ve Koca diye adlandırılırlar. İnsanoğlu yeryüzünde işte böyle belirir. Önceleri her yer karanlıkken Tanrı koynundan Güneş'i çıkarır. Güneş ışıklarını dört bir yana saçar. Yeryüzü canlanır, çayırlar ve tarlalar yeşerir, çalılıklar ve ormanlar yetişir, yani kısacası, yeryüzüne hayat gelir. Bu mucizeye şaşıran insanoğlu ışığı toplamak ister. Kimisi bir kovanın içine, kimisi kutuya, kimisi eleğe koyarak evlerine ışık götürürler –ilk evlerin pencereleri yoktur– ancak tüm yeryüzünün ışıklandırılması denemesi başarısızlıkla sonuçlanır.

O zamandan itibaren Güneş mutluluk ve refah getiren ilahi bir varlık olarak görülmeye başlanır. Zamanla insanoğlunun sayısı artmaya başlar ve yeryüzünün her tarafına yayılır. Ancak birbirlerine saygı duymazlar; cinayet ve hırsızlık sürekli yandaşlarıdır. Bu duruma hüzünlenen Tanrı insanoğlunu cezalandırmaya karar verir. Yeryüzüne iki ilahi varlık gönderir: Deniz Tanrısı Vodan (**Resim 3**) ve ölüm ve yıkım getiren Rüzgâr Tanrısı Viy. Vodan denizi dalgalandırır, Viy ise tüm gücüyle rüzgâr estirir. Yeryüzüne dev dalgalar iner ve her yeri sel basar. En yüksek noktada bulunan Kutsal Dağ hariç tüm yeryüzü sular altında kalır. Triglav, bugünkü adı Rügen, eski adı ise Buyan olan Kutsal Dağ'da yaşar. Yalnızca bu kutsal dağa ulaşmayı becerebilenler hayatta kalabilir. Kendi elleriyle yaptığı işi gören Tanrı insanoğluna acır. Bu arada Kutsal Sarayı'nın pencere kenarında oturan Tanrı, kendi bahçesinde yetişen cevizlerden yemektedir. Yediği cevizlerden bir kabuk parçasını dağın yamacına düşürür. O anda dağda bulunan insanlar ve hayvanlar bu kabuk parçasına tırmanır –kabuğun boyutları devasadır– adeta bir gemide yüzer gibi denizde yüzerler. Tüm bunları gören şeytan, yeryüzündeki hayatı sonlandırmak için denize dalarak kabuğun altını kemirir ve bir delik açarak içeri su dolmasına neden olur. Ancak Yılan herkesi kurtarır. Kafasıyla, bir tıpa gibi deliği kapatır. O zamandan beri Slavlar için Yılan kutsal bir hayvandır. Bir yılanın ölümüne sebep olmak ölümle cezalandırılır, bu ölüm tesadüfen gerçekleşmiş olsa da. Tanrı bir daha insanoğlunun işlerine karışmayacağına dair bir işaret olarak cennetten bir köprü olan Gökkuşağı'nı yaratır. O zamandan beri insanoğluyla diğer tanrılar ilgilenir. Svarog yılda bir kez, Mayıs ayında Guguk Kuşu görünümünü alır ve yeryüzündeki ormanlara doğru uçarak oradaki insanlara öterek yaşayacakları yıl sayısını söyler. Ormanda guguk kuşunun sesini duyan paganlar Svarog'a şöyle sorar: 'Guguk Kuşu, Guguk Kuşu! Ne kadar vaktim kaldı?' Guguk Kuşu ötmeyi kestiğinde de çok kederlenirler. Önceden herkes bilirdi ki, her türlü talihsizlik durumunda, Kutsal Meşe Ağacı ve Şimşek, Savaş ve Zafer Tanrısı Perun'a başvurulabilirdi. Bunun için meşe ağacına üç kez tıklamak yeterliydi. Bugün de birçok insan, pagan tanrılarının yardımına başvurabilmek için ağaçlara vururlar.

Diy'in emri üzerine dünyanın gözetilebilmesi için aşağıdaki tanrılar yaratılır Svarog, ulu Tanrı Triglava'yı çağırır. Triglava'nın adı üç tane başı olmasından gelir. Trigla (Triglav), 'Halyu!' kelimesini duyar duymaz ilk başı yerinden koparır. Akan beyaz kandan sonra iyi ve şefkatli, Mutluluk ve Refah Tanrısı olan Belbog doğar. İkinci emir üzerine Triglav diğer başı koparır. Akan siyah kandan sonra

Kötülük ve Mutsuzluk Tanrısı olan Çernobog doğar. Üçüncü emirde Triglav sona kalan başı koparır. Akan kırmızı kandan sonra Ham ya da Hambog adlı tanrı doğar (Hamburg şehri onun anısına adlandırılmıştır). Hambog yeryüzünde iyilik ve kötülük arasındaki dengeyi sağlamakla görevlidir.

Slavlar, Tanrı Dıy'ın insanların işlerine artık karışmayacağını ve sadece evrensel meselelerle ilgileneceğini bildiklerinden, onun adına tapınaklar inşa etmezler. Hiçbir zaman yardımda bulunmayan biri için dua etmenin anlamı nedir ki? Ancak Tanrının eşi ve gökyüzünün kraliçesi olan Bojuni adına tapınaklarda birtakım tasvirler mevcuttur. Bojuni, inek kafası olan çıplak bir kadın olarak betimlenir. Polonya'da Podaga adıyla bilinen bu kraliçe Tanrının adı Pogoda kelimesiyle özdeşleştirilir."[2]

Dünyanın Yaratılışı

Dünyanın ortaya çıkışı, yeryüzünün başlangıcı, insanın ve onun sosyal düzeninin oluşumuyla ilgili ilk bilgileri evrenbilimsel mitoloji verir. Evrenbilimsel mitoloji ile söylenceler dünyanın oluşumunu mitolojik bilinçte kaos olarak kabul edilen, var olmama durumuyla açıklarlar. Yunancadan aktarılmış bir sözcük olan *Kaos* yutak (*zev*), ses boşluğu (*ziyanie*), boş bir genişlik (*pustoe protyajenie*) gibi anlamlara gelir. Gerçekte kaos, zaman ve uzamda bir sonsuzluk olarak düşünülür.[3] Kaosun su ile ilgili afetlerle bir bağlantısı olduğu ve içinde bir enerji barındığına inanılır ki, bu enerji yaşamı doğurur. Önce kaosta karışmış olan ve evrenin yaratımında birincil materyaller olarak kabul edilen ateş, su, toprak, hava gibi elementler ayrılır. Sonra uzamı elementlerle, somut nesnelerle, bitkiler ve hayvanlar ve yaratının son halkası olarak insanla doldurmak gelir.

Evrenbilimsel mitoloji hareketin geçmişten şimdiye, tanrısal olandan insani olana, kozmik olandan doğasal olana şeklinde gelişen sujesel şemasına uygundur. Dünyanın yaratım sürecinin sonucu, uzaya mitolojik bilinçte belirli özellikler verilir. Yunanca kökenli bir sözcük olan kozmos düzen, düzenlilik, inşa, yaratma, dünyevi düzen, dünya, süsleme gibi anlamlara gelir. Kozmosun özellikleri kaosun özelliklerinin tam karşıtıdır. Kozmos özellikle bütünlük, zaman ve uzamın bölünebilirliği, düzenlilik, estetik olarak ise güzelliği, süsü ve uyumu ifade eder. Bu bağlamda kozmos zamansal olarak kaosa karşı daima ikincildir. Nitekim kozmos kaostan oluşur. Karanlık ışığa, boşluk doluluğa, şekilsizlik düzene çevrilir. Kaostan farklı olarak kozmos zamansallıkla karakterize edilir. Kozmosun başlangıcı, oluşumu ve sonu vardır.[4] İlkel dünyanın oluşturulmasıyla ilgili en geniş ayrımı kozmolojik şema verir. Bu ayrım eski Mısır, Babil, Sümer ve İbrani ile Sibirya halkları, eski Çin uygarlıkları gibi uluslara göre farklılık gösterir. Dünyanın var oluşuyla ilgili bu uygarlıkların mitolojik anlatılarının bulunduğu metinler ise iki bölümden oluşur. İlki '*başlangıca kadar olan*' kısımdır, yani dünyanın yaratım eyleminin başlamasına, yaratılıştan önceki karışıklığın betimlenmesine yöneliktir: *O zaman ne var olmak, ne var olmamak, ne gök, ne*

yer, ne gündüz ne gece, ne yaşam ne de ölüm vardı... Ya da *toprak görünmezdi ve boştu, dipsiz uçurumun üstü ise karanlıkla kaplıydı.* Şamanın ikinci bölümü ise aksine, kozmostan sonra insanın yaratılışı sırasını takip ederek, genelden özele dünyayı oluşturan elementlerin yaratılmasına yönelik bir dizi olumlu olayı içerir. Genel olarak yaratılış ve var oluş sırası şu şekildedir: Kozmostan bir kaos oluşur, yere karşılık olarak gök, toprağa karşılık olarak ise su, güneşin ve ayın doğuşu, ışık, rüzgârlar, yeryüzünü oluşturan temel elementlerin, kayaların ve bitkilerin oluşumu, hayvanlar ve insanların yaratılışı sosyal yapı ve kültür geleneğinin oluşması şeklinde karşımıza çıkar.[5]

Slav evrenbilimsel mitolojisinde ise bu tür bilgiler tam olarak korunmuş değildir. Yeryüzünün, canlıların ve insanın ortaya çıkışıyla ilgili söylencelerin çoğu etiyolojiktir ve halkın hafızasında kalan bilgiler Hıristiyan kültür geleneklerinin kabul edilmesinden sonra yani daha geç bir tarihte ortaya çıkar. Bununla beraber Hıristiyan kültürüne kadar oluşan, dünyanın yaratılışına dair düşünceler ayinsel ritüellerde, epos, masal, söylence, dini şiirler gibi çeşitli folklorik yapıtlarda yer alır. Mitler ve mitolojik-poetik metinler dünyanın yaratılışına dair çeşitli modeller üretir.

Kozmosun oluşumuna dair pek çok halkın mitolojisinde yer alan yaygın motif kozmosun, yaratıcısının vücudunun bir parçası olduğudur. Bu inanışa göre, bazen yaratıcının kendisi yok olur, ölür ya da kendini kurban eder. Bu arkaik model, Slav dini şiirlerinde Hıristiyan renkleriyle yansıma bulur. *Derinlikler Kitabı*'ndaki (*Golubinaya kniga*) şiirlerde beyaz renk Tanrı Savaof'dan (Resim 4), tanrısal doğadaki insan İsa'dan ve ilk insan Âdem'den başlangıcını alır.[6]

Bizim aydınlık dünyamız nereden yaratılmış
Oysa aydınlık dünya – Tanrının yüzünden,
Güneş – onun gözlerinden,
Işık saçan ay – başının üstünden,
Karanlık gece – ensesinden,
Sabahın ve akşamın doğuşu ve batışı – Tanrının kaşlarından,
Yıldızların bölümleri – Tanrının buklelerinden.[7]

Kozmosun oluşumuna dair bir diğer motif, evrensel bir nitelik taşıyan kaosla özdeşleştirilen sudur. Buna göre kozmos ilk yaratılan okyanusta bulunan köpük, çamur, toprak ve kumdan yaratılır. Bu modeli yansıtan mitlerde, yaratım süreci ya yaratıcının iradesi sonucu ya da bir isteğe cevap olarak yer alır. Yaratıcı ilk varlık olarak tanrısal, kozmik bir doğaya sahiptir. Çeşitli halklarda yaratıcı, ilk yaratılan okyanusun sularından atlayan ve toprağa ulaşan bir canlının ya da kuşun suretinde temsil edilir. Bu model genel olarak düalist bir yapıda karşımıza çıkar. Buna göre yaratıcı birbirine düşman iki kişidir. Düalizm pek çok dinde var olan bir yaklaşımdır. En açık yansımasını X. yüzyılda Balkanlar'da ortaya çıkan ve XI. ve XIII. yüzyıllar arasında Bizans'ta yaygınlaşan Bogomilizm[8] akımında bulur. Bogomilizmin dini felsefi temelinde dünyanın ikili bir temsili, tanrısal

başlangıcın iyi ve kötü, Tanrı ve şeytan olarak temsili yatar. Eski Rus topraklarında ortaya çıkan bu düşünce, kozmosun yaratılışına dair Rus halk düşüncesini oldukça etkilemiştir. Bu şeytan / Tanrı ikilemi ile kozmosun yaratılışı arasındaki bağın, Rus halk düşüncesine yansıması mitolojik yapıtlarda geniş yer bulur. Bunlardan biri de Podolsk vilayetinde kayda geçirilmiş şu söylencedir:

"Bir gün Tanrı yer ve gök, henüz hiçbir şey yokken, yalnızca su varken suya iner ve suda kımıldayan bir kabarcık görür. Asasıyla kabarcığa dokunur ve kuyruklu, küçük, siyah bir yaratık ortaya çıkar. Tanrı ona şeytan adını verir ve peşinden gelmesini söyler. Uzun süre birlikte suda ilerlerler, bir süre sonra yorulurlar ve dinlenmek için durduklarında Tanrı şeytana 'Suya dal, bir avuç toprak al ve efendimin adına diyerek toprağı bana getir' der. Şeytan suya dalıp bir avuç toprak alır ancak 'Niye efendimin adına diyorum ki, ben Tanrıdan daha mı kötüyüm' diye düşünür ve yukarı çıktığında bir bakar, avucu bomboştur. Bunun üzerine Tanrı ona 'Tekrar suya dal, beni kandırmaya çalıştın ama başaramadın' der. Şeytan ancak üçüncü dalışında 'efendimin adıyla' diyerek toprağı almayı başarır. Ancak toprağın bir kısmını yine saklar. Bunun üzerine Tanrı şeytandan onda kalan toprağı vermesini ister. Tanrı şeytandaki toprağı alarak suya serper, birden küçük güzel bir tepe ve tepenin üzerinde yeşillikler, ağaçlıklar oluşur. Tanrı otların üzerinde oturur ve uyumaya başlar, ancak şeytan bu kadar güçlü olan Tanrıyı kıskanır ve uyurken onu suya atmayı planlar. Şeytan tam Tanrıyı suya atacakken bir mucize gerçekleşir ve su bir adımdan fazla olmayacak kadar azalır. Şeytan tereddüt etmeden yine suya doğru koşar, ancak o koştukça su ondan uzaklaşır. Şeytan bunun üzerine toprakta bir çukur açıp Tanrıyı oraya atmayı planlar ama bu defa da ne kadar kazarsa kazsın toprak bir türlü bitmez. Bu arada Tanrı birden uyanır ve 'Görüyorsun ki benimle kıyaslandığında ne kadar güçsüzsün, bana bir şey yapmayı bir türlü beceremedin' der. 'Ama sayende dünya bu kadar büyük oldu ve ben de ona çeşitli bitki ve insanları yerleştireceğim' diyerek gökyüzüne yükselir."[9]

Ruslarda evrenbilimsel söylenceler yaygın olarak düalist bir yapıdadır. Bu söylencelerde Tanrı ve onun karşıtı olan şeytan motifi açık bir şekilde yer alır. Yine başka bir söylenceye göre:

"...Şeytan Tanrının istediği toprağın bir kısmını verip kalanını ağzında saklar. Tanrı ondaki toprağı alıp doğu tarafına serperek mucizevî harika topraklar yaratır, şeytan ise toprağını kuzey tarafına atar ve soğuk kayalık, pek de verimli olmayan toprakları yaratır."[10]

Şeytan/Tanrı ikilemi ile kozmosun yaratılışı arasındaki bağ Slav geleneklerinde çok çeşitli biçimlerde ifade bulur. Yukarıda anlattığımız örneğin dışında söylenceler de vardır. A. N. Afanasyev *Slav Mitolojisi* (*Slavyanskaya mifologiya*) adlı yapıtında bu şeytan/Tanrı ikilemi ile dünyanın yaratılışı öyküsünü dört şekilde anlatır:

"a) Tanrı yeryüzünü yaratmak için şeytanı çağırıp ona bulanık suyun altına dalıp kendisine kum getirmesini emreder. Şeytan suyun altına dalar ve yeryüzünü ben de yaratırım diye düşünerek toprağın bir kısmını da kendi ağzında

saklı tutar. Sudan çıktığında ağzındakini saklayarak avucundakini Tanrıya verir, tek bir laf bile etmez. Tanrı her nereye toprağı fırlatsa orada dümdüz ve uçsuz bucaksız toprak parçalarından oluşan yeryüzü şekillenmeye başlar. Şeytan bir şey söylemek ister gibi olur ama hemen arkasını döner. Tanrı ona ne istediğini sorar. Şeytan öksürmeye başlar ve korkudan koşarak kaçar. Gök gürültüsü ve şimşek, kaçan şeytana isabet ettiği zaman yan yattığı yerde yükseltiler ve tepecikler, öksürdüğü yerde ise dağlar oluşur. Böylece bütün dümdüz yeryüzü engebeli hale gelir.[11]

b) Tanrı şeytana suyun altına dalıp kendisi adına bir avuç kum alıp getirmesini emreder. Şeytan suya dalar, ancak kumu hem Tanrı hem de kendisi adına alır. Yüzeye çıktığında elindeki kumun yok olduğunu görür. Tanrı ona kızar ve sadece kendi adına almasını söyler. Şeytan ikinci sefer de Tanrı ile birlikte kendisi adına alır kumu, ancak yüzeye çıktığında tekrar avucunda hiçbir şey olmaz. Tanrı şeytana kızarak üçüncü kez onu kumu almak üzere suyun altına gönderir. Üçüncüsünde şeytan kumu alır ve gelir. Tanrı şeytanın elindeki kumu alır serper ve yeryüzü oluşur, şeytan ise avucunda kalanları yalayarak ağzında saklar. Tanrı toprağı kutsadıktan sonra toprak genişlemeye başlar. Şeytanın ağzındaki kumu tükürdüğü yerlerde ise sarp kayalar ve dağlar oluşur. Bir söylentiye göre de şeytan çöller ve bataklıkları oluşturur.[12]

c) Önce sadece deniz ve gök vardır ve Tanrı kayığında giderken büyük bir dalga köpüğünün ardından birini görür. Tanrı ona kim olduğunu sorar, o ise ancak kendisini kayığına aldığında kim olduğunu söyleyeceği cevabını verir. Tanrı onu kayığına alır ve o da kendisinin şeytan olduğunu söyler. Bir süre kayıkla gittikten sonra yorulduklarında şeytan bir kara parçası olsa da dinlenseler diye ister. Tanrı, eğer suyun altına inip kendisine kum getirirse toprağı yaratacağını söyler. Şeytan suyun altından toprağı yine kendisi adına alır, ancak ikinci kez indiğinde Tanrının adına alır gelir ve sadece tırnaklarının arasında kalan toprağı Tanrıya verir. Tanrı kumu serper ve yeryüzünü oluşturur. Şeytan batı tarafına Tanrı ise doğu tarafına dinlenmek üzere yatarlar. Şeytan, Tanrının uyuduğunu düşündüğünde kendisine daha fazla yer açmak için Tanrıyı iterek suya düşürmeye çalışır. Tanrıyı ittiğinde bakar ki, toprak genişlemeye başlar, şeytan Tanrıyı iterken önce doğu sonra batı sonra kuzey sonra da güney oluşur. Tanrı uyandığında gökyüzüne çıkar. Şeytan da onun peşinden gider. Şeytan bakar ki, gökyüzünde melekler Tanrıyı överek ona şarkılar söylemektedirler. Şeytan kıskanır ve kendisine de aynı şeyin yapılmasını ister. Ellerini ve yüzünü yıkar, suyu da arkasına doğru serper. Suyu serptiği yerde başka birçok şeytan oluşur. O kadar çok şeytan oluşur ki, meleklere gökyüzünde yer kalmaz. Tanrı Şimşek Tanrısı İlya'yı şeytanları yok etmesi için çağırır. İlya şimşekleri, yağmuru ve gök gürültüsünü üzerlerine yöneltince şeytanlar gökyüzünden düşmeye başlarlar. Böylece şeytanlar ne yerde ne de gökte gezinebilirler.[13]

d) Uçsuz bucaksız okyanusta iki tane altın göz kuşu vardır, biri Tanrı diğeri ise şeytandır. Tanrı şeytana suyun altına inip kum getirmesi i emreder. Şeytan suya dalar ve kumu Tanrıya getirir. Tanrının kumu serptiği yerde yeryüzü

oluşur. Söylentiye göre Tanrı verimli ve iyi toprakları yaratırken şeytan kurak, çorak ve uçurum gibi alanları yaratır. Tanrı bir çekiçle vurur ve kendi askerlerini yaratır. Tanrının ve şeytanın askerleri savaşırlar. İlk başta şeytanın askerleri kazanır gibi görünse de Tanrı savaşı kazanır. Baş melek Aziz Mihail şeytanın askerlerini dünyaya atar ve böylece dünyada orman cinleri (*leşiy*) ve ev cinleri (*domovoy*) oluşur."[14]

Dünyanın yaratılışına dair bir diğer yaygın inanç ise, dünyanın bir tavuk yumurtası olduğuna dayanır. Fin mitolojisine göre dünya yumurtadan oluşur. Bu mitolojik kuş imgelerine benzer kuşlar Nagay kuşu ya da Strefil kuşudur. Slav dini şiirlerinde bu kuşlar geniş yer bulur. İçinde düzenli bir uzam barındıran yumurtaya dair tüm düşünceler Doğu Slav masal geleneğinde korunur. Örneğin Ukrayna metinlerinde bu yumurta altın renginde ve yaratılışın ilk çağında yaşayan tüm canlılardan daha güçlü olan bir kuşa aittir. Rus sihirli masallarında bronz, gümüş ve altın olmak üzere üç egemenlikten söz edilir ve kahraman bu üç egemenliği bulmak için yer altına gönderilir. Önce bronza sonra gümüşe ve en son altına giden kahraman, bunlardan birer yumurta alır ve bu yumurtaların her biri bir egemenliği ifade eder.[15]

Slav mitolojisinde dünyanın yaratılışıyla ilgili olarak çeşitli mitolojik tanrılar ile de ilişki kurulur. Bu tanrılardan ilki en başlangıçta olan Ulu Ana'dır (*Velikaya mat*) (Resim 5). Bu inanışa göre yeni doğan dünya, onun dizleri üzerinde yatar.

Araştırmacı Semenova Ulu Ana'ya olan yaklaşımı şöyle açıklar: "Peki, Ulu Ana'nın ismi nedir? Galiba, Jiva-Jivan, çünkü hayat onunla başlar. Fakat bunu kimse bilemez ve anlatamaz, bu isim o kadar kutsaldır ki, onu telaffuz etmeye bile kimse cüret edemez. Zaten, hangi bebek annesi ismini söyleyebilir ki? Ma, Mama diyebilir ancak."[16]

Genç dünya ayağa kalkıp, kendini idare edebilir hale geldiğinde Ulu Ana uzaklaşır. Tanrılar ve ilk insanlar Ulu Ana'nın görüntüsünü hatıralarına kaydetmeyi başarmışlardır: Onun aydınlık yüzü, güneş gibi parlayan gözleri, yaz bulutlarına benzeyen kaşları ve saçları vardır. Ulu Ana gitmeden önce bir ağaç eker, bu ağacın köklerinin yerin en dibine kadar sarmasını, dallarının ise gökyüzüne tamamıyla hâkim olmasını ister. Ve bu ağaç, yani Hayat Ağacı, yer ile gökyüzünün birbirine bağlanmasını sağlar. [17]

Hayat Ağacı imgesi çok eski dönemlerde ortaya çıkar ve bütün mitolojik kültürlerde yer alır. Afanasyev *Hayat Ağacı* (*Drevo jizni*) adlı çalışmasında Hayat Ağacı ile ilgili söylencelerde Slavların çoğunlukla meşe ağacını kastettiklerini belirtir. Karpat Ruslarının bir şarkısında: "henüz yer ve gök yokken iki meşe ağacı vardı, üstlerinde iki güvercin durur, o güvercinler denizin dibine iner, kum ve taş çıkarır ve bunlardan yer, gök ve gökteki ışık kaynaklarını yaratırlardı."[18] Hayat Ağacı sayesinde insan dünyayı bir bütün olarak algılar ve dünyanın bir parçası olarak görür. Hayat Ağacı evrenin yaratılması için araç ya da evrenin kendisi olur. Hayat ağacı bir direği andırmaktadır. Direğin üzerinde dünyanın tüm somut ve soyut kavramları dizilir.

Hayat Ağacı'nın dikey yapısı daha çok kozmik bilimle, yatay yapısı ise sihir

ya da büyü ritüelleriyle bağlantılıdır. Hayat Ağacı'nın dikey yapısı alt (kök), orta (gövde), üst (dallar) olmak üzere üç bölümden oluşur. Bu ayrıma göre eskiçağlarda yaşamış insanların düşüncesinde, evrenin temel öğeleri olan yer-gök, bu dünya-öteki dünya, kuru-ıslak, ateş-su, geçmiş-günümüz, günümüz-gelecek, gündüz-gece gibi çift zıtlıklar yer alır. Bu zıtlıklar ağacın yapısında üçlü grup şeklinde hareket eder: Geçmiş-günümüz-gelecek, önceki-şimdiki-sonraki nesiller, üç vücut parçası olarak baş, gövde, bacaklar, üç element ateş-su-toprak. Bu ikili ve üçlü gruplar çok çeşitli yaşam biçimlerini kapsar. Zıtlıkların karşılıklı bağlantılarından genel olarak gelişimin özü kavranmaktadır.[19]

Slav mitolojisinde Hayat Ağacı imgesi mitolojik sistemde ayrı, düzenleyici bir rol oynar. Bir Rus tekerlemesinde Hayat Ağacı "Denizde, Okyanusta, Buyan Adası'nda beyaz akağaç dalları aşağıda, kökleri yukarıda durur" sözleriyle ifade edilir. Hayat Ağacı'nın üçlü yapısı genel olarak karşılaşılan bir yapıdır.[20] Bu üçlü grupta önceki-şimdiki-gelecek nesiller ya da nav-yav-prav yer altı dünyasının özellikleriyle bağlantılıdır ve o dünyada her şey örneğin canlı cansız, görünen görünmez olur.

Hayat Ağacı üç bölümden oluşur: her birinde belirli varlıklar yer alır (Resim 6). Yukarıdaki dallarda kuşlar (kartal, bülbül), ortada, gövdede toynaklı hayvanlar (geyik, inek, at), bazen insan ve arı, köklerde ise sürüngenler (goriç ejderhası, yılan, kurbağa, böcekler) vardır. Tanrı, Hayat Ağacı'nın en tepesinde oturur. Hayat Ağacı döllenme ve doğumu sembolize eder.[21] Bir yumurta şeklinde olan dünyada, gökyüzünde erkek ve yeryüzünde kadın mantığı olmak üzere iki mantık uyanır. Uyanıp gözlerini açtıklarında binlerce yıldız parlar ve pınarlara, göllere yansır. Yeryüzü ve Gökyüzü ne için yaratıldıklarını bilmezler, ama birbirlerini görünce hemen her şeyi anlar ve sarılırlar. Yeryüzü dağları, ormanları ve çiçekleriyle gökyüzüne sarılır, gökyüzü ise yeri bulutlarıyla sarar, yağmurlarıyla besler. Yıldırımlar yeni hayata can verir, gök gürültüsü aşk naraları gibi her tarafa yayılır.[22]

Ulu Ana Jiva'nın hâkim olduğu bu hayatta her şey o kadar güzeldir ki, ne kış ne de soğuk vardır. Toprak hiç çekinmeden mahsullerini verir, bazen dinlenir ve sonra yeniden canlanır, Hayat Ağacı da her tarafa hayat tohumlarını saçar, dallarında ise türlü kuşlar ve hayvanlar yaşar. Bir bitkinin hayatı son bulduğunda ona *öldü* denmez, sadece otlar üzerine yatar ve yeniden toprağa karışır, diğer bir hayata can verir. En ortada Yeryüzü vardır ve etrafı Okyanus-Deniz ile sarılıdır. Yukarıda ise dokuz kat gökyüzü yükselir: Yere en yakın olanı bulutlar ve rüzgârlar için, bir sonraki yıldızlar ve Ay için, öteki Güneş için. Gündüz Güneş doğudan batıya doğru yüzer, sonra Okyanus üzerinden geçer ve alt taraftaki gökyüzünü ölçer.

Yedinci kat sert bir yüzeydir ve onun üzerinde, Hayat Ağacı'nın dallarıyla sarılı bir ada oluşur. Bu adadaki nehirlerin suyu sütten olduğu için Aksular (Belovodiye) ya da İriy diye adlandırırlar (Resim 7), bazen ona Buyan da derler, bu ada o kadar güzeldir ki, adeta cennetin ta kendisidir. Hayatta çok mutlu olan insanlara "Sanki gökyüzünün yedinci katına çıktı" denmesi işte bu mitlerden gelir.[23]

Rod'un sesi gök gürültüsü olur. Rod tanrıların atasıdır (**Resim 8**), kendi kendini doğuran ve yine doğacak olandır, var olan ve olacak olandır. Rod göksel Svarog'u doğurur ve ona can verir, her tarafı aynı anda görme ve takip etme yeteneğini lütfeder. Svarog gökyüzünde güneş için yol açar; günler su gibi geçebilsin, sabahtan sonra gün olsun, gün sonrasında gece olsun diye. Svarog yer olmadığını fark eder ve Okyanus köpüğünden doğan gri renkli bir ördeğe, yeri Okyanus dibinden çekip çıkarmasını emreder. Ördek bir sene geri gelmez. Svarog onu bir daha gönderir, bu sefer ördek iki sene kaybolur ve yine boş döner. Üçüncü kez Rod ördeğe şimşekle vurur ve olağanüstü bir güç verir. Ördek üç sene kaybolur ve gagasında bir avuç toprakla geri döner. Svarog toprağı eline aldığında rüzgâr onu uçurur ve denize döker. Güneş ışıkları altında toprak bir kabuk şekline gelir, Ay da onu soğutur. Bu şekilde yer yaratılır. Bir daha Okyanus dibine batmasın diye, Rod onun için kuvvetli yılan Yuşa'yı doğurur. Dünyanın yaratılışı serüveni bu şekilde devam eder. Gri ördekte iki güç vardır: Yav ve Nav. Ördeğin sihirli yumurtaları olur. Bu sihirli yumurtaların kabuklarının bazıları demir, bazıları ise altındır. Yav gücüyle dolu olan altın yumurta çatladığında içinden bir kuş, tüm kuşların Anası olan Ana Sva (Mater Sva) çıkar. Onun peşinden Kartal çıkar ve Güneşe doğru uçar. Sonra aynı yumurtadan, kendi yumurtalarını sahile bırakan Alkonost kuşu çıkar. Daha sonra da kuvvetli kanatlara sahip olan Stratim kuşu fırlar ki, kanatlarını çırptığında deniz müthiş dalgalanmaya başlar. En sonunda gelecekten haber veren Gamayun kuşu çıkar ve güçlü rüzgârlar esmeye başlar. Gök gürültüsü gelir ve demir yumurta çatlar. Bu kez Nav gücüyle dolu olan demir yumurtadan karakarga çıkar. Uçarken, kanatları bazen yere değer. Onun kanatlarından dökülen tüylerden dağlar doğar, kanatlarının dokunduğu yerlerde ise çatlaklar, kanyonlar oluşur. Karakarganın peşinden demir yumurtadan Nav kuşları kuğu şeklindeki Üzüntü Kuşu (Obida), Grifon ve Mogol, en sonunda ise ölüme götüren kuş Sirin göğe yükselirler. Sonra Svarog balyozla sıcak Alatır taşına (Resim 9) vurur ve gökyüzüne kıvılcımlar saçılır. Svarog iyi güçleri ve göksel orduyu yaratır. Kıvılcımlardan biri yere düşer, ateş tutuşur ve bu ateşten Semargl yani Ateş Tanrısı doğar. Rüzgârlar yeniden esmeye başlar ve onlardan Rüzgâr Tanrısı Stribog doğar. Bu arada Kara Yılan, Alatır taşına yaklaşır ve balyozla ona vurur. Her tarafa siyah kıvılcımlar saçılır ve böylece kötü güçler doğar. Gerçek ve Yalan, Yav ve Nav, Hayat ve Ölüm kavgası başlamış olur.[24]

Rus halkbilimci B. A. Rıbakov *Eski Slavlarda Putperestlik* (*Yazıçestvo drevnıh slavyan*) adlı çalışmasında *Rod* sözcüğünün doğurganlık, verimlilik kökünden geldiğini belirtir. Tarımla meşgul olan Slavların bu düşünceleri yazgı düşüncesi ile bağlamaları çok doğaldır, nitekim yazgıları toprağın verimliliğiyle doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle *Rod*'u doğurganlık ve Kader-Yazgı Tanrısı olarak değerlendirmek gerekir. *Rod* ve *Roj* kökünden gelen eski Slav sözcüklerine bakarsak: *Rod* (soy), *narod* (halk), *rodiçi* (yakınlar), *rodnya* (akrabalar), *rodina* (vatan), *rojat* (doğurmak), *priroda* (doğa), *urojay* (mahsul), *rodnik* (pınar) gibi sözcükler buluruz.[25]

Dünyanın yaratılışına dair bilinen bir diğer model de *zanaat* olarak adlandırılabilir. Bu görüş yaratıyı demircilik, çömlekçilik ve aşçılık gibi herhangi bir zanaat, ustalık nesnesini hazırlama süreci olarak algılar. Bu model çerçevesinde yaratıcının nitelikleri zanaatkâr, usta ve kurucu olmasıdır. Mitolojide bu yaratıcılar genellikle çömlekçi, demirci, dokumacı gibi kişilerden oluşur. Pek çok mitolojik gelenekte göksel yaratıcı Tanrı zanaatkâr imgesiyle soyut bir şekilde bütünleşir. Ancak Tanrı zanaatkâr gibi sadece çeşitli nesneleri yaratan değil, aynı zamanda büyüsel dönüşüm yoluyla da yaratandır. Sanatsal yöntem kaostan, düzensizlikten, düzene geçişi açıkça gösterir. Bu bağlamda Doğu Slavlarda dünyanın yaratılışına dair en bilinen düşüncelerden biri, ip ve kumaş gibi maddelerin yaratılışına benzer bir yaratım süreci olduğudur. Bu geleneksel kültürün temsilcilerine göre dünya bir ip gibi sarılıdır. Dünyevi uzamın iplik-kumaş ustalığı biçiminde yaratılması örneğine göre, bu yaratı biçimi sadece bir kadın uğraşı terminolojisiyle sınırlı kalmaz. Törensel uygulamada ve folklorik metinlerde iplik ve kumaş ve bunların imgeleri, uzamsal nesneleri, özellikle de yolu simgelerler. Uzamsal nesnelerin yaratılışı motifi, kumaş ve dikme edimiyle kozmik bir boyuta ulaşır.

Bu kozmik boyutun yansıması *Kurbağa Prenses* (*Tsarevna lyaguşka*) adlı masalda açık bir şekilde görülür. Kahramanın kayınpederi için hazırladığı halının deseni gökyüzü-yeryüzü, güneş-ay, otlar-çiçekler gibi dünyanın yaratılışından farklı bir şeyi anlatmaz. Örneğin masalın bir yerinde Kurbağa Prenses bir masa örtüsü işler ve örtünün ortasında ayın doğuşu yer alır. Masalda bunun gibi evrenbilimsel oluşumun daha pek çok yansıması yer alır.[26]

Kurbağa Prenses işlerini gece karanlıkta yapar ve sabaha kadar her şeyi bitirmiş olur. Kurbağa Prenses'in sıra dışı işlerinden bahsederken onun imgelerinde, yaratının mitolojik tasavvurunun yansıtıldığını görmemek mümkün değildir. Süjelerin çeşitli biçimlerinde, kahramana özgü yaratıcının çeşitli özellikleri yer alır. Bunlar kültürel kahraman ve tanrısal doğaya sahip yaratıcıdır. Kurbağa Prenses kültürel kahramana benzer biçimde, babasının hükümdarlığından ideal veya mucizevî nesneler alır veya taşır. Bu başka bir dünya anlamına gelir. Ancak pek çok durumda kahraman kendisi özel nesneler yaratan bir yaratıcı olarak gözükür. Bu yaratım sürecine doğa güçleri, kuşlar, hayvanlar da katılır. Tüm bu karakterlere kahramanın yaklaşımı ise, bir tür düzenleyici ya da irade gösteren bir varlık şeklindedir. Süjenin çeşitli biçimlerindeki kahramanın tanrısal başlangıcı, el yaratımı yaratıcılık olarak aktarılır. Kurbağa Prenses'in süjesinde yer alan yaratım motifinde kahramanın kozmik doğası da dikkat çeker. Nitekim bazen kahraman *ay ışığı* olarak adlandırılır. Aynı şekilde onun akrabaları da kozmik bir doğaya sahip olarak yansıtılır.[27]

Kurbağa Prenses'in kendi imgesi su, toprak, hava, ateş gibi ilk elementlerle bağlantılıdır. Kahramanın su ve toprakla bağı çeşitli planlarda ortaya çıkar. Örneğin Kurbağa Prenses'in ikamet ettiği yer bataklıktır. Kahraman yer altı doğasına sahiptir ki, nitekim o bir kurbağadır. Mitolojik bakış açısından kahramanın suyla, rüzgâr ve ateşle olan bağı da yine yağmur, rüzgâr, şimşek ve gök gürültüsüyle

alakalı olan ziyafetle ortaya çıkmasıyla bağlantılıdır. Dünyanın yaratımı motifine bakıldığında Kurbağa prensesin sofrasında göze çarpan bir diğer öğe, dans etme yeteneğidir. Kurbağa Prenses'in mucizevî dans özellikleri mitolojik yaratının oluşumuyla ilişkilidir.[28] **(Resim 10)**

Mucizevî danstaki yaratım, dansın özellikleriyle bağlantılı iki kısımlı bir yapı içerir: Buna göre önce bir elini sonra diğer elini sallar. Kimi metinlerde kahramanın nesneleri yaratması elinde tuttuğu şeyle ilişkilendirilir. Bir elinde sert bir madde olan kemiği tutan Kurbağa Prenses elini sallamasıyla bahçeleri yaratırken, diğer elinde tuttuğu akıcı maddeyle gölleri yaratır. Bir diğer metne göre danstaki yaratım, aşamalı bir şekilde gerçekleşir. Elin ilk sallanışında hendek yaratılır, ikincisinde de hendeğe su doldurulur. Kurbağa Prenses'in dans figürleriyle yaratım özelliğini açıklayan bir diğer metne göre: Birinci sallayışta bahçeler ve göller yaratılırken ikincisinde göllerdeki balıklar ya da birincisinde göller ikincisinde de gölün içinde yüzen kuğular ve kazlar yaratılır. Kurbağa Prenses ayrıca dünyayı yaratma yeteneğine sahip büyülü bir gelin olarak da karşımıza çıkar. Bu motif sadece masallarda değil, düğün şiirlerinde de yer alır. Rus geleneklerinde her bir kız, hayatının en önemli anında bir tören şarkısı söyler. Bu şarkıda dikiş dikme, bez, el işi gibi motifler yer alır ve bu motifler gelinin yaratıcı ustalığının ulaştığı seviyeyi gösterir.[29]

Sonuç olarak evrenbilimsel mitolojiye dayandırılan dünyanın yaratılışı düşüncesi masal, söylence ve eposlarla renklenerek gelişme gösterir. Slav evrenbilimsel mitolojisinde dünyanın yaratılışına dair bilgiler, her ne kadar tam olarak korunmuş olmasa da halkın folklorik gelenekleriyle varlığını sürdürür. Rus mitolojisinde dünyanın yaratım sürecine dair düşünceler tanrısal doğada insan figüründen, kaosla özdeşleştirilen su imgesinden, şeytan/Tanrı düalizminden, pagan kültürünün kült tanrılarından ve yaratımı bir tür zanaat olarak tasarlayan düşünce yapısından beslenir. Rus kültüründe dünyanın yaratım sürecine dair motiflerin yer aldığı en önemli yapıtlardan biri yukarıda anlatılan *Kurbağa Prenses* adlı masaldır.

Kozmolojik Yaratılış

Gökyüzü (*nebo*): Slav mitolojisindeki inanışa göre, Tanrı ile şeytan dünyayı yaratırken, onun üzerini kaplayan gökyüzünü bu yaratım sürecinin üçüncü gününde Tanrı oluşturur. Buna göre Tanrı gökyüzünü, burada kendisiyle beraber melekler ve aziz ruhlar yaşasın diye yaratır. Gökyüzünün yapısı ve görünüşüyle ilgili olarak Slav mitolojisinde farklı anlatılar yer alır. Birinci görüşe göre, gökyüzü bütün dünyayı kaplayan bir tavan olarak düşünülür. Dünyanın iki ucunu birleştiren, iki ucu denize, denizin dibine kadar uzanan bir gökyüzüdür bu. İkinci bir anlatıya göre gökyüzü sertleşen bir duman ya da sisten oluşur. Gökyüzünün başladığı yer güneşin doğduğu yer olarak ifade edilirken, bittiği yer de güneşin battığı yer olarak düşünülür. Gökyüzü ile yeryüzünün birleştiği

sınır olarak ufuk çizgisi diye adlandırılan yerle ilgili de Slav mitolojisinde farklı anlatılar yer alır. Bir anlatıya göre orada insanlar yaşarlar ve kadınlar, elleriyle çamaşır yıkamak için kullandıkları bir alet olan *valki*'yi gökyüzünün kenarına koyarlar. Yıkadıkları çamaşırları kurutabilmek için ise ayın hilal şeklinin iki ucuna asarlar. Bir başka anlatıya göre ise, gökyüzü ile yeryüzünün birleştiği yerde vahşi ve tek gözlü insanlar yaşarlar. Bu insanlar çok güçlü ve acımasızlardır. Bu anlatıya göre de, gökyüzü ile yeryüzünün birleştiği yere sadece ölen insanların ruhları ulaşabilmektedir.[30]

Doğu Slavlar herkesin gördüğü gökyüzünün dışında gökyüzü ile yeryüzü arasında birkaç kat daha olduğuna inanırlar. Bu inanış halk masallarında da korunur. Bu katların sayısı üç, yedi ya da on bir olarak geçer. Bu katların her biri cam, kristal, bakır, demir gibi maddelerden oluşurken Tanrının yaşadığı yer olarak düşünülen sonuncu katın altından olduğuna inanılır. Onlara göre Tanrı burada altın tahtında oturmaktadır. Rusların *Mutluluktan yedinci kata çıktım* atasözü bu inanışın simgelerindendir. En üst katta Tanrı, orta katmanlarda melekler, alt katmanda da azizlerin ruhlarının yaşadığına inanılır. Doğu Slav mitolojisinde ayrıca bu katmanların bazen açıldığına ve güneş gibi parlayan üst katmanın sadece günahsız insanlar tarafından görülebildiğine dair bir inanç yer alır. Bir başka inanışa göre ise bu katmanlar sadece savaş, deprem, kıtlık gibi önemli olaylardan sonra açılmaktadır.[31]

Güneş (*solntse*): Slav mitolojisinde güneşin oluşumuyla ilgili birçok söylence vardır. Bu söylencelerdeki ortak düşünce ise, güneşin *gökyüzünün çarı* olarak adlandırılması, kutsal ve adil olmasıdır. Güneş bütün dünyayı dolaşarak aydınlatır ve gece olunca dinlenmeye çekilir. Söylenceye göre bir zamanlar güneşin battığı yerde güzel bir kız yaşar. Bu kız geceleri güneşi battığı yerden alıp güzelce silip temizler ve yerine koyar. Bunun sonucunda da güneş ertesi gün dünyayı çok daha parlak bir şekilde aydınlatır. Halk kültüründe güneşle ilgili farklı farklı inanışlar yer alır. Bir inanışa göre, güneş meleklerin taşıdığı ve dünyayı aydınlatmak için kullandıkları büyük bir mumdur. Diğer bir inanca göre, gökyüzünde nasıl tutunduğu ve kaldığı belli olmayan devasa bir kıvılcımdır. Bunların yanı sıra güneş, kimilerine göre ateşten, yanmayan bir mermi, kimi inanışlara göre ise yaşlı bir dedenin odun atarak yakıp söndürdüğü, böylece gece ve gündüzün oluştuğu bir ateş topudur.[32]

Güneş, Slavlarda ürün ve sağlık veren kutsal tanrısal güçlerden biri olarak kabul edilir. Güneş, Slav panteonundaki ana tanrılardan biri değildir ama ona tüm evrenin ışığı olarak büyük saygı duyulur.[33] Eski inanışlarda güneşe saygı iki şekilde karşımıza çıkar. Bunlardan ilki yeryüzünü aydınlatan olarak, ikincisi ise yukarıda da belirttiğimiz gibi Tanrı, Tanrı-çar olarak. İnanışa göre, erguvan rengi bir tahtta oturan bu çar-güneşin egemenliği denizin ötesinde ebedi bir yaz ve ebedi bir yaşamın yer aldığı bir ülkededir.[34] Güneşe olan tapınma törenleri, uzun yıllar boyunca varlığını sürdürür. Buna göre ilkbahar ve sonbahar başlangıcında güneşin ortaya çıkması gözlenir ve hareketleri izlenir. Geceleri herhangi

bir yüksek yerde çalı çırpı toplanıp ateş yakılarak beklenir, güneşle karşılaşılınca şarkılarla selam verilir.[35]

M.V. Yeremenko *Slav Tanrıların Gizleri* (*Tayni slavyanskih bogov*) adlı yapıtında güneşin kutsallığını Slavlarda yaygın olan ateş kültü altında verir. Ona göre, ateş kültü içerisinde en önemli yeri güneşle ilgili semboller tutar. Bu sembollerde sadece güneşin basit bir betimi değil, aynı zamanda Svarog, Dojdbog, Hors gibi önemli aydınlık tanrıları da sembolize edilir. Eski Slavlarda güneş kıyafetlerde, barınaklarda kullanılan elementlerde ve süslemelerde sıkça karşımıza çıkar. En bilinen güneş işareti, çeşitli biçimleri ve ışınları olan haçtır. Nitekim haç, Slavlarda erkek ve kadın başlangıcını, gökyüzünü ve ebediliği, ebedi bir yaşamı simgeleyen en eski büyüsel sembollerden biridir.[36] Yeremenko'ya göre güneş de dünyadaki tüm dinlerde en eski çağlardan beri, her şeyi gören göz, tüm yasakların takipçisi ve dünyanın düzeni olarak görülür ve bu bağlamda pek çok işaret olarak karşımıza çıkar.[37]

Güneşin tanrısallaştırılmasına dair pek çok anlatı vardır. Güneşin akşam kaybolup her sabah yeniden doğması, onun ölümsüz, tanrısal, sönmez bir varlık olduğu düşüncesini doğurur. Parlak ışıklarıyla yeryüzü hayatını uyandıran güneşe, Merhamet ve Refah Tanrısı olarak tapılır ve adı mutlulukla bir tutulur. Bununla beraber, güneş her türlü kötülüğün cezalandırıcısıdır. Bu kötülükler arasında soğuk, karanlık gibi doğa güçlerinin yanı sıra, adaletsizlik, onursuzluk gibi insani kötülükler de yer alır.[38] Güneş, mitolojik inanışta canlı bir varlık olarak da kabul edilir hatta insan şeklinde düşünülür. Bu inanışlar mitopoetik metinlerde güneşle ilgili karşımıza çıkar. Bunlardan birinde şöyle bir söylence anlatılır:

"Kendi hallerinde yaşayan bir adam, karısı ve bir kız bir de erkek olmak üzere iki çocuğu olan bir aile vardır. Kız çocuğu o kadar güzeldir ki, yeryüzünde ondan daha güzeli yoktur. Güneş bu güzel kızı gördüğünde onu kendisine eş olarak alır. Erkek çocuk uyanıp da kız kardeşinin olmadığını anladığında onu geri almak için heybesini alıp yola çıkar. Uzun süre yol alır ancak ekmeği biter ve bir adama yaklaşarak ekmek ister. Ekmeği alamayınca biraz daha ilerler ve bir değirmenciden satmak için un alır. Ancak öyle bir rüzgâr çıkar ki, unu uçuruverir. Çocuk ağlar, ancak yoluna devam eder. Gider gider ve sonunda dinlenmek için oturur ve uykuya dalar. Bu defa da şiddetli bir soğuk çıkar ve parmağını dondurur. Uyanan çocuk, ağlayarak yol almaya devam eder. Güneşin doğduğu yere geldiğinde kardeşi karşısına çıkar. Kız, güneş kardeşini yakmasın diye onu bodruma saklar. Ancak geri döndüğünde güneşin evde olduğunu ve cüppesini bodruma astığını görür. Hemen koşup bakar ve kardeşinin azıcık nefes aldığını fark eder. Başından aşağı su dökerek canlanmasını sağlar. Kardeşi canlanınca beraber güneşin karşısına çıkarlar ve erkek kardeş hemen güneşin cüppesini giyerek merdivenlerden gökyüzüne tırmanır ve sonra merdiveni kırar. Gökyüzünde ilerler ilerler ve güneşin kahvaltı yaptığı yere ulaşır burada yer, içer ve yoluna devam eder. Uzun süre yol aldıktan sonra rüzgârla karşılaşır ve onu hırpalar ancak rüzgâr öyle bir fırtına çıkarır ki çocuk korkar ve onu bırakıp yoluna devam

eder. Tam öğlen olduğunda çocuk güneşin dinlendiği altın bir koltuğa ulaşır. Burada dinlendikten sonra tekrar yol alır ve don ile karşılaşır. Rüzgârda olduğu gibi onu da perçeminden tutar ve savaşmaya başlar. Don, uzun süre yalvarınca onu bırakıp yoluna tekrar devam eder. Batma vakti geldiğinde güneşin yeryüzüne inmek için saldığı merdivenden aşağı iner ve yine merdiveni kırar. Kız kardeşi cüppeyi üstünden atarak kardeşine güneşin nerde olduğunu sorar. Uyuduğunu öğrendiğinde kardeşini alarak kaçar. Güneş uyanıp da onların olmadığını görünce sinirlenir ve hemen gökyüzüne çıkmak ister. Ancak merdiven kırıktır. Güneş uzun süre bununla uğraştığı için doğmaz ve tüm insanlar şaşkınlık içinde kalır. Güneş sonunda merdiveni yapıp gökyüzüne çıktığında her yeri darmadağın bulur. Bunu yapanın kim olduğunu sorduğunda ise rüzgâr 'sizin yerinize gelen yaptı' diye cevap verir. Güneş, 'şimdi ben insanlara yapacağımı bilirim' der ve rüzgârla ve donla konuşarak şiddetli soğuklar, don olayları meydana getirir."[39]

Güneş tutulmasına dair de farklı inanışlar vardır. Bu bağlamda Slav mitolojisinde, güneş tutulması bir yandan güneşin *vovkulaki* denilen şeytanlar tarafından yutulması olarak betimlenirken, bir yandan da bu tutulmanın güneşle ayın çatışması esnasında gerçekleştiğine inanılır. Bu inanışa göre güneş, insanların günahlarını görmemek için gözleri i kapamaktadır.[40]

Ay (*mesyats*): Gökyüzünü aydınlatan varlıklar arasında güneşten sonra ikinci sırada ay yer alır. Halk inanışında güneş ve ayın akraba olduğu varsayılır. Bu inanışa göre; güneş ayın büyük kardeşidir. Bu inanış *küçüğü gitti, büyüğü ise geliyor* gibi bilmecelere de yansır.[41] Ayın, güneşin kardeşi olduğu düşüncesine bağlı olarak ay, güneş geceleri dinlenirken yeryüzünü aydınlatmak zorundadır. Bir başka inanışa göre, ay gökyüzünde yuvarlak bir deliktir. Bu deliğin oluşması ve konumu aziz Yuriy'e bağlıdır. Yuriy'in bu deliği istediği zaman tamamen kapattığında ise ayın görünmediğine inanılır. Ayın üzerindeki lekelerle ilgili görüşlerin ise İncil'deki Kabil (Kain) ve Habil (Avel) söylencesine bağlandığı görülür. Söylenceye göre:

"Âdem'in çocukları Kabil ve Habil tarlada saman biçerken kavga ederler ve Kabil, Habil'i dirgenle öldürür. Tanrı, Kabil'i onu kimse barındırmasın diye kardeş katili ilan eder. Hiçbir yer, ne dünya, ne güneş, ne de su onu kabul eder. Sadece ay onu Tanrıdan izinsiz olarak kabul eder. Böylece Kabil'in günahının ayın üzerinde iz olarak kaldığına inanılır."[42]

Ay ile ilgili *Ayın Yüzü Neden Değişkendir* (*Poçemu u mesyatsa lik peremençivıy*) adlı söylence ise şöyledir:

"Dıy yeryüzünü yaratırken kendine yeryüzünden bir parça almak ister. Çernobog ile kavga etmemek için Doğu'yu kendisi alır, Batı'yı ise Çernobog'a verir. Birlikte sınır çizgisini belirler ve uyumaya giderler. Ancak Çernobog gece gizlice kalkar ve sınır çizgisini değiştirir. Dıy sabah uyandığında her şeyin değiştiğinin farkına varır ve Ay'a ne olduğunu görüp görmediğini sorar. Ay: 'Evet, gördüm', der. Ancak Çertnobog'dan korktuğu için: 'Hayır, sanırım görmedim!' der. Ay, bu kez de yalan söylediğini düşünerek: 'Gördüm', der. Ve yine cesaretini kaybederek:

'Oh, hayır hiçbir şey görmedim', der. Dıy çok öfkelenir ve Ay'ı yalan söylediği için cezalandırmak ister. Ay'ın üç ay boyunca değişmesine ve bir ay boyunca da yarım ay halinde kalmasına hükmeder.

Bazı insanlar dolunayın hiçbir zaman güneşin kocası olmadığına ve Gündoğumu'nun güzelliğine hayran kaldığına inanırlar, bunun üzerine Güneş Tanrıçası kılıcını kuşanır ve Ay'ın yüzünü ikiye böler."[43]

Bir inanışa göre Ay'ı parmakla işaret etmek doğru değildir, Ay'ın parmakla gösterilmesi durumunda parmağın kuruyacağına inanılır. Bunun için gösterildiğinde hemen parmak ısırılmalıdır.[44]

Yıldızlar (*zvezdı*): Halk inanışında akraba kabul edilen güneş ve ayın bir diğer akrabası yıldızlardır. Kimi araştırmacılara göre yıldızlar, ay ve güneşin çift oluşundan doğar.[45] Kimi araştırmacılar ise yıldızları güneşin çocukları olarak kabul eder. Ay, güneş ve yıldızların akraba olarak görülmesi, kutsal büyü ritüellerine eşlik eden ayinsi şiirlere de yansımıştır. Bu ritüellerde söylenen şarkı ve şiirlerde metafor olarak köylü bir aile, gökyüzü ailesi olarak betimlenir. Buna göre baba *kırmızı güneşçik* olarak adlandırılırken, çocukların her biri *yıldız* olarak adlandırılır.[46]

Yıldızların ne zaman ve ne için ortaya çıktıklarına dair çeşitli inanışlar vardır. Köylülerin inanışına göre yıldızlar Tanrı tarafından dünyayı aydınlatmak için yaratılmıştır ve özgürce bir yerden başka bir yere hareket edebilirler.[47] Bir inanışa göre, gökyüzündeki yıldızların sayısı yeryüzünde yaşayan insanların sayısı kadardır ve herkesin bir yıldızı vardır. Her bir insanın yıldızı doğduğunda ortaya çıkar ve öldüğünde gökyüzünden kayar. Bir başka inanışa göre, yıldızlar günahsız çocukların ve azizlerin ruhlarıdır. Onlar, gökyüzünden akrabalarını ve sevdiklerini takip ederler. Kimi inanışlara göre de, yıldızlar Tanrının gökyüzünde yaktığı mumlardır.[48] Halk inanışında yıldızlar insanların kaderiyle ayrılmaz bağlara sahiptir. Buna göre eğer yıldızı parlaksa bir kişi tüm felaketlerin üstesinden gelebilir. Ancak eğer yıldızı zayıfsa yaşamı oldukça zor olacaktır anlamına gelir.[49]

İnsanın Yaratılışı

Slav mitolojisinde de kadın ve erkeğin yaratılışıyla ilgili birçok söylence bulunur. Paleolitik dönemi anlatan ve Rusçaya çevrilen yapıtlarda Tanrının insanı, doğaya ait sekiz unsurdan oluşturduğu belirtilir:

Topraktan bedeni
Taştan kemiği
Denizden kanı
Güneşten gözleri
Buluttan düşünceleri
Işıktan renkleri

Rüzgârdan nefesi
Ateşten sıcaklığı yaratır[50]

Ancak Slav halkları arasında insanın yaratılışıyla ilgili en yaygın inanç topraktan, kilden yaratıldığı yönündedir. İnsanın yaratılması hakkında İncil'de yer alan bilgi şöyledir: "Ve Rab yerin toprağından adamı yaptı ve onun burnuna hayat nefesini üfledi ve adam yaşayan can oldu."[51] İnsanın Tanrı tarafından yaratıldığı inanışından çok, şeytanın katkıda bulunduğuna inanılır. Bazı söylencelere göre, özellikle *elma* hikâyesinde Tanrının değil şeytanın etkisi olduğu açıktır. Tanrı insanı yaratır ve ona ruh verir.[52]

Bununla ilgili söylencelere göre: "Tanrı kili alır, karıştırır, kendisine benzeyen bir şekil yaratır. Ancak kilden bir parça arta kalır. Tanrı onu nereye koyacağını bilemez ve insanın ayaklarının arasına yapıştırır. Böylelikle erkek ortaya çıkar. Daha sonra Tanrı bir kadına gereksinim olduğunu anlar. Kadını da kilden yapar ve onları kuruması için bir kenara koyar. Kendisi de ruhuyla gökyüzüne uçar. Şeytan insanları bozmasın diye onları gözetlemesi için başına bir köpek koyar. Ancak tüysüz olan köpek üşümeye başlar. Şeytan da insanlara yaklaşabilmesi karşılığında köpeğe tüyler vereceğini vaat eder. Şeytan köpeği tüylerle kaplar ve insanları tükürükle, kirli şeylerle pisletir. Tanrı, bu tükürüklü insanları görünce tükürükler içlerinde kalmasın ve toprak kirlenmesin diye onları ters yüz eder. İşte insanlar, bu nedenle öksürür ve tükürürler. Fakat kadını hafifçe zedelemiştir, bu nedenle de zaman zaman bu pislik dışarı doğru akar. Tanrı ters yüz edilen insanları yedi gün günahlarından arınmaları için yıkar, güneşte kurutur ve onlara ruh verip Adem ve Havva olarak adlandırır."[53] Nestor'un kaleme aldığı *Geçmiş Yılların Öyküsü* adlı yapıtta, insanın yaratılışı şu şekilde anlatılır:

"Tanrı sıcak banyoda yıkanır ve terler. Kurulanmak için bir bez parçası alıp tepeden tırnağa kurulanır ve sonra da bezi gökyüzünden yeryüzüne atar. Şeytan bu bez parçasını yerden alıp insanı yaratır. Tanrı ise ona ruh verir. Bu nedenle insan öldüğü zaman vücudu toprağa, ruhu ise Tanrıya gider."[54]

Ukrayna söylencelerinden birine göre, Tanrı insanı hamurdan yaratır. Âdem'e hamurdan şekil verir fakat köpek gelip onu yer. O zaman Tanrı Âdem'i kilden yaratır. Başka bir söylenceye göre, Tanrı önce Âdem'i kilden yaratır. Havva'yı da hamurdan yapıp kurumaya bırakır. Melek Mihail'e de göz kulak olmasını emreder, fakat melek dikkatsizce gözetlediğinden köpek gelip kadını yer.[55]

Birçok söylencedeki görüş birliği ise Tanrının Havva'yı şu şekilde yarattığıdır:

"Hamurdan yapılan Havva'yı köpek yedikten sonra Tanrı onu gülden yaratıp Âdem'in yanına koyar. Âdem uyandığında yanındaki kadını görünce 'Çiçekten kadın istemiyorum, kendim gibi istiyorum, der. O zaman Tanrı düşünür ve Âdem'in bir uzvundan Havva'yı yaratmaya karar verir. Kafasından yaratsa fazla akıllı olacak ve Âdem'i yönetecektir, elinden yaratsa erkeği hep elleri arasında tutacaktır, ayağından yaratsa erkekten kaçacaktır. Böylece Tanrı Havva'yı Âdem'in kalbinin yanındaki sol kaburga kemiğini almaya karar verir ki, içtenlikle onu sevsin ve her zaman onun elinin altında olsun diye. Tanrı Âdem'in rüyasına

girer, kaburga kemiğini alır ve ağaca dayar. Köpek yanına koşar, kemiği kapar ve onu kemirmeye başlar. Arta kalandan ise Tanrı Havva'yı yaratır."[56]

Ancak başka bir söylencede: "...kaburga kemiğini köpek değil şeytan alır. Tanrı onu arkasından kovalar ve yakaladığında şeytanın kuyruğunu çeker, kemiği alır. Şeytan, Âdem'in kaburga kemiğiyle kaçarken kopan kuyruğu Tanrının elinde kalır ve onlardan bir kadın yaratır. Bu nedenle tüm kadınların kurnaz ve çok bilmiş"[57] olduğuna inanılır.

Âdem ve Havva'nın cennetten kovulması hakkındaki söylence nedeniyle Slav geleneğinde elmayı tatmanın günah olduğu kanısı oldukça yaygındır. Ancak halk inanışına göre, şeytan Havva'nın aklını yılan kılığında değil, kara kurbağası kılığında çeler. Kimi söylencelerde Âdem'in cennetten kovulması farklı anlatılır. Elma nedeniyle değil, Âdem'in tembelliği ve söz dinlememesi nedeniyle kovulduğuna inanılır:

"Tanrı insanları yarattığında cennette yaşayan ve çalışan Âdem'in eline kürek ve pulluk, Havva'ya ise çıkrık ve iğ verir. Bir gün Tanrı ve Âdem tarlayı sürmeye giderler. Tanrı çiftçi olur, Âdem ise öküzlerin çobanı. Gün ortasında Tanrı yorulur, öküzlerin koşumunu çözer ve dinlenmeye çekilir. Âdem'e ise 'Sen bekle ve uyuma. Tek başına öğle yemeğini ye, öküzleri besle ve su ver. Güneş battığında da beni uyandır' der. Âdem öğle yemeğini yer, öküzleri besler ve dinlendirir. Dinlenmek için çalının altına uzanır ve uyuyakalır. Tanrı uyandığında gün akşam olmuştur. Hiçbir yerde öküz yoktur. 'Âdem ey Âdem' diye seslenir Tanrı, 'Nerdesin? Gözükmüyorsun.' Tanrı Âdem'i aramaya başlar ve görür ki, Âdem çalıların arasında horluyordur. Tanrı 'Sen! Saygısız, söz dinlemeyen. Cenneti değil cehennemi hak ediyorsun' der ve Tanrı böylelikle ilk insanları cennetten kovar."[58]

Nestor'un yazdığı aynı adlı tarih güncesinde Havva'nın yaratılışı ve Âdem'in cennetten kovulması farklı anlatılır:

...Yedinci gün ise, yani cumartesi, Tanrı dinlenmeye çekilir. Ve Tanrı doğuda, Eden'de cenneti oluşturur ve yarattığı insanı oraya koyar ve ona her ağacın meyvesinden yemesini, fakat iyiliği ve kötülüğü gövdesinde barındıran ağacın meyvelerini yememesini buyurur. Ve Âdem cennette yaşar, Tanrıyı görür ve melekler ile birlikte Tanrıya övgüler yağdırır. Ve Tanrı Âdem'e uyku verir ve Âdem uykuya dalar ve Tanrı, Âdem'den bir kaburga alır ve ona bir eş yaratır ve Âdem'in yanına cennete bırakır. Ve Âdem der ki 'İşte benim kemiğimden bir kemik ve etimden bir et; o benim eşim olacak.' Ve Âdem hayvanlara ve kuşlara, yırtıcı ve sürüngenlere, hatta meleklere isimler verir. Ve Tanrı hayvanları Âdem'e tabi kılar ve o hepsi in sahibi olur ve herkes onun sözünü dinler. Şeytan ise, Tanrının Âdem'e gösterdiği ilgiyi görür ve onu kıskanmaya başlar, yılana dönüşür, Havva'nın yanına gider: 'Cennetin ortasında bulunan ağacın meyvelerinden niye yemiyorsunuz?'diye sorar. Ve kadın yılana: 'Tanrı yemeyin, eğer yerseniz ölürsünüz dedi' diye cevap verir. Onun üzerine yılan kadına: 'Ölmezsiniz, çünkü Tanrı biliyor ki, bu ağacın meyvesinden yediğiniz gün gözleriniz açılacak, iyiliği ve kötülüğü tanıyacak ve Tanrı gibi olacaksınız' der. Böylece kadın ağacın

yenilebilir olduğunu görür ve meyveyi alır, kocasına verir ve ikisi de yerler ve ikisinin de gözleri açılır, ancak birden her ikisi de çıplak olduklarını görürler ve kendilerine incir yapraklarından örtü dikerler. Ve Tanrı: 'Yaptıklarınız nedeniyle toprağınız lanetlendi, bütün hayatınız boyunca hüzünle besleneceksiniz' der. Ve Tanrı şunu da ekler: 'Ellerinizi uzatır ve hayat ağacından meyve alırsanız ebediyen yaşayacaksınız.' Böylece Tanrı Âdem'i cennetten kovar."[59]

Doğu Slavlarda rastlanan nadir anlatılan bir söylenceye göre ise, kadın ve erkeklerin kökeni, kırılmış, ikiye bölünmüş yumurtalara dayanır. Tanrı yumurtayı ikiye bölüp yere atar. Bir yarısından erkeği, diğer yarısından kadını yaratır. Kadınlar ve erkekler, bir yumurtanın yarısından olanlar birbirlerini bulup evlenirler. Bazıları bataklığa ya da sel yarığına düşerler ve orada ölürler. Yarısını bulamayanlar yaşamlarını yalnız olarak sürdürürler.[60]

Dünyanın oluşumunun başlangıcında insanın öleceği zamanı bildiğine, fakat sonrasında Tanrının bunu insanlardan gizlediğine inanırlar. Bunun açıklamasını yapmak için şu söylence anlatılır:

"Bir keresinde Tanrı yeryüzünde yürürken bir yaşlının samandan çit yaptığını görür. Tanrı ona yaklaşır ve niçin çit yaptığını sorar. 'Yakında öleceğim de ondan' diye cevap alır. Tanrı uzaklaştığında başka bir erkeğin toprağı ekip biçmediğini görünce o zaman insanların ölecekleri zamanı bildiğinden kimsenin çalışmadığını anlar."[61]

PAGAN TANRILAR

Paganizm Türkçede daha çok putperestlik olarak bilinse de son derece kapsamlı bir inanç sistemidir. Bununla beraber eskiçağ toplumları içerisinde kabul görmüş en önemli inanç sistemi paganizmdir. Paganizm doğa varlıklarının Tanrılaştırılmasını ve böylelikle eski dönem insanlarının zihinlerinde soru işaretlerinin kalmamasını sağlayan bir kaçışı da içeren inanç sistemidir. Ancak bu dinin çıkış noktasında insanın hayatını sürdürebilmesine ilişkin maddi beklentiler yatar. Paganizm içerisinde kabul görmüş olan tanrıların en önde gelenlerinin bölge halklarının iktisadi beklentilerine en fazla yanıt veren doğal varlıkların Tanrılaştırılmış halleri olduğu görülebilir. Bu durumda eskiçağ dinlerinin temellerinde iktisadi bir olgunun var olduğu bir ölçüde de olsa kabul edilmeli ve dinin fiziksel olarak uygulamaya döküldüğü tapınaklarda da maddiyatın ve bu maddiyatın gücünün getirmiş olduğu siyasi bir yönün olduğuna dikkat edilmelidir.[1]

Sanat tarihçisi E.L. Madlevskaya *Rus Mitolojisi* (*Russkaya Mifologiya*) adlı yapıtında, pagan dininin özelliğinin çoktanrılı olmasından kaynaklandığını şöyle belirtir:

"Tek tanrıya değil, çoktanrılılığa ve her biri hiyerarşik sistemin içindeki değişik derecelere ait mitolojik yaratıklara inanılır. Toplumun ekonomik, askeri, hukuki, dinsel vb olmak üzere en önemli hayati faaliyetlerine cevap veren tanrılar en yüksek mertebede sayılır. Pagan anlayışında tanrılar güç ve iktidar sağlayanlardır, kişinin refahı tanrılara bağlıdır. Bu nedenle karmaşık ve önemli durumlarda tanrıya dualarla seslenilir ve yardım istenilir. 'Tanrı' kelimesi tüm Slavlarda tesadüfî bir şekilde sadece 'Tanrı' olarak değil, aynı zamanda nasip, kısmet, zenginlik olarak da bilinir. Örneğin, Rusça 'zengin' anlamına gelen *bogatıy* sözcüğü *bog* yani 'Tanrı' sözcüğünden türemiştir ve 'iyi nasip veren' anlamına gelir."[2]

Tanrıların suretleri insan veya hayvana benzer görünümde şekillendirilen taştan veya ağaçtan yapılan heykel ve putlarda simgeleştirilir. Bu tür dikili taşların ilk örneklerden biri 1848'de Polonyalı Kont Yan Pototski'nin putperestliğe karşı çıkarak Zbruç Nehri'ne attırdığı puttur. XX. yüzyılın başında arkeologlar, Ukrayna'da Ternopol vilayetine bağlı Gusyatin köyünden geçen ve Dnester nehrinin bir kolu olan Zbruç Nehri'nin dibinde üzeri kabartmalarla bezeli bir kalker sütun bulurlar. Zbruç olarak adlandırılan bu put, uzun yıllar nehrin dibinde kalmasına karşın üzeri yosun ve çamurla kaplanmamış olarak çıkartılır. Doğa tarafından korunmuş olan put, Slavlar tarafından kutsal sayılır.[3] Dört köşeli kalkerin uzunluğu 2,67 metredir ve yaklaşık 1000 kilo ağırlığındadır. Sütun üzerindeki kabartmalar üç bölümden oluşur. Alt bölümde yeraltı dünyası, orta bölümde insanlar, üst bölümde ise tanrılar yer alır. Zbruç putu, arkeolojik

verilere göre IX. yüzyıla tarihlenmektedir. Pagan kültlerinin yer aldığı ve kutsal olarak kabul edilen bir alana dikili olduğu düşüncesi yaygındır.[4]

Halk bilimci Rıbakov *Eski Ruslarda Putperestlik* (*Yazıçestvo drevney rusi*) adlı çalışmasında, Zbruç putunda bulunan kabartmalarla ilgili görüşünü belirtir. Betimlemelerinin kompozisyonu her alına üç defa yapılmış olarak ve küçük değişikliklerle tekrarlanır. Putta bir tanesi silik toplam on bir kabartma bulunur. Sütunun üst bölümünde dört yüzünün her birinde, kemerli uzun elbiseli ve yüksek kalpaklı iki kadın ve iki erkek kabartması fark edilmektedir. Kadınlardan bir tanesi elinde yüzük tutarken, diğeri boynuz tutar. Erkeklerde ise birinin kemerinin aşağısında kılıç ve at, diğerinin göğsünde güneş sembolünün betimi vardır. Rıbakov'a göre elinde boynuz tutan kadın bereketi sembolize eden Tanrıça Makoş'tur **(Resim 11a)**, elinde halka tutan kadın figür ise Evlilik ve Aşk Tanrıçası Lada'yı sembolize eder **(Resim 11b)**. Erkek figürlerden kılıç ve atı olan Gökyüzü Tanrısı Perun'u **(Resim 11c)**, diğer erkek figür göğsündeki güneş sembolü nedeniyle Güneş Tanrısı Dajdbog'u **(Resim 11d)** yansıtır.[5]

Sütunun dört yüzünün her birinin orta bölümünde oyularak yapılmış olan iki kadın ve iki erkek figürü yer alır. Bu figürlerin üzerindeki kıyafetler uzun ve kemersizdir. Kollarını açmış sanki el ele tutuşarak *horovod* oynamaya hazır gibi dururlar. Put incelendiğinde sütunun üst kısmında tanrıların ve tanrıçaların, orta kısmında ise halktan kişilerin betimlendiği görülür. Tanrısal figürler 160 cm, halk figürleri ise 40 cm olarak yapılmıştır. Bu ölçüler bize tanrıların ululuğunu kanıtlar.[6] Alt kısımda bulunan kabartmalarda, dizlerinin üzerine çökmüş, elleriyle başlarının üzerindeki ağırlığı taşıyan birbirine benzer üç erkek figürü yer alır. Yeraltında bulunan ölüler dünyasının yanı sıra, Zenginlik ve Bereket Tanrısı Volos da betimlenir. Yeraltı dünyası ve zenginlik ilk anda ters gelebilir, ama putperestlikte ölen varlıklı ataların gömüldükten sonra da yakınlarına yardım etmeye devam ettiklerine inanılır.[7] Zbruç putu Krakov'daki Arkeoloji Müzesi'nde korunmaktadır. Bilim çevreleri günümüze dek hangi putun hangi tanrıya adandığını bulamamıştır. Zbruç putunu bulan arkeolog İ. Risanov ve B. Timoştuka'ya göre IX. yüzyılda yontulan putta Doğu Slav panteonunda yer alan tanrılar betimlenir. X. yüzyılda Knyaz Vladimir tarafından Kiyev'de oluşturulan panteondan çok az bir farklılık gösterir.

Vladimir Panteonu

Eski Rus elyazmalarında ve kitaplarında Slavların pagan inançları hakkında bilgilere rastlanır. *Geçmiş Yılların Öyküsü* adlı çalışmasında Nestor pagan tanrılarıyla ilgili bilgiyi şöyle yansıtır: "Tek başına iktidarda olan Knyaz Vladimir, putları saray bahçesinin dışındaki tepeye koydu: Ahşaptan yapılmış, başı gümüşten, bıyıkları altından olan Perun'u, arkasından Hors-Dajdbog'u, Stribog'u, Simargl'ı ve Makoş'u."[8] **(Resim 12)**

Yaratılan mitler doğayı anlamanın ötesinde, toplumu belli kurallar çerçevesinde bir arada tutmanın ve yönetmenin bir aracı olarak da işlev görür. Toplumsal kurallara uyumun bozulması, otoriteye itaatsizlik durumunda tanrıların kızgınlıklarını çeşitli doğa olaylarıyla dışa vurduklarına dikkat çekilerek siyasal otoriteye itaat sağlanmaya çalışılır. Çoğu dinsel nitelikli bu mitlerde dinsel güç ile dünyevi siyasal güç arasında bir bağ, bir ilişki kurularak siyasal otoriteye koşulsuz rızanın zemini oluşturulmaya çalışılır.

Perun: Kültü ilk çağlardan beri bilinir. Slavlar arasında da oldukça yaygın olmasına rağmen, bazı bilim adamlarına göre Perun'a dair bilgiler yazılı kaynaklarda ilk kez VI. yüzyılda Bizanslı Prokopi Kesarski tarafından aktarılmıştır. Prokopi Kesarski şimşeklerin yaratıcısı Perun hakkında şu bilgileri verir: "Güney Slavlara göre Perun sadece bir Tanrı, doğa olaylarının yaratıcısı, herkesin sahibidir, boğalar ve diğer hayvanlar ona adak olarak adanır. Slavlar kaderlerinin sonunun ne olacağı hakkında bilgi sahibi değildirler. Buna karşılık Perun'a inanmaya devam ederler çünkü onun etkisinin halk üzerinde çok büyük olduğuna inanılır. Hastalıklardan iyileştiklerinde, savaşta zafer kazandıklarında Perun'a adaklar adayacaklarına söz verirler. Diğer taraftan nehirlere, ruhlara inanmaya ve adaklar adamaya devam ederler."[9]

Halk bilimci Rıbakov *Eski Ruslarda Putperestlik* adlı çalışmasında, IX. yüzyıla tarihlenen Zbruç putunda bulunan Perun kabartmasıyla ilgili görüşünü şöyle belirtir: "Sütunun üst bölümünde dört yüzünün her birinde, kemerli uzun elbiseli ve yüksek kalpaklı iki kadın ve iki erkek kabartması fark edilmektedir. Erkek figürlerden kılıç ve atı olan Gökyüzü Tanrısı Perun'u yansıtmaktadır."[10] **(Resim 13)**

Perun hakkında Ortaçağ kaynaklarında daha kapsamlı bilgilere ulaşılır. Perun adı, sık sık tek bir fikir ya da *Yüce Tanrı* düşüncesiyle bağdaştırılır. Nestor'un aynı adlı yapıtında ve eski Slav edebiyatı araştırmacısı Emine İnanır'ın *Rusların Gözüyle İstanbul* adlı yapıtında Perun'a dair şu bilgiler karşımıza çıkar: "911 yılında Knyaz Oleg Bizanslılarla barış anlaşması imzaladığında silahının, Perun ve Volos tanrılarının üzerine yemin eder. Eğer yapılan anlaşmanın kurallarını yerine getirmezse, her iki tanrının lanetinin üzerinde olması ve kendi silahıyla ölmek üzerine yemin eder."[11] Knyaz Oleg'in Bizanslılarla yaptığı anlaşma ölümünden sonra bozulur. Bizanslılar ve Ruslar arasında yoğun diplomatik görüşmeler başlar. Bizanslı elçiler Kiyev'i ziyarete gider ve Knyaz İgor'u Tsarigrad'a (Konstantinopolis) davet ederler **(Resim 14)**.

945 yılında Knyaz İgor, boyarları ve birlikleriyle birlikte Bizans'ın başkentine gelir ve barış anlaşması imzalar. Yapılan anlaşmada her iki taraf Yüce Tanrılarına, vaftiz edilmemiş olanlar ise Perun üzerine yemin ederler. Anlaşma bozulursa her iki tarafın üzerinde Yüce Tanrı'nın ve Perun'un yardımıyla ölümlerinin kendi silahlarından gelmesi ve her iki tanrının lanetinin de üzerlerinde olması için yemin ederler.[12] Aynı kaynakta 971 yılında Knyaz Svyatoslav'ın Bizanslılarla yaptığı barış anlaşmasında, diğer anlaşmalarda olduğu gibi Yüce Tanrı'ya, inandıkları

Perun ve Volos üzerine yemin ettiği belirtilir. Bu anlaşmada da sözlerinden döndükleri takdirde Yüce Tanrı, Perun ve Volos tarafından lanetlenerek kendi silahlarıyla ölmek için and içerler.[13]

Geçmiş Yılların Öyküsü adlı yapıtta Perun putunun yıkımıyla ilgili kapsamlı bilgiler verilir. Knyaz Vladimir 988 yılında Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra Kiyev'e döner ve buradaki putperestlere ait tüm putların yok edilmesi için emir verir. Putların bir kısmı parçalanır, bir kısmı yakılır. Knyaz Vladimir, Perun'un ahşap tasvirinin bir atın kuyruğuna bağlanıp nehre doğru sürüklenerek götürülmesini ister. Put, şeytan kılığına girerek onları aldatabileceği için yol boyunca sopalarla vurularak Dnepr Nehri'ne atılmasını emreder. Kıyıdan sığlığa kadar yüzen put daha sonra zorla batırılır, battığı yere uzun yıllar *Perun Derinliği* adı verilir.[14]

Hıristiyanlığın kabulünden sonra Perun, diğer pagan tanrıları gibi, şeytanlar kategorisine eklenir. Hıristiyanların kitaplarında tapınma ve kurban adanması kınanır. Perun tapınaklarının yerine Ortodoks kiliseleri inşa edilir. Ancak kilisenin, pagan kültleri ve tanrılarıyla etkin mücadelesine rağmen yüzyıllar boyunca toplum bilincinde Perun'un anısı yaşamaya devam eder. Knyaz Vladimir, Kiyev'de vaftiz olduğu Aziz Vasili onuruna kilise yapılmasını emreder.[15]

Kilisenin pagan kültleri ve tanrılarıyla etkin mücadelesine rağmen, yüzyıllar boyunca toplum bilincinde Perun'un anısı yaşamaya devam eder. Örneğin, 1654 yılında Rusya'yı ziyaret etmiş ünlü gezgin ve bilim adamı Adam Oleariy tarafından yazılan *Moskova'ya Yolculuk Hikâyesi* (*Opisanie puteşestviye v Moskoviyu*) adlı seyahatnamede bu durum şöyle anlatılır:

"Novgorod hâlâ putperestken, Ateş Tanrısı Perun olarak bilinen bir put vardır ve Ruslar bu nedenle ateşe 'Perun' derler. Onların putunun bulunduğu yere, putun adını yaşatan, Perun Manastırı yapılmıştır. Elinde şimşek okuna ya da ışına benzeyen çakmak taşı tutan bir insan görünümündedir. Bu tanrıya tapınmanın sembolü meşe ormanından çıkan, ne gündüz ne de gece sönen ateş bulundurmaktır. Eğer ateşi korumakla görevli kişi ateşin sönmesine izin verirse, ölümle cezalandırılır."[16]

Farklı halklarda Yüce Tanrı'nın adı Perun'a karşılık gelir. Perun adı Hintlilerde *Parjanya-İndra*, Hititlerde *Perua-Pırva*, Keltlerde *Perkunya*, Arnavutlarda *Perında*, Litvanyalılarda *Perkunas*, İskandinavlarda *Fiorgun* olarak geçer. Bazı Hint-Avrupa halklarında Perun'un adı haftanın günlerinden biri olan Perşembe gününe verilir.[17] Perun, yağmurlar yağdıran, aynı zamanda gıda veren tanrı olarak tanımlanır. Perun'un bu göreviyle ilgili birçok Slav söylencesi vardır. Geçmişten günümüze dek hâlâ söylenen şu atasözü bu durumu göstermektedir: "Perşembe günü yağmurdan sonra" Bu atasözüne göre Perşembe günü, Perun'a adanmış özel bir gündür. Paganlar bu günde gök gürültüsü bekler ve özellikle bugünün mutlu bir gün olacağına inanırlar, onlara göre bu gün kolay ve iyi geçecektir ve başarı isteği ve diğer arzuların yerine getirilmesi için umut verici, herhangi bir işi başlatmak için de faydalı bir gündür.[18]

Perun'un ilk imgesi, Puruşa ile ilgili Vedik efsanesine bağlıdır. Puruşa ilk insandır ve kozmosun elementlerinin ondan türediğine inanılır. Araştırmacı Belyakova *Slav Mitolojisi* (*Slavyanska mifologiya*) adlı çalışmasında, araştırmacı N. R. Guseva'nın incelemesine göre Antik Aryan mitolojisinde Rıdra Tanrısı'nın önemli bir yer tuttuğundan söz eder. Bu tanrı bir taraftan fırtına, gökyüzü ve şimşek tanrısıyken, diğer taraftan ulu bir tanrıdır.[19] *Kırmızı* ve *kan* gibi sözcükler de Perun'un adı ile ilişkilendirilir. Hıristiyan geleneğinin ortaya çıkmasıyla İlyas Peygamber'in Perun'un yerini aldığı anlatılır. İlyas Peygamber simgelerde her zaman ateş kırmızısı bir fonla betimlenir. Eski Litvanyalı Perun – Perkunas da Fırtına Tanrısı'dır. Sıcak günlerde yıldırımlarla birlikte gelir, toprağı yağmurla gübreler ve dağınık bulutlardan parlak güneşin ışığını çıkarır. Onun yaratıcı gücüyle doğa ve yaşam uyanır ve sanki bir kez daha güzel bir dünya oluştuğuna inanılır.

Belarus söylencelerine göre Perun gökyüzünün yüksekliklerinde seyahat eder ve eğer gökyüzünden aşağıda kanunsuzluk, karışıklık olduğunu görürse kötü kalplilerin başına şimşekler göndererek onları cezalandırır.[20] Araştırmacı M. Yeremenko'ya göre Perun, Svarog'un oğludur. Svarog'un oğlu Perun'un başlıca özellikleri ise şunlardır: Gökyüzü ateşi olarak gök gürültüsünün ve yıldırımın tanrısıdır, askerlerin ve prenslerin koruyucusudur, hükmeden, kural koyucu, yasaların uygulanmasını sağlayan, gerektiğinde ceza veren tanrıdır, doğrunun, gerçeğin koruyucusudur, erkeklik gücü veren tanrıdır.[21] Elinde taşıdığı şimşek sembolüdür. Bu sembol şeytan tırnağı olarak adlandırılır.[22] Perun'un silahları taş, ok ve gürz olarak kabul edilir. Perun yere taşlar ve oklar fırlattığında fırtına çıktığına inanılır. XX. yüzyılın ikinci yarısında bile açıklık alanda düşen yıldırımın, gökyüzünden yeryüzüne atılan taştan ok olduğuna inanılır. Herhangi bir uzun taş bulunduğunda bunun yıldırım olduğu düşünülür. Günlerden Perşembe olduğu gibi, hayvanlardan at, ağaçlardan ise meşe ağacı Perun ile ilişkilendirilir.[23]

Perun Çiçeği: Perun'un tapınma yeri (kutsal evi) sekiz yapraklı çiçeğe benzer ve döndürülmüş bir kare üzerinde kareyi tekrar eder. Slav topraklarındaki bir söylenceye göre, eğreltiotunun ateş renkli çiçeği bulunmadan hazine de bulunamaz. Bu fantastik çiçeği yıldırıma benzetirler. Hırvatlar onu *Perunov* çiçeği, Slovaklar ise *güneşi veren* olarak adlandırırlar. Her iki toplumun söylencelerine göre bahar güneşi, kış şeytanı sayılan siyah kurdu yendiğinde Perunov çiçeği açar.[24] **(Resim 15)**

Rusya'da Perun çiçeği eğreltiotu olarak adlandırılır, halk masallarında *Yangın Çiçeği* olarak tanımlanır. Eğreltiotu hakkında ise, tomurcuğunun bir patlamayla açıldığı ve altın veya kırmızı çiçek olarak çözüldüğü söylenir. Ayrıca çiçek o kadar parlak olur ki gözlerin onun harika parlaklığına dayanması mümkün değildir. Çiçek açar, mavi ışıklarla etrafı aydınlatır ve hazinenin olduğu yeri gösterir. Eski bir inanışa göre, eğreltiotunun çiçeğinin açılması yazın ortasında İvan Kupala Bayramı'na denk gelir. Perun şeytanla savaşa girdiğinde yağmur

gönderir. Eğreltiotunun çiçeği sadece ilkbaharın sonlarında fırtınalı gecelerde ve sonbaharın başlarında, üvez meyveleri olgunlaşmışken açar.

Slav putperestler, bulutlarda cennet ve meyve bahçeleri görür ve bu efsanevi görünümü türlü dünyevi ağaçlarla bağdaştırırlar. Örneğin üvez ağacıyla bağdaştırırken ağacın kırmızı meyvelerinin Perun'un yıldırımının rengini anımsatığını düşünürler. Bu nedenle fırtınalı yağmurları üvez ağaçlı olarak adlandırırlar, üvez ağacının dalı ise Perun'un elindeki silah olarak algılanır.[25]

Perun çiçeğiyle ilgili söylencelerden biri ise şöyledir:

"Gece zifiri karanlıkta saat tam on ikide, fırtına altında Perun'un ateş rengindeki çiçeği güneş gibi parlak bir ışıkla ortalığı aydınlatır. Ancak çok kısa bir an parlayan çiçek göz açıp kapayıncaya kadar sönüp kaybolur. Eğreltiotu bulmak isteyen biri, daha gün ağarmadan yanına bir masa örtüsü ve bıçak alarak ormana gitmeli, sonra bir eğreltiotunun olduğu çalıyı bulup etrafını bıçakla çizmeli, masa örtüsünü açmalı ve ortasına oturup, bitkiye gözlerini kırpmadan bakmalıdır. Eğreltiotu açıp parıldamaya başlar başlamaz onu hemen koparmalı, masa örtüsüyle üstünü kapatıp bir an önce evine dönmelidir. Evde aynı bıçakla parmağını veya avucunu kesip yarasının içine çiçeği koymalıdır. Böylece o zaman insana tüm sır ve gizlerin açıklanacağına inanılır. Ancak kötü ruhlar çiçeği koparmaya izin vermezler ve çiçeği koparmaya gelenlerin önüne türlü engeller çıkarırlar. Eğreltiotunun çiçek açtığı gece, yılanlar ve canavarlar etrafta yatarak çiçeğin açıldığı anı hassas bir şekilde gözetirler. Cinler, cesaretle çiçeği koparmaya kalkan insanı derin bir şekilde uyutmaya çalışıp korkuturlar. Çiçek koparıldığı an yer sallanır, gök gürler, şimşekler çakar, rüzgâr uğuldar, çılgın çığlıklar ve şeytani kahkahalar duyulur. Cehennemin alevleri, boğucu kükürt kokusu ile insanı yakar. Karşısına uzun çıkıntılı dilleriyle büyük hayvani yaratıklar çıkar, bunların dillerinin uçları o kadar sivridir ki insanın kalbine kadar girer. Eğreltiotu çiçeği bulunana kadar, yere çizilen çemberden çıkmak veya etrafa bakmak yasaktır: Eğer kişi başını döndürürse başının sonsuza kadar dönmüş olarak kalacağına, çemberin dışına bir adım atarsa şeytanların onu paramparça edeceğine inanılır. Bir kişi Perun çiçeğini koparttığında onu elinde sımsıkı tutmalı ve arkasına bakmadan evine kaçmalıdır, eğer arkasına dönerse her şey kaybolacaktır. Çizilen çember bir sınırdır, şeytani güçler için bir engeldir. Bıçak, mum, üvez, sopa, kıymık vb. yıldırımı sembolize eder iblisleri ve şeytanları öldürür, masa örtüsü ise bulutların örtüsüdür, üzerini örtüyle kapadığında insan görünmez olur."[26]

Rus masallarında eğreltiotunun (yangın çiçeği), "ciddi hastalıklara" şifa olduğuna inanılır. Çiçeği koparan insan ise geçmişi, bugünü ve geleceği bilir, başkalarının düşüncelerini tahmin eder, kuşların, bitkilerin ve hayvanların dilini anlar. Perun'un çiçeğinin isimlerinden biri uçuş otudur. Bu isim ona hız ile alakalı olarak verilir, yıldırım çarpar ve çiçeğin tomurcuğu hemen açar. Bu efsaneler bütün Slav halkları arasında bilinir, masallarda ise uçuş otu kuşa benzetilir. Rus masallarında bu ot yerden yere taşınır, gökkuşağının renkleriyle parıldar, gece ise kayan yıldızlar gibi görünür. Uçuş otunun sahibi mutlu olur, bütün arzuları

hemen yerine gelir. Bu özellikler eğreltiotunun çiçeğinde de vardır. Çiçeğin tomurcuğu bir an bile sakin durmaz, tomurcuk kuş gibi hareket eder ve atlar. Yeni açılmış çiçek ise, hızlı bir şekilde parlak bir yıldız gibi gökyüzünde gezer ve hazinenin gömülü olduğu yere düşer.

Perun çiçeği ayrıca atlama otu, zıplama otu olarak da adlandırılır. Söylenceye göre, atlama otunun yaprakları haç şeklindedir ve ateşe benzer. İvan Kupala Bayramı'nın gecesinde bu çiçek açar fakat beş dakika sonra kapanır ve bu çiçeğin nerede yetiştiğini kimse bilmez. Bulmak oldukça zor ve tehlikelidir, çünkü her kim bulursa şeytan onu öldürmeye çalışır. Bu çiçek kapalı bir kapıya veya kilide yaklaştırıldığında, ikisi de anında parçalanır, demiri bile kırar. Hırsızlar Perun çiçeğini bulduklarında parmaklarını keserek yaranın içine koyar ve yaranın iyileşmesini beklerler. Böyle bir parmağın dokunuşuyla kapılar, kilitler ve sandıklar kendiliğinden açılır. Aynı parmakla birisine dokunulduğunda ise o kişi aniden ölür. Böyle bir çiçek bulmak için İvan Kupala Bayramı'nın gece yarısında otu biçmek için kimsenin olmadığı bir yere gitmek ve oradaki otları çelik tırpan kırılana kadar biçmek gerekir. Kırılması tırpanın bu çiçeğe değdiğine işaret eder. Tırpanın düştüğü yerde ise, yeşil otları toplayıp bunları dere veya nehre atmak gerekir. Sıradan ot akarsuyla birlikte giderken bu çiçek akıntıya karşı gelir. O sırada onu yakalamalıdır.[27]

Slav halk inanışında Perun'un yıldırımla kötü şeytanları kovduğuna inanılır. Bu nedenle Perun halk arasında tüm kötü güçlere ve şeytani varlıklara karşı kurtarıcı bir aracı olarak kabul edilir. Bu aracıya halk yakararak gider, her türlü hastalık, sıkıntı, kötülük ve cadılardan koruması için yalvarır. Halk söylencelerine göre Perun çiçeği bulutlu havaları açar, bu nedenle de kilit olarak hizmet verir, çünkü bulutlu havaların içinde güneşin renkleri ve yağmurun hazineleri saklıdır. Kış soğuklarında, güzel Tanrıça Lada'nın, baharda Perun çiçeği açana kadar kalın bulutların ve sisin arkasında saklandığına inanılır.

Baharda, yıldırımın altın anahtarı gökyüzünün kilidini açtıktan sonra, gökyüzünün gözyaşları olarak çiğ ve yağmurlar görünür. Bu nedenle gözyaşlarını yeryüzüne gönderen Perun çiçeği ayrıca ağlayan olarak da tanımlanır. İvan Kupala Bayramı'nda, şafak vaktinde bu otu ya keser ya da koparırlar. Çünkü bu çiçeğin kökünün ve renginin büyük bir güce sahip olduğuna inanılır. Kötü ruhları,sakinleştirir, insan iradesini dinlemelerini sağlayarak cadıların ve büyücülerin büyülerine engel olur, her türlü kötülükten korur. Halk arasında Perun çiçekleri ve dalları, doğanın yeniden doğması, sonra solması ve nihayet ölümüyle bağdaştırılır. Yıldırım ise ölüm aracıdır. Eğer bir insanın veya hayvanın üzerine düşerse, onları hemen öldürür. Ağacın bir tarafına düşerse onu kurutur. Ölüm antik şiirsel dilde ebedi uykudur. Bu iki kavram, yani ölüm ve uyku, eski Slavların ve diğer Hint-Avrupa halklarının söylencelerinde kışı ve geceyi vurgulamak için kullanılır. Söylenceye göre Perun baharda Altın Anahtar Yıldırım'la bulutları dağıtıp toprağın bereketini oluşturur, Mayıs ayında parlak gökyüzünü anahtarla açarken, sonbaharda aynı altın anahtarla uzun kış boyunca gökyüzünü kilitler.[28]

Perun Silahı: Rus, Polonya ve Litvanya halklarının mitolojik geleneklerine dair araştırmalar yapan Polonyalı tarihçi Stryikovski, Perun putunun elinde bir taş tuttuğunu, önünde ise sürekli kutsal bir ateş yandığını belirtir. Stryikovski, bunun elyazmalarında şöyle aktarıldığını yazar: "Perkonos yani Perun, onların en eski ve en önemli tanrısı, insana benzer bir şekilde yaratılmış olup, elinde bir taş tutar, yanında ise meşe ağacından, hiç sönmeyen bir ateş yanar. Eğer herhangi bir nedenden dolayı ateş sönerse, insanlar ateşi tutuşturmak için Perun'un elinde tuttuğu taşla yeniden yakmaya çalışırlar."[29]

Bir Rus masalında başkahraman kara bulutlarda gezen bir büyücüye çakmak taşı atar, bu taştan çıkan alevler kötü büyücüyü öldürür. Rus halk destanlarında Perun, diğer masalsı kahramanlar ve mitolojik yılanlar bahadır asasına sahiptirler. Bu sözcük başlangıçta, basit bir meşeden yapılmış asayı ifade ederken daha sonraları metal malzemelerden dövülmüş asaları anlatır olmuştur. Burada açık bir şekilde yanan ateş ile öldürücü aletler arasında bir bağ kurulur. Perun'un asası Alman ve İskandinav mitolojisinde şimşek, fırtına verimlilik tanrısı olan Tora'nın asası gibi köşeli ve sivri uçludur. Bu asa o kadar sivri ve güçlüdür ki önünde hiçbir zırh duramaz.

Sürtünmesinden ateş elde edilen kuru ağaç söylencelerde sembolik olarak yıldırımla bağdaştırılır. Buna göre yıldırımın alevleri yağmur bulutlarını kurutur, böylece yağmur kan olarak varsayılır. Bu bağlamda ortaya çıkan bir inanca göre akan kanı durdurmak için de kuru bir ağaç dalını yakmak gerekir. Perun'un silahı aynı zamanda parlak bir kılıç görünümünde betimlenirken keskin bir bıçakla da ilişkilendirilir. Örneğin Ukrayna'da yaygın olan bir inanca göre, eğer bıçağa kutsal su serpilip kasırgaya fırlatılırsa bıçak yere kanlı bir şekilde düşer. Bir başka söylenceye göre büyücü bir kadın evin eşiğine keskin bir bıçak saplar, bunun üzerine korkunç bir kasırga başlar. Bu o kadar kuvvetli bir kasırga olur ki, büyücüyü alıp gökyüzüne fırlatır ve büyücü yedi yıl orada kalır.[30]

Halk söylencelerinde sık sık mucizevî, zafer kazandıran silahlardan söz edilir. Neredeyse bütün kabilelerin putperest tanrıları kahramanlık savaşlarında yer alırlar. Rus masallarında da bu tür silahlar sıklıkla yer alır. Kuzey halklarında yer alan bir söylenceye göre, yeryüzünün yaratılması sırasında Perun yeryüzünü yaratır ancak kötü güçler yüksek dağlar, geçilmez uçurumlar yaratarak onun yarattıklarını bozarlar. Bunun üzerine Perun gürzüyle taşlara vurarak kendi savaşçılarını yaratır ve böylece büyük bir savaş başlar.

Bu mitlerle bağlantılı olarak Slavlar arasında Perun'un silahına dair çeşitli inanışlar yayılmıştır. Eski Slavlar doğa olaylarına dayanarak, şiddetli savaşların betimlemelerini, zafer ve yenilgi gibi peygambervari öngörüler tasarlarlar. Örneğin, kuvvetli don zamanlarında güneşin etrafında görünen parlak sütunlar, köylülere göre savaş habercisidir. Şafağın kızıl renginin ve güneş ışınlarının bulutlarla kırılmasının kan akacağı anlamına geldiğine inanılır.[31]

Mitolojinin temeli hakkındaki hipoteze göre Perun karşıtı, Perun'a oranla daha az bilinen bir tanrı olan Volos ortaya çıkar. Savaş konulu Doğu Slav masal türlerinde Perun'un düşmanı anti-tanrı çoğu zaman Hıristiyan olan İlyas

Peygamber'dir. Rus edebiyatında fırtına zamanında kızgın tanrının gökyüzünde savaş arabasında dolaşarak şeytanı yıldırım oklarıyla kovaladığından sıkça söz edilir.[32] Belarus geleneklerinde XX. yüzyılın sonlarına kadar, Perun yazları şimşeği ile yıldırımı kişileştirir ve *kışın türeyen* şeytanları öldürdüğüne inanılır. Yazılı olmayan Belarus geleneklerinde bir taraftan Perun ile mücadele, bir taraftan da yılan, ifrit ve şeytanla mücadele konuları yer alır.

Perun betiminin yerine tanrı sureti kullanmak, putperest sisteminde Perun'un Yüce Tanrı, tanrılar tanrısı konumunda olduğunu ve Hıristiyanlığın kabul edilmesiyle birlikte halk bilincinde Tek Tanrı statüsüyle kıyaslandığını ifade eder. Günümüze dek Rusya, Belarus ve Ukrayna'da yıldırımın şeytanı vuran tanrının okları olduğu düşünülmektedir. XIX.-XX. yüzyıl aralığında Trebskoy vilayetinde yaşayan köylüler arasındaki inanışa göre:

"Sadece fırtına zamanı Tanrı gökten şeytana ok atar, bu nedenle şeytan ağaç dalları arasında bir yerlere saklanır ya da bir insanın içine, ama Tanrı şeytanın içine saklandığı insanı şimşekle öldürür. Öteki dünyada ise ölüyü ödüllendirir. Böylece bu şekilde ölen insanlar şanslı sayılır, bu durum cennete gitmenin en kolay yolu olarak görülür. İnanışa göre yıldırımdan ölen bir insan günahlarından arınır, çünkü şeytan masum kurbanın içine girmiştir.[33]

Perun'un küçük suretleri, İlyas Peygamber'le aynı seviyede tutulmuştur. Hıristiyanlığın kabulünden sonra İncil'deki anlatımlara bağlı olarak, halkın gökleri inleten sözleriyle adlandırdığı pagan tanrılara karşı etkin olan İlyas Peygamber'dir. İlyas Peygamber, doğal afetlerin hükümdarıdır zira ona dua etmek gökten su akıtır ve toprakları suladığına inanılır.[34]

Hors: Doğu Slav topraklarında daha önceleri Tanrı Hors yoktur. Tanrı Hors'a sadece Kiyev'de rastlanır. Hors, Perun ve Volos gibi genellikle savaş, verim, üretim benzeri sosyal konularla bağlantılı tanrılardan farklı olarak tabiatla ilgili bir anlam ifade eder.[35] Tanrı Hors daha çok, şafakta yükselen güneşe tapanların olduğu Aryan halkları arasında bilinir (Resim 16). Birçok araştırmacıya göre *Hors* kelimesi Farsçadan geçmiştir. Farsça hurşit, *horşet, hors, hvars* güneş anlamına gelmektedir. Ayrıca *hvars*, Oset dilinde *güzel, iyi* anlamındadır. Hors adı Rusçadaki güzel anlamına gelen *horoşo* kelimesiyle ilişkilendirilebileceği gibi Yunan ve Slav dillerindeki daire, çember anlamına gelen sözcüklerle de bağdaştırılabilir. Grekçede *hora* ve *horos* dairesel hareket, *horomi* ise dairesel plan anlamındadır. Bulgar dilinde ise *horo* el ele tutuşarak daire şeklinde oynanan bir tür horon anlamındadır.[36]

Polonyalı araştırmacı A. Geyşor'un *Slavların Mitolojisi* (*Mitologiya na Slavyanite*) adlı çalışmasında, etimolog olan A. Brükner'in Hors'un adının kökeninin nereden geldiğiyle ilgili *İgor Destanı*'nda geçen bir olayla bağlantı kurduğuna dikkat çekilmektedir:

Knyaz Vseslav insanları yargılar,
Knyazlar için şehirleri süsler,
Sonra geceleri kurt olup gezer,

Horozlar ötmeden –
Ta Kiyev'den
Tmutarakan surlarına kadar gider,
Kurt olup yüce Hors'un yolunu keser[37]

Lehçe bir kelime olan *wycharsly* zayıflamış, incelmiş anlamındadır. Eski Slav dilindeki *krs* kelimesi, ayın incelerek hilale dönüşmesiyle ilişkilendirilir. Hors gece doğudan batıya hareket eder. Bu hipoteze göre hilalle bağlantılı kabul edilmektedir. Araştırmacılar tarafından Hors ay ışığı, Hors–Dajdbog ikilisi ay–güneş olarak kabul edilir.[38]

İgor Destanı'nda Hors yüce bir tanrı olarak anlatılır. Eski çağlardan bu yana çiftçiler ve denizciler Hors'u karanlığı aydınlatan, yol gösteren *gece güneşi* olarak kabul etmektedirler.[39] Bunun yanı sıra Hors hiçbir zaman yalnız değildir, her zaman diğer tanrılarla birlikte anılır. Örneğin, gün ışığı olmadan güneş olamaz. Bu yüzdendir ki Hors ve Dajdbog her zaman yan yanadırlar. Ancak ışık ve güneşin sıcaklığı iyi bir hasat için yeterli değildir, bir de yağmur gereklidir. Yağmur diğer tanrıların işidir. Hors'un uğurlu günü, Dajdbog'da olduğu gibi pazardır ve sevdiği element saf altındır. Hors günü yazın 21-25 Haziran, sonbaharda ise 21-23 Eylül'dür.[40] Hors, beyaz at üzerinde gökyüzünde doğudan batıya giden ve yaşlı bilge bir kişi olarak betimlenir. Yanında beyaz köpekler ya da kurtlar ona eşlik eder.[41]

Kurtlar Dolunayda Neden Ulur (*Poçemu volki na lunu voüt*) başlıklı söylence, Hors'un Ay'la olan bağlantısını ortaya koyar:

"Bir gün gökyüzünün ışığı baba Svarog, tüm tanrıları toplar ve şunları söyler: 'Ormanların Tanrısı Svyatobor ve Av Tanrıçası Zevana bana şikâyette bulunuyorlar. Anlaşılan koca kızılkurt Çubars, kısa bir süre önce özgür lider olduğundan beri sürüsündekiler tanrıların kontrolünden çıkmışlar. Kurtlar çok sayıda ve boş yere vahşi hayvanları öldürüyor, büyükbaş hayvanları gözlerini kırpmadan parçalıyorlar ve hep birlikte insanlara saldırıyorlarmış. Bu şekilde vahşi güçler dengesinin ebedi kanunu çiğnenmiş oluyor. Svyatobor ve Zevana asilerle başa çıkamadıkları için benden, Svarog'dan, yardım istiyorlar. Ey Tanrı ve Tanrıçalar içinizden kim bir kurda dönüşebilir?' Bu sözler üzerine Ay Işığı Tanrısı Hors öne çıkar ve 'Ey babamız Svarog, ben beyaz bir kurda dönüşebilirim' der. Svarog ise bunun üzerine 'Madem öyle, gece yarısından önce kurtlar arasında tanrısal düzeni sağlamanı emrediyorum sana. Yolun açık olsun!' diye cevap verir. Hors koca kızılkurt Çubars'ı çok sayıda yırtıcı kardeşleriyle ay ışığı altındaki orman açıklığında ziyafet çekerken bulur. Kurtlar öldürdükleri hayvanları yiyorlardır. Beyaz kurt, Çubars'ın karşısına dikilerek 'Tanrıların Tanrısı Svarog adına soruyorum lider: Niçin bu kadar çok hayvanı boşuna öldürüyorsun? Hangi amaçla gözünü kırpmadan büyükbaş hayvanları parçalıyorsun? Hangi ihtiyacın için bir de insanlara saldırıyorsun?' diye sorar. Çubars bir parça geyik eti kemirirken 'çünkü biz erkek ve dişi kurtlar doğanın hükümdarı olmalı ve her yerde kendi geleneklerimizi kabul ettirmeliyiz' diye

hırlar ve 'yolumuza çıkmaya cesaret eden herkesi parçalayacağız, sonsuza kadar kemireceğiz kemireceğiz kemireceğiz' diye devam eder. O zaman Beyaz Kurt yeniden Ay Işığı Tanrısı'na dönüşür ve 'Pekâlâ, öyle olsun. Dileğin yerine gelecek. Bundan böyle sonsuza kadar kemireceksin, ama canlı olan bir bedeni değil, cansız olan Ay'ı' diye cevap verir. Bunun üzerine Hors'un elinin bir işaretiyle aydan yeryüzüne doğru ince beyaz bir yol uzanır. Hors sekiz yıldızlı asasıyla koca kızılkurt Çubars'a hafiften vurur. Çubars uyuz bir it gibi kuyruğunu kısar, acı tiz sesler çıkarır ve Ay'ın açtığı yola basar. Yol, asi kurdu gökyüzünün derinlerine doğru çekerek gittikçe kısalır. Hors gri Putyata'yı kurtların yeni başkanı yapar ve kısa süre içinde ormanlarda ebedi düzen yeniden yerini bulur. İşte o zamandan beri aydınlık gecelerde kurtlar bazen dolunaya karşı ulurlar. Ay'ın üzerinde, yeryüzünden kovulan, sonsuza kadar ay taşlarını kemirecek ve sonsuza kadar kederden uluyacak olan koca kızılkurt Çubars'ı görürler. Kendileri de ona aynı hüzünlü ulumayla, tüm dünyayı korku altında tuttukları o zamanlara özlem duyarak karşılık verirler."[42]

Dajdbog (*Dajbog*): Doğu Slav mitolojisinde en önemli baş tanrılardan biridir. Bu tanrının adı *do jd* yani yağmur sözcüğünden türemiş gözükse de yanıltıcıdır. Çünkü Dajdbog güneşin, canlı güçlerin, verimliliğin, sıcağın tanrısıdır. Eski Slavlar alevi gökyüzü ve yeryüzü olarak ikiye ayırırlar. Gökyüzü alev, güneş ve şimşekken, yeryüzü ateştir. Güneş, şimşek ve ateş hem kardeştir hem de gökle yerin oğullarıdır. Buna göre güneş alevi ise Dajdbog'dur (Resim 17).

Bu Tanrı *Çar Tanrı* olarak adlandırılır ve ona altın ve gümüş adanır.[43] Dajdbog adının etimolojisi ilk bakışta Yeremenko'nun da belirttiği gibi çok basit görünebilir. M. Fasmer'e göre, bu isim Rusça *daj, day* (ver) ve *bog* (mutluluk, bolluk) sözcüklerinden oluşur, yani Dajdbog bolluk veren demektir.[44] L. Moşinski ise, Dajdbog'un Slavlarda bir selamlaşma şekli olduğunu ve yabancı misyonerler tarafından bir tanrı ismi olarak yanlış anlaşıldığını iddia eder.[45] V.Y. Mansikka'ya göre, kelimenin birinci kısmı "ver" fiili, diğer yarısı ise doğrudan "Tanrı" demektir.[46] Bu nedenle Dajdbog bir *deus dator*, yani insanlara her türlü iyilik ve güzellik lütfeden bir yüce varlıktır. Mansikka'ya karşı olarak, E. Kagarov kelimenin birinci yarısında fiil olmadığını ileri sürer. L.S. Klein bu konuda fiilin imperatif şeklinin bir yüce tanrının isminde yersiz olduğunu söyler.[47] V.P. Kalıgin ve V. Blajek, birbiriyle bağlantısı olmadığı halde Dajdbog ve eski İrlanda tanrılarından Dagda arasında bağlantı bulunduğu fikrini ileri sürerler.[48] Bu iki tanrı hem isimleri, hem görevleri nedeniyle çok benzerler. *Dagda* ismi eski Keltçe *dago-dēvo* (iyi tanrı) anlamına gelir. Fakat V. P. Kalıgin, Dajdbog'un Hint-Avrupa köküne sahip olduğunu savunurken, Polonyalı araştırmacılar P. Novotna ve V. Blajek Keltlerden Slavlara geçmiş olduğunu savunur.[49]

Rıbakov'a göre, Dajdbog kültü İskitlerin Kolaksay kültüne çok benzer. Kolaksay, İskit krallarının atası olan Targıtay'ın oğludur ve ismi Slavca *kolo* (güneş) ve Farsça *ksay* (kral) sözcüklerinden oluşur.[50] Böylece, Dajdbog iki esas görevi yerine getirir: Doğada ışık, sıcaklık ve bolluk veren, toplumda ise

knyaz ve kral hâkimiyetinin temsilcisidir. Rıbakov, Doğu Slavlardaki güneş ve bolluk kültüyle Dajdbog kültünü, Herodotos tarafından anlatılan İskit Tanrısı Goytosir (Apollon) ile bağdaştırır.[51] Dajdbog, Slavların koruyucusudur ve Rus topraklarının ilk yöneticisi olarak adlandırılır.[52] Dajdbog'un günü Pazar, rengi altın, taşı yakuttur, aslanın ise kutsal hayvanı olduğu kabul edilir. Dajdbog, cömert ve bolluk dağıtan tanrı anlamını taşır. Nitekim geçimlerini çiftçilik yoluyla temin eden Slavlar için hayat bahşeden ışığın ve güneş sıcaklığının oldukça önemi vardır.[53] Dajdbog karanlığa karşı çıkar. O yeryüzünde parlayan ışığı temsil eder. Gökyüzünün bulutlu, sisli, yağmurlu olduğu günlerde bile gözükür. Dajdbog parladığında ruh daha da neşelenir, hayat daha da güzelleşir inancı vardır.[54]

P. Buturlin Dajdbog'u şöyle şiirselleştirir:

Nehir kıyısındaki kamışların solgun yeşilinin arasında
Temiz bir zambak gibi, Dnepr'in kızı bembeyaz çıktı ortaya,
Ve genç Dajdbog, yanıp tutuşarak aşkla,
Boş gökyüzünden kopup geldi çılgınca genç kızın yanına.
Bir ışık demeti yakıcı okşayışıyla kaydı
Güzel bedenin üzerinde ve tatlı bir güçsüzlükle,
Büyücünün kucakladığını sezerek genç kız
Aşktan korksa da, sevinmişti gelişine!
Ama birden daha da güzelleşti etrafındaki doğa!
Işık daha bir parladı ve tutkuyla doldu hava...
Bulutsuz gök kubbeden inen kızıl saçlı Tanrı
Sessiz suların kızına doğru coşkuyla atıldı,
Ve nihayet, kucaklayarak ilk kez öptü
Çocuklarının anasını, Rus halkının anasını[55]

Stribog: Hint-Avrupa kültürü araştırmacısı T. V. Gamkrelidze'ye göre, etimolojik olarak Stribog adı Hint Avrupa kökenli bir kelime olan *dievas-pater / gökyüzü babası*yla aynı anlama gelir. Zamanla kelimenin bir kısmı değişikliğe uğrar. Slavların İran dil kabileleriyle sıkı ilişkileri sonucunda *dievas* sözcüğünün yerini Farsçadaki *baga* (Slavca *bog*) alır. Hint-Avrupa kökenli *pater* sözcüğü Slavların *stryy* sözcüğüne dönüşür.[56] Rus dilbilimci O. Trubaçov ise arkaik Stribog kelimesinde Hint-Avrupa ya da İran'a özgü bir şeyler aramayı asılsız girişimler olarak değerlendirir. Ona göre temelde eski Slavcada *dağıtmak, genişletmek* anlamına gelen *sterti* sözcüğü vardır ve Stribog adı altında doğanın, özellikle de rüzgârın gücü anlaşılmaktadır.[57]

Igor Destanı'nda rüzgârların *Stribog torunları* olarak anılması Stribog'un göksel karakterini yansıtır. Bu durumda Stribog'un diğer doğa güçlerinden iki basamak üstte olduğu, yani 'rüzgârların dedesi' olduğu sonucu çıkartılabilir.[58] *İgor Destanı*'nda Rüzgâr Tanrısı Stribog'dan şöyle söz edilir:

Tüm rüzgârlar, Stribog'un torunları
Oklarla denizden
İgor'un cesur alayına saldırıyor.[59]

Araştırmacı N. M. Galkovskiy'e göre Stribog, kötü hava ve soğuk rüzgâr tanrısıdır.[60] Putperest Slav panteonunda ise Stribog'un rolüne dair net bir bilgi yoktur. *İgor Destanı*'nda Stribog atmosfer olaylarıyla bağlantılı olarak anılır. Buna göre Stribog rüzgârların efendisidir. Kimi araştırmacılara göre ise Stribog sadece rüzgârın değil fırtına, kasırga gibi kötü güçlerin, hatta savaşın tanrısıdır.[61] Yeremenko ise Stribog'un en eski tanrılardan biri olduğunu ileri sürer ve *Baba Tanrı* tüm rüzgârların dedesi olarak adlandırır. Ona göre Stribog göksel bir tanrıdır, havanın ve rüzgârların tanrısıdır ve Stribog'un insana burnundan rüzgâr üfleyerek hayat verdiğine inanılır.[62] **(Resim 18)**

P. Buturlin, Stribog şiirinde bu tanrıyı şöyle anlatmaktadır:

Derya –denizin tam ortasında simsiyah bir kaya;
Stribog, buranın hükümdarı, haberci torunlarıyla
Fırtınalar, seller ve sis peçelerinin ardından
Yağmur gönderiyor susayan çayırlara;
O, adeta devasa Perun'un gürleyen gülüşünü tekrarlar durur.
Kocasına ağıt yakan kadın sesinden daha zayıftır gençlerin sesi;
Ormanın derinliklerini titretir yaşlının kükremesi,
Gençlerin türküleri, ozanın türküsünden daha incedir...
Gök rengi düzlüğün ortasındaki kayanın üzerinde
Yaşlı adam uzanır, keskin bakışlarıyla uzaklara dalıp gider
Kahırla; Kader mühür basmıştır sert dudaklara...
Bir nefesi yeter, adeta bozkırda, sorguç otunun
Yaz uçuşu gibi havalanır gider meşe ormanları.[63]

Simargl: Gizem dolu Simargl adı değişik düşünceler çağrıştırmaktadır. Knyaz Vladimir panteonunda yer alan Tanrı Semargl ya da Simargl *İsa Severin Sözü* (*Slovo Hristolyubtsa*) adlı XIV. yüzyılda kaleme alınmış eserde, iki isim *Sim* ve *Rgel* olarak karşımıza çıkar.[64] Polonyalı araştırmacı Brückner bu eserden yola çıkarak Simargl'ı iki ayrı tanrı olarak ele alır. *Sim*, Rus dilinde aynı kökenden gelen *semya-semeystvo* (aile) olarak kabul edilir. Brückner ikinci kelime olan *Rgel*'i, *Rgelsko* kelimesiyle açıklar ve bunun da kökeni eski Lehçede ekin, tohum anlamına gelen *rez, rij*'dir. Araştırmacıya göre sözü edilen Tanrı ekinin, tohumun ve bereketin koruyucusu olabilir.[65] Çevirmen ve araştırmacı Pisani, Knyaz Vladimir panteonunda yer alan tanrılarla ilgili yaptığı çalışmada Sim'in çiftçilerin yardımcısı ve evcil hayvanların koruyucusu, Rgel'in ise tarlaların koruyucusu olduğunu belirtir. Böylece, çiftçilikte önemli olan *insan, hayvan, tarla ve tohum* dörtlemesi bir aile oluşturur.[66]

Araştırmacı Trever'ın belirttiğine göre, Ortaçağ sanatında özellikle İran ve Kafkaslarda kanatlı, köpek başlı Senmurg - Simurg adlı varlık bitkilerin koruyucusu olarak karşımıza çıkar. Slav mitolojisinde ise eski şeytani bir varlık olan dev ile ilişkilendirilir. Bu dev, kuş görünümünde felaket getiren bir varlıktır. *İgor Destanı*'nda bu varlığın bir ağacın tepesinde oturduğundan ve Rus savaşçılarına yenilgi getirdiğinden söz edilir.[67] Yarı kuş yarı köpek olan bu varlığı Simargl ile karşılaştırabiliriz. Rıbakov'a göre Simurg, Hayat Ağacını korur, çünkü bu ağaçta tüm bitkilerin tohumları bulunur. Bu da Simargl'ın daha önce de belirttiğimiz gibi bitki köklerinin, tohumların ve ekinin tanrısı olduğu düşüncesini destekler. Simargl, aynı zamanda kötülükleri yok eden bir figür olarak da değerlendirilir. Araştırmacının düşüncesine göre, resimlerde Simargl *kanatlı köpek* ya da *grifon* olarak betimlenir.[68] (Resim 19)

Ortaçağ'da Simargl, Pereplut adını alır ve bitki köklerinin koruyucusudur. Pereplut'un mitolojik varlıklar arasında adı fazla geçmez. Ortaçağ Rus folklorunda Farsçada *kanatlı köpek* (kuş-köpek) anlamına gelen *Paskudj* olarak adlandırılır. Rıbakov'a göre bu zoomorfik figür sadece kent kültüründe kullanılır.[69] Kronikleri incelediğimizde *Yannis Khrysostomos'un Paskalya Bayramı Hutbesi* (*Oglasitelnoe slovo na Pashu svetitelya İoanna Zlatousta*) adlı yapıtta Pereplut'tan söz edildiğini görürüz: "*...Boynuzlardan içki içerek dönmekteler*"[70] Pereplut için düzenlenen dini törende içki içerek, dans ederek döndükleri anlatılır. Simargl-Pereplut kültü denizkızları, hava perileri ve onların bayramıyla ilişkilendirilir. Denizkızlarıyla (*rusalka*) dağ perileri (*vila*), güzel ve kanatlı genç kızlar olarak betimlenir. Bu varlıklar, ekinlerin büyüyüp geliştiği tarlaları yağmur ve sabah düşen çiğ ile besleyerek nemli topraklarda verimin artmasını sağlarlar. Rusya'da XII.- XIII. yüzyıllarda Simargl-Pereplut betimi yaygın olarak kullanılır. Hatta Rus zanaatkârlarının gümüşten yaptıkları kadın süs eşyalarının üzerinde bu varlığın figürü yer alır.

Kupala Bayramı'ndan önce gelen, 19-24 Haziran tarihleri arasındaki Denizkızı Haftası'nda (*rusalnaya nedelya*), kutlamalar sırasında kadınlar uzun, geniş kollu elbiseler giyer ve bileklerine Simargl - Pereplut figürü işlenmiş geniş gümüş bilezikler takarlar. Dini tören sırasında bereketli bir yıl için dönerek dans eden kadınlar, kollarındaki bu bilezikleri çıkarır ve elbiselerinin uzun kollarını sallayıp alkış tutarlar, böylece denizkızlarını uzaklaştırdıklarına inanırlar.[71]

Tver bölgesinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda bulunan bir bileziğin üzerinde Simargl-Pereplut figürü vardır. Kompozisyonu incelediğimizde Simargl-Pereplut'a adak sunma töreninin betimlendiğini görürüz. Uzun gösterişli bir elbise giyen kızın saçları omuzlarından aşağıya dökülür, ellerinde bir kapla Simargl-Pereplut figürüne yaklaşırlar. Simargl-Pereplut ise kökleri görülen ağaca yaslanır durumda betimlenmiştir. Bileziği üreten zanaatkârın, Simargl-Pereplut figürünü bir hayvan olarak değil bir put heykeli olarak işlediği göze çarpar.[72] Tanrı Simargl-Pereplut figürü, Knyaz Vladimir döneminde panteona alınır ve Slav mitolojisi tarafından kabul görür. Hakkında pek çok söylem olmasına rağmen yeterince yazılı kaynak bulunmamaktadır.

Tanrıça Makoş: Knyaz Vladimir'in panteonunda, Bolluk Tanrıçası son sırada yer alır, ancak daha eski tarihe dayanan ve karmaşık bir teolojik kompozisyon sunan Zbruç putunda elinde bereket boynuzu tutan tanrıça, putun ön yüzünde durur. Perun ise Makoş olduğundan artık kuşku duyulmayan bu tanrıçanın bereket boynuzunu tuttuğu sol elinin yan tarafındadır. Çoktanrılı inanışlara, putperestliğe karşı yazılmış öğütlerde Makoş, denizkızları (*rusalka*), dağ perileri (*vila*) ve Simargl ile birlikte olmak üzere tanrılar listesinde de yer alır. Makoş'a eşlik eden bu varlıklar toprağın verimliliğiyle ilişkilendirilir. Simargl tohumları toprağa saçar, denizkızları ve dağ perileri ekili topraklara, buğday tarlalarına nem, sis getirmek ve yağmur yağdırmakla görevlidirler.[73]

Rıbakov'un *Eski Slavlarda Putperestlik* adlı çalışmasında Makoş adının *m - mat* (anne), *koş-koşel yok*, *korzina* (sepet) gibi iki anlamlı parçanın birleşmesiyle oluştuğu belirtilir. Makoş iyi hasadın ve tıka basa dolu sepetlerin anasıdır (Resim 20). Emeğin ve ürünün yanı sıra verimliliği, bolluğu, nimetleri elinde bulunduran tanrıçadır. Hasadı yapılan ürün, her yıl insanların kaderini belirler.[74] Bu nedenle Makoş'a *Kader Tanrıçası* gözüyle de bakılır. Makoş'un yol arkadaşları ve yardımcıları vardır: Doley ve Nedoley (Resim 21). Bazı kaynaklarda Rojanitsalar ve Sudenitsalar da geçer.[75]

Slav mitolojisi kaynaklarında bu tanrıçaya dair birçok farklı nitelendirme ile karşılaşılır. Polonyalı araştırmacı A. Geyşor ise *Slavların Mitolojisi* adlı çalışmasında, Makoş adının etimolojik olarak Hint kökenli ve verimlilik, zenginlik anlamındaki *makha* kelimesinden geldiğini belirtir. Bu da Tanrıçanın Hint mitolojisiyle bağlantılı olduğunu gösterir. Yine Geyşor, diğer bir etimolojik araştırmaya göre Tanrıça Makoş'un adının Slavca kökenli, ıslak, nemli anlamına gelen *mok*, *mokrya*, *mokır* gibi sözcüklerle ilişkilendirilebileceğini de vurgular. Birçok araştırmacıya göre Makoş toprakla da ilişkilidir. Eski Slav dilinde *mat sıraya zemlya* yani *nemli toprak ana* ifadesi kullanılır. Bu kült Rus halk kültürü ile derinden bağlantılıdır. Doğu Slavlarda *Mokşani, Mokşa, Mokuşov* gibi yerel adlar bulunur. Batı Slavlarda, özellikle Çeklerde *Mokuşin* olarak karşımıza çıkmasına rağmen, bu konudaki bilgiler yetersizdir.[76]

Tanrıça elinde bereketi ifade eden bir boynuz tutar. Klasik mitolojilerde hem bolluğun korunması hem de insanoğlunun yazgısı üzerinde etkili olma gibi özellikleri bir arada taşıyan tanrıçalar eski Yunan'da Tihe'nin, Roma mitolojisinde Fortuna'nın imgelerinde ifade bulur. Her ikisinin de tasvirlerinde bereket boynuzu bir sembol olarak görülür. Slavların Makoş'u da böyle bir simgeselliğe sahiptir.[77] Bereket boynuzu, soyut bir kavram olan kaderle somut bir kavram olan bolluğu birbirine bağlar, ev işlerinin idaresini himaye eder, koyunların yünlerini kırkar, iplik eğirir, savsak ve ihmalci insanları ise cezalandırır. Somut kavram olan *iplik eğirme işiyle uğraşan kadın* imgesiyle şöyle bir metafor oluşur: *Kaderin ipliğini bükme, eğirme* (Resim 22). Sonuçta Makoş, aynı zamanda evliliği ve aile mutluluğunu gözetir ve korur.[78]

Makoş büyük ve iri kafalı, uzun kollara sahip, geceleri izbede ip eğiren bir kadın olarak kendini gösterir. Halk inancı, ip eğirmek için kullanılan didilmiş

kendir ve kenevir ipini ortalığa bırakmayı yasaklar. Hatta bu gibi durumlarda şöyle bir tabir kullanılır: "Yoksa Makoş eğirecek ipini."[79] Diğer yandan Makoş yeryüzünde genç bir kadın görünümünde dolaşır ve kim nasıl yaşıyor, gelenekleri yerine getirmeye özen gösteriyor mu, yasaklara uyuyor mu gibi konulara dikkat eder. Bu kadın suretindeki hayalet, izin almaksızın eve gelir ve ev sahibesi tarafından ortada bırakılmış olan ipi duasız eğirir. Bundan dolayı, Rus köylerinde geceleyin izbede işi bitmemiş ip bırakmak yasaktır, yoksa Makoş gelir ve ipi eğirir diye bir korku vardır. Bu durumda çıkrıklarını keten bir bez parçasıyla örterler ya da yanlarında götürürler.

Kuzey kabilelerinin bir kısmına göre ise Makoş soğuk ve kötü bir tanrıçadır. Bir eserde ona dair şöyle bir değerlendirme ile karşılaşılır: *Kehanet dolu Mokoş, dalgaların çarptığı ıslanmış kıyıda, yıldırım ateşini koruyarak, bütün gece iğ ipliğini dokur.*[80] Makoş için kutsal gün cumadır. Bu kutsal günde kadınlar koruyucularını yani Makoş'u kırmamak için ip eğirmez ve temizlik yapmazlar. Olonets bölgesinde ise Makoş hakkında XIX. yüzyılın sonunda şunlar anlatılır: *Koyunun yününü kırkmasan da, bazen sırtını sil derler ki: Makoş gelir, yünü kırkar.* Dahası: *Uyursun, kirmen sesi gelir. Derler ki, Makoş yün eğirir. Evden çıkıp gitse de, bazen tekrar gelir, kirişe basar, güvercinlikten girer, kirmen sesi tıklar durur.* Makoş yün eğiren kadınları seyreder: Büyük oruç günlerinde evlere gelir ve yün eğiren kadınları huzursuz eder. Eğer kirmenin ucundaki topaç durduğu halde, kirmen dönmeye devam ediyorsa, Makoş kadınların yerine eğiriyor demektir.[81]

Tanrıça Makoş'un el işlemelerindeki boynuzlu betimlemelerinde, büyük olasılıkla onun Ay gezegeni ve astrolojiyle ilintili anlamı öne çıkarılır. Aynı anlam XIX. yüzyıl Rus kadınlarının bayram kıyafetlerini tamamlayan boynuzlu başlıklara da yüklenir, bu başlıklar Makoş'a atfedilir, onun simgesi olarak kullanılır.[82] Eski Slav mitolojisinde tek kadın tanrı olan Makoş, Levkiyevskaya'ya göre, aile mutluluğunun, çocuk doğumunun ve her türlü tipik kadın işlerinin koruyucusudur.[83] Makoş'un kadın işleri ile olan bağlantısı ise, Eski Rus kültüründe aile halkının tüm kıyafetlerini kadınların dikmesi, daha doğrusu üretmesidir. Bu uzun kış geceleri boyunca kadınların uğraştığı en önemli ancak oldukça zor bir iştir. Bu nedenle kadınlar Makoş'a onlara yardım etmesi için yalvarırlar.[84] Makoş daha geç dönemlerde bir Tanrıça olarak değil de, kumaş ve dikiş gibi kadın işleriyle ilgili şeytani bir varlık olarak kabul edilmiştir. Çağdaş Rus dilinde Makoş sözcüğü kötü güçleri simgeler. Bu varlığın, eğer bir kadın dua etmeden işini bırakırsa bıraktığı örgüyü almak için eve gireceğine inanılır.[85]

XX. yüzyıla kadar Rusya'nın birçok bölgesinde dua etmeden iş bırakma yasağı geçerliliğini korumuştur. Hıristiyanlığın kabul edilmesinden sonra, katı yasak ve cezalara rağmen, uzun bir zaman bu inançlar süregelmiştir.[86] Adını koruyarak günümüze ulaşan Makoş ise, sadece Sibirya bölgesindeki Doğu Ruslar arasında yaşatılmaktadır. Paraskeva Pyatnitsa, Makoş imgesinin doğal bir uzantısıdır. Dünyanın bütün nimetleri elinde bulunduğuna göre Makoş ürünün kaderini,

yani besin maddelerinin, hammaddelerin, zanaatkârların ürettiği eşyaların paylaşılmasını da yönetir. Aslında bir bakıma ticareti de himaye eder. İşte Paraskeva Pyatnitsa, bundan doğan bir imgenin devamı niteliğindedir. 1207 yılında Novgorod'taki ticaret merkezinde Paraskeva Pyatnitsa Kilisesi inşa edilir. XII. - XIII. yüzyıllarda Çernigov'da, Moskova'da ticaretin ve avcılığın olduğu yerlerde, bu gibi tapınaklar kurulmaya devam edilmiştir.[87]

Kuzey Rus köylülerinin inanışlarına genel bir bakışla, ip eğiren Makoş'un başka bir yarı Hıristiyan, yarı pagan tanrıça olan Paraskeva Pyatnitsa'nın ikizi ya da gölgesi olduğu sonucuna varmak zor değildir. Paraskeva Pyatnitsa da yün eğiren bir kadındır, o da tüm kadın işlerini gözetler, denetler ve karışır. Ciddi yaptırımları ve koşul koyuculuğu vardır, örneğin kendi günü olan Cuma (*pyatnitsa*) günlerinde asla bir iş yapılmasına izin vermez, yasak eder. Bu yasak çiğnendiğinde ise suçluyu iğneye geçirebilir, hatta bir kurbağaya dönüştürebilir.[88] Paraskeva Pyatnitsa'ya tapınmanın Hıristiyan söylencelerindeki Azize Paraskeva ile hiçbir ilgisi yoktur. Paraskeva Pyatnitsa birçok ikonada, birçok puta benzeyen heykel ve yontuda ifade bulur, betimlenir. Araştırmacılar eskiden beri Paraskeva Pyatnitsa'ya tapınmanın köklerinin politeist, putperest dönemlere dayandığı üzerinde durur ve bu bağlamda onu Makoş ile ilişkilendirirler. Paraskeva Pyatnitsa'nın arkaik Makoş'a dayandığından kuşku olmadığına göre, hakkında pek az halk inanışı kalan Makoş'un ilk imgesini Paraskeva Pyatnitsa hakkındaki bilgileri değerlendirerek elde edebiliriz. Halk inanışında Paraskeva Pyatnitsa sadece yün eğiren bir tanrıça değildir. O, aynı zamanda nimet dağıtıcı, bereket hamisi, bolluğu koruyandır: Bu eski putperest tanrıçanın yerine Paraskeva Pyatnitsa'yı koyan halk, ona bolluk ve bereket, evlilik üzerine etki etme gücünü de atfeder. Paraskeva Pyatnitsa'ya yöneltilen bereket ve doğurganlık duaları özel ayinlerle iletilir. Paraskeva Pyatnitsa da Makoş gibi denizkızları ve suyla ilgilidir. Makoş şifalı suları, kuyuları ve kaplıcaları himayesine alır, korur. Bunlar Pyatnitsa Kaynakları olarak bilinir. Bu da çoğu metinde Makoş'un toprağın kutsal nemiyle bütünleşmiş denizkızlarıyla sıkça yan yana anılmasını açıklamaktadır. Ancak Paraskeva Pyatnitsa'ya tapınma daha yaygındır: Rus ataları her tür başarı ve aile saadeti için Azize Paraskeva'ya dua etmiş, yalvarmışlardır. Eski Rus inanışlarına göre, Azize Paraskeva kırların ve davarın koruyucusudur. Azize Paraskeva günü olan 29 Ekim'de kiliselere kutsanmak üzere çeşitli meyveler sunulur ve bunlar sonrasında evlerde kutsal nesne olarak muhafaza edilir. XIX. yüzyılın ortalarına ait bir yazıda Zbruç putunda görülen Makoş'un elindeki bereket boynuzunun anlamı açıklanmış olur.[89] **(Resim 11a)**

İlk biçilen ekin demeti de genellikle Paraskeva Pyatnitsa'ya adanır. Paraskeva Pyatnitsa'ya özgü bitkiler ise keten ve ipliğidir. Azize Paraskeva'nın kilise takvimindeki günü olan 29 Ekim Ketenci Pyatnitsa günü olarak anılır ve o gün halk, dövülen ilk keten hasadını kiliseye getirir. Ketenin işlenmesi, yün, iplik veya dokuma haline getirilmesi Rus folklorunda Paraskeva Pyatnitsa ile Makoş'u ayrıca yakın kılar. Her ikisi de bu kadın işleriyle hassasiyetle ilgilidirler. Yine de bu iki tanrıçaya tapınmayı salt bu işlerle sınırlı görmek doğru sayılmaz.

XII.-XIII. yüzyıllarda artık Hıristiyanlık Makoş'a olan tapmayı, Makoş kültünü daraltmaya başlar.[90]

Yapılan araştırmalara göre, Makoş'un sadece kadın işlerini koruyan bir tanrıça olarak anılmasından önce, eski Slav panteonunda yer alan önemli bir tanrıça olduğu Zbruç putunda da görüldüğü gibi bilinmektedir. Apokrifal Pyatnitsa takvimi inanışında yer alan on iki kutsal cuma, Makoş-Pyatnitsa kültünün Hıristiyanlık zamanlarındaki değişimini gösteren önemli bir olgudur.[91] Makoş-Pyatnitsa için düzenlenen yortuların uzunluğu da, Makoş'un hem Slav panteonundaki önemine, hem de daha eski dönemlerdeki saygınlığına işaret eder. Bugün artık putperestlik dönemine ait ayin ve şölenler tablosundan bazı soru işaretlerini kaldırıp oraya rahatlıkla Makoş'un adını bereketin, suların, kadın işlerinin ve genç kadın yazgılarının koruyucusu, tanrıçası olarak koyabiliriz. Zbruç putunun ön yüzünde de zaten bu betimi ile yer alır ve onuruna, şerefine düzenlenen törenler haftalık, aylık, en çok da sonbahar döneminde yüzyıllar boyu coşkuyla kutlanır.[92]

Uzun Ömürlü (*Dolgojitel*) adlı söylencede Makoş şöyle anlatılır:

"Makoş bir gün insanların nasıl yaşadığını görmek için yola düşer ve yolda toprak sahibinden kaçan bir köylüyle karşılaşır. Bu kaçak bir şeyler yemek için oturur ve yanına eşsiz güzellikte bir kız yemeğini paylaşmak için gelir. Makoş adama, 'İşte senin ödülün. Şu köye git ve orada zengin öksüz kızı bul. Onunla evlen, ben de sana yüz yıl ömür vereyim' der. Adam Makoşun dediği gibi yapar. Yaklaşık yüz yıl yaşar ancak zaman dolduğunda Makoş gelerek ölüm zamanının geldiğini söyler. Ama ölmeyi kim ister ki! Adam 'Bir asır daha ekle' diye yalvarır. Makoş da adamın isteğini yerine getirir ve bir asır daha ekler. Adam yaşar da yaşar. Ancak o kadar yaşlanır ki, bütün vücudunu yosun kaplar. Makoş yanına Ölüm'ü de alarak gelir ve 'işte şimdi gidiyoruz, bu da senin huzurla yatacağın yer' der. Adamı ak kavakların altına götürür. Bu yer yaşlı adamın hoşuna gider. Sonra Makoş adamı çiçeklerle kaplı bir tepeye ve akan ırmakların yanına götürür. Bu yer adamın daha da hoşuna gider. O zaman Makoş adamı üçüncü bir yere götürür. Kapıyı açar ve onu doğrudan fırına atar ve şöyle der: 'İlk yüzyılında ölseydin mezarında ak kavakların şarkılarını dinleyecektin. İkinci yüzyılda ölseydin nehrin ve çiçeklerin şarkılarını dinleyecektin. Ama üçüncü yüzyılda o kadar çok günah işledin ki, sana fırındaki çığlıkları dinlemekten başka şey kalmadı!'"[93]

Diğer Önemli Tanrılar

Rıbakov'un *Eski Slavlarda Putperestlik* adlı çalışmasında yukarıda adı geçen tanrıların yanı sıra Volos, Svarog, Rod ve Rojanitsaların adlarından söz eder. Yazara göre etnograflar XVII. yüzyılın başlarında kaynaklara başka mitolojik varlıklar eklerler, bunların arasında Lada önemli bir yer tutar.[94]

Volos (*Veles*): Nestor'un *Geçmiş Yılların Öyküsü* adlı yapıtında Volos'un (Kuzey Ruslarının lehçeleriyle Veles) adı, Knyaz Vladimir'in kurduğu panteon tanrılarının arasında geçmez. Ancak kuşkusuz Volos, eski çağ Rusya'sının tüm topraklarında tapınılan pagan tanrılardan biridir. Kuzeydeki Rus topraklarında Volos'un taştan yapılmış putları yer alır. Söylenceye göre Volos'un mabedi, Vladimir şehrinden 16 verst uzaklıktaki Kaloçka Nehri'nin kenarında bulunur. Volos'un ne kadar önemli olduğunu devlet yeminlerinde Perun'un ismiyle aynı statüde anılması gösterir. Daha önce de belirttiğimiz gibi *Geçmiş Yılların Öyküsü*'nde yer alan bilgiye göre Knyaz Svyatoslav, 971 yılında Yunanlılarla yaptığı barış anlaşmasında Perun'un silahı ve Volos Tanrısı üzerine yemin eder. Eğer sözünde durmazsa tanrıların tüm lanetinin, kendisinin ve ordusunun üzerine yağdırılmasını ve kendi silahıyla öldürülmesini ister. X. yüzyılda eski dönem Rus devletinde Volos, tüm Rusya'nın ve halkın koruyucu tanrısı olarak benimsenir, o zamanlar Perun toplumun belli bir kısmını oluşturan soylu sınıfının tanrısı gibidir.[95] Tanrılar arasındaki bu zıtlık nedeniyle Volos adının Knyaz Vladimir'in Tanrılar listesinde yer almamış olma ihtimali mümkündür. 980 yılında Knyaz Vladimir tarafından oluşturulan panteonun putlarından farklı olarak, Volos'un Kiyev'deki putu tepede değil, şehrin alt bölümünün olduğu Padol Nehri'nin kıyısında bulunur.[96]

Levkiyevskaya da Nestor'un eski çağ putperest tanrılarını sayarken, çok büyük ve birçok bölgede tapınılan bir tanrı olmasına rağmen Volos'tan söz etmediğini söyler. Ancak ona göre, bu büyük tanrı hayvanların ve ekonominin koruyucusudur. Nitekim Slavlarda hayvan ve ekmek, ticaretin önemli bir bölümünü oluşturan verimi ve zenginliği simgeler. Bundan dolayı Hayvan Tanrısı aynı zamanda ticaret ve zenginliğin de tanrısıdır.[97] Eski dönem Rus yazılı kaynaklarında Volos sık sık Hayvan Tanrısı olarak anılır, evcilleşmiş hayvanların koruyucusu, zenginlik ve bereket tanrısıdır. Yunanlılarla yapılan yazılı anlaşma metinlerinde, Perun silahla, Volos ise altınla özdeş tutulur. Volos'un hayvancılık ve çiftçilik gibi köylü yaşam alanlarıyla olan bağı putperest dönemlerden XX. yüzyıla kadar refah, varlık ve bollukla ilişkilendirilir (**Resim 23**).

Volos'un hayvanlarla bağlantısını, örneğin XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başlarında Vitebsk vilayetinde *Valossya*, Gradnenskiy vilayetinde *Valosya*, *Valosye* adıyla kutlanan bayram gösterir. Vitebşin'de Vasili Günü (28 Şubat) Aziz Vasili Kapelnik ile bağdaştırılarak kutlanır. Gradnenskiy vilayetinde *Valosya* Maslenitsa haftasındaki Perşembe günü kutlanır, *Valosya* gününde hayvan bakımında çalışan işçilere izin verilir, gün batımında da küçük tosunlar ve taylar gezdirilir. Kadınlar bu Maslenitsa Bayramı'nda et yenmediğine bakmadan bol etli yemekler hazırlarlar, köylüler ise votka stoklayıp komşularını ve akrabalarını davet ederler.[98]

Belarus'ta kutlanan bayramlarda sadece hayvanlar değil keten işleme gibi kadınların yaptıkları el işlemeleri de mitolojide Volos sunumları arasında yer alır. İplik eğirme ve diğer el sanatları tüm Doğu Slavlardaki Svyatka ve özellikle Aziz Vasili Kesariyskiy gününde yasaktır. Yukarıda belirtildiği gibi, kısmen

Volos'un faaliyetlerini çağrıştırırlar. Mitolojideki gibi Volos kültünün saç, iplik ve yünle bağlantılı olduğu çok açıktır. Bitkilerden elde edilen ip, yün ve insan saçı geleneksel kültürde zenginliği, refahı, var olan gücü, verimliliği ifade eder, çok olmaları bunların da çok olacağı anlamına gelir. Örneğin, Vologodskiy vilayetinde dünyaya yeni gelen bebeğin, kendini koruyabilmesi ve sağlıklı gelişebilmesi için göbeği hemen sıkıca annesinin saçlarından yapılan iple sarılır. Moskova'da ise sahibine iyi süt vermesi, hastalanmaması ve sağlıklı yavrular doğurabilmesi için ailenin her üyesinin saçının olduğu bir tutam saçla satın alınan inek tütsülenir.[99]

Rus yerleşim birimlerinde hepsinden daha yaygın olarak bilinen olay ise, yeni evlilerin düğün ziyafeti sırasında masaya kürkle oturmaları, gerdek yatağının altına hayvan postu sermeleridir. Bunu genç karı kocanın bolluk içinde yaşaması ve çok çocuklarının olması için yaparlar. Buna çok sayıda benzer örnekler verilebilir. Ama önemli olan nokta saç, lif ve yünün mitolojik sistemde Volos ile bağlantılı olması, bir pagan tanrısının yaşam, zenginlik ve bereket ile bağdaştırılmasıdır. Volos'un tarımsal kültlerle olan bağı XIX. yüzyıla kadar tarlada *Volos sakalı* diye adlandırılan ve ekmek yapımında kullanılan başaklardır. Ne zaman tarlada küçük bir başak çalısı bırakılsa, bir orakçı *Volos'un yada Veles'in sakalına döndün, sığıra söyleyecekler* der. Üç defa çalının yanına gider ve orak yerine parmaklarıyla otuzun üzerinde başak koparır ve şarkı söyler. Volos ve Aziz Nikolay hasat koruyucuları olarak görülürler. Tanrıya kurban vermek ve toprağa gücünü geri kazandırmak, gelecek sene iyi hasat almayı garantilemek için *sakal* törenleri yapılır. XIX. yüzyıl geleneklerinin ayinlerle ilgili kısmında, refah ve bereketi artırmak için yapılan törenler hâlâ önemli bir yere sahiptir.[100] Eski dönemde Hıristiyan halk kesiminin Kutsal Perşembe'de yaptıkları törenler hasat ayinlerinin izlerini taşır. Volos'un bereketin, hasadın sembolü ve hayvanların koruyucusu olan pagan tanrısı sayıldığı zamanlarda Kutsal Perşembe günü yapılan ayinler de bir şekilde devam ettirilmiştir. Örneğin, Kutsal Perşembe'de gerçekleşen herhangi bir olayın, onun kültünü o yıl boyunca yansıtacağına inanılır. Bu nedenle, o gün güneşin doğuşundan itibaren insanlar ekonomik yaşamak için sahip oldukları parayı sayar, sonra ekmek almaya gider, sağlıklı ve dayanıklı olmaları için atlarını besler, sular ve temizlerler. Daha sonra sürekli refahta olmaları için ambardaki tahılları karıştırır, çalışırken kırılmamaları ve daha iyi ürün alabilmeleri için tarım aletlerinin yerlerini değiştirirler. Balıkçılar avda başarılı olabilmek için o gün buzda delik açar, avcılar silahlarıyla üç el ateş eder, arıcılar arı kovanlarını arıların daha iyi bal vermesi ve üremesi için açık havaya çıkarırlar. İnsanlar Kutsal Perşembe günü tüm yıl boyunca bolluk olması için mutlaka ekmek pişirirler. Bunların dışında kadınlar, tüm yıl boyunca vakit bulabilsinler diye birçok işi düzenlemeye çalışır, evi köşe bucak toparlar, iplik dolar, örgü örer ve dikiş dikerler. Orlovskiy vilayetinde yaşayan kadınlar Kutsal Perşembe arifesindeki gece ip eğirir, kimsenin yıl boyunca hastalanmaması için evdeki herkesin bileğine ve beline bu ipleri dolarlar. Bu nedenle ip eğirirlerken her zamankinden farklı olarak ters yönde bükerler. Böyle hazırlanan ipleri,

hayvanların sayısını arttırmak için üç defa evin etrafına dolar, masanın etrafını saran ipin ucuna civciv ayakları bağlayarak *başkasının evine ayak bas, kendi evine hayvanlar için git, hayvanları otlat* sözlerini tekrarlarlar.[101]

Kimi araştırmacılara göre Volos Paleolitik Çağ'da vahşi hayvanların tanrısı olarak kabul edilip ayı görünümünde simgeleşirken, Bronz Çağ'dan sonra Evcil Hayvanların Koruyucusu ve Zenginlik Tanrısı olarak kabul edilmiştir.[102] Araştırmacı A.İ. Belov'a göre ise, Volos tüm Rusya'nın Tanrısı kabul edilir, rakibi ise Perun'dur. Perun silahların tanrısı iken Volos altın ve zenginliğin tanrısıdır.[103]

Volos'un dış görünüşü ise bölgelere göre değişiklik gösterir. Bazı bölgelerde Volos vahşi hayvanların efendisi, ayı olarak kabul edilir. Volos'un bir diğer dış görüntüsü ise yılan olarak varsayılır. Nitekim Rus geleneksel kültüründe yılan yeryüzü ve yeraltı dünyası ile ilişkilendirilir ve tıpkı Volos gibi zenginliği, verimliliği simgeler.[104] Perun gökyüzü güçleriyle, yeryüzünün üst bölümleriyle ilgiliyken, Volos'un hâkimiyet alanı yeraltı dünyasıdır. Bu nedenle Volos yılan görünüşünde simgelenir.[105]

Svarog: Hakkındaki bilgiler oldukça azdır. Svarog eski Hint Avrupa tanrıları arasında en büyük göksel tanrı kabul edilir. Svarog isminin kökenleri Hint-Avrupa dil ailesine uzanır. Svarog adı eski bir Hint sözcüğü olan *Svarga* ile bağlantılıdır.[106] Svarog, evrenin yüce hâkimi, tüm aydınlık tanrıların yaratıcısı büyük yaşlı tanrıdır. Sonradan gelen tüm tanrıların atası Güneş, Şimşek, Rüzgâr, Ateş ve Su Tanrılarının babasıdır. Çeşitli tanrılar arasında tarlaların ve ormanların, kederin ve umudun hâkimidir (Resim 2).

Kendisi çok kudretlidir ve sadece Gökyüzü Tanrısı için endişelenir diğer tanrılara ise sorumluluklarını yerine getirmeleri için emirler verir. Svarog, kâh kapalı bulutlarla kâh parlayan şimşeklerle gökyüzünün ve ateşin babası olduğunu gösterir. Bulutların karanlığında şimşekten ateşler savurur ve böylece gökyüzünün ateş tanrısı olarak karşımıza çıkar. Svarog aynı zamanda parlak güneşin arkasından da ortaya çıkar.[107] Svarog insanlara metal işlemeyi öğretir. O tüm evreni ve tanrıları yaratmıştır. İran'da ünlü olan Tanrı Bojuna-Pogade ile evlenir.[108]

Madlevskaya'ya göre Svarog, Slav mitolojisinde Ateş Tanrısı olarak geçer.[109] Svarog kimi yazmalarda yeryüzü ile gökyüzü arasında bir aracı olarak görülür.[110] Araştırmacı Yeremenko, Svarog'a dair yer alan farklı görüşleri şöyle değerlendirir: "Svarog kimilerine göre ateştir, kimilerine göre gökyüzünün efendisi, gökyüzü ateşinin tanrısıdır. Diğer bir görüşe göre, Svarog diğer güçlü tanrıları doğurandır. Yeremenko'ya göre, aslında bu görüşlerin her birinin bir doğruluk payı vardır. Eski Slavlarda ateş kültü oldukça yaygındır. Yeryüzü ateşi, gökyüzü ateşi ve doğal afet ateşi olmak üzere üç türden söz edilir. Bunlardan en yükseği gökyüzü ateşi kabul edilir. Slavlarda bu ateşi sembolize eden ise güneştir. Güneş, Slavlar için iyiliğin, refahın, temizliğin tanrısıdır ve mutluluk eş anlamlıdır."[111] Yeremenko'nun, Svarog'un diğer güçlü tanrıları doğuran olduğu düşüncesini paylaşan

başka araştırmacılar da vardır. Buna göre Slavların tüm temel tanrıları Svarog'un çocuklarıdır, bu nedenle de Svarojiki olarak adlandırılırlar.[112]

Lada: Eski Slav inanışlarına göre, ailedeki uyumun, çiftlerin sağlam aşklarının refahın ve eğlencenin tanrıçası, eli herkese açık bir anne, kadınların, dul ve yetimlerin, çocukların, ev halkının, hasadın ve bereketin, ilk yeşilin, ilk güneş doğuşunun, ilkbahar topraklarının ve ekiminin, sevginin, güzelliğin, aşk ve evliliğin koruyucusudur. Lada'ya adanan bayramlar ilkbaharın ve yazın ilk yarısında kutlanır. Ayrıca, Lada doğaya hayat veren yaz yağmurlarının da bahşedicisi sayılır. Eski zamanlarda, özellikle aşk evliliği yapmak gerektiğine inanılır ve kurulacak ailenin uzun yıllar desteğini alabilmesi için tanrıçaya nikâha katılması isteğinde bulunulur.[113] **(Resim 24)**

Lada Gelinlerin Tanrıçasıdır. Kışın sonunda, genç kızlar Lada'dan kutsama duası isterler. Sevgilileriyle olan ilişkilerine uyum ve mutluluk vermesi ya da kendilerini kocalarının gözünde daha güzel göstermesi ricasıyla Lada'ya başvururlar. Lada kızların yüzünü daha da güzelleştirir, erkekleri ise daha neşeli hale getirir. Belalardan kaçınmak için, her genç çift Tanrıçaya çiçekler, canlı kuşlar, bal ve meyve getirir.[114]

Lada ve Lelya ilkbaharda çiçek açmasını sağlayan, refah ve bereket veren kadın tanrılar olarak varsayılır. Bu iki tanrıça anne ve kızıdır. Lada hasatların olgunlaşma zamanının, bolluğun ve evliliğin tanrıçasıdır. Yazın başında ve ilkbaharın sonunda dua için ona başvurulur, kurban olarak beyaz horoz getirilir çünkü beyaz renk iyiliği sembolize eder. Lelya evlenmemiş kızların, ilkbaharın ve ilk yeşilliğin tanrıçasıdır. Günümüzde bu isim ile sık sık karşılaşılır zira kız çocuklarının beşiklerine *lyulka* isimleri verilir; Rusçadaki *leleyat* fiili de özenle bakmak, üzerine titremek anlamındadır.[115]

Bazı bilim adamları eski Slavlarda böyle bir tanrıçanın olmadığını ileri sürerler. Ancak Lada'ya ithaf eden en eski buluntular XV. yüzyılın ilk çeyreğine dayanmaktadır ve Polonya'nın yasak putperest ayinlerinde yer alır. Halkın taptığı ancak hiçbir yerde yazılı belgesi olmayan bazı tanrıların isimleri bu ayinlerde anılır. XV. yüzyılda Polonyalı tarihçi Yan Dlugoş, diğer tarihçilerin sıraladıkları bazı tanrıların hiç olmadıklarını, uydurulduklarını katı bir dille belirtir.[116]

Bazı bilim adamları sadece kuşkularını dile getirirken bazıları da varlığını kanıtlamakla kalmayıp Lada'nın önemli bir tanrıça olduğunu ileri sürerler **(Resim 25)**. Rıbakov *Eski Ruslarda Putperestlik* adlı yapıtında, IX. yüzyıla tarihlenen Zbruç putundan söz ederken, putun üst kısmında sağ elinde halka ve bileğinde bilezik olan kabartmada Lada'nın betimlendiğini belirtmektedir. Ona göre, bu tanrıça hasadın ve bereketin, aşk ve evliliğin koruyucusudur. Rıbakov, Kıyı Vladimir panteonunda yer almamasına karşın eski Slavlarda tarımla ilgili olması nedeniyle önemini koruduğunu savunur.[117]

XVII. yüzyılda Prusyalı İnnokentii Gizel, *Sinopsis*'inde Lada'yı put şeklinde "tüm iyiliklerin ve neşenin tanrısı" olarak tasvir eder. Gizel, evlenecek kişilerin ona kurban getirme geleneğinin, Lelya ve annesi Lada'yı kutsal sayan en eski

putperest kişilerden geldiğini de yazar. Eserde, önceleri Lada erkek görünümündedir, ancak daha sonra Lelya ve Polelya'nın anneleri ve Tanrıça olarak ortaya çıkar.[118] Yuliya ve Yuri Mizun *Putperest Rusya'nın Gizleri* (*Taymi yazıçeskoy rusi*) adlı çalışmalarında, Rod'un kızı Lada'nın Perun'un eşi olduğundan ve oğullarından söz ederler. İlk oğlu Lel aşk, ikinci oğlu Polelya evlilik, üçüncü oğlu Did evlilik yaşamı, Did'in eşi Didilya'nın ise doğumun ve annelerin koruyucusu olduğunu belirtirler.[119]

Lada birçok halk şarkısında nakarat olarak yer alır. XIX. yüzyılın sonunda, Akademisyen Famintsın, halk şarkılarında Lada'nın ilkbahar ve nikâh törenleriyle bağlantılı, neşe ve evlilik tanrıçası olduğu sonucuna varır. Ayrıca Famintsın, Lada'nın dışında Lad veya Lado adında bir tanrı daha olduğunu ileri sürer.[120] Ancak buna karşıt görüşler de yer alır. Leh Slav bilimci A. Brückner, Famintsın'ın esinlendiği *Oy Lado* ya da *Lada, lel-lüli* nakaratlarının hiçbir anlam taşımadığını ileri sürer. Brückner, Lada adının Ortaçağ kaynaklarında ortaya çıkışını şöyle açıklar: Slav aksanını kötü anlayan, başka yerden gelmiş kişiler anlamadıkları kelimeden kendilerine has bir tanrıça yarattılar. Bu teoriyi birkaç başka araştırmacı daha destekler. Birkaç farklı dilbilimci de vardır ki onlar, bu nakaratın Slav Tanrıçası Lada ile alakalı bile olmadığını iddia ederler.[121] N. M. Galkovskiy, Lada diye bir tanrının var olmadığını ileri sürer: "Lada, Lel gibi yeni Tanrıları da nereden çıkarıyorsunuz? Yanlış bir anlamadan olduğunu farz edelim. 'Lada, lel-lüli' şarkıların nakaratıdır, nakarattaki 'ai-lüli' kısmı da 'alleluya' sözcüğünün söylenişinden çıkmaktadır."[122]

Lada birçok Avrupa toplumu tarafından da bilinir. Batı Slavlar ve Güney Slavlar 25 Mayıs'tan itibaren 25 Haziran Kupala Bayramı'na kadar Lada için kutlamalar yaparlar. Erkekler meyhanede, kadın ve kızlar ise köy meydanında ya da çayırlarda el ele tutuşarak dans ederler ve şarkı söylerler: *Lada, Lada, dido musu deve! Lada, Lada, bizim yüce Tanrımız*! ve kurban olarak beyaz horoz adarlar.[123]

Lada konusunun aydınlatılmasında Güney Slavlarda genellikle folklor kaynaklarına başvurulur ve ne yazık ki, bu da çok zengin bir kaynakça oluşturmaz. Bu bölgenin gelenek ve göreneklerinde Lada ile bağlantılı üç gelenek karşımıza çıkar. Üçünde de evlilik ve evliliğe dair bilicilik, yazgı hakkında önden bilgi edinme, merak gibi konular yer alır.

Laduvane olarak adlandırılan ve 1 Ocak'ta kutlanan Vasili gününden önceki 31 Aralık gecesi, bir grup genç kız suyla dolu bir bakraç içine yüzükler koyarlar ve gece boyunca gül ağacı veya başka bir çalılığın altında bırakırlar. Sabah erkenden, öksüz ve yetim olmaması gereken, gelinlik giymiş bir kız, grubun başını çeker ve *Oy Lado Lado* nakaratını söyleyerek yüzükleri tek tek sudan çıkarır. Tekrarlanan sözlerden sonra türküler söylenir ve türkünün ilgili bölümünde çıkan yüzüğün sahibinin türkü sözlerindeki tarife uygun biriyle evleneceği düşünülür. *Lado Lado* biçimindeki sesleniş grubun başını çeken ve gelinlik giymiş olan kıza yöneliktir ki, bu da o kızın aile koruyucusu, aşk ve güzellik tanrıçası Lada'nın rolünü üstlendiği anlamına gelir.[124]

Bunun yanı sıra, Güney Slavlarda *laduvane* ile ilgili iki gelenek daha vardır.

Bunlar da XX. yüzyılın ikinci yarısına dek özellikle Bulgaristan'da uygulanır. İlki, düğün gününden önce gerçekleşir. Gelinlik ve başında duvağı, elinde bir demet çiçeği olan bir genç kız, dünür ve iki kayın birader temsilcisiyle bakraçlarla köy çeşmesine suya giderler. Gelinlikli kız yanındaki kişilerin dansları eşliğinde bakraçları iki kere doldurup, iki kere boşaltır, ancak üçüncü kez doldurduğu su eve taşınır. Bu canlandırmadaki genç kız *Lada* olarak adlandırılır.[125]

Laduvane olarak adlandırılan üçüncü örnek Kuzeybatı Bulgaristan'da yaygındır. Bu geleneğin özünde Lada'yı sembolize eden genç kızın, düğün ekmeklerinin yoğrulmasında kullanılacak suyu taşıması anlatılır. Temelde, törende canlandırılan başkişi o şölenin veya bayramın adına veya anısına yapılan ve tapınılan doğaüstü varlığın (sıklıkla Tanrının) imgesidir. Böylece bu üç örnekte de doğaüstü varlık ve daha sonra Tanrıça olarak anılacak olan Lada'nın öncellerini görmek mümkündür.[126]

MÖ XII. yüzyılda Dor'lar Yunanistan'ı işgal edince, kendi kültürlerini de getirmişlerdir ki, onlarda Lada kadın anlamına gelir. Bu aşamadan sonra Lada, eski Yunan mitolojisinde yer almaya başlar ve sahneye Apollon ve Artemis'in annesi olan Leto (Roma'da Laton diye adlandırılmıştır) olarak çıkar. Ukrayna, Lada'nın bilindiği yerlerden bir diğeridir. Buradaki Lada Kilisesi Knyaz Vladimir tarafından inşa edilir, kilise Kiyev'in güneyinde Podol'da yer alır, kilisenin içinde ise eşsiz güzelin pembe taçlı heykeli vardır. Anıtın alt kısmında görevliler tarafından her gün değiştirilen, güzel koku yayması için çiçekler konulur. Kilisede Lada'nın altın renkli saçları incilerle süslenir, kıyafeti pahalı kumaştan ve taşlarla işlidir. Kanatları olan bir bebeğin, Aşk Tanrısı Lelya ve oğlunun ellerinden tutmaktadır. [127]

Bu bilgilerin ışığında, Lada'nın Slav mitolojisindeki yokluğundan çok, varlığı üzerine savlar daha olası ve gerçekçi görünmektedir. Buna bağlı olarak Lada'nın Slav mitolojisinde Tanrıça olarak var olduğunu savunan tarih yazarları ve bilim adamları Lada'yı aşk, evlilik ve güzellik tanrıçası olarak değerlendirmeyi sürdürürler. Unutulmamalıdır ki, Slav halkları evlilik, doğum ve ölüm olgularının geçerliliğini kutsal olanın, tanrısal gizin gücüne bağlayarak kabul edilir kılmaktadırlar. Politeist zamanlardan kalan bu miras, Rusçada günümüzde de kullanılan *Lada'yla evlenmemişsin* (*Ne s Ladoyu jenilsya*) ifadesinde de korunmuştur ve aşk ile evlenmeyenler, Lada'nın hayır duası olmadan yapılan izdivaçlar için kullanılır.[128] *Anahtarcık ve Kutucuk* (*Klüçik i şkatuloçka*) adlı söylencede Lada şöyle anlatılır:

"Şimşek Tanrısı Perun ölümcül nefesiyle yeryüzünü donduran, buza kesen kış şeytanlarıyla savaşa girdiğinden beri ona dair hiçbir şey duyulmaz olur. Tanrılar onun öldüğüne ve bir daha geri dönmeyeceğine karar verirler. Her ne kadar yüce Perun'a üzülseler de bir taraftan da güzeller güzeli Lada'nın bekâr kaldığına sevindiklerini gizleyemezler. Önceleri kimse onun yanına çıkmaya cesaret edemezken şimdi Lada'nın kalbine giden yol boştur. Böylece talipler toplanır ve her biri kendi kahramanlıklarını övmeye başlar. Talipler arasında güneş-Svarog, ateş-Svarojiç, rüzgârların babası-Stribog ve onun tüm serseri çocukları, Dajdbog

ve elbette Lada'nın en eski hayranı Veles vardır. Ancak Lada üzgün bir şekilde oturur ve başını kaldırıp göz ucuyla bile kimseye bakmaz. Dajdbog 'tam bir keder' diyerek Lada'ya serzenişte bulunur. 'Bak der, senin kederin nedeniyle gökyüzü bulutlarla kaplı.' Lada'nın kalbi birden çarpmaya başlar. Çünkü bulutlar, her zaman onları kovan Perun'un dönüşünün müjdecisidir. Şimdi de o bulutların arkasına saklanmıştır. Bunları düşünen Lada birden neşeyle yerinden kalkar, öncekinden çok daha güzeldir ve taliplerine şöyle der: 'İşte size bir bilmece, benim anahtarı altından değerli bir kutum var. Ancak anahtarımı kaybettim ve bulamadım. Ama şimdi o bulundu. Kim bu bilmeceyi çözerse onunla evleneceğim.' Bunun üzerine talipler bilmeceyi çözmeye girişirler, çok uğraşıp kafa patlatır ama bir türlü cevabı bulamazlar. Lada onların acı çekmesinden memnun olarak güler. Bu arada Perun buluttan şapkasını atar ve dehşetli görüntüsüyle ortaya çıkar. Lada işte size cevap der: 'Kutucuk benim, gizli anahtarı ise benim sevgili kocam.' Böylece tüm dünyada Perun'un dönüşü şerefine ziyafet başlar. Ancak bazı misafirler gökyüzünün efendisi Perun'un güzel karısı Lada ile evlenmek isteyenleri hatırlayacağı korkusuyla bir türlü neşelenemezler."[129]

Rod: Adı, oluşturduğu kelimelerin kökenine bakıldığında akrabalığı (*rodstvo*) ve doğumu (*rojdenie*) ifade eder. Örneğin *pınar* ya da *kaynak* anlamına gelen '*rodnik*' kelimesi, *toplanmış ürün* ya da *yıllık ürün* anlamına gelen *urojay* kelimesi; *halk, ulus, millet* anlamına gelen *narod* kelimesi; *memleket, doğum yeri, anavatan* anlamına gelen *rodina* kelimesi; *kırmızı, al* anlamına gelen *rdyanıy* kelimesi gibi. Bu ve benzeri birçok farklı kelimelerin kökenini oluşturması, bu pagan tanrısının ne kadar azametli olduğunu kanıtlar.[130]

Rod en eski tanrılardan biridir. Yeremenko'ya göre Rod dünyanın tek yaratıcısı, tüm tanrıların atasıdır (**Resim 8**).[131] Yeryüzünün ve bütün canlıların hükümdarı olan yaratıcı-pagan tanrıdır. Rod'a olan inanış çok eski zamanlardan gelmesine rağmen uzun süre etkisini sürdürür. Başlıca işlevi yaratma olan Rod, mitolojik verilere göre en yüksekte oturur ve kayaları parçalayarak küçük taşlar haline getirir. Bu taşlardan kışın buzlu nefesiyle büyülediği devler yaratır. Baharda ise bu devleri canlandırır ve böylece insanların atalarını yaratır.[132]

Rojanitsalar: Anne ve kızdır, tanrıçalardır; doğumun koruyucusu ve yeni doğan bir bebeğin kaderinin belirleyen olarak görülür.[133] Bebek dünyaya gelir gelmez, gökyüzünde yıldızı parlamaya başlar ve onun da bir Rojanitsa'sı olur artık. İnsan öldüğünde yıldızı gökyüzünden kayacaktır. Yaşadığı süre içindeyse, Rojanitsa görünmez bir şekilde, insana onun mutluluğunu, karakterini ve davranışlarını yönlendirmeksizin çocukluğundan yaşlılığına dek refakat edecektir. Ancak eğer Rojanitsa, gökcisimlerinin elverişli bir konumu sırasında, iyi bir vakitte parlarsa insanı şans, başarı bekler. 'O, şanslı bir yıldızın altında mı, yoksa şanssız bir yıldızın altında mı doğdu!' diye bir sözün söylenilmesi bu inanışın göstergelerinden biridir.[134]

Yeremenko, Rojanitsalar için Rod'un yol arkadaşlarıdır der ve bitki, hayvan, insan gibi tüm canlılara hayat verdiklerini belirtir (**Resim 26**). Ona göre Rod'un

bu yol arkadaşları başlarda kendi isimlerine sahip değilken, geç dönemlerde Didiliya, Zizya, Zlataya, Baba ve Makoş gibi kendi isimleriyle anılırlar.[135] Ancak kimi araştırmacılara göre de Rojanitsalar Rod'un kızlarıdır. Bunlardan büyük olan Lada, küçüğü ise Lelya'dır.[136] Rus yazılı kaynaklarında, Rod'a ve Rojanitsa'ya tapılmasına ve derin saygı duyulmasına dair birçok kanıta rastlanır. Örneğin XII. yüzyıla ait *Kirik'in Soruları* (*Voproşanie Kyurikovo*) adlı yapıtta, episkop Nifon'a yöneltilen sorular arasında pagan tanrılarla ilgili sadece Rod ve Rojanitsa'dan söz edilir. Sorulan soru: *Hatta onlar Rod ve Rojanitsa'ya ekmek ve peynir ve bal ayırırlar mı?* şeklindedir.[137] Bu soruyla onların sofradaki nimette payları olduğuna dair bize bilgi verir.

XII. yüzyıla ait *İsayah Peygamber'in Nasihatleri* (*Slovo İsaya proroka*) adlı yapıtta geçen şu cümleye bakacak olursak: *Kim Tanrı'ya hizmet ederse ve onun isteğini yerine getirirse; ancak Rod'a değil, özellikle Rojanitsalara hiç değil. Anlamı olmayan bir put halinde, şeytani Rod'a ve Rojanitsalara şarkı söylersiniz.* Bu dizeler ruhban sınıfının verdiği öğütler sırasında, ağızdan ağza dolaşan söylencelerde, masallarda, şarkılarda, büyülerde ve bugüne kadar henüz halkta yaşayan inanışlarda olan Rod ve Rojanitsa'ya tapınma karşıtlığını belirtir.[138]

Rod ile Rojanitsalar hakkında önemli bir erken dönem yapıtı olan *Aziz Grigoriy'in Nasihatleri*'inde (*Slovo Svyatogo Grigoriya*), onların yabancı kökeninden söz edilir. Bu konuyu daha iyi anlamak için Mısır ve Yunan kültürlerine de bakmak gerekir. Söz konusu metinde putların Rojdenitsalardan; yine Rojanitsaların, varlığın cismanî olarak dünyaya geldiğinde ortaya çıktığından; yıldız-Rojanitsa bağdaştırmasından söz edilir.[139]

Konunun ayrımı etimolojik sözlüklerin açıklamalarıyla da aydınlanır. Ukraynalı sözlük bilimci, şair ve çevirmen olan P. Berında'da Rojanitsa, tekil halde *anne* anlamına gelen (*matitsa*) ve kaynağı ifade eden kelimelerle çevrilir (*porodel, porojenits* gibi); çoğul halde ise Rojanitsalar sürekli olarak, bebeğin beşiğinden beri onun kaçınılmaz kaderine kehanette bulunan, ilerisini gören genç kızlar olarak açıklanır.[140]

Rojanitsalar kültü alışılmışlığıyla, tanrıçaların onuruna yapılan bayram ziyafetleriyle, Meryem'in doğuşu kutlamasının kısmen maskelenmiş şölen havasıyla diğer pagan törenlerinden ayrılır. XI.- XII. yüzyıllarda Hıristiyanlığı kabul eden Ruslar *Putlarla İlgili Nasihatler* (*Slovo ob idolah*) adlı yapıtın yazarı Aziz Gregor'un ifadesine göre, Rod ve Rojanitsalara tümüyle, açık açık sofralar kurarlar ki, o zamanlar diğer pagan tanrılarına da gizlice tapınılmaktadır. Rojanitsa ziyafetleri, paganlığın bilinen ve yok edilemeyen gösterisi olarak özellikle kiliseyi rahatsız eder. Bayram, köylünün takvimine öylesine yerleşir ki, kiliselere buna başka anlam verip muhafaza etme seçeneği kalmaz. Doğu Slav bölgelerinin tümü için bu bayram ürünün bayramıdır; tarımsal işlerin ana döngüsünün sona ermesinin bayramıdır. Bayram ziyafetindeki yemekler de özeldir: Ekmek, farklı bulgurlardan ya da tanelerden lapa, peynir, lor peyniri ve sarhoş edici (deli) bal. Günümüze kadar Ortodoks kilisesi bu bayramı 'ekmek duası' olarak görür.[141] Kaynaklarda Rod ve Rojanitsaların bayramı 8 Eylül olarak geçer.[142]

Belbog: Işığın, iyiliğin, başarının ve mutluluğun simgesidir. Önceleri Svyatovid ile özdeşleştirilen Belbog sonraları güneşin sembolü haline gelir. Gökyüzünde yaşayan Belbog aydınlık bir günün habercisidir **(Resim 27)**. Güneşin yolunu açmak için sihirli asasıyla bulut sürüsünü kovalar. Gündüzün geceyle, iyinin kötüyle savaşması gibi Belbog da yılmadan Çernobog ile savaş halindedir. Bu savaşta hiçbir taraf sonsuz zaferi elinde tutamaz.

Bazı söylencelere göre Çernobog kuzeyde, Belbog ise güneyde yaşar. Birbirinin peşi sıra üfleyerek rüzgârları oluştururlar. Çernobog kuzeyden gelen soğuk rüzgârların, Belbog ise güneyden gelen sıcak rüzgârların babasıdır. Karşılıklı esen rüzgârlardan bazen kuzeyli olanı, bazen güneyli olanı üstün gelir. Belbog tapınağının eski zamanlarda Rügen Adası üzerindeki Arkona'da bulunduğu, tepenin üzerindeki bu tapınağın çeşitli altın ve gümüş süslemeleri sayesinde ışık oyunlarını yansıttığı bilinir. Belbog'a yapılan adaklar oyunlar ve ziyafetler eşliğinde gerçekleştirilir.

Eski fresk ve tablolarda Belbog çember üzerinde güneş şeklinde resmedilir. Güneş Tanrının kafasını, güneşten çember ise vücudunu sembolize eder. Bazı şarkılarda güneşin Belbog'un gözü olduğu söylenir. Ancak bu ilahi varlık sonsuz bir mutluluğun kaynağı olmaz. Meydana gelen tartışmalarda sık sık Belbog'un yardımına başvurur. Genellikle elinde kızgın ve demirden bir asa ile betimlenir ve bu kızgın, demirden asayı elinde tutarak haklılığını kanıtlamak zorunda kalır. Hors ve Gamayun kuşu, Belbog'un hizmetkârlarıdır. Mavi bir kuş görünümünde olan Gamayun gökten gelen kehaneti dinleyerek yarı kuş, yarı genç kız görünümünde insanlara gözükür ve onların kaderlerini tayin eder. Belbog aydınlık bir varlık olduğu için Gamayun ile karşılaşmak da mutluluğun habercisidir. Böylesi ilahi varlıklar sadece Slavlara özgü değildir. Keltlerde bu Tanrı Belenus, Alman mitolojisinde de Odin'in oğlu Balder olarak adlandırılır.[143] *Kristal Dağ* (*Hrustalnaya gora*) adlı söylencede Belbog şöyle anlatılır:

"Dağda kaybolan adamın biri sonunun geldiğine karar verir. Aç, susuz kalmaktan yorgun düşer ve bu işkenceye son vermek için kendini uçurumdan atmak ister. Ancak mavi bir kuş aniden karşısında belirir ve onu atlamaktan vazgeçirmek için önünde kanatlarını çırpmaya başlar. Adamın niyetinden vazgeçtiğini gören kuş uzaklara doğru uçup gider. Kuşu takip eden adam uzaklarda şeffaf bir dağ görür. Dağın bir yanı kar gibi bembeyaz; diğer yanı ise kömür gibi kapkaradır. Adam dağa tırmanmak ister ancak dağın yüzeyi buzla kaplı olduğu için çok kaygandır. Adam dağın çevresini dolanır. O da ne? Dağın kapkara olan tarafında şiddetli rüzgârlar esiyor, üzerinde kara bulutlar dolanıyor, vahşi hayvanlar uluyordur. Öyle korkunçtur ki, adama orada aşamak imkânsız görünür. Adam son gücüyle dağın diğer tarafına ulaşır ve o anda yüreği ferahlar. Burada aydınlık bir gün, kuşların neşeli cıvıltıları, ağaçların tatlı meyveleri vardır ve berrak dereler çağıldar. Açlığını ve susuzluğunu gideren yolcu cennete düştüğünü sanır. Güneş parlar ve o kadar şefkatle ve candan ısıtır ki... Güneşin etrafında bembeyaz bulutlar, dağın tepesinde ise

kır sakallı, beyazlar içerisinde bir ihtiyar durur, güneşin önündeki bulutları kovalar. Yolcu, ihtiyarın yanında onu ölümden vazgeçiren kuşu da görür. Kuş ona doğru kanat çırpar ve arkasında kanatlı bir köpek belirir. 'Otur üzerine' der kuş, insana benzer sesiyle. 'O, seni evine götürecektir. Bir daha da asla hayatına son vermeye kalkma. Unutma ki, mucizeler her zaman cesurların ve sabredenlerin başına gelir. Bu, Belbog'un Çernobog'u yenmesi, gündüzün geceyi kovalaması kadar gerçektir.'"[144]

Çernobog: Tüm kötülüğün ve talihsizliklerin sembolü, sonsuz karanlığın cisimleşmiş halidir (**Resim 28**). Eski bir yazmada Çernobog hakkında şöyle söylenir: *Slavlar, ilgi çekici bir batıl inanca sahiptir. Yuvarlak bir kâseyi elden ele dolaştırarak iyi ve kötü tanrılar adına sözler söylerler. İyi olan Tanrıdan mutluluk dolu bir kader, kötü olandan ise mutsuzluk dolu bir kader beklerler. Bu nedenle kötü olan Tanrıyı kendi dillerinde kara Tanrı anlamına gelen Çernobog adıyla çağırmaktadırlar.*[145] Söylencelerde kötü bir büyücü olan Çernobog ve hizmetkârı Çernogor-Ptitsa'dan söz edilir. Slav atalarının inanışlarına göre eğer insanların günahlarında büyük bir artış olursa, Çernobog'un emriyle yeryüzünde pelin otu biter. Çernobog genellikle sağlam bir zırhın içerisinde betimlenir, heykelleri ise çeliktendir ve yüzünde öfkeli bir ifade mevcuttur. Elinde mızrak bulunduran Çernobog her an kötülük yapmaya hazır haldedir.

Çernobog'un mabedi siyah taştan yapılmadır. Heykelinin önünde ise, mabedin basamaklarına kurban olarak getirilen hayvanlar, kötülük yapanlar ya da esirler gibi kana bulanmış kurbanlar bulunur. Bu korkutucu varlık kan akıtılmasından ve vahşetten zevk alır. Çernobog aynı zamanda *Potma*, *Temnovid* ve *Tamoliho* olarak da adlandırılır. Özellikle kara büyücüler kanlı kurbanlarını ona sunarlar. Batı Slavlarda Çernobog aslan kral olarak görülür. Çernobog sık sık alnında runik bir alfabe yazısı bulunan hayvan görünümünde betimlenir. Peki, Çernobog hangi güçlere sahiptir? Halk arasında kötü ve şeytani olan şeyler kara olarak adlandırırlar. *Çyort* (şeytan) kelimesinde de bunu görüyoruz. *Kara* kelimesi kötülüğün ve korkunun karşılığıdır. Kara hastalık, hayvanlara bulaşan vebadır. Kara bilim, kara büyücülüktür. Kara göz, kıskançlık ve felakettir. Kara gün, zor ve güçlüklerle geçen gündür. Kara elbise, travmanın ve kederin göstergesidir. Kara ruh, vicdansız ve kötü bir insana aittir. Karalamak kötülük yapmak, iftira atmaktır. Bugün bile bazı Slav halkları şeytanı Çernobog (Kara Tanrı) olarak adlandırmaktadır. Ukrayna'da kullanılan bir lanet ifadesi şu şekildedir: *Kara Tanrı seni kahretsin!*[146] Çernobog ile ilgili *Kötülüğün Koruyucusu* (*Pokrovitel zla*) söylencesi ise şöyledir:

"İnsanoğlu eski zamanlardan beri, iki erkek kardeş olan Belbog ve Çernobog tarafından korunmakta ve takip edilmektedir. Her ne kadar birbirinden nefret etseler de bu iki kardeş iyilik ve kötülük, aydınlık ve karanlık, gündüz ve gece, yaşam ve ölüm gibi ayrılamaz bir bütündür. Her ikisi de insanların davranışlarını kendi kitaplarına kaydetmektedir. Eğer bir insan günah işlemiş ama içten bir şekilde günah çıkarıp günahını telafi etmişse, kaydedilen günah silinmek-

tedir. Ölümden sonra kardeşler tüm iyi ve kötü amelleri hesaplar fakat sadece Belbog ruhu savunmaya gayret eder. Çernobog ise suçlamalar yönelterek ruhu yok etmeyi amaçlar. Çernobog en ufak günahlar hakkında bile söylenmekten vazgeçmez fakat insanı hayattayken günaha davet edenin kendisi olduğunu da hatırlamaz, çünkü o, kötülüğün koruyucusudur."[147]

DOĞA OLAYLARI VE MİTLER

Yarilo (*Yar, Yarovit, Ruyevit*): Bahar sağanaklarının tanrısı. Perun'un bahar gücüyle özdeşleşir. Ayrıca bahar aydınlığı ve sıcaklığı, genç, arzulu, aşk ateşi, şehvet ve bereket anlamlarını da taşır. Doğu Slavlarda *Yarilo*, batı Slavlarda *Yarovit*, güney Slavlarda *Yaromir* diye anılır. Kelimenin kökü olan *yar* erkeğin gücünü ve erkeklerin tohumlarını temsil eder. *İgor Destanı*'nda *yar* kelimesi kızgın, öfkeli knyazlar için kullanılır:

Ey Kızgın Boğa,
Altın miğferin parlayarak at koşturduğun yerde
Kumanların lanet kafaları yatıyor,
Senin sıcak kılıcınla parçalanan
Avar miğferleri yatıyor,
Ey Kızgın Boğa Vsevolod![1]

Yarilo, çekici bir Slav tanrısıdır. Aşk tanrısı olan Antik Yunan Tanrısı Eros'un akrabasıdır; aynı zamanda eski şarap ve neşe Tanrısı Baküs'le de özdeştir. Eğlenceli, şamatacı bir tutku tanrısıdır. Halk algısında anlatılması olanaksız derecede kusursuz güzelliği, sarı saçlarında çiçekten yapılmış tacı, sol elinde çavdar tanecikleri, ayakları çıplak, uzun pelerine benzer beyaz bir kıyafet içinde, tüm heybetiyle beyaz atının üzerinde oturur durumda betimlenir. Burçak tarlalarında gezinir, çavdarları büyütür, Ortodoks inancına sahip Slav halkına neşe ve mutluluk getirir. Gücün, mertliğin, mükemmelliğin, neşenin ve tutkunun temsilcisidir.[2] Genç kızları güzelliği ve bir bakışıyla sarhoş eder. Onun yürüdüğü yol boyunca çiçekler açmaya başlar, attığı her adımda, her karışında her şey daha güzel kokulu, daha parlak ve daha çiçekli olur.

Slav inanışına göre Yarilo Haftası'nda halka hediye olarak, aşk entrikalarında cazibe, ateş gibi karşı konulamaz bir güç verilir. Bir yakınına kötülük yapmayı tasarlayan insanların, bu günlerde bu duyguları çekip alınır ve rivayete göre, bu özel bir varlık tarafından yapılır. Yarilo bayramları şu şekilde başlar: Kızlar tam bir daire oluşturup, çok yakışıklı bir genci seçerler, onu baştan aşağı çiçeklerle donatıp, beyaz bir ata bindirirler. Oyuna katılan tüm kişiler, başlarında yaban çiçeklerinden yapılmış taçlarıyla bayram kıyafetlerini giymiş olurlar. Kızlar erkeği çayır ve tarlalarda gezdirirler, çünkü Yarilo'nun habercisi aynı zamanda baharın da habercisidir; ayrıca tanrının gözleri önünde her şey çiçek açmalı ve büyümelidir.[3] Yarilo ilkbahar bereketinin, ilkbahar güneşinin tanrısıdır (Resim 29). İsminde azgınlık, taşkınlık ve parlaklık, canlılık vardır. Yarilo ismi *yar* kökünden türemiş diğer isimler gibi hep ilkbahar bereketini çağrıştırır. Örneğin

yarıy kelimesi kızgın, sıcak, yanan, güçlü, genç, tutkulu anlamına gelir, genç ve güzel insanlara söylenir. Tiyatro yazarı A.N. Ostrovski *Kar Tanesi* (*Sneguroçka*) adlı masalda: "Işık ve güç. Tanrı Yarilo. Bizim kızıl güneşimiz! Senden daha kızılı yok bu dünyada" sözlerine yer verir.[4] Yarilo, aşkın ve bereketin koruyucusudur. Bazı geleneklerde Yarilo, Slav bahar ritüellerinde sağ elinde çavdar tanecikleri, başında taç olan, beyaz giyinmiş bir kadının temsil ettiği kişidir. Muhtemeldir ki Yarilo imgesinin temelinde bahar ayinleri vardır. Slav mitolojik tanrılar panteonunda en önemli yerlerden biri Yarilo'ya aittir. Bu tanrının ismiyle, toprağın ve insan soyunun bereketini çağrıştıran bahar ayinleri bağdaştırılır. V. İ. Dal *yarun* sözcüğünün kızışma dönemindeki bir hayvan anlamına geldiğini yazar ve bu düşüncesini yansıtırken, folklorik atasözlerini kullanır: "Kızışmış deve kızgın olur."[5] Diğer anlamları dışında, Ruslar da *yarovıy*'ı ilkbaharda ekilip, sonbaharda toplanan yıllık ekmek olarak adlandırırlar. Halk arasında "*Yariler güzel duruyorlar. Bahar ekinini ve buğdayını dolunay zamanı ek. Yulaf iki gün önce ve iki gün sonra olur...*" gibi ifadeler de kullanılır.[6] V.İ. Dal'da *Yarilo* ise tüm canlıların ve toprağın coştuğu Antik Slav bereket tanrısı şeklinde tanımlanır. Yarilo, burçak tarlalarında gezinir, ekin yetiştirir ve yeniden doğuş getirir. Yarilo Haftasının ilk günü 27 Nisan'dan önce kutlanır. Belarus'ta bu günde erkeklere renkli elbiseler giydirirler, kuşaklarla, çiçeklerle ve zillerle süslerler, yüzlerine allık sürerler. Çocuklar davullar eşliğinde Yarilo yürüyüşünü müjdeler ve Yarilo kutlamaları böylece başlamış olur. Genç erkekler ve kızlar, müstehcen nakaratları olan şarkılar söyleyerek Yarilo'nun arkasından yürürler. Genellikle, Yarilo bayramıyla birlikte genç bir kızı yatağından kaldırır, etrafında halka oluşturur ve çok fazla özgürlük teması içeren halk şarkıları söylerler, örneğin: *Gelin ve damat, koç ve koyun gibi bir çift.* Ya da müstehcen bilmeceler sorarlar: *Yarilo ocak sütununun ardından koşarak çıktı, bir bayanı parlatmayı aklına koydu, ama değnek tık tık yaptı.* Bilmecenin cevabı süpürgedir.[7]

Yarilo neşeli ve ateşli oluşuyla Romalıların Mars'ı, Yunanlıların Ares'i, İskandinavların Tyur'u ile benzerlik gösterir. Muhtemelen Yarovit ve Ruyevit, Yarıy ve Ryanıy tanrı isimleri Batı Slavlarda tek bir tanrıyı işaret eder. Kâh *Yara*, *Yariliha* görünümünde, kâh büyük falluslu bir erkek görünümünde Belarus bayramlarında yer verilmesi çok bilindiktir. *Yar* kökü dişi cinste, kızışmış koyun, koyun, evlilik bağı, yaz buğdayı, yaz ekmeği gibi kelimelerde kullanılır. Günü salı, ayı Mart, metali demir, taşı kehribar, yakut ve kantaşıdır.[8] İlginç olan bu tanrının halk inancında birçok benzerlerinin olmasıdır. Bazı çalışmalarda ise, *Yar* kökünün Ortaçağ'ın sonlarına doğru ortaya atılan bir uydurma olduğu, aslında daha da eski Slav ve hatta Arilere ait bir kök bile olabileceği yer alır.

Yarilo kutlamaları, putperest yılın ilk ayının başlangıcı sayılan 21 Mart'a denk gelir. Aynı günde Jiva, Dajdbog ve Svarog gibi yaşamı canlandıran tanrılar da anılır.[9] Yarilo'nun bir tanrı mı yoksa halkın dinsel ayinlerindeki törensel bir kişi mi olduğu tartışmaları günümüze kadar devam eder; ancak cinsel güç ve bahar bereketi düşüncesiyle ilişkili olduğu kesin diye kabul edilir. Aynı şekilde, bu tanrının nereden çıktığı ve adının ne anlama geldiği henüz tam anlaşılamamış-

tır. Adının ne anlama geldiğiyle ilgili araştırmalar XIX. yüzyılda başlamıştır. Bir kısım bilim adamı Slav Yarilo'su ile Sanskrit kökler arasında bağlantı bulmuştur; bazıları Yunanca bir ad olduğunu, üçüncü bir kısım bilim adamları ise, Slavca kelimeler olan *yarıy*, *yaritsya* ve diğer benzerleri gibi Slav dillerinden türediğini ve *çeviklik, hız, arzu, bahar güneşi veya doğan güneş* gibi anlamlara geldiğini iddia ederler. Ayrıca Yarilo ve Yarovit'in Baltık Slavlarında hayvanların ve bereketin tanrısı ve tek bir tanrı olduğunu ortaya atanlar da vardır.

XIX. yüzyılın başına kadar Rusya'nın farklı bölgelerinde Yarilo bayramı hep kutlanmıştır; fakat süreleri farklıdır. Yarilo'ya atfedilen ilk törenler Nisan ayında gerçekleştirilir. 22 Nisan'da başlayan törenlerin ana ritüelleri 4 Haziran'da yapılır ve ayın sonunda da tamamlanır. Yarilo ritüelleri açık bir şekilde erotik bir karakter taşır; törenler sırasında fallus sembollerinden yararlanılır. Hıristiyanlığın kabulünden sonra Yarilo'ya tapınma resmi olarak sona erse de, farklı şekillerde gayri resmi olarak devam ettirilir. Bunlar daha çok bereket bayramları niteliğindedir. XIX. yüzyılın ortalarına kadar söylenen bir halk şarkısı bereketi şöyle anlatır:

Yarilo tüm gezegeni ardında bıraktı,
Toprağı tohumundan doğurdu,
İnsanlara çocuk doğurttu.
Ayağını bastığı her yere hayat geliyor,
Baktığı her yerde başaklar filizleniyor[10]

Köyde yaşayan gençler hayvanlarını ilk kez çayıra götürecekleri gün çobanlarını koruyucusu, hayvanlarının ve otlaklarının bekçisi olan **Yarilo'nun gençliğini kutsarlar** ve ondan hayvanlarını her türlü vahşi canlıdan korumasını isterler.[11] Güneşin, sevginin ve bereketin tanrısı Yarilo'nun güneş tanrısı İsus'un babası olduğu da herkes tarafından bilinir. Yarilo nereye bakarsa, orada başaklar çiçek açmaya başlar. Yarilo nereye uğrarsa, orada hasat bol olur. Nijniy Novgorod'ta Yarilo'ya karşı duyulan saygı XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etmiştir. XIX. yüzyıla ait şöyle bir söylence bulunur:

"...Çok eski zamanlarda yeryüzü karanlık ve dondurucu soğuk altındadır; ancak genç sevgi tanrısı Yarilo yeryüzünü kendi ışığıyla aydınlatır ve sıcaklığıyla ısıtır. O zaman topraktan insan doğar. İnsan önceleri budaladır; ancak Yarilo kendi şimşeğiyle ona akıl bahşeder ve insan yeryüzündeki tüm canlıların efendisi olur."[12]

Yarilo, tohumun ve çekirdeğin bereket taşıyan gücüyle bağdaştırılır; bu nedenle bahar kutlamaları daha farklı bir anlam kazanır. Rusya'da çok yaygın olan Yarilo'nun cenaze töreni, gece ile gündüzün eşit olduğu yaz günlerinde en önemli kırsal evreyi yansıtır: Sonbaharda toprağa atılan eski tohum ve çekirdeklerin tamamen yok olmasını ve yeni tohumların başaklanmasını. Yarilo'nun cenaze törenine katılan hiç kimse üzüntü duymaz.[13] Yarilo ile ilgili *Üç Yol Ayrımında* (*Na perekrestke treh dorog*) adlı söylence ise şöyledir:

"Yarilo, kudretli ve görkemli bir tanrıdır; ancak kalbi tıpkı insanlarınki gibi ağrır, üzülür, mutlu olur ve sever. Günlerden bir gün Yarilo bulutların üstünden yeryüzüne doğru bakar ve bakışları köylü bir demircinin kızı olan Peresveta'ya takılır. Peresveta patikadan ekin tarlasına doğru giderken, yüksekliklerde güneş gibi parlayan altın saçlı Yarilo'yu fark eder. Onun akağacın yapraklarından daha yeşil gözleri, elinde tuttuğu ebegümecinden daha parlak dudakları genç kızı büyüler. Yarilo'nun da kalbi tutkuyla alevlenmeye başlar. Güneş bulutların ardından göz kamaştırıcı bir şekilde dans etmeye başlar, Peresveta ise haykırır ve ellerini göğsünün üzerine bastırır. Bir de bakar ki tarlaya, ona doğru ışıl ışıl beyaz bir at üzerinde, başının etrafında altın bir güneş olan, beyaz kıyafetler içinde bir yakışıklı uçarak geliyor. Başının etrafındaki göz kamaştırıcı ışık o kadar çok parlaktır ki, genç kız gözlerini kısmak zorunda kalır. Yabancının sesi o kadar tatlıdır ki, zavallı kızın dizleri titrer. 'Benden korkma, güzel kız! Ben herhangi biri değilim, ben ışık saçan Yarilo'yum. Göğün yükseklerinden seni gördüm ve güneşin çarlığını almak için geldim. İriy'in cennet bahçesinde benim eşim olacaksın ve sonsuz mutluluğu tadacaksın' der Yarilo genç kıza. Genç kız; 'İriy'in cennet bahçesinde mi? Ama oraya ölüler giderler. Biz de cesetlerle mi komşu olacağız? Ayrıca sonsuza kadar yaşamak da sıkıcı olmalı! Sevdiğim tüm insanlar ölüyor. Yaşamak bana ceza gibi. Dünyada kalmam daha iyi olacak diye cevap verir.' 'Peki' der Yarilo, 'sen burada yaşayacaksın, bense gökten sana ineceğim ve gezegenin ürpereceği ilahi bir aşk yaratacağız, pek çok da çocuğumuz olacak.' 'Tamam da insanlar ne derler? Sen babasız çocuk büyütmeyi çok kolay mı sanıyorsun? Babamız nerde diye sorduklarında ben ne cevap vereceğim? İşte sabahtan akşama kadar gökyüzünde dolaşıyor mu diyeceğim? En iyisi ben balıkçı Putyata ile evleneyim. Sana gelince yakışıklı, elveda' diyen genç kız Yarilo'ya elindeki ebegümecilerden bir tane verir ve nehre doğru koşmaya başlar. Yarilo da nehre gider ve gözlerine inanamaz: Siyah dalgalı saçlı balıkçı Peresveta'yı sıcak kucağına almıştır. Güneş Tanrısı öfkeden kendine gelemez. Svarog'un öz oğlu, tüm kızların aşkından sarhoş oldukları kudretli Yarilo'ya bir balıkçı tercih edilmiştir. Ancak Peresveta ona acır. Gerçekten insanlar da tanrılar kadar sevebilirler mi? Yarilo: 'Sana seçiminde ne kadar yanlış yaptığını kanıtlayacağım!' der ve göğün yükseklerine geri döner. Birkaç zaman sonra Peresveta ve Putyata evlenir, genç adam birkaç sıcak kucaklaşmadan sonra uyuyakalır ve rüyasında karşısına üç yol ağzı çıkar, ışık saçan bir yakışıklı ona doğru yaklaşır ve sorar: 'Karşında kimin olduğunu biliyor musun? Yarilo'nun ta kendisi! Sözlerimi iyi dinle: Sonbaharda çiçekler nasıl solup gidiyorsa, senin güzel eşinin de güzelliği birkaç yıl sonra sönüp gidecek, hayat fani. Sen? Sen de yaşlanacaksın, güçsüzleşeceksin, hastalıklar seni bitkin düşürecek... Sana bir takas teklifinde bulunmaya geldim. Bana karını ver, karşılığında ise ne diliyorsan sana bahşedeceğim! İster sınırsız hazineler, ister iktidar, istersen gizli bilgiler sana veririm.' 'Peresveta'yı vermek mi?' diye kıkırdamaya başlar balıkçı. 'Tabii ki hayır. Onun bunu kabul edeceğini de hiç sanmıyorum, kaldı ki ben de saadetimden vazgeçmem. Yaşlılık ve hastalık ise insanlığın kaderi. Ancak biz beraber olacağız, her zor durumda

birbirimize destek çıkacak, sıkıntıları eşit paylaşacağız; bu da demek oluyor ki herkese iki kat daha az sıkıntı düşecek' diye cevap verir. Yarilo uzun süre balıkçıyı kandırmaya çalışır; ancak en sonunda üzüntülü bir şekilde: 'Sana ne desem ölümlü? Maalesef haklısın, çünkü yerinde olsam ben de aynı şekilde davranırdım. O halde, elveda, işte şunu al benden eşine ilet' der. Dajbog balıkçının eline bir şey koyar ve sanki hiç orda değilmişçesine ortadan kaybolur. Sabah uyanan balıkçı eşine bakar ve düşünür: 'Ne saçma bir rüyaydı! Karımı zenginlikle değişmek! Yapmayacağım, o benim, bir yüzyıl da benim olacak. Bu sadece saçma bir rüyaydı.' Eşine uzanır ve daha da sıkıca sarılır. Ancak o da ne? Başucunda güneşin ateşi gibi, geceyi parlatan bir şey parlamaktadır; sepetler dolusu ebegümeci ve çiçek. Yarilo'nun rüyasında verdiği ebegümecinin ta kendisi! Ancak sıradan ebegümeci değil, altından."[14]

Kupala: Slav mitolojisinin bilinen tanrılarından biri olan Kupala yaz mevsiminin tanrısıdır. Üzerindeki rahat giysilerle ellerinde otlar ve çiçeklerden bir demet tutan, başında çiçeklerden tacı olan, kır otlarının ve yaz çiçeklerinin tanrısıdır. Gündönümünün yaşandığı 23-24 Haziran tarihlerinde Kupala kutlamaları yapılır. Slavlar törenin yapıldığı tepelere ya da **(Resim 30)** nehir kenarına gider, ateş yakar, şarkı söyler ve daireler şeklinde el ele tutuşarak dans ederler. Ateşin üzerinden atlamak aynı zamanda becerinin ve kaderin sınamasıdır. Ateşin üzerinden yüksek bir şekilde atlayanın gelecekte başarılı olacağına inanılır. Ateşten nehre doğru ya da dağlardan aşağı güneşi simgeleyen bir teker yuvarlanır. Şakalarla ve şarkılarla Yarilo ve Kupala kuklaları ateşe verilir. Kutlamaya katılanlar, gün batımında kötü güçlerden ve hastalıklardan korunmak için suyun içine girerler.[15]

Rusçada yıkanmak ve kaynamak anlamlarına gelen *kupat* ve *kipet* fiillerinden türeyen Kupala adı, kutlama gelenekleriyle bağlantılı olarak mitolojide kardeş olarak görülen su ve ateş ile ilgilidir.[16] Ateş hem yeryüzünde hem de gökyüzündedir. Kupala Bayramı'nda tekerleğin güneş olarak simgelenmesi de bu yüzdendir. Ateş suyu kaynatır, su buharlaşır ve gökyüzüne karışır. Bir başka deyişle biçimi bozulur ve yeni bir biçimde yeniden canlanır. Böylece inanışa göre, Kupala suda ölür ve tekrar canlanır. Suyu ve ateşi temsil eden Kostroma ve Morena kuklaları yakılır. Kupala kuklasının ateşe atılması onun Morena ile nişanını simgeler. Bu geceye otlarla ve çiçeklerle gitmek Kupala ve Mara birlikteliğinin simgesi ve hediyesidir.[17]

Mitolojinin temel olarak aldığı Kupala ile ilgili birçok şarkıda ve halkbilimle ilgili metinlerde Kupala kutlamalarının en önemli simgesi mavi ve sarı renklerden oluşan iki renkli *İvan-da-Marya* çiçeğidir. Bu çiçek, erkek ve kız kardeşin ilişkisini simgeler ve kişileştirir. Çiçeğin renkleri olan mavi suyun, sarı ise güneşin, ateşin rengidir. Çiçeğin kendisi ise doğurganlığın, yaşamın, mutluluğun ve aşkın sembolüdür.[18] Kupala'nın kız kardeşinin adı Mara'dır (Marya-Morevna). Kupala'nın ateşi, Mara'nın da suyu temsil ettiğine inanılır.[19] Kupala gecesinde adlarını verdikleri İvan-da-Marya çiçeğinin açması bir mucizedir. Ukrayna'da

Bratki, yani kardeşler olarak adlandırılan sarı-lacivert renkli çiçek *İvan-da-Marya* **(Resim 31)** hakkında bir söylence vardır:

"Ailenin birinde bir erkek ve bir kız iki kardeş yaşar. Anne ve babaları ölen çocuklar birbirinden ayrı yaşamak zorunda kalırlar. Erkek kardeş yabancı bir bölgeye gider ve orada eşkıya olur (Bir başka rivayete göre ise farklı bölgelere dilenmeye gittikleri söylenir). Büyüdüklerinde ise birbirlerini hiç hatırlamazlar. Bir gün genç kız nehre su almaya gider ve haydut çetesinin başında bulunan genç ve yakışıklı elebaşı suyun kenarında genç kızı görür. Elebaşı, kıza âşık olur ve onunla evlenmeye karar verir. Evlendikten sonra birbirlerine kendilerini anlatmaya başlarlar. Her ikisinin de öksüz olduğu aynı köyden oldukları ve en sonunda da her ikisinin babasının da adının aynı olduğu ortaya çıkar. Ve hemen birbirlerini tanırlar ve kardeş olduklarını anlarlar. Utançlarından tarlaya giderler ve tek bir bitkiye dönüşürler. Marya sarı, kardeşi İvan ise lacivert çiçeğe."[20] Bu olay Polesye bölgesine ait baladda kardeş kardeşle evlendi diye anlatılır:

Meyhanede elini istediler, kilisede nikâhlandılar,
Samanlıkta yattılar, birbirlerine sordular:
Ah sen cicim, yakışıklım, mavi güvercinim,
Söyle, gerçeği söyle, hangi soydansın?
Köylüyüm ben, Karp'ın oğluyum,
Ah sen cicim, güzelim, mavi güvercinim,
Söyle, gerçeği söyle, hangi soydansın?
Köylüyüm ben, Karp'ın kızıyım.
Ah kahrolsun rahipler, kardeşleri nikahlamışlar!
Hadi ağabey, gidelim, ot olup tarlaya dağılalım,
Sen mavi ol, ben de sarı olayım.
Çocuklar yolarken çiçekleri,
Ansınlar ağabeyle kız kardeşini.[21]

Halk arasında yaygın olan bir inanışa göre güneş tepedeyken bitki örtüsü canlanır, İvan Kupala gecesinde de tedavi edici otlar toplanır ve Rusların banyolarda kullandığı bir tür katırtırnağı çiçekleri hazırlanır. Ayrıca bu gecede eğreltiotları da açar ve yeryüzündeki hazineler de açılmış olur.[22]

Mara (Marya-Morevna) dünyaya yaşamı ve ölümü getirendir. Cennetin Tanrısı Kupala ise güneş ışınıdır ve her şeyin başlangıcıdır. Gökyüzünün ruhu ateştir. Tören sırasında ateşe verilen teker su ile buluşur, bu da ateşle suyun evliliğini simgeler.[23] Kupala'nın Dünya'ya can veren Tanrı Rod'un oğlu ya da onun ruhu olabileceğine inanılır. İvan Kupala'nın diğer adı Vaftizci Yahya'dır (Baptist İoan). O suyu ve ateşi vaftiz eder.[24] Böylelikle pagan geleneklerinin bulunduğu Kupala kutlamasına Hıristiyanlığa özgü adetler de eklenir.

İvan Kupala Bayramı, ayrıca gençlerin ve genç çiftlerin bayramı olarak da anılır. Halk inanışında, ateş ve su dünyanın yaratılışındaki ana madde ve temizliğin sembolü olarak görülür. Sağlıklı ve temiz kalmak, sakatlıktan,

hastalıktan ve yanıklardan kurtulmak için bu gecede nehir kenarında otlardan ve odunlardan ateş yakılır **(Resim 32)**. İlk olarak ateşin etrafında dans edilir. Kupala'yı anlatan şarkılar söylenir, daha sonra bekârlar ve çiftler el ele tutuşarak ateşin üzerinden atlarlar. Törenin bereket getirdiği söylenir. Atlanılan yüksekliğe göre ya da yakılan ateşin yüksekliğine bağlı olarak tahıllara bereket getireceğine inanılır.[25]

Kostroma: Halk törenlerinde bahar ve bereket ile özdeşleşen mitolojik bir karakterdir **(Resim 33)**. Bu kutlama baharın gidişini ve yazın gelişini gösterir, toprağın verimliliğini artırır. Kostroma kutlamasında elinde meşe dalıyla beyaz çarşafa sarılı genç bir kız, el ele tutuşarak daireler şeklinde dans edenlere doğru giderken tasvir edilir. Kostroma adı, kullanılmayan tahıl artıkları anlamına gelen *kostra* ve saman anlamına gelen *soloma* sözcüklerinden oluşur.

Kostroma geleneksel dansları gibi, samandan yapılan ve ateşe verilen Kostroma adlı kuklanın da kutlamada yeri büyüktür. Bu samandan kukla üzüntü ve neşe duyguları bir arada yansıtılarak yakılır, parçalara ayrılır. Böylece inanışa göre Kostroma küllerinden tekrar doğar. Kostroma'nın amacı doğanın gücünün geri gelişini kutlamaktır. Törenin bu son bölümüne coşkun bir eğlence, kız ve erkek çiftlerinin nehirde yıkanması, çeşitli oyunların oynanması eklenir ve gece böylece sona erer. Bu gelenek, Kostroma'nın öldükten sonra dirileceğine olan inanıştan kaynaklanır.[26]

Ukrayna geleneğinde Kostrubas adında hazırlanan erkek kukla cinsel imgeleri simgeler. Karakterin törensel ölümünden sonra kalıntılar nehre atılır. Bu eylemleri bağlantılı olduğu Maslenitsa ve İvan Kupala bayramları izler. Rusya'nın bazı bölgelerinde yakılan Kostroma ya da Kostrubas adı verilen kuklanın cenaze törenine katılan gençler, şu şarkıyı söylerler:

Kostroma, inek Kostroma,
Kafan nereye gidiyor?
Şeytana şeytana
Başım bir girdapta![27]

İvan Kupala, Slavların en önemli bayramlarından biri olup, Vaftizci Yahya gününe denk gelir. O gece, bitki toplama, çiçekten taç yapma, evleri yeşilliklerle süsleme, ateş yakma, kukla yok etme, ateşin ya da yeşilliklerin üzerinden atlama, su dökme, fal bakma, cadı arama gibi karmaşık ritüeller yapılır. Eskiden bekârlar evlenmek istedikleri kişiyi o gece seçmekteydiler. *İvan Kupala ve Kostroma* söylencesine göre:

"Volga Nehri'nin kıyısında yaşayan Ateş Tanrısı Simargl orada kötülüğün dünyaya gelmesini engeller. Elinde ateş kılıcıyla nöbet tutar ve yılda sadece bir gün yerinden ayrılır. İşte o gün nehir kenarında Simargl, Gece Tanrıçası Kupalnitsa'yla karşılaşır. Evlenirler ve oğulları Kupala ile kızları Kostroma dünyaya gelir. Bir gün Volga Nehri'ne Ölüm Kuşu Sirin gelir. Sirin çok güzel şarkılar

söyler, ancak onu dinleyen her şeyi unutup kuşun peşinden Karanlık Krallığı Navi'ye gider. Kupala ve Kostroma anneleri Kupalnitsa'ya kulak asmazlar ve kuşu dinlemek için gizli gizli tarlaya kaçarlar. Burada kader kardeşleri ayırır. Karanlık Kralı'nın emriyle kuşlar Kupala'yı çok uzaklara götürür. Aradan uzun yıllar geçer. Kostroma tek başına büyür ve güzel bir genç kız olur. Bir gün Kostroma nehir kenarında gezerken çiçekten taç yapar. Rüzgâr tacını başından uçuramaz diye övünür. İnanışa göre tacın uçması, kızın evlenmeyeceği anlamına gelir. Övündüğü için tanrılar onu cezalandırır. Rüzgâr tacı uçurur ve suya atar. Kupala o sırada kayıkla geçmektedir ve tacı alır. O dönemin geleneklerine göre genç bir erkek bir kızın yaptığı tacı eline alırsa onunla evlenmek zorundadır. Kupala evlenmeye karşı çıkmaz, çünkü kızdan çok hoşlanır. Kostroma da yakışıklı Kupala'ya ilk bakışta âşık olur. Düğünleri yapılır. Ancak düğünden sonra tanrılar Kupala'ya öz kardeşiyle evlendiğini söylerler. Böyle bir rezaleti ancak ölüm temizler düşüncesiyle Kostroma kendini göle atar. Fakat boğulmaz, su kızı Mavka'ya dönüşür. Kardeşi de kendini ateşe atarak ölür. Tanrılar intikamlarını alır, fakat sonradan pişman olurlar. Kupala ve Kostroma'yı yaşama geri döndürmeye karar verirler. Ancak insana dönüştürmeleri yasaktır, bu nedenle onları çiçeğe dönüştürürler. Bu çiçeğin renkleri su mavisi ve ateş sarısıdır. Başta çiçeğin adı, Kupala ve Mavka'dır. Daha sonra, Hıristiyanlık dönemine geçilince, çiçeğin yeni adı İvan da Mariya olur. Ateş ve su günün sembolleri olmaya devam eder: Günahtan arınmak için çiftler ateşin üzerinden atlar, sabah da suyla yıkanırlar."[28]

Toprak Kültü (*zemlya*): Slavlarda toprak, sadece pagan inanışları zamanında değil daha sonraki zamanlarda da saygı duyulan bir kültür. Verimli toprak ekmek doğurur ve insanları besler; işte bu özelliği insanın gözünde onu *anne* kılar. Eski zamanlarda kutsal olarak adlandırılan toprak, Tanrı'nın sembolü sayılır. *Toprak ne kadar kutsalsa, o kadar zengindir!*[29] Toprak temizliğin ve sağlığın timsalidir. Ukrayna'da günümüze kadar baş ağrısı toprakla ilişkilendirilir. *Toprak ne kadar sağlıklıysa, başım da o kadar sağlıklıdır.*[30] Eski törenlerde yemek öncesinde, su yoksa insanlar ellerini toprakla yıkarlar.

Toprak Ana'ya saygılı davranmak aynı zamanda pek çok yasakları da beraberinde getirir. Bu yasaklar yazılı emir gibi görülür, bunlardan birine uyulmadığı takdirde tarımsal bütünlüğün sekteye uğrayacağına, insanların açlık ve kıtlıkla tehdit edileceğine inanılır. Tüm bu katı kuralların nedeni toprağın kadın olarak görülmesinden ileri gelir, belirli dönemlerde kadın gibi döllenir, hamile kalır ve ürününü doğurur.[31] **(Resim 34)**

Örneğin 7 Nisan'daki Blagoveşçen Bayramı'na kadar toprağa dokunmak, sürmek, kazmak, çit çakmak ya da toprağı parçalamak yasaktır. Çünkü bu dönemde toprak hamiledir ve eğer toprağı tedirgin edecek bir eylemde bulunulursa ürün vermeyebilir. Ukraynalılar toprağa zarar vermeyi, yaşayan bir anneye zarar vermekle eş tutar. Toprağı dövmenin, dokunmanın ve hatta TroitsaBayramı'nda yalın ayak gezmenin yasak oluşu Doğu Slavlarda bugün bile toprağın dinlenmesini sağlamak olarak algılanır. Ukrayna, Polonya, Belarus ve Rusya sınırları

arasında bulunan ve Avrupa'nın en büyük bataklık bölgesi olan Polesye'de geçen bir söylenceye göre:

"Blagoveşçen'e kadar toprağı sürmek, kazmak, çit ile çevrelemek yasaktır, aksi halde kuraklık olur. Tanrı toprağı Blagoveşçen'de açar. O günden sonra her şeyi yapmak serbesttir. Blagoveşçen'e kadar herkes uyur, toprak kapalıdır. Tanrı hayır duasını esirger. Eğer herhangi biri Blagoveşçen'e kadar toprağa duvar ya da çit dikerse, Tanrı'nın kanunlarını çiğnemiş olur. Tanrı'dan gelen ceza büyük cezadır. Büyük günahtır. Yağmur yağmaz. Açlık, kuraklık ve kıtlık olacağı söylenir."[32]

Avrupa'daki mitlere göre toprak ve gökyüzü eş sayılır. Hava toprağı yağmurla hamile bırakır ve gebelik sürecinde yeni ürün vermesi için atasözlerinden birinde: *Sen hava baba, Sen anne toprak* sözleri yer alır. Toprağın yağmur tarafından hamile kalması hakkındaki düşüncelerin yankısı eski inanışlarda karşımıza çıkar.[33] Kuzeyde örneğin; eğer düğün zamanı yağmur yağarsa, gençlerin mutlu bir şekilde birleşeceği düşünülür. Doğu Slavlarda eski çağlardaki tarımsal mucizeler törenlerle anılır, toprağın cinsel birleşmesi taklit edilir, böylece toprak zengin ürün vermeye teşvik edilir: Buna göre köy halkı çok çocuklu bir çift ya da bazen daha fazla sayıda çift seçer. Bu çift ya da çiftler yerde yuvarlanır. Toprakla bu yakınlaşma çıplak yapılır, çiftler çırılçıplak soyunurlar ya da iyi ürün olacağını garantilemek için pantolonlarını çıkarırlar. Bu amaçla Rusya'da bir zamanlar erkeklik organının toprağa gömüldüğü de olur.[34]

Hıristiyanlığı kabul ettikten sonraki dönemlerde eski Slav inanışına göre Meryem Ana'ya tapınmada toprağın da büyük rolü vardır. Halk arasında insanın üç annesi olduğu söylenir: *İlk annemiz tüm dünyayı doğuran Kutsal Meryem, ikinci annemiz toprak, üçüncü annemiz ise bizi karnında taşıyan ve bizi pisliklerden arındıran gerçek annemiz.* Toprağın tüm hürmeti Meryem Ana'ya geçer. Örneğin 1920-1921 yıllarındaki kuraklık zamanında umudunu kesen köylüler kurumuş toprağı mahvetmeye çalışırlar ancak kadınlar köylüleri durdurur ve onların Kutsal Meryem Ana'ya zarar verdiklerini iddia ederler. Aynı sebepten anneye edilen hakaretler yasaklanır, aynı zamanda kadınlara edilen küfrün toprak ve Meryem Ana'ya da edildiği düşünülür. *Anneye hakaret etmek günahtır. Sen anneye, toprağa ve nemine hakaret ediyorsun. Ağır sözlerden dolayı toprak çöker.*[35] İsa manevi öğütlerinden birinde toprak ile kavga etmeyi yasaklar. Toprak darılıp ürün vermeyebilir. *Toprak dul kalacaktır!* Toprak halkın annesi sayıldığına göre Hıristiyanlık döneminde sık sık Ana Tanrı olarak anılır. Bazı tanrıtanımaz Rus tarikatlarında günahlar papaza değil toprağa anlatılır. Konstantinopolis Patriği bu konuda şöyle yazar: "Kim toprağa içini dökerse orada vurdumduymaz bir yaratık vardır, sizi ne dinler ne de cevap verir."[36] Fakat bu yeterli bir açıklama değildir. İnsanlar için toprak onları sadece günahlardan arındırmaz, aynı zamanda hastalıklardan kurtulmaları için de dua etmelerine neden olur. İnanışa göre sıtma hastaları, hastalığa yakalandıkları yere gönderilir ve toprağa bulgur serperler.[37]

Toprak temiz, kutsal bir element olarak görülür. Toprak, inançlılığın ve dirayetin sembolü olduğu için üzerine yemin edilir. Eğer toprak sahibinin sınırları geçmesine dair bir tartışma çıkarsa, tartışmaya katılanlardan biri başını

çimenli bir toprak parçasına koyar, böylece doğru sınırın bulunacağına inanılır. Yalan söyleyen tarafı toprağın boğacağını düşünürler. Bazı benzer durumlarda kişi sıkıntıya düşmesin, boğulmasın, rahat bıraksın diye toprağı ağzına, sırtına ve sinüslerine koyarlar.[38] Toprağın öpülmesi ve bir parçasının yenmesi geleneği yaygındır. Toprak Ana kültü şöyle bir eski gelenekle bağlantılıdır: Örneğin kişi yola çıkarken ya da öz toprağından başka bir yere göç ederken ilki sobanın arkasından, ikincisi kapının arkasından ve üçüncüsü yolun kavşağından olmak üzere bir avuç toprak alır. Yeni yerdeki evin temel atma töreninde, aldıkları toprağı temele ilave eder. Böylece yabancı yerden gelebilecek belalardan korunduğunu varsayar. Eğer insan yabancı bir yerde ölürse kendi toprağında yatmış olsun diye, kişiyi bu yanında getirdiği toprağı da katarak gömerler. 1917 yılından sonra insanlar Rusya'da evlerini bırakırken de kederli bir şekilde bu gelenek hatırlanmış ve yanlarında birer avuç toprak götürmüşlerdir.[39]

Su Kültü (*voda*): Slav mitolojisinde tanrılar, ruhlar, olağanüstü varlıklar ve güçler ön plana çıkar. Hıristiyanlığın ortaya çıkmasıyla beraber eski Slav tanrılarıyla ilgili birçok inanış da yok olur. Fakat pagan dinine ait mitolojik öğelerin bir kısmı hâlâ varlığını sürdürür. Ruhlara ve olağanüstü varlıklara olan inanç giderek azalsa da, söz konusu inançlar halk masallarında varlığını sürdürmeye devam eder. Slav mitolojisinde su önemli bir yere sahiptir. Bunun en önemli sebeplerinden biri pagan inancında suyun kutsal sayılmasıdır. Güneşe tapan Slavlar suyun, güneşin bir göstergesi olduğuna inanır. Su hayatın başlangıcıdır ve doğada var olan her şeye hayat verir. Su yaşamın ve insanın yaşam serüveninin, değişken, geçici ama sonsuz olan zamanın bir sembolüdür.

Slav halkı arasında su, sadece *ana* olarak değil *çariçe* olarak da anılır. Daha insanlık tarihinin doğuşunda insanlar su ile ilgili doğal afetlere derin anlamlar yüklerler. Suya yüklenen bu anlam, bütün ülkelerin ve ulusların mitolojisinde ve bundan sonraki felsefi görüşlerde bulunan, ateş olmadan kültür olmayacağı gibi su olmadan da ne kültürün ne de hayatın var olacağı düşüncesini onaylar.[40] Çoktanrılı toplumlar, çeşitli doğal afetlere yol açan yeryüzü gibi suyu da hayatın sonsuz bir kaynağı olarak görür ve ona taparlar.

Dünyanın yaratılışıyla ilgili mitolojik anlatılarda, suyun önemli bir rol oynadığından söz edilir. Bir Ukrayna söylencesinde su için: *Başlangıçta ne gökyüzü vardı ne de yeryüzü, sadece karanlık ve su vardı. Tanrı kutsal ruhları suya bıraktı*[41] sözleri kullanılır. Daha sonraki dönemlerde, Hıristiyanlığın yayılmasıyla birlikte, suyun tanrısal varlığına inanç zayıflar ama suyun kutsallığına ve mucizevî gücüne olan inanış devam eder. Suyu sadece nehirleri besleyen bir kaynak olarak değil, esrarlı ve şifalı bir gücün koruyucusu olarak görme gibi eski ve batıl inanç, sadece Ortodokslara ait olmayan eski çağlardan kalma bir mirastır. Tarih öncesi çağlarda tanrıya tapınma tapınaklar yerine dere ya da kuyu etrafında yapılır. İlk insanların çeşitli kaygıları onları bu tarz yerlere yönlendirir.

Suya olan saygının yaygınlaşmasıyla, ilkel insanların ve ondan sonraki kuşakların ilk eğitmenleri ve manastırların kurucuları su kuyularına önem verirler.

Slav halkının inancına göre, gürültülü doğa olayları ya da zeminden bir sarsıntı meydana geldiği zaman kuyulara olan kutsal inanç ortaya çıkar. Bunun gibi doğa olaylarından sonra, kilise inşa etmek ve ana tanrının simgesini buralara yerleştirmek için acele ederler.

Rusya'nın ormanlarına serpili küçük göller bir çeşit manastır haline gelir. Bu küçük göllerden bazıları, suya batık olan şehirler ve kiliseler hakkındaki söylencelere konu olur. Söylenceye göre, inançlı insanlar bu göllerin derinliklerinden gelen çan sesleri ve kilise şarkıları duyarlar ve batmış tapınağın kubbesindeki haçı görürler.[42] Eski Rusya'nın kuzey batısında yer alan Novogrudka şehri civarındaki Svityaz gölü ve Semyonov şehri yakınlarındaki Kerjenski ormanında bulunan Svetloyar gölü hakkında söylenceler vardır. Bugüne kadar bu göllerin kıyısında yaşayan birçok ulus ormandaki ıssız gölün kutsallığına inanır ve söylenceye göre Büyük Kitej şehrinde Batu Han istilası zamanında göller mucizevî bir biçimde ortadan kaybolarak korunur.[43]

İnanışa göre, kutsal ve güç verici haçın sular altına gömülmesi üzerine Kutsal Ruh şeytani kötülüğü dışarı atar. Bu nedenle her türlü su, kusursuz temizlikte ve kutsallıktadır, ruhsal ve bedensel hastalıklara karşı hekimlik görevi sağlayan bir nimettir. Bu kutsal su, insanların yaşadıkları evlerde ikonanın durduğu köşede ve yanında dört mumla beraber bulunur. Sıradan günlerde aç karnına bu su içilemez. Slavların inancına göre, yılın dört mevsiminde koruyucu bir güce sahip olan ve asla bozulmayan su, değişmez bir gelenektir. Üst sosyal sınıflarda da, hastalıkları ortadan kaldıran bereketli bir gücün kutsanmış bir tas suda bulunduğu gibi bir batıl inanç söz konusudur.[44]

Bahar bayramı Kupala gibi törenlerde suyun doğal temizliği çoktanrılı ilkel dönemlerde oldukça önemlidir. Bu bayramdan önce birçok yerde belirli günlerde su dökülmesi zorunludur, bu âdet Hıristiyan bayramlarına da geçer. Paskalya haftasında soğuk su dökülür. Su dökülmesi âdeti *mokridıy* adı verilen bayramlarda farklı bir özelliğe sahiptir. Bu sular, çoktanrılı ulusların bayramlarında berrak yağmur sularından oluşmaktadır.[45]

Rus tarihçi ve halkbilimci Nikolay İvanoviç Kostomarov'a göre *Dana* sözcüğü, Slav mitolojisindeki *Su* Tanrıçasının adıdır. Kostomarov'a göre: "Her şeyin başı olan su, her zaman olağanüstü güzel, her zaman taze, aynı anda hem bakire, hem kadın olabilendir, kısaca güneşin zevcesidir Dana."[46] Aydınlık yüzlü dilber Dana, dirim dolu şarkısını şırıldayan bir nehirdir de! (Resim 35) O yorgun yolcunun susuzluğunu gideren, yaralı askerin yarasını sağaltan, tarlalara yağmur olup yağmak üzere göğe yükselendir. Yaşayan her şeye can katan, iyi yürekli, ışıklı bir tanrıça olarak bilinir.

Su, mitolojide ve halkbilimlerinde ikircikli karakter sergileyen bir doğa afetidir, dolayısıyla imlediği sembol ve anlamlar da zengin çeşitlilik gösterir. Canlı, akışkan, berrak ya da yağmur gibi yağan su iyiyi, güzeli, bereketi, her zaman olumluyu simgeler. Durgun, karanlık, bulanık sular ise tehlike ve korku gibi olumsuz çağrışımların sembolüdür. Düş yorumlarında, genellikle negatif öngörüler bu sembollere dayandırılır. Örneğin bulanık göl, nehir vb. hastalık, üzüntü,

ölüm benzeri kötü olaylara yorumlanır. Bazı mitlerde zararlı haşere ve şeytanın yeryüzüne çıkışı kirli su sıçramalarıyla ilintilendirilir. Yaygın bir Ukrayna efsanesinde Aziz Peter'in şeytana nasıl kendine yaver yaratabileceğini öğrettiği anlatılır. Sözleri şöyledir: "Yürürken peşinden su sıçrasın, üzerinden damlayarak dağılsın. Ne kadar damla düşerse, o kadar şeytan türeyecek."[47] Sembol olarak su, dikey veya yatay dalgalı çizgilerle tasvir edilir. Yatay çizgiler, genellikle çift katlı, *göksel derinliğin* sembolüdürler. Slavlara göre gögün *dipleri* olan bu derinlikler göklerin de ötesinde bir yerdedir. Yeryüzü akarsuları ve yeraltı suları da yatay olarak tasvir edilir. Dikey gelen çizgiler ise yağan yağmur suyunu simgeler.

Eski Slavlar, sofralarındaki bereket ve bolluğu hayat veren suya ya da daha eski bir tabir olan abıhayat ya da sıkça kullanılan biçimiyle göksel derinliklere borçlu olduklarına inanırlar. O sudur ki bitkileri besler, büyütür, ekin ve bilumum nebatatı yeşillendirip çiçek ve meyveye götürür. Bereket boynuzunun suyla çok yakın ilişkilendirilmesi de bir rastlantı değildir. Zira eski çağlarda yeşillik, ova, otlak ve meraların gürleşmesi hayvancılığın ve ona bağlı besinlerin temininde olağanüstü önem taşır. Bu zincirleme bağlantının baş halkası ise yağmurdur. Yağmur sözcüğünün Rusça karşılığı olan *dojd* sözcüğünün etimolojisinde de *vermek, dağıtmak* gibi anlamlar yer alır. *Dajdbog* ise eski Slav mitolojisinde güneş, bereket, bolluk tanrısıdır. Kısaca yağmur; veren, dağıtan, üremeyi gerçekleştiren bir olgudur. Nehir veya ırmaktan farklı olarak erildir, bu nedenle erkeksi başlangıcı, dölleme eylemini ve buna bağlı olarak üremeyi, yaşamın devamını sembolize eder.

Yağmur yeryüzüne gökyüzünden gelir ve hayata zenginlik ve refah getirir. Yağmur sayesinde toprak insanlara ürünlerini sunar. Yağmur suyu, Slav mitolojisi dışındaki birçok antik mitolojide de kişileştirilir, başlangıcın yaratıcısı olduğundan dolayı yine erkek gücünü simgeler. Slav mitolojisinde, yağmurun olumlu anlamının dışında olumsuz anlamına da rastlanır. Yağmurun yıkıcı bir gücü bulunmaktadır. Yıkıcı yağmurların temel nedeni, su ve yağmur tanrılarının zulmü olarak görülür. Bu gibi durumlarda pagan tanrılarına kurbanlar sunulur.[48]

Nehir suyu yağmurdan farklı olarak, yüksekten düşmez, yağmaz, düz olarak akar. Kaynağı toprağın altındadır. Kaynağı kutsanır. Çeşitli kaynaklardan küçük veya büyük nehirler fışkırıp yeryüzünü sulayarak bolluk ve bereketi artırırlar. Bazı akarsuların şifa verici özellikleri de eski insanlar tarafından bilinir. Nehir suyu yatay dalgalı şeritler halinde tasvir edilir, akıcıdır. Bu anlamda zamanın akışını, hayatın gidişatını simgelediği de söylenir. Akan suyla birlikte anlar gelir geçer ve anı olurlar, zaman akar, tıpkı hayatın kendisi gibi suyun da geri dönüşü yoktur. Slavlar için asırlarca su, ateş ve toprak hep yabanıl, tekin olmayan, korku dolu afetler olarak kabul edilir. Bütün suların büyülü bir kaynaktan geldiğine inanırlar. *Derinlikler Kitabı* başlıklı dinsel içerikli, manevi anlamlarla yüklü yapıtta yer alan ve insanın, yeryüzünün ve doğanın yaradılışının anlatıldığı şiirde şu dizeler yer alır:

Okyanus –deniz tüm denizlerin anası
O deniz tüm aydınlık dünyayı kapladı
O deniz tüm toprakları
Tüm halkları çevreledi[49]

Nehirlerin ilkin beyaz, tılsımlı taşların altından çıktığı yazılıdır, bunlara *alatır* denir **(Resim 9)**. Dünyanın bütün nehirleri bu taşların altından baş gösterir ve akarak, yeryüzüne yayılarak şifa ve hayat kaynağı haline gelir. Rus folklorunda su, kan ve yaşam gücüyle, dirimle yakından ilişkilidir.[50] Suyun gücü ve gizemi eski insanlarda asırlar boyunca hem korku hem de saygı uyandırır ve insanoğlu suyun dehşetli gücünü anlatan birbirinden güzel birçok söylence yaratır. Suyu ikna edip yola getirebilirlerse, gücü karşısında eğilip sabır ve iyilik gösterirlerse yıkıcı olmayacağına, kuraklığın hasada zarar vermeyeceğine, gemilerin batmayacağına, balıkçıların hiçbir zaman eli boş dönmeyeceklerine inanırlar. Buna bağlı olarak su afetleri karşısında saygıyla eğildikleri, sevgi gösterdikleri ve tapındıkları birçok tanrı ve mitik varlıklar yaratırlar. Bu mitik öğelerin çoğu yaratılış dönemlerine göre farklılıklar göstererek halk masallarına, söylencelere konu olur.

Slavlar Hıristiyanlığı kabul ettikten sonraki dönemlerde de suya tapmaya devam ederler. Su, birkaç anlamda kan tazeleyici özellikler taşır. X. yüzyıldan itibaren çeşitli el yazması metinlerde su kaynakları ve su kuyularıyla ilgili dua, ayin ve kurban sunumu tasvirlerine rastlanır. Daha sonraki yıllarda eski putperest inanışları döneminde kutsal su olduğuna inanılan yerlere kiliseler, dini mabetler vb. inşa edilir. Bu bölgeler Meryem Ana ikonalarıyla süslenir, başkaca mucizevî özelliklerinin yanı sıra suyun koruyucusu olarak ünlenen Paraskeva Pyatnitsa'nın ahşap ikonası da asılır. Hıristiyanlığın kabulüyle birlikte Slav kültüründe yeni söylenceler ortaya çıkar. Bunlar daha çok büyük Rus gölleriyle ilgilidir. Örneğin 1238 yılında, Knyaz Georgiy Vsevolodiç'in ölümü gibi bazı somut tarihi olaylara değinilir. Tüm bunlardan *suyun* özelde kaynak, memba suyu canlı, dirim suyu olarak tapınma nesnesi olmayı sürdürdüğü görülmektedir. Suda yaşayan ruhlara kurban ve armağan sunumları XIX. yüzyıla kadar devam eder. Bunların arasında şallar, ağaçlara bağlanan kumaş şeritler, süs eşyaları olup hatta kuyulara Noel ve Paskalya yortularının sembolik yiyeceklerinden de atıldığı bilinmektedir.[51]

Ateş Kültü (*ogon*): Eski çağlarda ateşin, sihirli güçlere sahip ve kutsal olduğu kabul edilir. İnsan, varlığının ilk dönemlerinden itibaren ateşe daima bağımlı olmuştur. Çünkü ateş sıcak yemek ve ısınma demektir. Bu bağlamda sönmüş ateş, tüm kabileler için ölüm anlamına gelir. Mitolojide üç tür ateş yer alır: Dünyevi ateş, göksel ateş ve yer altı ateşi.[52] İnsanlar dünyevi ateşi kendi amaç ve ihtiyaçlarına göre kullanırlar. Bu, insanların kendi elde ettikleri ateştir ve genelde tanrılarına kurban vermelerini bildiren kurbanlık ateş olarak kabul edilir. Bu ateş, ev veya kültürel ateş olarak da adlandırılır. Ev ateşi, elde ediliş şekillerine

göre farklılık gösterir. Semyonov gününde odunların birbirine sürtülmesiyle elde edilen ateş, yaşayan ateş olarak kabul edilir. Bu yöntem ateş elde etmenin en eski geleneklerinden biridir ve *yaşayan ateş* ifadesi tüm Slav halklarınca bilinir. Yaşayan ateş şifacılar tarafından hasta hayvanların tedavisinde kullanılır ve bu ateşe veba gibi pek çok salgın hastalığın tedavisinde birincil kaynak olarak başvurulur. Böylesi bir durumda evlerdeki ateşler söndürülür, köyün erkekleri yeni bir ateş yakarak sürüleriyle ateşin üstünden geçerler, bunu yaptıklarında hastalıklardan korunduklarına inanırlar. Ancak bu arınma işleminden sonra, evlerde tekrar ateş yakılır.[53]

Ateşin diğer bir elde edilme biçimi, taş veya bir metal parçasıyla kıvılcım saçmaktır. Bu yöntem Belarus geleneklerinde düğün yemeği hazırlanırken kullanılır. Taş ya da metal parçasıyla ateş elde etme Rus masallarında da büyüyle ilişkilendirilir. Masallarda kıvılcım çıkaran taş ya da metal parçası özgün bir nesne rolü oynar. Kahraman bu nesneyi büyülü bir yardımcı olarak kullanır.[54]

Göksel ateş Svarog tarafından kendi göksel demirhanesinde kullanılır. Bu yaratıcı bir başlangıç, yaratıcı bir yanmadır. Göksel ateş, yıldırım çakmasından oluşur ve inanışa göre kötü güçlere işaret eder. İnsanlara korku hissi verdiği için asla eve getirilmez. Yeraltı ateşinin taşıyıcısı ve temsilcisi ise, ateş üfleyen ve nefesiyle değdiği yerde hayatı yok etme gücü olan ejderlerdir. Bu yıkıcı bir ateştir, ısıtmaz ama yakar. Ateşin işaretleri haç işaretine benzer. Ancak bu işaretlerin ışınları farklı bir şekilde yayılır. Ateşle ilgili afetlerde güneşle bağlantılı olan semboller önemli bir yer tutar. Burada sadece güneşin basit bir betimi değil, Svarog ve Dajdbog-Hors gibi Slav tanrılarının sembolleri de yer alır. Güneş sembollerine kıyafetlerin detaylarında, süslemelerde, ev yapımındaki malzemelerde sıkça rastlanır. En bilinen güneş sembolü farklı biçimlerde ve farklı ışınlara sahip haç işaretleridir.[55]

Haç en basit ve en eski büyü sembollerinden biridir. Eşit ölçülerdeki kollara sahip basit, düz haç işareti Hıristiyanlık sembolüdür, erkek ve kadın uyumunu anlatır. Bu gökyüzünün, ebediyetin, ebedi yaşamın sembolüdür. Slav kabilelerinde her türlü bela, salgın ve istilalardan koruduğuna inanılan Rod'un simgesi olarak adlandırılan on iki kollu haç işareti çok yaygındır. En eski güneş işaretlerinden biri gamalı haçtır. Gamalı haça Neolitik Çağ'dan beri rastlanmaktadır. Gamalı haç, düz bir haçın kollarının kıvrık bir şekilde olduğu bir haçtır. Böyle bir betimleme gökyüzüne koşan güneşi, onun kıvrık ışınları ise ateşin afetlerini, yağmuru, yıldırımı ve rüzgârı simgeler. Slavlar bu işareti *solntsevorot* olarak adlandırırlar. Saat yönünde kıvrık ışınlar, iyi ve aydınlık güçlere işaret ederken tam aksi şekil ise geceye ve karanlığa, hatta kara büyüye işarettir. Gamalı haçın eski işareti aynı zamanda *Tora'nın halyozu* adını taşır. Bu sembol aydınlık bir enerjiyle doludur.[56]

Ancak farklı türlerde birçok gamalı haç vardır ve bunlar arasında bazıları dört kollu gösterilir, sadece işaret değildir, bir semboldür. Örneğin Perun'un eski işareti olan altı kollu haç bir daireye yerleştirilir. Bu işaret evleri yıldırımdan korur, erkek yiğitliğini sembolize eder, bu nedenle de erkek gömleklerine

dikilir ve silahlara kazınır. Svarog'un sekiz kollu daireye yerleştirilmiş işareti ise yaratıcı tanrının bilgeliğini, onun dünyaya armağan ettiği himayesini simgeler. Svarog'un gamalı haçı en yüksek tanrısal adaletin simgesidir. Üzerinde Svarog tarafından yaratılan evren yer alır. Svarog'un evreni dünyanın eksenine dizilmiş gibidir. Bu eksenin etrafında dönmek, bin yıldan daha uzun sürebilir ve Svarog'un gündüzüyle gecesi olarak adlandırılır. Bilinen bir diğer haç üç kollu haçtır. Bu zikzaklı işaret yıldıza benzer ve tüm insanlar için hayatı düşünceleri, davranışları yönlendiren yol gösterici yıldızdır.[57]

Halk inanışında ateş iki anlamlı bir sembol olarak kabul edilir. Bir taraftan ateş, insan yaşamı için önemli olan ısı ve ışıkla ilişkilendirilir. Bu nedenle de eski Slavlarda ateş, güneş ile aynı kökten gelen akrabalardır. Svarog ve Dajdbog'un baba oğul ilişkisi gibi ateş ve güneşe aynı akrabalık ilişkisi atfedilir. Diğer taraftan ateş afetleri tehlikeli bir güç, ölüm ve yıkım sembolü olarak görülür. Putperest dönemlerde ateş hem doğrudan bir tapınma nesnesi hem de tanrı ile insan arasında aracıdır. Eski inançlarda ateş canlı kabul edilir, ona canlılara özgü yeme, içme, uyuma gibi özellikler verilir. Eski dönemlerde bayram zamanlarında ateş, yemek ve içecek atılarak beslenir. Bu geleneğin yansımaları daha geç dönemlerde bile korunur. Örneğin Podolsk bölgesinde geceleri ocağa bir kap içinde su ve odun bırakılır ki ateşe yemek ve içecek olsun. Ateşe karşı olan saygılı yaklaşım ve onun canlı kabul edilmesi, ateşin *babacık* olarak adlandırılmasında açıkça görülür. Gece ateşi söndürdükleri zaman ona *"uyu babacık"* derler.[58] **(Resim 36)**

Rusça eski yazılı kaynaklarda, putperestlerin tanrıların mabetlerinde ateş yaktıkları ve putların önünde bu ateşin devamlı yandığına dair bilgiler yer alır. Bu durumda ateş, onlar için insanı tanrıyla birleştiren bir aracıdır. Ateşin buna benzer anlamı Hıristiyan kültüründe kilisede, evde veya dışarıda ibadet edilirken mum yakılmasında da görülür. Ateşin bu aracılık işlevi, eski Slavların defin törenlerinde ölü yakma geleneğinde de vardır. Putperestlerin düşüncesine göre ateş ölenin ruhunu öteki dünyada ışığa geçirmektedir. Putperestlerin bu defin törenlerinin yansımaları XX. yüzyılda Rusya'nın bazı bölgelerinde korunmaktadır. Zira ölüyü yakma geleneği, ölmüş atalarla bir iletişim biçimi olarak kabul edilir. Kursk, Voronej, Orlovsk, Tambovsk gibi güney vilayetlerinde bu gelenek Noel, vaftiz, yeni yıl gibi kutsal bayramlarla aynı zamana rastlar. Halk inanışına göre bu zamanlarda iki dünya arasındaki sınır ortadan kalkar ve öbür dünyadaki canlılarla iletişim kurma olanağı doğar. Örneğin Tambovsk vilayetinde ev sahibi sabah erkenden kalkıp ateşten, bir kap içine saman külü alarak bahçeye çıkar. Burada doğuya üç kez selam verir ve saman külünü bir muskayla yakarak şöyle der: *Kutsal muska ve gri duman gökyüzüne gidin, ailemin önünde eğilin ve onlara bizlerin burada nasıl yaşadığımızı anlatın.* Ateş yakılması bahçede olduğu gibi evin avlusunda da olabilir. Ancak bu durumda sadece ev sahibi değil tüm ev halkı hatta yabancı insanlar bile orada bulunabilirler.[59]

Bazı bölgelerde yakılan ateşin ışığından, ölmüş ataların ısındığına inanılırken, bazı bölgelerde ise ölmüş ataların yaşayanlarla beraber ancak görünmeden ateşin etrafında durduklarına inanılır. Böylece ateşin yeri iki dünya arasında

olduğu düşünülür. Ateşin yaşayan ve ölüler dünyası arasında bir sınır olduğu düşüncesine dair bu inançlar, Rus masallarında ateş nehri gibi imgelerde görülmektedir. Bu masallarda ölümsüz masal kahramanı büyülü bir atla şiddetli alevlerin arasından atlar. Ateşin bu sınırsal sembolünü, geleneksel kültürde ateşle bağlantılı olan nesneler olarak soba ve fırın da taşır. Bu inanca göre soba borusu aracılığıyla dış dünyayla iletişime geçilir. Boru doğaüstü varlıklar için tahsis edilmiş evden çıkış yoludur ve onlarla iletişim aracıdır. Bu inanışa göre, boru aracılığıyla eve ateşin ölümcül tehlikesini taşıyan yılan ve şeytan girer. Ateşin olumsuz özellikleri eski mitolojide yılan ve ejder gibi imgelerle canlandırılır. Bu imgeler masallarda, Rus halk şarkılarında ve mitolojik hikâyelerde korunur. Bu nedenle fırtına yaklaştığında buradan şeytan veya benzeri kötü güçlerin içeri girip saklanmaması veya yıldırımın evi çarpmaması için bacalar kapatılır. Örneğin köy sakinleri arasında ölen eşinin ardından uzun süre üzülen dul kadına ateş yılanından kötü güçlerin geçtiğine inanılır.

Bu yılandan kurtulmanın yolu ise, evin tüm kapı pencere ve borularını kapatmaktır. Defin törenlerinde ise fırın, soba gibi nesneler öbür dünyanın yolunu simgeler. Bu bağlamda örneğin bazı bölgelerde ağır bir ölüm durumunda büyücü soba borusunu açık tutar. Fırın, soba gibi nesnelerin dış dünyayla iletişim aracı, kötü güçlerin geliş aracı olduğuna ilişkin inançların yanı sıra, Rusya'da ve dünyada pek çok halk tarafından da bu nesnelerin, ataların ruhlarının yaşadığı yer olarak kabul edilmesi söz konusudur. Bu nedenle bu nesnelere özel bir anlam atfedilir ve onların etrafındaki davranışlara karşı bazı yasaklar ve uygulamalar getirilir. Örneğin ateş yakılırken haç çıkarılır ve sobanın ağzına yaklaşılarak şöyle bir dua edilir: *Uyan, ateş çar! Ateşin egemenliği benim evimde değil, hür bir sobadadır.*[60] Ayrıca sobanın külünü temizlemek için özel bir temizleyici kullanılır. Çöpleri, çamurları süpürmek için ayrılmış bir süpürgenin kullanılması yasaktır. En bilinen yasak ise, ateşin yanında küfretme yasağıdır ve bu yasaklara uymayanların cezalandırılacağına inanılır. Ateşe saygı duymayanların aldığı ceza ile ilgili şu mitolojik söylence örnek verilebilir:

"Yabancı bir avluda yanan iki ateş konuşmaya başlarlar. Ateşlerden biri: 'Ah! Kardeşim, bir haftadır dolaşıyorum' der. Diğeri: 'Gerçekten kötü müsün?' diye sorar. Diğeri 'Ne iyi ki? Sobayı yakıyorlar küfürler ediyorlar. Akşamları ateşi yeniden körüklüyorlar, küfürler ediyorlar.' diye cevap verir. 'Peki, dolaş ama bizim avludaki tekere dokunma. Benim ev sahiplerim iyi insanlar. Ateşi duayla yakıp duayla söndürüyorlar.' Bir hafta geçmez, kötü ev sahiplerinin avlusu yanar, iyi ev sahiplerin avlusunda bulunan teker ise bir şey olmadan kalır."[61]

Suya olduğu gibi ateşin üzerine işemek ve tükürmek, ayrıca ateşi ayakla basıp söndürmek de yasaktır. Çünkü inanışa göre, eğer bu yasaklar çiğnenirse ateş insanı eritip bitirebilir. Belli günve dönemlerde evi aydınlatmak için ateş yakmak, bilinen en önemli yasaklar arasındadır. Bu günlerde evde ateş yakılmaz hatta fırında, sobada yemek hazırlanmaz. Bu günlerden biri doğanın canlanıp uyandığı gün olan Blagoveşçen'dir. Bu günde sokakta ateş yakılır ve bu ateşin nazar, kötü güç ve hastalıklardan koruduğuna inanılır. Gün ışığının yeteri kadar

olduğu yaz dönemlerinde evi ateşle aydınlatmak XVIII. yüzyılda köylüler arasında en yaygın yasaklardan biridir. Bu dönem, kadınların bahardaki ev işlerinin bitiminden Semyonov gününe kadar bölünür. Bugün 1699 yılına kadar yeni yılı karşılama bayramı olarak kabul edilir, bu nedenle Semyonov gününün arifesinde sabahın ilk ışıklarıyla birlikte odunları birbirine sürtme yoluyla ateş yakılır ve her aile bu ateşten kendine yeni bir ev ateşi alır. Ev ateşi sobada sürekli olarak canlı tutulur ve bu ateş özellikle de büyük bayram arifelerinde başka bir eve verilmez. Çünkü ev ateşiyle aile aynı zamanda gelirini, kısmetini de bırakır, ev sahipleri yeni bir eve geçmeleri durumunda eski evin ateşini de yanlarında götürürler.[62] Sonuç olarak ateş eski zamanlarda korkulan ve kutsal kabul edilen bir unsur olarak hep ikili bir anlam ifade eder. Ateşe olan bu yaklaşım, profesyonel uğraşları ateşle olan mesleklere karşı da iki yönlü bir yaklaşıma neden olur. Bir taraftan bu kişiler büyük saygı görürken diğer taraftan da normal insanlarda olmayan birtakım güçleri in olduğuna inanılır ve tehlikeli oldukları düşünülür.

Hava Kültü (*vozduh*): Slav mitolojisinde hava kültü rüzgâr türevleriyle özdeşleşir. Bir doğa olayı olan rüzgâr halk inanışında şeytani bir varlık olarak kabul edilir. Rüzgârın yıkıcı veya yaratıcı olarak nitelendirilen gücü insanlık için ona yaranmayı gerekli kılar (Resim 37). Bu nedenle rüzgârla konuşulur, hatta ona kurban verilir. Bu anlamda rüzgâr, iyi ve kötü olarak ayrılır, kasırga kötü olarak kabul edilir. İnanışa göre rüzgâr uzak, ulaşılmaz ve gizli yerlerde yaşamaktadır. Bu yerler derin bir orman, okyanusta yaşam olmayan ıssız bir ada, denizin diğer ucunda yabancı bir kıyı, yüksek ve dik dağlardır.

Hint-Avrupa inanışında rüzgâr *yeryüzünün nefesidir* ve sadece uçurumlarda, çukurlarda ve mağaralarda yaşar. Güney Slavların inanışlarına göre ise uçan bir yılan, tek gözlü bir cadı veya kör bir yaşlı rüzgârın çıktığı deliği başarısızca kapatmaya çalışır. Rüzgâr, yüksek bir tanrıya tabi olabilir. Önemli bir Rus destanı olan *İgor Destanı*'nda rüzgâr *Stribog'un torunu* olarak yer alır. Rus inanışında pek çok rüzgâr vardır. Ancak temel olarak dört tanesi önemlidir. Bunlar yeryüzünün bir köşesinde oturur, içlerinden en yaşlısı *rüzgârların lideri* olarak adlandırılır ve geriye kalan hepsi ona itaat eder.[63] Rüzgârın canlı bir varlık olarak kabul edilmesi, ihtiyaç duyulduğunda davet edilme biçiminde açıkça görülür. Rüzgârın davet edilmesinin en yaygın türü ıslık ve şarkıdır. Örneğin Rusya'da denizciler arkadan esen rüzgâr sağlamak amacıyla ıslık çalarlar. Deniz kenarındaki köylerde yaşayan kadınlar, akşamları sahile çıkıp yakınlarına yardım etmesi için rüzgâra dua ederler. İnanışa göre, şiddetli rüzgârlar ve deniz fırtınaları şarkı söyleyerek durdurulabilir:

> *Mavi deniz dinlensin*
> *Tüm iyi insanlar dinlesin.*[64]

Rüzgâra armağan veya kurban verme geleneğine tüm Slav halklarında rastlanır. Rüzgâr bayram sofralarından kalan ekmek, un, et gibi yiyeceklerle beslenir.

Güçlü bir rüzgârı sakinleştirmek için Hırvatistan ve Bosna'da eski ayakkabılarla kıyafetlerin bir kısmı yakılır. Kuzey Polonya'da sıcak zamanlarda rüzgârı çağırmak için ona Anusya adında bir kız verileceği sözü verilir. "*Es, rüzgârcık es de sana Anusya'yı verelim*"[65]

Slavların düşüncesine göre, rüzgârda şeytanın ruhu yaşar. Rüzgârla beraber büyük günahkârların ruhlarının uçtuğu varsayılır ve güçlü rüzgâr birinin öldürüleceği anlamına gelir. Polonya ve Slovakya inanışında uğuldayan ve şiddetle esen rüzgârda darağacına asılanların inleyişleri duyulur. Belaruslar ise, soğuk rüzgârların boğulan insanlar tarafından çıkarıldığına inanırlar. Ukrayna'da sakin rüzgârın meleklerin esintisinden, şiddetli rüzgârların ise şeytani güçlerin eylemlerinin bir sonucu olduğuna inanılır. Rüzgâr Rus masalları, şarkıları ve atasözlerinde de geniş yer bulur. Slavlarda canlı bir varlık olarak kabul edilen rüzgâra yardım ricasıyla sık sık başvurulur. Zira halk yaratıcılığında rüzgâr, her şeye gücü yetendir. Bununla ilgili olarak *Kurbağa Prenses* masalında (Resim 38) şöyle bir bölüm yer alır:

"...Büyücü kadın önce keteni küçük bez parçaları halinde keser. Sonra 'şiddetli rüzgârlar bez parçalarını uçurun ve kayınpederin gömleğine dikin' sözleriyle bez parçalarını açık pencereden fırlatır. Bir dahaki sefere ipek, gümüş ve altını kesip pencereden fırlatır ve şöyle der: 'Şiddetli rüzgârlar, uçun ve babacığımdan bir halı getirin.' Böylece büyücü kadın rüzgâra seslenir, ona başvururken ondan kendisine bir bulut getirmesini dilemiş olur."[66]

Rüzgârla ilgili bir söylencede ise dünyanın dört yönü dört delikanlı olarak karşımıza çıkar: İlki Doğu Rüzgârı, ikincisi Gün Ortası, üçüncüsü Batı, dördüncüsü de Serin Geceyarısıdır. Bu dört delikanlı yaşlı Rüzgâr Ana'nın çocuklarıdır. Rus dualarında değişik yönlerde esen rüzgârlara *serseri yedi delikanlı rüzgâr* denilir. Slavlar bu rüzgârlara genç kızların kalplerinin aşkla dolması için dua ederler. Bir başka söylencede ise serseri yedi delikanlının rüzgârın, ilkbaharda gök gürültüsü ve şimşeğe yön vererek yeryüzünün aşkla birleşmesi i sağladıkları anlatılır:

"...yerimden kalkarım ve tarlanın doğu tarafına giderim. Karşıma yedi delikanlı, yedi serseri rüzgâr çıkar. 'Siz yedi delikanlı nereden geliyor nereye gidiyorsunuz' diye sorarım. Yedi serseri rüzgâr 'Tarlalara, geniş kırlarda orakla biçilmiş otları, kesilen ağaçları ve nadasa bırakılmış toprakları kurutmaya gidiyoruz' diye cevap verirler. Bunun üzerine 'Ey yedi delikanlı rüzgâr gidin tüm aydınlık dünyadan tüm hasretleri toplayın, o güzel kızın fethedilmemiş kalbine götürün. O kalbe çelik baltayla bir kesik atın ve içine topladığınız derin hasreti yerleştirin ki, kalbi kurusun bitsin' diye dilek dilenir yedi serseri rüzgârdan."[67]

Her ilkbaharda gök gürültüsünün bereket getiren gücü, ona eşlik eden rüzgârlarla birlikte anılır. Halk inanışına göre baharda ilk gök gürültüsüyle ilk şimşekler tüm doğayı uyandırır, toprak yeni verimler doğurur ve ağaçlar yeşil yapraklara bürünür. Rüzgârlar dünyanın her zaman yaz mevsimi yaşayan ülkelerinden tohumlar getirir, ağaç dallarındaki tomurcukların açılmasına yardımcı olur. Bu tür rüzgâr örnekleri pagan döneminden gelir. Rüzgârlar yeryüzüne

sadece ılık nefes ve yağmur getirmez kanatlarında kar ile dolu da getirirler. Kışın kar fırtınası çıkarırlar. Rus söylencelerinde, karla gelen soğuklar don ve tipiyle birlikte anılır. Ayaz ve don, kış soğuğunun hükümdarıdır. Uzun ak sakalları olan, yaşı geçkin bir ihtiyar olarak betimlenir **(Resim 39)** ve Ayaz Dede (Ded Moroz) olarak adlandırılır. Kışın kırlarda, sokaklarda koşar ve dokunur: Onun soğuk dokunuşlarından çatırtılı buzlar oluşmaya başlar ve nehirler, göller buzlarla kaplanır. Eğer harap bir evin köşesine dokunursa, kütük mutlaka suyu çeker. Ded Moroz'un nefesi şiddetli ayaz çıkmasına neden olur. Kırağı ve saçak buzu onun gözyaşları, don ise sözleridir. Kar bulutları, saçlarıdır. Titreyenleri ve onun şiddetli soğuğundan şikâyetçi olanları sevmez, ancak dinç, neşeli, sağlıklı insanların yanaklarına allık hediye eder. Kış onun eşidir, *Marossı* (Treskunı) ise güvenilir hizmetçisidir. Kasımdan Mart ayına kadar güneş ondan çekinirken ayaz ve don gücünü toplar! Mutlu olduğu zaman camları buzla kaplar, desenlerle süsler, üzerlerinde kayılabilsin diye göl ve nehirlerin yüzeylerini dondurur. Onurlu halkı karla, çevik don ile ve neşeli kar kutlamalarıyla mutlandırır.[68]

Ayaz Dede (Morozko) masalında anlatılanlar ise şöyledir:

Bir varmış bir yokmuş, bir annenin iki kızı varmış, biri öz kızı, diğeri ise üvey. Öz kızı ne yaparsa yapsın başını okşar, üvey kızı ise ağzıyla kuş tutsa yine yaranamazmış. En sonunda anne üvey kızından kurtulmaya karar verir ve kocasına: 'Al kızını ıssız ormana götür, ayazda bırak, bir daha onu gözüm görmesin' der. Adam, kadından çok korktuğu için kızını ormana götürür. Bir ladin ağacının altına bırakıp eve döner. Kız, üzerinde eski paltosu, altı delik çizmeleri, ince yazmasıyla titreyerek ve dua ederek ağacın dibine sığınır. O sırada Ayaz Dede daldan dala atlayarak, zıplayarak, daha da soğuk rüzgâr estirip kıza bakar: "Ey kız, üşümüyorsun değil mi? Ey güzelim, soğuk gelmiyor sana, değil mi?" diye sorar. Kız soğuktan zor konuşsa da, sakin olarak cevap verir: "Yok, yok, Ayaz'cığım, üşümüyorum."

Ayaz Dede bu cevabı beğenir, ellerini birbirine vurur ve gökten bir sandık dolusu altın-gümüş, bembeyaz kürk ve inci süslü elbise iner. Giyinip kuşanan kız dünya güzeli gibi olur. Bu arada üvey anne kocasını kızın cesedini getirmesi için ormana gönderir, kendisi de kızın ölmüş olduğunu düşünerek başsağlığı için gelecek olan komşularına ikram etmek için börek yapar. Masanın altında oturan köpek havlamaya başlar: "İhtiyarın kızı değerli çeyizle geri dönüyor!" Bunu duyan üvey anne kahkahalarla güler fakat o anda dışarıdan araba tekerleklerinin sesi gelir. Kapı açılır, gelen de ya bir çariçe, ya bir kraliçe. Aman tanrım, bu üvey kızın ta kendisi! Üvey kız Ayaz Dede'yi anlatır, açgözlü üvey anne de: "Sana Ayaz Dede bu kadar hediyeler verdiyse, benim kızımı tepeden tırnağa altına gömer! İhtiyar, hemen kızımı ormana götür!" der.

İhtiyar, kızı aynı ladin ağacının altına bırakır. Kızın üzerinde üşümemesi için beş tane kürkü, yepyeni çizmeleri, kalın şapkası ve eldivenleri vardır. O sırada Ayaz Dede daldan dala atlamakta, zıplamakta, daha da soğuk rüzgâr estirmektedir. Kıza bakarak: "Ey kız, üşümüyorsun değil mi? Ey güzelim, soğuk gelmiyor sana, değil mi?" der. Kız: "Burada senin yüzünden dondum, geri zekâlı

moruk!" – diye cevap verir. Ayaz Dede bu cevabı duyunca üzülür, ellerini birbirine vurur ve kızı buz parçasına dönüştürür. Annesi ise ihtiyarı ormana kızı almaya gönderir, kendisi de mutfakta börek yapar ve: "Benim kızım ormandan değerli çeyizle dönüyor!" diye şarkı mırıldanmaya başlar. Masanın altında oturan köpek ise: "İhtiyar arabada bir sürü kemikle dönüyor!" diye havlamaya başlar. Üvey anne dışarıya koşarak çıkar, kızının öldüğünü görünce ağlayıp dövünür ama olan olmuştur."[69]

Taş Kültü (*kamen*): Toprak, su, hava ve ateş ile birlikte dünyanın ilk unsurlarından biridir. Taş ölü doğanın, katılığın, sağlamlığın, uzun ömürlülüğün, hareketsizliğin sembolüdür ve değişikliklere meyilli olmaması onun büyüsel kullanımını belirler. Taş, halk düşüncesinde evren yaratılışına dayanak, temel, öz, dünyanın ekseni olarak yorumlanır, hayat ağacı ve dağa benzetilir. Taş ilk zamanlarda canlı varlıklar gibidir. Tıpkı bitkiler gibi duyguları vardır, hisseder, büyür, çoğalır ve yumuşaktır. İnanışa göre taş, tanrının insanları günahlarından dolayı lanetlemesiyle büyümeye başlamıştır. Büyük taş parçaları, kayaların ortaya çıkması sık sık günahlarından dolayı lanetlenen veya cezalandırılan insanların taşlaşması olarak açıklanır. Halk geleneğinde özellikle Meryem, Azize Paraskeva, Marko Kraleviç gibi efsanevi kahramanların isimleriyle bağlantılı olan taş kültüne saygı çok yaygındır. Taş zamanla insanın vekili haline gelir. Güney Slavların geleneklerine göre aynı ayda doğan veya ikiz olan iki kişiden birinin ölmesi durumunda diğerinin ölümünü engellemek için ölenin mezarına taş koyup şöyle demek gerekir: *Sana kardeşin yerine bu taşı bırakıyorum. H.'yi (yaşayan diğer kardeşin adı) kendime kardeş olarak alıyorum.*[70]

Taş, kaynakları ölü ve hareketsiz olsun diye tehlikeleri engellemek için kullanılır. Örneğin Sırplar, kutsal Savva gününde kurtların sürülere saldırmaması için ateşi taşla kızdırırlar. Lehler ise kuyu suyunun bozulmasını engellemek için suya taş atarlar. Taş sağlam ve yıkılmaz olduğu için sağlığı koruma ritüellerinde kullanılır. Ukraynalılar, Bulgarlar, Lehler ve Çekler başları ağrımasın diye ilk gök gürültüsü sırasında üç defa başlarına taşla vururlar. Taş soğukluğu, hareketsizliği, verimsizliği simgelemesi ve ölü doğanın parçası olması nedeniyle örneğin küçük çocukların taşa oturtulması yasağı gibi gelenekler de yer alır. Lehler böyle bir durumda çocuğun büyümeyeceğine inanırlar. Polonya'da ayrıca plasentayı taşın altına gömme yasağı vardır. Çünkü böyle bir şey yapılması durumunda gelecek doğumun zor olacağına inanırlar.

Taşın hareketsizlik özelliği dolayısıyla hastalıkları ve tehlikeleri azaltacağına inanılmaktadır. Güney Slavların tedavi geleneklerinde bir kadının çocuğunun ölmesi durumunda yapması gerekenler şöyledir: Kadın ölen çocuğun yanında taş gibi durmalı çocuğun çoraplarını bağlamalı ve gömleğini kesmelidir. Taşın koruyucu özelliği defin törenlerinde de kullanılır. Cenazenin mezara konulmasının hemen ardından mezara, ölünün yanına taş yerleştirilir ki, ev halkı ölümden korunsun. Mezarın altına taş yerleştirme geleneği, ruhun mezarına bağlanmasını sağlamak ve çıkıp dünyada dolaşmasını engellemek için de kul-

lanılır. Defin törenlerinde ve tedavi geleneklerinde taş; en eski işlevi olan bıçak, makas gibi taştan yapılmış aletler şeklinde de kullanılır. Sırp geleneklerinde ölü için örtü veya kıyafet hazırlanırken keten bezi taşla kesilir. Belarus'ta da yeni doğan çocuğun güçlü, kuvvetli olması için göbek bağı taşla kesilir.

Taş aynı zamanda, denizkızı vb. cinlerin yerleşim yeri olarak da görülür. İnanışa göre, cadılar yerden topladıkları taşları göğüslerinin içine koyarak dans ederler. Taşın altı öteki dünyayla ilişkilendirilir. Burada, fırtına zamanında vaftiz edilmemiş çocukların ruhlarından çıkan şeytanların yaşadığına inanılır. Lehler ise taşların altında günahkâr ruhların yaşadığına inanırlar. Taş bazen sağlamlığına dayandırılarak erkeklikle ilişkilendirilir. Bulgar geleneklerinde yanında sürekli taş taşıyan bir kadının mucizevî bir doğum yaparak erkek çocuk doğuracağı efsanesi vardır. Belaruslara göre ise eğer karı koca yatağının altına taş konulursa erkek çocuğa gebe kalınacağına inanılır.[71]

Ağaç Kültü (*derevo*): Eski Rusya'da ağaç, özellikle de meşe gök gürültüsü tanrısı Perun'a adanır. Meşe kutsal bir ağaçtır ve ona kurbanlar sunulur. Kurbanlık horozlar Dnepr ve Hortitsa nehirlerinin kenarında yetişen muazzam meşe ağacının altında kurban edilmeden önce, geleneklere göre Ruslar onlara ekmek parçaları ve et sunarlar.

Rus arkeologlar yaptıkları araştırmada Dnepr Nehri'nin dibinde yaşlı bir ağaç bulurlar. Bu ağacın gövdesinde ona kurban olarak sunulan dokuz erkek yaban domuzunun çene kemiği asılı durmaktadır. Desna Nehri'nin dibinde benzer bir meşe ağacının olduğu da bilinir. En çok da çok urlu, kavuklu, şimşekle parçalanmış gövdeleri bulunan veya bir kökten olan iki ya da üç gövdeli ağaçlara saygı duyulur.[72]

Eski Rusya'da insanların dua etmeye geldiği kutsal koruluklar vardır. Bu koruluklardaki kutsal ağaçlara hediyeler getirirler ve afiyet dilemek ya da sağlıklarına kavuştukları için şükranlarını sunmak amacıyla dallarına başörtü, kurdele, havlu asarlar. Kutsal koruluklar XIX. yüzyılda Belarus'ta ve Rusya'nın kuzey topraklarında varlığını sürdürür. Ağaçlar sık sık kutsal anlamına gelen *zavet* kelimesinden türeyen *zavetnıe* yani kutsal ağaçlar olarak adlandırılır, çünkü canlı ağaçları kesmek, hatta ağaçtan düşen kuru dalları almak bile yasaktır, bütün bunlar korunun içinde kalmalıdır. Doğu Slavlar, kutsal koruluktaki bir ağacı kesmeye cüret eden insanı korkunç bir ceza olarak ölüm, el ve ayak felci, körlük ya da deliliğin beklediğine inanırlar. Böyle durumlar XIX. ve XX. yüzyılların birçok söylencesinde karşımıza çıkar. Örneğin XIX. yüzyılda Troitsk-Penza vilayetinin yakınlarında yetişen kutsal ıhlamur ağacı üzerine öyküler anlatılır. Bu ağaç *İskolena* olarak adlandırılmıştır. Söylenceye göre bu ağaç bulunduğu yere gömülen kızın dizlerinden büyümüştür. Şifa bulmak amacıyla hasta insanlar, bu ıhlamur ağacının yanında toplanırlar. Yerli bir papaz bu batıl inancın kökünü kazımaya karar verir ve ağacın kesilmesini emreder. Ancak halk bu saygı duyduğu ıhlamur ağacının kesilmesi emrine uymaz. Söylenceye göre baltayla ağacı kesmeye yeltenen adam, ağacın kabuk-

larının altından taşan kanla kör olur. Bilge yaşlıların önerisi üzerine ağaçtan özür dileyen adam şifa bulur.[73]

İnsanlar dilek dilemek, ihtiyaçlarını gidermek, özellikle şifa bulmak umuduyla bu kutsal koruları ve ayrı dikili kutsal ağaçları sık sık ziyaret ederler. Ağaçlara dua etme eski bir gelenektir, bazı dualar Hıristiyan duası olmasına rağmen yüzyıllar boyunca sürerek XX. yüzyıla kadar devam eder. XX. yüzyılın başında yazar Mihail Prişvin akçaağaç önünde dua edildiğini gözlemlemiştir. Bu olay efsanevi Kitej şehrinde bulunan Svetloyar gölünün yakınında gerçekleşir:

"Ormandaki gölün üzerinde hava kararır. Gövdelerin arasında her yerde ateşler yanar. Gölün yanındaki en aydınlık akçaağacın önünde yaşlı bir kadın dizlerinin üzerinde dua eder. Yaşlı kadın akçaağacın önündedir. Bu ne anlama gelir? Ağacın ve de yaşlı kadının etrafında dolaşıyorum, sanıyorum ki, bir yerlerde kancık bir köpek tıpkı bir ikona gibi asılı. Hayır. Sadece ağaca dua ediyor."[74]

Yaşlılar kutsal ağaçların bölünmüş gövdelerinin arasından sürünerek geçerler, şifa bulmaları umuduyla çocuklarını sırtlarında taşırlar. Böyle bir ağaç üzerine bilgi günümüze XVI. yüzyılın ortasında ulaşır: Peşehonskiy sınırında (Yaroslav vilayetinin) İyar ve Ulom nehirlerinin kıyılarında hiçbir zaman kesilen bir ağaca rastlanmaz. İnsanlar umutla o söz konusu ağaçların arasından geçerler, yaşı uygun çocuklarını taşıyarak geçirirler ve şifa bulurlar. Bazen bir hasta gündoğumunda, yanında şifacıyla birlikte dizlerinin üzerinde sürünerek ağaca yaklaşır. Şifacı hastayı soyar, hastanın başını ağaca dayar, onun için mum yakar ve dualar okur. Eski eşyaları ağacın dallarına hediye olarak bırakırlar, hasta ise yeni giysiler giyer. Daha sonra ise iyileşmek için ağaca yalvarır.

Eski pagan yanlıları *korulukta dua etme geleneğini* XVIII. ve XIX. yüzyıllara kadar devam ettirirler: Kutsal ağaçlara vaftiz yürüyüşü düzenler ve ağaçların etrafında papazlarla birlikte ibadet ederler. Eski zamanlarda ağaçlara sadece kurban sunulmaz, aynı zamanda ağaçlar beslenir. Çünkü eski Rusların ataları ağacın da canlı bir varlık olduğu için insan gibi beslenmesi gerektiğine inanırlar. Bu ağaç besleme geleneği üzerine en erken dönem yazılı kaynakları günümüze XVII. yüzyılın ilk yarısında ulaşır. Paskalya bayramından sonraki yedinci haftanın Perşembe gününde (Perşembe yedi kelimesinden dolayı *semik* diye adlandırılır) kadınlar ve genç kızlar akçaağacın altında toplanır, güya kurbanlarını, böreklerini, lapalarını, omletlerini sunar ve akçaağaçlara itaat ederler, avuçlarını çırparak şarkılar söylerler. Ağaçlara Paskalya'dan sonraki yedinci haftada yemek getirme, şölen düzenleme geleneği eski Ruslarda XIX. yüzyılın sonuna kadar devam eder.[75]

MİTOLOJİKLEŞMİŞ VARLIKLAR

Günümüze kadar ulaşan mitlerin neredeyse tümü, bitkilerin ve hayvanların dünya üzerindeki oluşumlarının tanrı ve şeytan arasında geçen bir rekabet sonucunda meydana geldiğini söyler. Bu mitlere göre, tanrı tarafından yaratılan her faydalı bitki ve hayvana karşılık şeytan da zararlı olanları yaratır. Birtakım hayvanların ise insanla aynı anda yaratıldığı düşünülür.

Bitki Sembolizmi

Slavlarda bitkilerle ilgili söylencelerin bazıları geç dönemde Hıristiyanlığın kabulünden sonra, bazıları ise Ortaçağ'da ortaya çıkar. Dünyanın yaratılmasından sonra toprakta tahıl yoktur. Bir inanca göre **buğday** (*pşenitsa*) yabani otların kabuklarından, **çavdar** (*roj*) ise pelinden yetişir. Bir başka inanca göre, cennetten kovulan Âdem ile Havva gözyaşlarını akıtarak oradan ayrılırlar. Torunları da atalarının döktükleri gözyaşlarını toplar ve toprağa ekerler. Âdem'in gözyaşlarının karıştığı topraktan buğday, Havva'nın gözyaşlarının karıştığı topraktan ise **kenevir** (*konoplya*) yetişir. Dünyada o zamanlar tahıl olmadığına ve insanların ıhlamur ağacının yapraklarından ve kabuklarından beslendiğine dair bir söylence daha vardır. Aç olanlar ise köpeklerdir ve köpekler açlıktan yakınmaya başlarlar. Tanrı onların haline acır ve gökten ağızlarına buğday başağı fırlatır. İnsan onların ağzından başağı kaparak toprağa eker ve buğday yetişir. İşte bu nedenle, insanoğlu tanrının köpeğe paylaştırdığı ekmeği yediği için, köpek öldürmeni günah olduğuna inanılır.[1]

Buğday başağı hakkındaki söylenceler de geniş ölçüde yaygındır. Bütün Slavlar tarafından bilinen söylencelerden biri şöyledir:

"Eski zamanlarda Tanrı yeryüzünde yürürken, insan hayatı kolay ve bolluk içindedir. Bütün yıl yazdır. Yağmur yağar, güneş ışık saçar. Ormanlarda meyve ağaçları yetişir, membalar baldandır ve bunlardan tatlı nehirler akar. Vahşi hayvanlar sakindir ve hepsi otla beslenirler. İnsanlar açlık, hastalık nedir bilmezler. Buğdaylar çok büyüktür, dirseklere kadardır, sapları neredeyse hiç yoktur çünkü tohum yerin dibinden başlar, her tohum bir bakla büyüklüğündedir. Buğday o kadar büyüktür ki, kimse ona paha biçemez. Bir gün Tanrı yeryüzünde seyahat ederken, çocuğunun kirlenen yüzünü pişmiş ekmek parçasıyla silen ve bu parçayı seyyaha vermeyen bir anne görür. Tanrı buna kızar, gökyüzüne çıkar, hem insanlara hem toprağa lanet eder ve onları ekmekten mahrum bırakır. Toprak taş kadar kuru olur ve sürülemez. Hava değişir, kurak ve ayaz olur. Tatlı sular kurur, çimenler, otlar yanar, yapraklar solar. Böylece yeryüzünde açlık

başlar. Bunun üzerine kedi ve köpek Tanrıdan ekmek istemeye giderler. Tanrı merhamete gelir ve bizim şu an sahip olduğumuz uzun saplı küçük başaktan kediye ve köpeğe birer parça verir. Sonra Tanrı sadece yılın yarısında faydalı olan yazı yaratır. Kış insanlar, yaz hayvanlar için olmuş olur böylece. Bu dönemden sonra yılın ilk buğday ürününden ekmek pişirilir ve ilk lokma kediyle köpeğe verilir olmuş. Çünkü halk, kedinin ve köpeğin payını yediğine inanır."[2]

Buğday başağı hakkındaki diğer bir söylencede, Meryem Ana'nın yeryüzüne yaşlı bir dilenci suretiyle, insanların merhametini sınamak için indiği anlatılır: "Bir kadın çörek pişirir ve 'Köpeğe versem daha iyi' diyerek dilenciye bir lokma bile vermez. Meryem Ana buna öfkelenerek tarlaya gider, başağın tepesini koparır ve İsa'nın yüzü suyu hürmetine geriye sadece sapı kalır."[3]

Arpa (*yaçmen*) ve **bezelyenin** (*goroh*) Âdem'in gözyaşlarından yetiştiğine inanılır. Cennetten kovulan Âdem'in acı acı ağladığı ve gözyaşlarının düştüğü ilk verimli toprakta bezelye yetiştiği yaygın inanışlardan biridir.

Halk arasında yaygın inanışlardan biri de insanlara gerekli olan yararlı bitkilerin şeytanın payına düşmemesi için, Tanrı ve azizlerin bazen kurnazlık yaparak başakların arasında boy veren yabani otlar yetiştirdikleridir. Doğu Slavlarda Vasilkov bölgesinin özel bir yeri vardır. Vasilkov adının ortaya çıkışının, gaipten haber veren ünlü Moskovalı meczubun adıyla bağlantılı olduğu rivayet edilir. Vasili Blajennıy öldüğünde vücudunu kokulu mavi çiçeklerin arasında buldukları anlatılır. İlk önce bu kokunun kutsal vücudundan yayıldığı düşünülür ama sonra yattığı yerdeki otların hoş bir koku yaydığına kanaat getirilir. Vasiliy diye adlandırılan çiçekler, bu nedenle buhur kokar.

Halk geleneğinde **hindibanın** (*tsikoriy*) ortaya çıkışına ilişkin çeşitli söylenceler vardır. Bu bitki halk dilinde *Petrus Merası* diye bilinir. Halk inanışında, çoban ve tarlaları koruma görevi kutsal havari Petrus'a aittir. Bir gün havarinin sureti, merada kendi koyunlarını otlatırken yanına kuru dal almayı unutur. Yolda uzun saplı yabani bir ot görüp onu koparır ve koyunları güder. İşte bu nedenle hindibanın yetiştiği tarla *Petrus'un merası* olarak adlandırılır. Bir başka söylenceye göre: "Petrus bir gün tarlada yürürken tahıl başaklarına zarar veren farklı farklı böcekler görür. Bütün tarlayı katedip asalak böcekleri kovar. Petrus kendi tarlasına başakları atar ve hemen başaklar kök verip büyümeye başlar. Bu nedenle hindiba en çok aziz Petrus'un attığı tarlalarda ve yol kenarlarında yetişir."[4]

İsa öncesi dönemde **acırga** (*hren*) bitkisinin çok zehirli olduğuna inanılır. İsa'nın peşinde olan düşmanları onu zehirlemek için acırga hazırlarlar ve yemesi için İsa'ya göndermeye karar verirler. Fakat İsa duasıyla acırganın zehrini yok eder ve insanlara artık korkusuzca acırga yiyebileceklerini ilan eder. **Sarımsağın** (*cesnok*) ise cadı bir büyükannenin dişlerinden meydana geldiğine inanılır. Buna göre cadı büyükannenin ölünce gömüldüğü mezarda, onun dökülen bütün dişlerinden sarımsak yetişir. Bu nedenle özellikle kiliseye gitmeden önce sarımsak yemenin günah olduğu söylenir. Çünkü o zaman insanın Tanrıya değil, koruyucu meleği on iki günlüğüne çekilen kurnaz bir insana dua ettiğine inanılır.

Ayrıca özellikle gece sarımsak yemenin iyi olmadığı, herhangi birinin evde gece sarımsak yemesi durumunda koruyucu meleğin on iki hanede dolaşacağı inancı vardır.[5]

Tütünün (*tabak*) ortaya çıkmasıyla ilgili çok fazla söylence anlatılır. Bu kültür Doğu Slavlarında oldukça geç yayılmıştır. Tütün kötü bir şeytan bitkisidir ve ondan gelir. Bir söylenceye göre tütün şöyle ortaya çıkar:

"Tanrı şeytanların gazabına uğrayınca onları gökyüzünden atar. Şeytanlardan bir tanesi uçar, uçar ve kurumuş bir meşe ağacının tepesine düşer. Şeytan çürümeye başlayıncaya kadar ağaçta asılı kalır. Ondan yeryüzüne çürük kırıntılar dökülmeye başlar ve bu kırıntılardan tütün yetişir. İnsanlar onu içmeye ve koklamaya, sonra da kendi bahçelerinde dikmeye başlarlar."[6]

Bir başka söylenceye göre:

Şeytan bir gün keşişin günaha girip girmeyeceğini dener. Fakat keşişi hücreden çıkarmayı bir türlü başaramaz. Keşiş hiçbir şey olmamış gibi aldırış etmez ve Tanrıya dua etmeye devam eder. İşte o zaman şeytan hücrenin yakınında büyümüş olan parçalanmış meşeyi yakar. Keşiş yanan meşeyi söndürebilmeyi umut ederek koşarken o anda şeytan ağacın kovuğuna oturur. Meşenin kovuğu kapanır ve şeytanı ezer. Şeytanın kanı meşenin yapraklarına karışır ve orada tütün yetişir."[7]

Şeytanların kanından yetişen tütünü içmenin günah olduğuna ve tütün içen bir kişinin cennete giremeyeceğine inanılır. Şeytanın çürüyen gövdesinden oluşan tütünün kökeni hakkında bir başka söylence ise şöyledir:

"Şeytan kiliseye girebileceğini ve ayin sırasında orada bulunabileceğini belirtir. 'İje Heruvimı' söylenirken şeytan bu ilahiden hoşlanır ve ortaya çıkar. Bir papaz kilisenin tüm camlarını ve kapılarını özellikle kapatarak şeytanı dini tören sırasında kaçmasın diye vaftiz eder. 'İje Heruvimı' ilahisi söylenmeye başladığında şeytan uyanır ve dışarı kaçamaz. Ayin bittikten sonra papaz, zangoçlarla birlikte şeytanı kiliseden dışarı çıkarır ve ondan hiçbir iz kalmasın diye onu yakmaya karar verirler. Fakat onu yaktıklarında şeytandan geriye birkaç avuç kül kalır. Meraklı bir köylü bu külden bir avuç alır ve kendi bahçesine eker ve böylece tütün yetişir."

Diğer bir söylenceye göre:

"...Şeytan insanlara hazır bir biçimde tütünü vererek, tütünü içmeyi ve koklamayı öğretir. Şeytanların kiliseye giden insanları kandırıp ormana çektikleri ve tütün içmeyi öğrettiklerine inanılır. Keşişin biri uzun süre tek başına ormanda yaşar, bir süre sonra bu hayat onun canını bezdirir. İşte o zaman iblis insan suretine bürünür, keşişin yanına gelir: 'Neden kederlisin?' diye sorar. Keşiş: 'Koca man ormanda tek başına yaşamak üzücü' diye cevap verir. Şeytan 'O halde içinde toz olan bu küçük kutuyu al ve kokla, yalnız olmadığını göreceksin' der. Keşiş şeytanın verdiği küçük kutudaki tozu burnuna çeker ve neşelenir. Ertesi gün şeytan tekrar gelir ve keşişe bir pipo uzatır. 'İşte sana pipo ve tütün, iç, artık iki arkadaşın olduğunu göreceksin' der. Keşiş pipodaki tütünü içer ve öncekinden daha neşeli olur. Üçüncü gün şeytan votka getirir. 'Sana içinde tedavi

edici damlalar olan küçük bir şişe getirdim. İç, kendini büyük bir grubun içinde göreceksin' der. Keşiş içer ve hopak dansı yapmaya başlar. Tütün ve votkanın yeryüzünde işte böyle yayıldığına inanılır."[8]

Rusya'da I. Petro döneminde ilk kez görülen patates (*kartoşka*) hakkında da diğer söylencelerdekine benzeyen konular anlatılır. Patatesin de tütün gibi günahkâr bir bedende büyüdüğü düşünülür ve şeytani elma olarak adlandırılır. Hatta insanlar uzunca bir zaman patates yemenin günah olduğuna dair inanışlarını sürdürürler.

Slavlarda ağaçların yaratılışıyla ilgili söylenceler oldukça azdır. Meyve ağaçlarının yaratılışıyla ilgili bilgi ise yoktur. İnanışa göre, dünyada çok önceleri ormanlar yoktur, sadece çimler yeşerir. Günah işlenmeye başlandığı zaman Tanrı yılanı lanetler ve onu hemen toprağın altında sürünmesi için saklar. Yılan yerin altından sürünerek ilerler ve geçtiği yerlerde ormanlar oluşur. Ama bu konuya ilişkin başka inanışlar da vardır. Örneğin tüm ağaçlar, ormanlar ve meyve ağaçlarının iyi insanlar için Tanrı tarafından dikildiğine inanılır.

Meşe Ağacı (*dub*): Slavlarda güç, sağlamlık ve erkek üretkenliğini sembolize eden önemli bir ağaçtır. Meşe ağaçlarının etrafında dini toplantılar yapılır ve adaklar adanır. Slav inanışında meşe, önemi nedeniyle *çar meşe* olarak adlandırılır. İnanışa göre, meşe öteki dünyayla ilişkilidir ve bu da ona olumlu bir anlam katar. Kuşların kralı kartalın bu ağaç üzerinde yaşadığına dair söylenceler vardır. Slavlarda meşeye saygı gösterme geleneği X.-XII. yüzyıllardan itibaren görülür.

A.N. Afanasyev'e göre, hayat ağacıyla ilgili söylencelerde Slavlar çoğunlukla meşe ağacını kastederler. Dünyanın yaratılışından önce varolduğuna inanılan meşe ağaçlarıyla ilgili çok sayıda efsane vardır. Karpat bölgesinde yaşayan Slavların bir şarkısında: "...Henüz yer ve gök yokken iki meşe ağacı vardır, üstlerinde iki güvercin durur, o güvercinler denizin derinlerine iner, kum ve taş çıkarırlar, bu kum ve taşlardan da yer, gök ve gökteki ışık kaynakları yaratılır" sözleri yer alır.[9]

Evrenin yaratılışı üzerine apokrif öykülerin birinde demir meşe ağacından söz edilir: "İşte budur ilk ağaç, üstünde su (hava deniz, gök), ateş (cehennem) ve toprak durur, ağacın kökü ise Tanrının gücüyle ayakta durur."[10]

Diğer Slav halklarının da bildiği bir Rus halk masalında, gökyüzüne kadar uzanmış bir meşe ağacından söz edilir. Yaşlı bir adam o meşe ağacına çıkar, gökyüzüne kadar tırmanır ve tepesinde altın ibikli bir kuş durduğunu görür, Burada doğal afetlerden etkilenmeyen mucizevî yel değirmenleri de vardır. Bu değirmenler insanlara ekmek yapar. Ayrıca toprağa bereket veren bahar fırtınasını da sembolize eder. Hırvat masallarındaki dağ perileri bu ağaçların kovuklarında yaşar ve tatlı yiyeceklerle beslenirler. Bir Leh masalında altın yaprakları ve palamutları olan bir meşe ağacının adından söz edilir.

Birbirinden farklı tarihi kaynaklarda geçen tüm bu özellikler biraraya getirilirse Slav meşe ağacının İskandinav dişbudağı ile örtüştüğü görülür. Söz konusu dişbudağının üstünde gökyüzü, yer ve cehennem durur. Dallarında

şimşek gibi hızlı kuşlar yuva yaparlar. Kökünde ise korkunç bir yılan yatar. Slav ve İskandinav inanışlarına göre bu ağacın altında can suyu pınarları akar ve meşe yapraklarını bohça içinde toplayan ve bu bohçayı ağaca asan, geleceği gören cadılar yaşarlar. Bu cadılar rüzgârları çağırabilir, bulutları dağıtabilir ve açık havayı yeniden getirebilirler. Fırtınayı çağırmak için cadılar sıcak suda meşe yapraklarını kaynatırlar. Bir Rus inanışına göre, cadılar ağaca bıçak saplayarak içinden süt akıtırlar. Bu da cadıların şimşeğin ucunu buluta saplayarak gökyüzünün sütü olarak kabul edilen yağmuru yağdırdıkları şeklinde yorumlanır. Kimi masallarda meşe ağacı ruhların toplandığı yer olarak karşımıza çıkar.[11]

Ağacın dallarından şifalı çiy düşer. Rusçadaki *dub* kelimesi başlangıçta genel olarak ağaç anlamındadır. Günümüzde *dubina, dubets, dubinka* (sopa) *gibi* bundan türemiş kelimeler de vardır. Sırplarda meşeye *grm, grmov* denir (meşe ormanı-grmik), bu da meşenin gökgürültüsü tanrısı Perun'la da bağlantılı olduğunu gösterir. Eski dönemlerde insan ateşi ağaçtan yakar, dallarla ocaktaki kutsal ateşi korur, bu da doğadaki bazı olayların özgün bir şekilde açıklanmasına neden olur. Örneğin fırtınada bir gök ağacı olarak görülen bulut, şimşekler çaktırır. Fakat şimşekler ağacı yer bitirir. Yağmur ise ateşle dışarı çıkarılan özdür. Bu gök ateşi, meşeyle sürtünmeden kaynaklanarak canlı bir ateş olarak yere düşer.

Meşe ağacı ve şimşek tanrısı Perun'un adlarına halk hikâyelerinde bir arada sıklıkla rastlanır. Söylencelerde okyanusun ortasındaki bir adada, dağda ve bir tapınağın yakınında bulunan bir meşe dünyanın ve barışın merkezidir. Burası herhangi bir felaket anında, özellikle hastalık durumunda, sığınılacak bir huzur alanıdır. Meşenin yanında ya da karşısında çar, çariçe, Tanrı ya da kutsal kişiler durur. Meşenin köklerinde ya da yapraklarında ise yılanlar vardır.[12]

Tarihi kaynaklara göre Litvanyalılar, Perun (Perkunas) putunun önünde meşe ağacından yakılmış ebedi ateşin sönmemesine büyük özen gösterirler. Onların inanışına göre, buğday tohumları dünyaya palamutların kabuğunda gönderilir. Zendavesta mitlerine göre, ağacın tohumları bütün dünyaya yayılır. Slavların kimi inanışlarına göre tohumlar cennetin dört mevsim yeşil kalan bahçelerinden geçer. Litvanya'da korunmuş inanışlara ve Prusya tutanaklarına göre Perun'un putları kutsal meşe ağaçlarının altına konulur ve bu ağaçlar daima yeşildir. Yüzyıllık meşe ağaçlarına ise ayrı bir saygı gösterilir, çevreleri koruma altına alınır.[13] Ukrayna'da Paskalya Bayramı'ndan elli gün sonra kutlanan Troitsa Bayramı haftasında, diğer adıyla *yeşil* haftada, oyun için kuru meşe ağacı hazırlanır. Bir meydana, tepesine çark yerleştirilmiş uzun bir direk dikilir. Bu direk otlarla, çiçeklerle ve kurdelelerle süslenir, etrafına küçük bir hendek kazılarak içine kesilmiş küçük akağaçlar konulur. Halk dansları oynanır, tören şarkıları söylenir. Törenin amacı yeşillik ve çiçekler getiren ilkbaharı çağırmaktır.

Meşe Perun'un, bulut-ağacın sembolüdür, yağmurları kaçıran kış bu ağacın bereketli özlerini kuruttuğu için ağaç kuru bir çubuğa dönüşür. İlkbaharda diğer ağaçlar gibi meşe ağacı da canlanır ve Perun çiçekleri olarak kabul edilen şimşekler çakar. Direğin üzerindeki bayram çarkı ise yıldırım tanrısının fırtınanın canlı ateşini yakmak için sopasını döndürdüğü poyrazı temsil eder. Bu

düşüncelerin etkisiyle yıldırımın düştüğü meşe ve diğer ağaçlara yağmur gibi, şifalı özellikler yüklenir. Ayrıca bazı batıl inançlara göre, iyi atlara sahip olmak için ahıra yıldırımın düştüğü ağaçtan parça konulur.[14] Meşenin mitolojikleşmiş varlıklar arasında önemli bir yeri vardır. Hasta olmak ya da bilgeliğin zarar görmesi tehlikesine karşın meşenin altında uyumak ya da meşeyi kesmek yasaktır. Eski dönemlerde sırt ağrısı çeken bir kişiye, ilk ilkbahar yıldırımında sırtını ağaca ya da tahta duvara dayaması önerilir. Ya da örneğin Tula bölgesinde yaşayan köylüler ormanda, yanından yer altı pınarları akan eski meşe ağaçlarını ararlar. Çünkü dallarındaki kabuğu soyup pınarda ıslatarak diş ağrısını önlemek için muska yapar ve bu muskayı yanlarında taşırlar. Şimşek tanrısı Perun'un kırılmayan altın dişlerinin diş ağrısına iyi geldiğine inanılır. Bu nedenle halk tıbbına göre, ağrıyan dişle meşe ağacı ya da bir taş ısırmak gerekir. Voronej ve Saratov vilayetlerinde hasta çocuklar ormana götürülür, genç bir meşe ağacı ortadan ikiye ayrılarak hasta çocuklar içinden üç kez geçirilirler. Yörenin âdetlerine göre sonra ağaç bağlanır, ikiye ayrılmış ağacın etrafında dokuz kez dolaşılır ve üstüne çocuk gömlekleri asılır. Bu geleneğin amacı, hastanın giysisiyle hastalığın şifalı özünü o cennet ağacının dünyadaki temsilcilerine iletmesidir. İnanışa göre, bırakılmış giysi çürüdüğünde hastalık da yok olur. Bir süre sonra bu geleneğin amacı unutulur, bir törenle orman ve su cinlerine kurban verilmeye başlanır.[15] (Meşe en güçlü ağaç olarak kabul edilir. İlk fırtınada meşe asla yıkılmaz. İlkbahar kuşları geldiği zaman Batı Slavlar meşenin daha güçlü hale gelmesi için ağacın gövdesini ovar ve hasat zamanı hastalanmaması için kuşak bağlarlar.

Akağaç (*beryoza*): Slavların en kutsal saydığı ağaçlardan biridir, *mutluluk ağacı* olarak kabul edilir ve kötülüklerden koruduğuna inanılır. Polonyalılar akağacı ruhların barınağı olarak kabul eder ve akağaca sık sık bundan dolayı yıldırım düştüğüne inanırlar. Bu bölgenin farklı yerlerinde akağaçla ilgili çeşitli inanışlar vardır. Kimi yerlerde akağacın sağlık ve mutluluk taşıyan bir ağaç olduğuna inanılırken, çalılıkların bulunduğu yerlere ve bataklığa yakın evlerin yanına akağaç dikilmez. Çünkü evin yanına dikilen akağaçla ev sahibinin hastalanacağına ve tüm ev halkının öleceğine inanılır. Ukrayna'nın Karpat bölgesindeki inanışa göre, eğer evli bir adam evinin avlusuna akağaç dikerse ev halkından herhangi biri aniden ölür. Rusya'nın kuzeyinde herhangi bir yerde büyüyen akağaç mutsuzluğa işaret eder ve buraya ev inşa edilmez.[16] Kimi bölgelerde akağacın kötü güçlerinin olduğu varsayılır. Örneğin, evin yanına dikilmesinin kadın hastalıklarına neden olacağına inanılır. Tüm bunların yanı sıra pek çok yerde de yeni doğan bebeğin ve hanenin birliği sağlansın diye akağaç evin yanına dikilir.[17]

Polonya'da Lublinski voyvodalığında akağaç başarı taşıyan ağaç olarak kabul edilir. Ruslarda ise evin çevresinde akağaç dalı ev sahibi ve ailesinin sağlığının koruyucusu olarak kabul edilir. Akağaçla ilgili diğer gelenekler arasında ürünün bol olması için akağaç dallarının tarlaya saplanması, ahırın eşiğine atların rahat yönetilmesi için akağaç dallarının gömülmesi gibi gelenekler yer alır. İvan Ku-

pala gününün arifesinde cadıların içeri girip ineklere zarar vermemesi için ahır kapısına ve ineklerin boynuzlarına akağaç dalları takılır.[18]

Halk söylencelerinde akağaçla ilgili bilgilerde çelişkiler vardır. Akağaç kimi zaman gururlu bir ağaç olarak yer alırken kimi zaman da Tanrının lanetlediği bir ağaç olarak görülür. Akağaç, kadını sembolize eder. Ağacın bu özel sembolü çocuk hastalıklarını iyileştirme ritüellerinde de karşımıza çıkar. Çocukların hastalıktan kurtulup şifa bulması için kız çocukları akağacın, erkek çocukları meşe ağacının önüne getirilir. Doğu Slavların evlilik geleneklerinde akağaç ve meşe gelin ile damadı sembolize eder. Gelin ve damat kızdan çok erkek çocuğa sahip olmak için kilise çıkışında orman olan tarafa dönüp şöyle derler: *Ormanın tamamı meşe, ama bir tek akağaç var.*[19]

Akağaçla ilgili bir başka inanış, bu ağaçlardan çığlıkların yükseldiği, gözyaşlarının damladığı ve rusalkaların düştüğüdür. İnanışa göre ölen bir genç kız akağaca dönüşmektedir ve bu bağlamda akağaç ruhların ağacıdır. Bu ağaçlarda geceleri ölmüş genç kızların ruhları eğlenmektedir.[20]

Elma Ağacı (*yablonya*): Bereketin, sağlığın, aşkın, güzelliğin, evlilik kurumunun ve gelecek kuşakların simgesidir. Elma ve elma ağacının dalı, Slavların evlilik töreninde önemli bir yer tutar. Elma, bu gibi durumlarda olumlu bir şeye işaret eder. Birbirlerinin meyvelerini değiştiren kız ve erkek birbirlerine olan ilgilerini, aşklarını açıkça belli ederler. Evlilik sırasında elmadan memnun kalan bir genç kız, evliliğin iyi gittiğinin işaretini verir. Güney Slavlarda evlilik töreni sırasında evlere elma dağıtılır.[21] Elmanın sapı ise evlilik hazırlıklarında kullanılır. Beyaz Ruslar, Ukraynalılar ve Polonyalılar ekmek somununa, Ruslar ise kızartılmış düğün tavuğuna elmanın sapını koyarlar. Evlilik töreninden sonra gelin, çocukları olması için kilisenin mihrabına elma sapı koyar. Elma gençlerin çok çocuk doğurmasını sağlar. Evliliğin ilk gecesinde elma kuş tüyü yatağın altına konulur, ikinci gece elmayı bölerler ve her yeni evli elmanın diğer yarısını yer.

Batı Slav âdetlerine göre vaftiz töreni sırasında ve yeni yılda içine elmanın da katıldığı suda sağlık getirmesi için yıkanılır. Güney Slavlar ise hamile bir kadının elmayı tutarak yazın elmaya, kışın ise elmanın dalına bakması durumunda çocuğunun sağlıklı ve güçlü olacağına inanırlar. Vaftiz töreninden sonra suya tatlı elma karıştırılması gibi bir gelenek de mevcuttur.

Elma ölüler dünyasıyla da ilişkilidir ve söz konusu dünyaya geçişte önemli bir rol oynar. Ölünün ışığa yükselirken elma götürebilmesi için, mezarın içine daha önce ölen yakınlarına götürebilsin diye bir torba elma konulur. Bulgar inanışına göre, Aziz Mihail sadece yanında elma olan ruhları cennete kabul eder. Evli olmayan biri öldüğünde *oruglitsa* adı verilen küçük sembolik bir elma ağacı yapılır. Bu ağacın tepesine altınla kaplanmış bir elma konur. Bu sembolik ağaç, ölen kişinin mezarına haç yerine saplanır. Öbür dünyaya sorunsuz geçmesini sağlar. Ağaç kurursa öbür dünyada ölen kişinin cennete gittiğine inanılır.[22] Polonya'da ise elma, arife gününde öteki dünyaya geçmekten korkan ölüler için yılbaşı ağacı yerine masaya konur. Bulgaristan'da ölüleri anmak için yapılan bir

yemek olan *koliva*'nın içine elma konur. Anma günlerinde mezara elma ve haç konulur ya da gömülür.[23]

Akçakavak/Titrek Kavak (*osina*): Akçakavak ağacı hakkında birçok söylence vardır. Bu lanetli bir ağaçtır, rüzgâr olmadığı halde yaprakları hışırdar. Halk inanışına göre akçakavağın neden lanetli olduğu İsa'nın hayatı hakkındaki İncil hikâyelerinde anlatılır:

"Meryem, küçük İsa ve Yusuf'la Mısır'a kaçtığında, Kral Herodes'in askerleri onları yakalamaya koyulur (Matta, 2:16). Kutsal aile, takipçilerden kurtulmak için farklı ağaçların altına sığınırlar, İsa'yı takipçilere teslim etmemek için tüm yapraklar hışırdamayı keser ve susar. Ama sadece akçakavak, küçük İsa ve Meryem onun altına sığındığında, hışırdamaya devam eder ve bu nedenle lanetlenir. Bunun üzerine İsa akçakavağa şöyle der: 'Yüzyıllarca hem rüzgâr varken hem rüzgâr yokken tir tir titre!'"[24]

Lanetli akçakavak söylencelerinde, zor anında İsa'yı koruyan kutsal ağaç, herhangi bir başka ağaçla karşı karşıya gelir. Kuzey Rusya'da ardıç, Meryem'i ve çocuğunu sık dallarıyla sarmalayarak takipçilerden koruyan kutsal ağaç olarak kabul edilir. Başka bir söylenceye göre, Yahuda İskariot kendini akçakavak ağacına astığı için ağaç lanetlenir. İlk başta kendini akağaca asmak ister fakat kabuğu beyazlaştığı için göze alamaz ve korkar. Sonra urganı armut ağacına takmayı dener, ama ağaç dikenlerini kabartır ve onu kendine yaklaştırmaz. Bunun üzerine Yahuda kendini akçakavak ağacına asar.

Lanetli akçakavak ağacı halk tarafından ev yapımında asla kullanılmaz, çünkü akçakavak ağacının yaprakları titrer ve bu ağaçtan yapılan evin de hastalıktan tir tir titreyeceğine inanılır. Akçakavak sopasıyla ne insana ne hayvanlara vurulmalıdır, aksi takdirde felce neden olur. Buna karşılık, büyücülerin ve cadıların mezarlarına öldükten sonra insanlara zarar vermemeleri için akçakavak kazığı çakılır.[25] Diğer Doğu Slav bölgelerinde akçakavaklar fındık ağaçlarıyla karşıt anlam taşırlar. Polesye'de fındık ağacının esnek dallarını eğdiği ve İsa'yla Meryem'i düşmanlarından koruduğu anlatılır. Meryem, onları koruduğu için şükranlarını sunarak fındık ağacına der ki: *Senin tüm insanların yediği çok lezzetli meyvelerin olacak.* Fındık ağacına hiçbir zaman yıldırım düşmemesinin nedeninin bu olduğu düşünülür ve şimşekler çakarken bu ağacın altına saklanmak gerekir.[26]

Söğüt (*verba*): Halk kültüründe hızlı büyümenin, çoğalmanın ve bazen de verimliliğin sembolüdür. Sırplar, Aziz Georgi gününde (6 Mayıs) söğüdü kucaklar, çocuklarına çabuk büyümeleri için söğüt dallarıyla hafifçe vururlar. Küçük bir bebeğin ilk kesilen saçları (özellikle kız çocuklarının) saçlarının hızlı büyümesi örgülerinin uzun olması için söğüde konulur. Bulgarlar ise Aziz Georgi gününde koyunun sütünün fazla olması için koyunun ilk sağımı sırasında süt kazanını söğüt dallarıyla kaplarlar. Bulgarlar söğüt dallarından örülmüş bir kamçıyla daha fazla süt versinler diye hayvanları kovalarlar. Ukraynalılar söğüt gövdelerini vaftiz için deldikleri nehir ve göllerdeki buz oyuklarına yerleştirir,

daha sonra bu söğüdü eve getirir ve etrafta güvercinler bulunsun diye güvercinliğe koyarlar. Slovaklar, ekmekler fırında çabuk pişsin diye paskalya ekmeği için hazırladıkları hamur parçalarını söğüt dalına yerleştirirler. Doğu Slavlar, Paskalya Bayramı'ndan bir hafta önce kutladıkları Verbnoye Voskresenye gününde söğüt dallarıyla birbirlerine vurarak *su gibi aziz, sağlıklı ol ve söğüt gibi büyü* diyerek dilekte bulunurlar.[27]

Genellikle nehir, göl ve gölet yakınında yetişen söğüt, yağmur yağdırma ayinlerinde kullanılır. Örneğin Güney Slavlar çoğu kez ayaklarından başlarına dek söğüt dallarıyla süslenir, hatta bu dallardan çelenkler yaparlar ve avluyu dolaşırken insanlara ve hayvanlara çiçeklerini serptikleri dallardan buketler oluştururlar. Ruslar *söğüt ağladığında (yani dallarını aşağıya eğdiğinde), mutlaka yağmur yağacağına* inanırlar.[28]

Söğüdün farklı türde şeytanlarla da ilişkisi olduğuna inanılır. Örneğin Belaruslar, İsa'nın vaftiz gününden Verbnoye Voskresenye'ye kadar şeytanın çevrelerinde dolaştığına inanırlar. Zira Verbnoye Voskresenye gününde papaz kilisede söğüt dallarını kutsar, şeytan söğüdü terk etmek zorunda kalır ve suya veya başka ağaçlara ve tahılların arasına göç eder. Vitebsk vilayetinde yaşayan Belaruslar bu nedenle Verbnoye Voskresenye gününden sonra söğüdün bulunduğu yerden su içmeye çekinirler, çünkü içinde birçok şeytan olabileceğini düşünürler, suyla birlikte şeytanların içlerine gireceklerinden korkarak bu sudan içmeye çekinirler. Slovaklar söğütlerde su perilerinin yaşadığına inanırken Belaruslar ve Polonyalılar, şeytanların yaşlı söğüt kovuklarını tercih ettiğini düşünürler. Söğüt ağacı, aynı zamanda Tanrı'nın lanetlediği ağaçlardandır, çünkü söylenceye göre, işkenceciler İsa'yı bu ağaçtan yapılmış haça gererler. Bu sırada şeytan da söğüdü keskinleştirir. Ukrayna'da bir atasözü bile vardır: *Şeytanın kuru bir söğüde duyduğu aşk gibi âşık.*[29]

Söğüt ağacı halk arasında iyileştirici özelliğiyle de bilinir. Polonyalılar sıtma nöbetinden kurtulmak için önce hastayı saman saplarıyla bağlar, daha sonra ise bu sapları söğüt ağacının gövdesine bağlayarak kurumasını beklerler, saplar kuruduğunda hastanın iyileştiğine inanırlar.[30] Verbnoe Voskresenye gününde kutsanan söğüt dallarının iyileştirici özelliği vardır. Bu dallarla haç yapılır, daha sonra Paskalya'da kutsanan suya serpilir, evin fırtınadan ve her türlü kötülükten korunacağı inancıyla bütün evin duvarlarına ve pencerelerine, daha sonra ise ambarlardaki tahıl çuvallarının altına konulur; yazın doludan ve karanlık güçlerden koruması için tarlalarda ekinler için bulundurulur. Fırtına sırasında dallar fırında yakılır, çıkan dumanın bulutları dağıtacağı düşünülür.[31]

Çam ağacı (*sosna*): Kutsal ağaç olarak kabul edilir. İnanışa göre, Tanrı ona kadınların kocalarına ettiği bedduayı geri çevirmek gibi kendine özgü bir güç vermiştir. Bu bedduaları ağaç kendine çeker, gövdesinde birçok ur olmasının sebebi de budur.

Mürver ağacı (*buzina*): Kirli bir bitki olarak kabul edilir çünkü onu şeytanın diktiğine ve köklerine yerleştiğine inanılır. Mürver kütüğünün bulunduğu yerde

ev yapılmaz, burada şeytanın evi vardır. Mürverden dal koparan kişinin elleri ve ayakları müthiş biçimde ağrır. Yine Yahuda'nın kendisini akçakavağa değil mürver ağacına astığı da söylenir, bu nedenle tanrı onu lanetler. Bir söylenceye göre: Önceden mürverde meyve yoktur, daha sonra Azize Varvara kendini mürver ağacına asar ve ağaç meyve vermeye başlar, bundan önce de vücudunu demirle kazıdığı, kaybettiği her kutsal kan damlasının kırmızı parlak meyvelere dönüştüğü anlatır.[32]

Hayvan Simgeciliği

Evcil ve vahşi hayvanların, Slav geleneklerinde sihirli özelliklerinin bulunduğu ve mitolojik kişilikler olan Tanrı ve şeytanla ilişkileri olduğu bilinir. Ev hayvanlarından en çok öküz ve inek saygı görür. Her ikisi de verimliliğin ve refahın sembolüdür. Bunun dışında bu iki hayvan doğal afetlerle de ilgilidir ve evrenin gücünün birer yansımasıdır. Slavlar da dahil olmak üzere bazı evrensel mitoloji kültürlerinde öküzler dünyanın dayanağıdır. Örneğin Sırplar dünyanın siyah, kül rengi, beyaz ve kırmızı öküzler üzerinde durduğuna inanırlar.

Kartal (*oryol*): Kutsal kuş, kuşların çarı ve gökyüzünün hâkimidir. Doğu Slavlarında kartal hakkında iki farklı inanış mevcuttur. Kartal bir yandan kuşların hükümdarı ve göklerin sahibiyken diğer yandan Tanrı tarafından lanetlenmiş bir kuştur. Belarus deyişlerinde kartal çarlığı ve kutsallığı temsil eder: *Gökyüzündeki meşelerin altında ve çarlığın altında iki kartal uçuyor.* Kartalın gökyüzünün hâkimi olarak oynadığı rol, bir Rus söylencesinde şöyle yansır: *Bir gün Büyük İskender (Makedonyalı Aleksandr) gökyüzüne ulaşmak ister ama kartal ona izin vermez.*[33]

Kartal, gökyüzünde meydana gelen doğa olaylarıyla da ilişkilendirilir. Güney Slavlar kartalı yağmur ve dolu yüklü bulutların yöneticisi olarak görürler. Orta bölgelerde yaşayan Rusların ise şöyle bir deyişi vardır: *Mavi gökyüzünde bir kartal uçuyor, kanatlarını açmış ve güneş ona dokunuyor.*[34] Güney Slavlar kartalların, yüksek dağlarda ve bulutların üstünde yaşadıklarına inanırlar. Kartallar, onlara göre, gökyüzünde özgürce dolaşır, öbür dünyaya, cennete çıkar, aynı zamanda ise cehenneme inerler. Güney Slavların inanışına göre kartallar diğer kuşlara kıyasla daha uzun bir yaşam sürerler. Bunun nedeni, öbür dünyada bulunan gölün, taze ve canlı suyunda yıkanarak gençliklerini tazelemeleridir. Ağaç dallarının tepesinde bulunan kartal yuvası yok edilirse bir felaketin başlayacağının işareti olduğuna inanılır. Kartalın bulunduğu yerde dolu yağmaz çünkü kartalın dolu taşıyan bulutları kanatlarıyla iterek uzaklaştırdığı düşünülür. Bu nedenle Güney Slavlar kartala saygılarını göstermek için adak olarak kuzu işkembesi sunarlar.[35]

Baykuş (*sova*): Uğursuz, karanlık güçlere sahip bir kuştur, yalnızlığın ve evde kalmış kadının sembolüdür. Baykuş şeytanın timsalidir. Polonyalılar baykuşun

şeytandan geldiğine bu nedenle gün ışığına çıkmadığına ve sonsuza dek yaşadığına inanırlar. Lehlerin ve Sırpların inancına göre cadılar çoğu kez baykuşa dönüşürler. Halk inancında ise baykuş ölümün simgesidir. Lehler baykuşun gündüz öldüğüne, karanlık çökünce dirildiğine inanırlar. Baykuşlar, Ukraynalılara göre *pohovoy* yani *defin et*, Lehler'e göre *kilise köy mezarlığındaki çukura gönder*, Çekler'e göre ise *geber* diye bağırırlar. Lehlere göre baykuş böyle bağırarak ölülerin ruhlarını çağırır, Sırplara göre ise çocukları kandırarak evden çıkarır ve onların yaşam haklarını ellerinden alır. Belaruslara göre baykuş, çocuk ağlaması taklidi sayılabilecek *ku-gu* gibi bir sesle öttüğünde bir bebek doğacağını önceden haber veriyor demektir.[36]

Diğer kuşların baykuşa karşı düşmanca tutumu, kabullenilmemesi ve onlar tarafından takip edilmesine dair pek çok efsane ve inanış vardır. Lehlere göre baykuş, çocuklarının güzelliğiyle övünen diğer kuşların alaylarından kaçmak için geceleri gizlenir. Hırvat ve Belaruslara göre kuşlar ödünç verdikleri tüyleri geri vermediği için baykuştan intikam almaya korkarlar. Lehlerin inancına göre kuşlar düğün için kendine darı hazırlamaya üşendiğinden soyguncu baykuşu kovalar. Sırplara göre ise kuş düğününe geç kaldığı ve diğer kuşların yiyeceklerini çaldığı için kovulur, böylece baykuş kuşlara rezil olur.

Bulgar söylencelerinde: *Yerine getirilmeyen bir rica, verilmeyen su nedeniyle anne bedduasının bir sonucu olarak erkek ve kız kardeşler, birbirini sadece duyabilen ancak hiçbir zaman göremeyecek puhukuşu ve baykuşa dönüşürler.*[37]

Yalnızlık motifi kadın motifiyle birleşince baykuş evde kalmış, yaşı geçkin kız ya da ahlaksız kadın simgesi olur. Ruslarda baykuş her şeyden önce dul kadını çağrıştırır. Rusçada *baykuşçuk, ahlaksız dul kadın* deyimi vardır. Baykuş imgesi, dulların düğün törenlerinin vazgeçilmezidir. Baykuşun evlenmesini konu alan gülünç şarkılar, dul kadınlara ithaf edilir. Belaruslar baykuş sesinin dul kalmanın alameti olduğuna, sesiyle *yalnız kal* dediğine inanırlar. Baykuşun rüyada görülmesi yalnız hayatın bir işaretidir. Baykuş sesi ve bazı baykuş konulu şarkılar, bir dulun veya genç kızın evlilik dışı çocuk doğuracağının habercisidir.[38] Baykuşun kullanıldığı bazı büyüler de vardır: Örneğin kadının kocasından bir şey saklamaması için, adam uyuyan kadının sağ böğrüne baykuş kalbi koyar, kadın o zaman bütün gerçeği söyler. Evliliğin ve erotizmin sembolü olan baykuş düğünde de sembol olarak yer alır. Örneğin Ukrayna şarkılarında, düğün gecesi arifesinde oynanan oyununda baykuş gelini sembolize eder. Bazı gülünç şarkılarda ise gelinin eşi çoğunlukla serçedir. Diğer yırtıcı hayvanlar gibi baykuşun da, kötü şeyleri önleme vasfı vardır. Lujitsa'da yaşayan insanlar baykuşu, hastalıkları ve musibetleri önlemesi için ahşap evlerinde bulundururlar. Polonyalılar fareleri korkutması için ahır kapılarına asarlar. Ukraynalılar ise cinler atlara işkence etmesin diye ahırlara baykuş koyarlar.

Dul, yalnız, evde kalmış kızların simgesi olan baykuşun gugukkuşuyla akrabalığı olduğu varsayılır. Hem baykuş hem gugukkuşu, diğer kuşlar tarafından sürgün edilir ve onlardan saklanmak zorunda kalırlar. Bulgarlarda gugukkuşuyla baykuşun bazı seslerinin benzer şekilde taklit edildiği bilinir (örneğin baykuş bağırışı *ku-gu*).[39]

Karga (*vorona*): Halk inanışlarına göre, tanrı tarafından lanetlenmiş kötücül bir kuştur. Karganın siyah renginin nedeni, şeytan tarafından yaratılmasına ya da kötü güçlerin somutlaşmış hali olmasına bağlanır. Karganın gagasının ucunun kırmızımsı bir renkte olması ise, çarmıha gerilen İsa'nın kanını içmeye çalışmasıyla açıklanır. Bu nedenle tanrı tarafından lanetlendiğine inanılır. Karga tüm Slavlarda en kötücül kuş, ölümün, savaşın ve kanın habercisi olarak görülür. Bu nedenle eğer karga bir kimsenin başının üzerinde uçar ve öterse, o kişiye ölüm getireceğine inanılır. Ruslar, karganın *Kan kan (Krov, krov)!* diye bağırdığına inanırlar.[40]

Saksağan (*soroka*): Diğer bir kötücül kuştur. Doğu Slavlar cadıların saksağan görünümünde uçtuklarına inanırlar. Moskova'daki bir söylenceye göre bu şehirde saksağan yoktur, çünkü Moskova Metropoliti Aziz Aleksi, herkesin bildiği bir cadının saksağan görünümünde uçtuğunu fark ettiği gün, tüm saksağanların Moskova etrafında uçmasını yasaklamıştır.[41]

Serçe (***vorobey*):** Kötücül kuşlardandır. Serçe, İsa'nın çarmıha gerilişi sırasında suç işler. Söylenceye göre, İsa'yı kovalayanlar, onu öldürmek için aradıklarında, serçe öterek İsa'yı ele verir. İsa çarmıha gerilirken serçe, cellatlara çivileri getirir. İsa'ya işkence edenler, onun ölüp ölmediğini merak ettiklerinde ise serçe 'Canlı canlı' diye öterek İsa'ya daha fazla işkence edilmesine sebep olur.[42]

Bazı söylencelerde serçe, İsa'yı kurtarmaya çalışan iyi kuşların karşıtı olarak gösterilir. İsa'ya ihanet ettiği için Tanrı tarafından lanetlenen serçelerin ayakları görünmez bir iple birbirlerine bağlanır, bu nedenle serçeler yürüyemezler, sadece zıplarlar. Tanrı, serçe etinin yemeklerde kullanılmasını yasaklar ve kış mevsiminde sıcak yerlere uçmasını engeller. Belki de bu nedenlerden dolayı halk arasında serçe öldürmek günah sayılmaz.[43]

Güvercin (*golub*): Temiz ve kutsal sayılmakta, iyilik ve güzellik sembolü olarak kötücül kuşlara karşıt bir konum oluşturmaktadır. Güvercinin kutsal bir kuş sembolü olarak görülmesi Hıristiyanlık geleneklerine dayanır. Kutsal Ruh güvercin görünümünde, İsa'nın vaftizi sırasında gökten inmiştir, bu nedenle güvercinde Hıristiyan kanı olduğu düşünülmektedir. Bazı söylencelere göre henüz su ve toprağın olmadığı, dünyanın yaratılmadığı zamanlarda tanrı, güvercin görünümünde uçar. Bir güvercini öldürmek, ona zarar vermek ve etini yemeklerde kullanmak yasaktır.[44]

Kırlangıç (*lastoçka*): Tüm Slavların saygı duyduğu bir kuştur. Söylenceye göre kırlangıçlar İsa'yı yakalamak isteyenlerin yönlerini değiştirmeye çalışırlar, cellatların ellerinden çivileri çalarak, İsa'ya su taşırlar. Serçelerden farklı olarak kırlangıçlar, İsa'ya daha fazla işkence etmesinler diye *Öldü öldü* diye bağırırlar. Bu nedenle bir kırlangıç öldürmek, yuvasını bozmak ya da etini yemeklerde kullanmak büyük bir günah sayılır.[45]

Leylek (*aist*): En çok saygı duyulan kuşlardan biridir. Leyleğin insandan geldiğine dair bir inanış mevcuttur. Örneğin Belarus'ta leyleğin, çalışanlarını kurbağayla besleyen bir insan olduğu görüşü yaygındır. Leyleğin insandan gelme olduğu inancı bazı adlandırmalara da yansır. Bazı bölgelerde leyleğe İvan, Vasiliy, Yakub, Mihail, Adam, Aleksey denilir. Belaruslar ve Ukraynalılar leylekte insana özgü birçok davranış olduğunu düşünürler. Ayaklarının insan ayakları olduğu, insan dilini anladıkları, ruhları olduğu ve Hıristiyanlık inancına bağlı oldukları düşünülür. İnsanlar gibi ömürleri boyunca çiftler halinde yaşayan leylekler, yavrularını da beraber büyütür, eşleri öldüğünde ise gönüllü olarak ölmek için beklerler. Leylekler bu nedenle insanlardan korkmaz ve onların evlerinin yakınlarına yuva yaparlar. Evin çatısına yuva kuran leylekler mutluluk getirir, evi yıldırımlardan ve yangından korur. Leylek veya leylek yavrusu öldürmek, yuvalarını bozmak kesinlikle yasaktır ve büyük bir günahtır. Leylek öldürmek, suçu işleyenin ölümüyle ya da annenin veya çocuklarının ölümüyle sonuçlanır.[46]

Bülbül (*solovey*): İlahi bir kuş olarak görülür ve öldürmek günah sayılır. Bülbülün ayrıca İsa'ya, onu takip edenlerden kurtulması için yardım ettiğe inanılır. İsa işkence edenlerden kaçarken, bülbül onu kanatları altında saklar. Bu nedenle İsa, bülbülü kutsayarak tüm insanların onun şarkı söyleyişini dinlemesini buyurur.[47]

Guguk kuşu (*kukuşka*): Bülbülün kız kardeşi ya da eşi olan, en gizemli kuş olarak kabul edilir. Guguk kuşunun eşi yoktur, bu nedenle bülbül, erkek karga, hatta horoz ile çiftleşir. Guguk kuşunun yuvası da yoktur; Tanrı onun yuva yapmasını engeller, çünkü guguk kuşu, Meryem ve bebek İsa'yı öterek ele verir. Bu nedenle yavrularını başka yuvalara bırakmak zorundadır.

Farklı kaynaklarda guguk kuşu, annesi ya da kız kardeşi, kocası ya da karısı tarafından terk edilen bir âşık olarak görülür. Ölen kocasını arayan ya da ruhunu çağıran bir kadın, kocasını öldüren ya da onu köprü altında saklayan bir kadın guguk kuşuna dönüşebilir. Gugukkuşu, Slavlarda bahar tanrıçasına adanır, kâhin bir kuş olarak da kabul görür. Yaz mevsiminin gelişini, yağmurun ya da gök gürültüsünün başlayacağını haber verir, insan hayatının ve evliliklerin süresini belirler. Sesine göre toprak sahipleri, gelecekteki hasatları hakkında tahminler yürütür. Güneşin doğuşundan önce ve yeşermiş bir ağaçta öterse yıl verimli geçecek, gece yarısı çıplak bir ağaçta öterse açlık ve sefalet hüküm sürecek demektir. Kadınlar ve kızlar ormanda toplanır, bez parçaları ya da çiçeklerden kuş figürleri yaparak dallara asarlar, üzerlerine de haç takarlar. Bazen de bunun yerine guguk kuşu diye adlandırılan bitkiyi bulup kökünden koparır, sonra da toprağa koyup her iki tarafına da oklarla haç yapıp bezle sararak tekrar asarlar. Semik bayramında genç kızlar ormana gider, iki adet ağlayan akağaç bulur ve üzerlerine çiçekten taçlar koyar, dallarını büker ve taç şeklinde farklı renkteki bezler, kurdeleler ve havlularla birbirlerine bağlarlar. Tacların üzerine guguk kuşu otunu ya da el işi kuş figürünü koyarak etrafına haçları asarlar. Manevi

olarak rahatlamak isteyen iki genç kız, bu akağaçların etrafında dolaşır ve biri diğerinin karşısına geçip üç kere taçların arasından onu öpüp karşısındakine sarı ya da kırmızı boyalı bir yumurta verir. Sonra da koro halinde şarkı söyleyerek guguk kuşlarını çağırırlar. Çağırılan guguk kuşlarının yerini haçlar ve yüzükler alır, guguk kuşu ise üç parçaya ayrılıp yok olur.[48]

Tavuskuşu (*pavlin*): Şeytandan geldiğine inanılır. Bir söylenceye göre, yürüyüşe çıkan şeytan ve karısı birbirlerini süslemek isterler. Karısı, şeytanı değişik çiçeklerle süsler fakat şeytan yalnızca bir adet çiçek bulabilir. Tam bu sırada horoz öter. Şeytan ve karısı tavuskuşuna dönüşürler. Bu nedenle erkek tavuskuşunun rengârenk süsleri, dişi tavuskuşunun ise sıradan bir görünümü ve kafasında bir adet tüyü vardır.

Kurt (*volk*): Mitolojide adı en çok geçen canlılardan biridir. Kurt halk inanışlarında, ayı ve diğer yırtıcılara yakındır, köpeklerle sıkı bağları vardır. Söylenceye göre: Tanrının insanı yarattığını gören şeytan kıskançlık duyar ve kilden bir kurt yaratır ya da ağaçtan yontar. Kurdu canlandırmaya çalışan şeytan başarılı olamaz. Eğer Tanrıya karşı onu kışkırtırsa belki canlanabileceğini düşünür. Kurdun etrafında koşarak 'Isır onu!' diye bağırır fakat kurt hareket etmez. O zaman Tanrı kurda 'Isır onu!' diye bağırır ve kurt şeytana doğru koşmaya başlar. Şeytan kurttan kurtulmaya çalışarak akağaca tırmanır fakat kurt onu topuklarından yakalar. Yaralanan şeytanın kanı ağacın gövdesinden akar. O zamandan beri akağacın gövdesi kırmızımsıdır ve şeytanın kanıyla doludur. Tüm şeytanlar da o zamandan beri topuksuz kalırlar.[49]

Kurdun doğaüstü özellikleri onu sürüngenlere yaklaştırır. Sürüngenler, kargalar ve alacakargaların şeytanın kurdu yaratırken yonttuklarından ortaya çıktıklarına inanılır.[50] Kurdun en belirgin özelliği başka bir dünyaya ait görülmesidir. Kurt yabancı, başka, öbür dünyadan gönderilen bir yaratık olarak kabul edilir ve öbür dünyanın, şeytani güçlerin temsilcisi olarak görülür. Kurtların ve kötü güçlerin sürülere aynı zamanda daldıklarına inanılır. Kurdun kötü ruhlarla birlikte dolaştığına inanılır. Bu nedenle kurdun haç ile kovulması, hatta onu evlerden uzaklaştırmak için pencere kenarlarının haç şeklinde yapılması raslantısal değildir. Çekler şeytanı mecazi olarak kurt olarak adlandırırlar. Kurt aracılığıyla şeytana veya cadılara başvurulabilir. Kurt şeytanın atına hizmet eder ve ona cadı veya şeytanın karısı biner. Güney Slavlarda kurt suretinde gece tabutundan çıkan hortlak olarak kabul edilir. Bazen de kurt ölü vampir olarak adlandırılır. İnanışa göre, eğer anne hamileyken kurdun öldürdüğü bir canlının etini yemişse bu kişi öldüğünde vampir olur. Kurtla ilgili bazı büyülerde kurdun öbür dünya sakinlerini ziyaret ettiğinden söz edilir.[51]

Tıpkı ölüler gibi kurt da Noel sofrasına davet edilir ve ona şöyle denir: *Kurt kurt bugün bizimle otur ve yemek ye. Eğer bugün gelmezsen bir daha da asla gelme.*[52] Kurdun öbür dünyaya ve ölülere çok yakın olduğuna inandıkları için insanlar, onunla karşılaştıklarında kurdun kendilerine dokunmaması için ölü

taklidi yaparlar. Kimi zaman da kurtla karşılaşan kişi ölmüş birini çağırıp ondan, kendisini kurttan korumasını ister. Kurt, insanlar ile öbür dünya güçleri arasında bir aracı olarak kabul edilir. Bundan dolayı kurdu elde ettiklerinden mahrum etmek günah sayılır. Bununla ilgili şöyle bir söylence anlatılır: "...bir gün kurtların sahibi Aziz Nikolay kurdun ağzından koçu çıkaran işçiye şöyle tembihler: Tanrının verdiği rızkı kimseden alamazsın. Bir koç kurdun ağzına girdikten sonra kurt onu yiyip bitirene kadar onun peşinden usul usul gider. Ayrıca sahibi bayram günü kendi koçunu kesmeye kıyamazsa kurt o işi onun yerine yapar ve o koçu kaçırıp yer."[53]

Sürünün kurtlardan korunması geleneklerinde ise, hayvansal ürünlerin üretimi ve keskin aletlerin kullanımı gibi işlerde birtakım kurallar uygulanır. Kurdun otlayan sürüyü yememesi için, Aziz Nikolay gününde masaya bıçak saplanır, sobaya demir ve bir kaba taş konulur. Sürü ilk otlamaya bırakıldığında sobadaki ateşten ahırın eşiğine serpilir. Kurttan korunmak için ayrıca Orman Cinine (*leşiy*), kurdun kutsal hamisine başvurma gibi büyüler yapılır. Kurttan yararlanılan durumlar da vardır. Örneğin kurdun gözü, kalbi, dişleri, tüyleri ve pençeleri tedavi ve muska yapımında kullanılır. Ayrıca kurt dişinin, yeni diş çıkaran çocuğa dişlik olarak verilmesi gibi bir gelenek de vardır.[54]

Ayı (*medved*): Özellikle arka ayaklarının üzerine kalktığında insana çok benzer. Bundan dolayı putperest inanışlar insan ve ayının ortaya çıkışını birbiriyle ilişkilendirir. İlk Slav Hıristiyanları putperest atalarının görüşlerine uygun olarak güçlü ayıların insanı anne babasını öldürmek gibi güçlü günahlara ittiğini varsayarlar. Bu durum insan ile ayıyı kan bağıyla bağlar ve eskiden yaygın olan ayı eti yeme yasağı tabusunu açıklar. Ayrıca ayının bir kadınla birlikte yaşadığına inanılır.[55]

Slavların ayıya yaklaşımında kurtla benzerlikler olduğu görülür. Ayı tıpkı kurt gibi hayvanlara ya da insanlara cezalandırmak için saldırır. Şeytanın kendisi bile ayıdan kaçar. Ayı kötü güçleri ve cadıları kovabilir. Bu nedenle kötü güçlerle ve şeytanla bağlantısı olduğu düşünülür. Orman Cinleri (*leşiy*), insanlara sıklıkla ayı suretinde görünür. Söylencelere göre bazı insanlar günahlarından ve itaatsizliklerinden dolayı ceza olarak Tanrı tarafından hayvanlara dönüştürülür. Bu hayvanlardan biri de ayıdır. Ayıların ortaya çıkışına dair pek çok söylence vardır. Bunlardan birine göre: "Çok eski zamanlarda Aziz Petro ve Aziz Pavel yeryüzünde dolaşmaya çıkarlar. Bir adam karısıyla birlikte onları korkutmak ister. Üzerlerine koyun postu geçirerek köprünün altına saklanırlar. Aziz Petro ve Aziz Pavel oradan geçerken yüksek sesle gürlemeye başlarlar. Bunun üzerine Aziz Petro ve Aziz Pavel onlara: 'Böyle gürlediğinize göre ömrünüz boyunca böyle kalacaksınız' derler ve onları ayıya dönüştürürler. İşte bu insanlardan ayılar meydana gelir.[56] Diğer bir söylenceye göre: Tanrı, ailesini öldüren, bir yabancının evinde konaklamasına izin vermeyen, tüm insanlara korku salan bir güce sahip olmak isteyen kişiyi, insanları sahte ölçülerle kandıran değirmenciyi ya da düğünde misafiri gücendiren damadı ayıya dönüştürür."[57]

Doğu Slavlarda ayı Tanrıdan gelen temiz bir hayvan olarak görülür. Görünüşü hiçbir zaman olumsuz bir duygu uyandırmaz. Bir Ukrayna söylencesinde ise ayının ilahi bir varlık olduğundan söz edilir. Bir zamanlar Tanrı insanı yaratır, daha sonra onu da bir ayıya dönüştürür. Böylece insandan olma ayılar insan soyundan üremeye başlar. Bu nedenle ilk ayı bir Tanrıdır.[58] Ayının insan kökeni, birçok Doğu Slav inanışına yansımıştır. Örneğin ayının kürkünün altında bir insan gibi göründüğü sanılır. Erkek ayı bir adama, dişi ayı ise göğüsleriyle bir kadına benzer. Ayılarda insanınkilere benzer gözler olduğu sanılır, pençelerinin içinin ise insandaki el ve ayaklarla benzerlik gösterdiği düşünülür. Bazı yörelerde ayıların insan konuşmasını anladığı, hatta Noel boyunca oruç tuttuğu söylenir. Ayıların insana özgü davranışları olduğu da göze çarpmaktadır: İki ayağı üzerinde yürüyebilir, müzik eşliğinde dans edebilir, yıkanabilir, sevinebilir, üzülebilir, sevebilir ve yavrularına bakıcılık yapabilir. Ayılar, ormana meyve toplamaya gelen kadınları kaçırarak onları eşleri yaparlar, hatta onlardan çocukları bile olur. İnsanlar gibi ayılar da balı ve votkayı çok sever. Böylesi bir ilişkiden dolayı halk arasında ayı eti yemek yasaktır.[59]

Ayı evcil hayvanlar için koruyucu ruhla, üretkenlik ve doğurganlıkla ilişkilendirilir. Ayı yağı kısırlık tedavisinde ve kocanın karısını aldatmasını engellemek için kullanılır.[60] Doldurulmuş ayı tüm Slav bayramlarında görülür. İnsanlar düğün, başarı, çocuklarının doğumu ve verimlilik için onu çağırırlar. Yılın, insanların ayının verdiği zararlardan ve ayıdan korunabildikleri bazı özel *"ayı günleri"* vardır. Bu günlerden biri Aziz Andrey günüdür. Söylenceye göre Aziz Andrey ayıyı at gibi kullanır. Bu günlerde ayıya horoz pişirmek, ekmek vermek gibi hediyeler sunulur. Ormana gidilmez, hayvanlar otlatılmaz. Rusçada ayının birçok ismi vardır, Ruslar ayıyla ansızın karşılaşmamak için onun adını söylemekten kaçınır, bunun yerine sahip, kahverengi, ağa gibi isimler verir. Ayrıca şakayla karışık bir saygıyla Mişa, Mihail Potapiç gibi isimler takarlar. Yolda kurt veya ayıyla karşılaşmak ise başarı alameti sayılır.[61]

Kurdun derisi, kemikleri, dişleri, kuyruğu veya vücudunun herhangi bir yeri gibi ayınınki de muska olarak kullanılır. Bunlar hastalıkları iyileştirir, nazardan korur, güç, cesaret ve başarı verir. Ayrıca akıl ve hafızayı kuvvetlendirir. Son olarak ayı akıllı ve bilge bir yaratık olarak kabul edilir.[62]

Tilki (*lisa*): Kurttan daha zayıf, ayıdan daha akıllı ama oldukça kurnaz bir canlıdır. Kurnaz ve yetenekli oluşları tilkilerin sembolüdür. Ortaçağda bazı ülkelerde tilki edebi bir imge olarak kullanılır. Hiç tarla sürmeyen ve tohum ekmeyen birinin keskin zekâsı ve kurnazlığıyla nasıl verimli bir hale geldiği ve zengin olduğu tilkiyle özdeşleştirilir.[63] Halk arasında tilki hakkında: *Önünde tilki arayan onu arkasında bulur, Sende tilki kuyruğu var, Tilki her şeyi kuyruğuyla kapatır* gibi deyişler bulunmaktadır.[64]

At (*kon*): Eski dönemde Slavlar, gözle görülen ve görülmeyen tüm varlıkları tanrılaştırmayı gelenek haline getirirler. Bu bağlamda atlar da söz konusu ge-

lenek içinde mitolojik kahraman olarak görülen önemli canlılardandır. Atlar olumlu anlamlar taşıdığı gibi olumsuz anlamlar da taşırlar. Halk inanışına göre at, tanrının emriyle şeytandan yaratılır.

"Tanrı Âdem'i cennetten kovunca, Âdem toprağı kendi sürmek zorunda kalır. Tohum eker, kendini pulluğa koşar fakat pulluğu toprakta taşımak çok zordur, çünkü şeytan pulluğun üzerine oturur ve Âdem'e güler. Bunu gören Tanrı, meleğe şöyle söyler: 'Âdem'in pulluğunun üzerinde oturan şeytanı görüyor musun? Git ve ondan Âdem için bir at yarat.' Melek gökten iner ve şeytanın üzerine gem vurarak onu ata dönüştürür. Sonra Âdem'e şöyle söyler: 'Çöz şu pulluğu ve ata bağla. Tanrı sana bir hayvan bahşetti."[65]

İsa'nın doğumu hakkındaki İncil hikâyelerinde at, lanetlenmiş bir hayvan olarak görülür.

At ve boğanın bulunduğu bir ahırda dünyaya gelen İsa'yı saman dolu beşiğe yerleştirirler. Boğa samana dokunmaz, üstelik Meryem'i nefesiyle ısıtır. Buna rağmen at beşikteki samanı yiyip bitirir. O zaman Meryem şöyle söyler: 'Sen ey Boğa, Tanrı katında her zaman karnın tok olacak, ama sen, ey At, ne kadar çok yersen ye hep aç olacaksın.

İsa tarafından lanetlenen atla ilgili söylence ise şöyledir: "Onu takip edenlerden kurtulan İsa bir beşiğin içine saklanır ve samanla örtünür. Domuz, onu bulmamaları için İsa'yı samanın derinlerine iter fakat at üstteki tüm samanı yiyerek İsa'yı ortaya çıkarır ve bu nedenle lanetlenir."[66]

Atlar hem bereketi hem de ölümü ve karanlık ölüler dünyasını simgeleyebilir. Slav mitolojisinde atlar Belbog'un ve Çernobog'un çocukları olarak görülürler. Beyaz at iyiliği simgelerken, siyah at kötülüğü temsil eder. Pagan inancına göre, günün geceye dönmesi iki tane koşan at ile özdeşleştirilir. Beyaz at öne geçtiğinde gün kapıdadır ama siyah at öne geçmişse gece gelmiş demektir.[67] Bütün varlıklar ve dünya üzerinde hâkimiyet kurulmasıyla beraber beyaz atlar, güneş tanrısı ve şimşek tanrısıyla birlikte anılırlar, yani sırasıyla Perun, Svyatovid ve Svetlovid-Yarilo'yla. Siyah atlar ise Stribog, Stribog'un torunları ve onun yarattığı tüm fırtınalarla özdeşleştirilir.[68]

Slav halk söylencelerinde kötü güçler her zaman siyah atlarla gösterilir, iyilik ise beyaz atla temsil edilir. Ayrıca Slav masallarında at imgesiyle beraber yıldızlar, fırtına, denizin altındaki ve üstündeki tüm varlıklardan da söz edilir. At şeklinde kasırga ve at şeklinde bulut da söz konusu halk söylencelerinde geçer. At ve yılan ikilisi de Slav masallarında sıklıkla geçen canlılardandır. Atın üstünde genellikle bir kahraman ya da kutsal bir kişi durur ve yılanın simgelediği kötü güçlerden ve hastalıklardan korur.

Slav söylencelerinde atların yanı sıra atlılardan da sıklıkla sözedilir. Atlar bilgece sözler söyleyerek masal kahramanlarının yani atlıların en yakın yardımcısı olarak görülür. Beyaz atlı parlak, açık bir günü ve güzel bir günü simgeler. Siyah atlı ise, karanlığın ve gecenin kişileştirilmiş halidir. Bunlara ek olarak, atlar dünyevi ve öbür dünyaya geçişle bağlantılı olan evlilik, cenaze vb çeşitli törenlerde sıklıkla yer alırlar.[69]

Öküz (*vol*): Eski zamanlarda dini bir ritüel olarak kurban edilen bir hayvandır. Örneğin öküzü İlya Günü'nde bıçaklayarak öldürme ve ondan dini yemekler hazırlama geleneği vardır. İlya Günü kemiği, avcılıkta ve balıkçılıkta şans getirir, onun şanslı sahibine Perun'la özdeşleştirilen İlyas Peygamber her zaman yardım eder. Bu gelenek Slavlarda eski dönemlerden beri uygulanır.[70]

VI. yüzyılda Bizanslı tarihçi Prokopiy Kesariyskiy Slav kabilelerini yaratan tanrıya, şimşek tanrısına, kurbanlar sunulduğunu yazar. Slavların ataları öküz görünümündeki bazı ruhlardan söz eder. Öküz halk geleneklerinde özel olarak saygı gören bir hayvandır; gücün, erkekliğin ve başlangıcın timsalidir, kurban edilen hayvanlardan biridir.[71]

Güney Slavların kozmolojisinde öküz, bazen de manda, dünyanın dayanağı olarak kabul edilir. Sırbistan'da batıda siyah, güneyde kül rengi, kuzeyde saman rengi ve doğuda kırmızı renkli öküz olmak üzere dünyanın dört öküz üstünde durduğuna inanılmıştır. Yoğun sarı suyun içinde dikilen öküzler bu suyu içer ve bununla karınlarını doyururlar, ancak yaşlanıp zayıfladıklarında dizleri kesilir, işte o zaman dünyada sarsıntı olur, yer yarılır ve sarı su muazzam bir sel olarak yeryüzüne sızar. Benzer inançlar Altay, Müslüman ve Hıristiyan eski zaman geleneklerinde de yer alır.[72]

Polonya'nın bazı bölgelerindeki ayinlerde öküz ön plandadır. Böyle ayinlerde öküz eski bir ağla kapatılır, çiçek ve dallarla süslenir. Boynuzlarına akağaçtan bir taç asılır ve sürü ileriye doğru kovalanır. Ya da kızılağaç kökünden şövalye adıyla anılan korkuluk yapılır ve yere atılır. Bu gelenek *öküz düğün töreni* olarak adlandırılır. Boynuzları çiçeklerle süslenmiş, gövdesi çulla örtülmüş öküz, tören yürüyüşlerine katılır, bütün köyde karşılaştığı bir düzine çobana, çiçeklerle süslenmiş genç kızlara ve müzisyenlere eşlik eder.[73] Slavların yerel söylencelerinde, örneğin Sırbistan'da, öküz görünümünde ortaya çıkan memba, kuyu ve göl düşkünü ruhlar ünlüdür. "Bir gün köye iri bir öküz saldırır, ahırda bulunan bütün öküzleri öldürür. Köylüler birlik olup hayatta kalan öküzlerinin boynuzlarının üzerine demir boynuz yaparlar. Demir boynuzlu öküzler iri öküze saldırırlar, yaralanmasına ve ölmesine neden olurlar. İri öküzün ölümüyle koruyucusu olduğu memba suyu on yıl boyunca kurur ve köylüler susuz kalır."[74] Sırplar, öküzün hazineleri koruduğuna da inanırlar. Batı Ukrayna'da pınarı koruyan, kâh kaynağın civarında gezinen kâh kaybolan uçan öküz kılığındaki bir tarla cini üzerine efsane vardır.

Bulgar inancına göre, kurt ve ayının yanı sıra öküz de karanlık güçlerle bağlantılıdır. Diğer taraftan Sırpların ve Ukraynalıların inancına göre karanlık güç, öküz kılığında ortaya çıkabilir. Öküz aynı zamanda ilk bulutu, fırtınayı ve doluyu haber verir. Öküz, suyla ilgili doğal afetlerle ilgisi olduğu düşünülen bir boynuzlu hayvandır. Kutsal Maslenitsa Bayramı'nda giyilen kıyafetlerin arasında, *öküz* maskesi ve giysisi çok kullanılır. Kostroma bölgesinde kutsal *öküz* oyunu ünlüdür. Elinde çömlek tutan bir delikanlı öküz kılığına girer. Böğürerek genç kızın yanına gelir ve başını öküz gibi sallar, bunun üzerine harap olan evden kovulur ve orada bulunan diğer delikanlılar *Kiminle öküzü*

yedin? diye sorarak saman rengindeki burgu yapılmış bez parçalarıyla kıza vururlar.[75]

İnek (*korova*): Beslenen hayvanlar arasında süt veren ve kötü güçlerden özellikle korunması gerektiğine inanılan, en saygı duyulan hayvanlardan biridir. Eski Slavlarda inek kesilmez, sadece hasta ve yaşlı olması durumunda satılır. Hasta olan ineğin satılması ise, onun yeniden iyileşmesi için büyüsel bir kaynak olarak kabul edilir. Güney ve Batı Slavlarda ineğin hastalık nedeniyle kesilmesi durumunda etini ev sahibi tüketmez, komşulara ya da tüm köy halkına satar. İnek, Doğu ve Batı Slavların defin törenlerinde de önemli bir rol oynar. Doğu Slavlarda defin töreninin hemen ardından papaza veya bir fakire inek hediye etme geleneği vardır. Ukrayna'da ve Batı Slavlarda ineğin ev sahibinin ölümüne ağladığına inanılır. Bu anlamda bazı bölgelerde hayvanların kiliseye kadar ev sahibinin bedenine eşlik ettiği görülür. İnanışa göre inek evdeki ölümü önceden bildirebilir, kızıl ya da siyah renkli inek ise ölümden kurtarabilir.[76]

İnek düğün törenleri ve folklorik geleneklerde ise kadın ve gelinle ilişkilendirilir. Doğu ve Batı Slavlarda inek, gelinin çeyizinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Kuzey Rusya'da ve Güney Slavlarda, ineğin gölde yaşadığına dair mitolojik bir efsane yaygındır. Bazen inekler gölden sahildeki çayırlara çıkar, o zaman insan sürüden bir ineği alıp onun etrafında dolaşabilir. Zira böyle bir inek çok süt verir. Her zaman sağlam ve sağlıklı olur. İnek ve öküz halk kültüründe aynı zamanda göksel su, bulutlar ve yağışlarla da ilişkilendirilirler. İnanışlara göre, bu hayvanlar başlarını gökyüzüne kaldırdıklarında yağmurlu havayı önceden tahmin edebilirler. İneklerdeki siyah ve koyu renkler yağmuru sembolize eder. Sırplar yağmur bulutlarının içinde öküz veya inek olduğuna ve onların böğürtülerinin duyulabileceğine inanırlar.[77] Bu nedenle, kuraklık zamanlarında inek gübresi yakılarak yağmur çağrılır. Slav halk kültüründe ineğin bulutlarla, atmosfer olaylarıyla bağlantısı açık bir şekilde yer alır. Rusların inanışlarına göre eğer süt sağılırken iyi köpüklenirse bu kötü havaya delalettir. Noel gecesi çok bulutun olması gelecek yıl çok büyük süt sağımının habercisidir. Güney Slavlarda Yuryev gününün sabahı ev sahibi sütten yağ alır, kız çocuğu evin çatısına tırmanır, anne hava nasıl diye sorar, kız *Her yerde güneş bizim evimizin üstünde ise bulut var* diye cevap verir. Bu gelenek ineğin sütünün artmasına yöneliktir. İnek bu amaçla, Yuryev gününden İvan Kupala gününe kadar erkenden otlamaya götürülür. İneğin sütünü artırmak için kullanılan en temel büyü kaynağı sudur: İneğin Noel, Yuryev günü ve diğer bayramlarda ilk otlağa götürülmesinden önce üzerine kutsanmış su dökülür. İnek sütü, gökyüzü ateşine, ateşin afetlerine karşı korur. Eğer ilkbahardaki ilk gök gürültüsünde inek hâlâ ağılda değilse bu onun çok süt vermeyeceği anlamına gelir. Bulgaristan'ın bazı bölgelerinde şimşek ve gök gürültüsünün ineğin sütünü aldığına inanılır. Tüm Slavlarda inek sağımından önce el yıkama ve el yıkamadan ateşe, ocağa yaklaşma yasağı vardır.[78]

Keçi (*kozyol*): Bereketin sembolü ve uyarıcı ilaç olarak görülür. Bununla birlikte keçinin şeytani bir doğaya sahip olduğu da düşünülür. Söylenceye göre: "Tanrının insana şekil vermeye başladığını gören şeytan büyük bir kıskançlığa kapılır ve o da kile şekil vererek yaratmaya başlar. Tanrı ve şeytan insanı kendi görünüşlerine göre yaratırlar, işte bu nedenle şeytanın yarattığı varlık keçiye benzer. Tanrı insanın içine ruh üfler ve insan canlanır. Şeytan ise keçiye önden ve arkadan üfler fakat keçi canlanmaz. Şeytan: 'Tanrım, benim yarattığıma da üfleyiver' diye yalvarır. Tanrı üfler ve keçi canlanır. Şeytan sevinmeye başlar ve kendi yarattığı varlığın daha üstün olduğu konusunda Tanrının önünde böbürlenir. Tanrı şaşırır: 'Keçiyi kendi yarattığını mı sanıyorsun?' der ve devam eder: 'Sadece kil sana ait, onu canlandıran benim.' Tanrı ile şeytan tartışmaya başlarlar. 'Peki', der Tanrı, 'eğer keçiye hâkim olabilirsen senindir, eğer olamazsan benim olacak' diye cevap verir. Şeytan keçiye yaklaşır yaklaşmaz keçi onu tepmeye çalışır. Sonunda şeytan kurnazlığını kullanarak keçiyi kuyruğundan yakalasa da, keçi öne doğru hızlıca atılır ve kuyruğu şeytanın elinde kalır. Tüm keçilerin kuyruklarının bu nedenle kısa olduğuna inanılır."[79]

Keçi şeytani görünümüyle, kötü güçlere sahip doğasıyla tanınır. Ancak şeytani bir hayvan olan keçiye nazar değmediğine ve cadıların keçi sütünü çalamayacaklarına inanılır. Bu nedenle keçi veya teke, Slav ağıllarında ve de her yerde kullanılır: Avlu kapılarına ve ağıllara konulan boynuzlu keçi kurukafasının karanlık güçleri kovduğuna; keçi etinin ise insanları cin musallatından kurtardığına inanılır. Teke, sevilen bir avlu hayvanıdır, bu nedenle teke ahırda ya da damda tutulursa atlara ve ineklere zarar gelmeyeceğine inanılır.[80]

Slavlarda tarımla ilgili törenlerde kızıl keçi ya da keçi maskesi bulundurulur. Bununla birlikte Ukraynalılarda ve Belaruslarda, Noel ve Maslenitsa günlerinde kızıl keçiyi dolaştırmak daha çok yaygındır, Ruslarda ise bu daha az görülen bir gelenektir. Doğu Slav halkında dinsel *keçiyi gütme* ritüeli vardır: Bu olay yeni yılda ya da Noel Yortusu'nda gerçekleşir. Keçiyi andıran kıyafetler giyen kişiler doğanın kışın gelişiyle ölmesini ve baharla birlikte tekrar canlanmasını temsil eden keçinin ölüp canlandığı dini pantomim dansı yaparlar. Keçi ayrıca erotizmin ve doğurganlığın sembolüdür. Belarus ve Polonya şarkılarında kurdun keçiye kur yaptığı ve kurdun keçiyle evlendiği şarkılar vardır, keçinin kurt tarafından yenilmesi ise damada kavuşan keçinin sembolüdür.[81]

Köpek (*sobaka*) ve Kedi (*koşka*): Eski zamanlardan beri her iki hayvan da insanların en yakın dostu olarak görülür. Köpekler her koşulda insanların arkadaşıdırlar ama kediye karşı iki farklı görüş vardır. Kediler evin koruyucusudurlar. Mutsuz bir evde kedi yaşamaz, bulundukları evlere şans ve mutluluk getirir. Kedilerin öldürülmesi ömür boyu şanssızlıkla sonuçlanır. Kediler hakkında halk arasında çeşitli deyişler bulunur: *Kedi seven, sevdiği kıza kavuşur. Kedisiz ev olmaz. Kediler olmazsa, fareler özgür kalır.*

Ama diğer taraftan siyah kedilerin şeytanla bağlantıda olduğuna dair görüşler mevcuttur. Siyah renkte bir kediyle karşılaşmanın şanssızlık getireceğine ve

ayrıca siyah kedilerin insanların göremediği kötü ruhları gördüklerine inanılır. Rengi ne olursa olsun yolda kediyle karşılaşmak kötü bir işarettir. Avcılar ve balıkçılar, yolda kediyle karşılaşırlarsa avlarına kötü şans getireceğine inanırlar. Böyle bir durumda av sırasında kedileri düşünmemeye çalışırlar.[82]

Ruslar siyah kedilerin ve köpeklerin fırtına sırasında evlerini yıldırım düşmesinden koruduklarına inanırlar. Fakat bu durumu da tehlikeli bulurlar. Çünkü inanışlara göre, fırtına sırasında Tanrı yıldırım şeklindeki şeytanla mücadele eder. Şeytan da kedi, köpek ya da herhangi bir canlının kılığına girerek tanrıdan gizlenir. Kedi ve köpekler kiliselere giremez ve kilisede kutsanmış bir yiyeceğin de kedi ve köpeklere verilmesi yasaktır. Ancak Polonyalıların Paskalya gününde kedi ve köpeklere yağlı ekmek verme gibi bir âdetleri vardır. Bu âdet, kedi ve köpekler sayesinde tüm ülkeye yayılır.[83] Köpekle ilgili söylenceye göre, Tanrı Âdem'in yaratılışından arta kalan kille köpeği yaratır. Önceleri köpek kürksüzdür, bu nedenle Tanrı onu yeni yaratılan insanlara göz kulak olması için görevlendirdiğinde soğuktan donar ve şeytanın insanlara yanaşmasına izin vermesine karşılık ona kürk vaat etmesine boyun eğer. Diğer bir söylenceye göre "Soğuktan donan köpek uykuya dalar ve Şeytan böylece insanlara yanaşma fırsatı bulur. Şeytan tarafından aşağılanan insanları gören Tanrı, köpeği azarlamaya başlar. Köpek şöyle söyler: 'Soğuktan dondum. Bana bir kürk ver, sadık bir muhafız olayım.' Ve Tanrı köpeğe kürkünü verir."[84]

Halk hikâyelerinde köpeğin her zaman olumlu bir anlamı vardır. İnsanın en yakın dostudur. Köpek evde havlarsa sahibinin öleceğine dair inanışlar vardır. Köpekler de kediler gibi sahiplerinin ölümünü hissederler ve onların arkasından gözyaşı dökerler.[85]

Tavşan (*zayats*): Halk inancında şeytani özelliklere sahip bir varlık olarak görülür. Aşk, evlilik ve erkeklik sembolü olan tavşan şarkılarda, düğün törenlerinde sıklıkla kullanılır. Belaruslar düğünlerde zıplayan tavşanı canlandırırlar, Ukraynalılar ise saman çubuklarıyla ve tavşan bıyığına benzer dişlerle tavşan dansı yaparlar. Belarus ve Polonya şarkılarında ve masallarında evlilik motifi olan tavşan, ağaç sansarı veya baykuşla karşılaştırılır. Sırp söylencelerinde tavşan erotik ve fallus sembolü olarak karşımıza çıkar. Rus halk şarkılarında tavşan, kızla çiftleşmenin sembolüdür. Doğu Slavlarda tavşanın erkek ve dişi tilkiyi rezil ettiği masallar ünlüdür. Bir de şöyle bir bilmece vardır: *Beyaz tavşancık! Uzan üzerime; senin için zor olsa da, benim için iyi olacak.* Ukrayna'da bir genç evlilik gecesinden sonra tavşan korkuluğuyla gelir ve onu erotik şakalar eşliğinde inek gibi sağarlar. Doğu Slavlarda cinsel birleşme sembolü olarak tavşan tarafından sırılsıklam olmuş, ısırılmış lahana motifleri ve *yuvadan tavşanı kovmak* gibi gülünç ifadeler vardır.[86]

Tavşan meyve vermenin sembolü olarak da görülür: Ukraynalılar, çocuklara *seni tavşanlar getirdi* der. Tavşan kanı kısırlık tedavisinde kullanılır, Sırplarda tavşan yağının zor doğumu kolaylaştırdığına inanılır. Belaruslarda ve Bulgarlarda tavşanlar, hızlı koşsunlar diye tavuk gübresiyle beslenir. Belarus ve Makedon-

ya'da uykusunda tavşan yakaladığını gören kadın, hamile kalacağına ve erkek çocuk doğuracağına inanır. Güney Slavlarda tavşan gübresi frengi hastalığının tedavisinde kullanılır.[87]

Tavşanın karanlık güçlerle bağlantısı olduğuna da inanılır. Halk arasında tavşanın şeytan tarafından yaratıldığı düşüncesi oldukça yaygındır. Tavşan kötücül bir hayvan olarak görüldüğü için birçok Rus köyünde tavşan eti yenmemektedir. Rus inançlarına göre, orman cini tavşana yetişebilir ve tavşanı kaçırabilir, kart oyununda komşu orman cinine yenilebilir. Doğu Slavlarda balık avı sırasında orman cinine boyun eğmiş ve su perisine itaat etmemiş bir tavşan bulunabilir diye tavşandan bahsetmek yasaktır. Ukraynalılar tavşanı şeytanın yarattığına ve tavşanın şeytana hizmet ettiğine inanırlar. Bulgar masalında şeytan tavşanın üzerine zıplar. Doğu Slavların hikâyelerinde şeytan, tavşan kılığına girerek sık ormanı, orman yolunu koşarak geçer, avcıyı kovalar. Sırplarda tavşanın komplosundan korunmak için beyaz lekesi olmayan siyah bir köpek bulundurmak gerekir. Ukrayna'da ve Belarus'ta cadıların ve büyücülerin tavşan kılığında ortaya çıkacağına inanırlar. Belaruslara göre tavşan ev cinine (*domovoy*), Hırvatlara göre ise efendisine para getiren ruha dönüşebilir. Tavşanla karşılaşmak talihsiz bir durum olarak kabul edilir.

Tavşanın çevikliği ateşle ilişkilendirilir. Tavşan yaşadığı evin yanından hızla koşarak uzaklaşırsa bu evin yanacağının işareti olarak kabul edilir.[88] Halk inanışında tavşanın beyaz ve yumuşak tüylü olması lapa lapa kar yağacağına, kırağı olacağına işaret eder; kışın sıcak mekânından çıkan bir çift tavşan ise denizdeki dalgaların oluşturduğu beyaz köpüğü sembolize eder. Güney Slavlarda benzer adlandırmalar şiddetlenen rüzgârın yükselttiği dalganın işaretidir.

Doğu Slavların çocuk oyunlarına ait şarkılarında tavşanın ay ile birlikte konusu geçer. Genellikle bu imgeler birbiriyle metaforik anlam ilişkilerine sahiptir: *Tavşan-ay, neredeydin? / -Ormanda* (Ukraynacada); *Tavşan ay / Otu kopardı, / Peykenin altına koydu* (Rusçada). Tavşan ve ay imgeleri bazı Güney Slavlarca aynı şekilde kullanılır. Düğün töreni için yuvarlak ekmek pişirilir, üzeri hamurdan yapılmış tavşan ve ay figürleriyle süslenir.

Yaygın bir inanca göre tavşan gözü açık uyur. *Tavşan gibi uyumak, tavşan uykusu* ifadelerini bütün Slavlar uykusu hassas insanlar için kullanırlar. Bu yüzden hamilelerin, bebeklerinin gözü açık uyumaması için tavşan görmeleri ve yemeleri yasaktır. Tavşan uykuyu olduğu kadar uykusuzluğu da çağrıştırabilir. Ukraynalılar uykusuzluk yaşadıkları dönemlerde tavşan eti yemekten kaçınırlar ve genellikle uykuları kaçmasın diye uykusuzluk çekmemek adına tavşandan söz etmezler. Tavşanın uykuya etkisi ninnilerdeki tavşan imgesiyle bağlantılıdır.[89]

İşçi arı ve uğurböceği hariç, böcekler (*nasekomiye*) de Slavlar tarafından ruh, karanlık güçler ve şeytani varlıklar olarak kabul edilirler. Ancak böcekler (sinekler, kelebekler, ateş böcekleri) bazen ölen insan bedeninden ayrılıp uçan ruhla ilişkilendirilirler. Bazı Slav halklarında günümüze kadar böceklerin evin koruyucuları olduklarına dair bir inanç vardır. Örümcekler (*pauk*) ise, her şeyden önce eve zenginlik ve başarı getirmeleriyle bilinir. Bu inançlar dolayısıyla

evdeki ve ahırdaki örümcekleri öldürmek yasaktır: Bu, eve başarısızlık, hayvan kırımı, hastalık ve sefalet getirir.

Arı (*pçela*): Tanrı tarafından kutsanan varlıklardan biri olarak görülür. Şeytan, Tanrı ile yeryüzünü, gökyüzünü ve hayvanları önce kim yaratacak diye yarışa girer. Tanrı, arıyı şeytanın kendi kendine ne konuştuğunu öğrenmesi için gönderir. Arı şeytandan Tanrının yeryüzünü çok küçük yaratacağını ve üzerini gökyüzüyle nasıl kaplayacağını öğrenir. Bir diğer söylencede arı güneşin evlenmesini engeller. Tanrı bu nedenle arıyı kutsar ve dünyadaki en tatlı gıda olan balı üretmesi için görevlendirir. Kutsal bir gıda olarak kabul gören bal ve petek tedavi edici özelliklere sahiptir. Petek ve balın sihirli güce sahip olduğu ve kötü ruhları uzaklaştırdığına inanılır. İnanışa göre, vaftiz edilmiş çocuklar ölürse arıya dönüştükleri ve hayat ağacının çevresinde uçtukları düşünülür.[90]

Kelebek (*baboçka*): Halk inanışında öbür dünyayla bağlantılı yaratıklardan biri olarak kabul edilir. Rusya'nın çeşitli bölgelerinde kelebek ya da benzeri bir canlı görüldüğünde şöyle denir: *İşte birinin ruhu uçuyor*. Nitekim kelebekler kimi zaman Rusçada *ruh* anlamına gelen *duşa* ya da *duşeçka* olarak adlandırılır.

Polonyalıların inanışına göre, insan ölürken ruhu bedeninden kelebek olarak ayrılır. Rodop Bulgarlarına göre de bedenden kelebek olarak ayrılan ruh ölümünden kırk gün sonra evini ziyaret eder. Kelebeğin ölen kişinin ruhu olduğuna dair inanışlar, onun ölüm habercisi olduğu inancını doğurur. Beyaz Ruslarda şöyle bir hikâye anlatılır: "Bir gün yaşlı bir kadın bir akşam vakti açık pencerenin önünde otururken eline bir gece kelebeği konar. Kadın kelebeğe şakayla sen benim ölümümsün der ve aynı gece ölür."[91]

Bulgar, Sırp ve Hırvatların inanışlarına göre cadıların ruhu onlar uykudayken vücutlarından kelebek suretinde çıkar ve böyle bir kelebek geceleri uyuyan insanların ruhlarına girip vampir gibi kanlarını emebilir. Güney Slavlarda gece kelebeği sık sık cadı olarak adlandırılır. Sırplarda da gece kelebeği ya öldürülür ya da yaralanır. Böylece cadıya zarar verildiğine inanılır. Evde uçan gece kelebeğinin kanatları biraz yakılır ve *Yarın gel sana tuz vereceğim* denerek kelebek serbest bırakılır. Eğer ertesi gün herhangi biri tuz istemek için gelirse o kişi kelebek suretinde evde gezen kötü ruh olarak kabul edilir. Bazı işaretler ilkbahar kelebekleriyle ilişkilendirilir. Örneğin Polesye'de baharda çok sayıda kırmızı ve sarı kelebeğin görülmesiyle kurak bir yaz olacağı ve balın çok olacağına inanılır. Sarı kelebeğin çok görülmesi durumunda ise yazın kurak geçmeyeceği ve sütün bol olacağı düşünülür. Çeklerde ise kelebeklerin renklerinin sembolleri farklıdır. İlkbaharda beyaz kelebekler gören kişinin gelecek yıl öleceğine, kırmızı kelebekler görenin ise yaşamaya devam edeceğine ilişkin inançlar vardır. Bulgarlar, ilkbaharda görülen kelebeğin rengiyle kişinin yüz renginin aynı olacağına inanırlar. Yani kırmızı kelebek gören kişi kırmızı, beyaz gören de beyaz renk olacaktır.[92]

Sürüngenler

Sürüngenler kirli yer altı dünyasına ait yılan, kurbağa ve diğer sürüngenler, aynı zamanda da böcekler, fareler, yılan görünümlü balıklar, solucanlar ve tırtıllardan oluşur. Bu hayvanları adlandırmak için *gadı* (sürüngenler), *şur* (arı kuşu), *pogan* (karanlık güçler) vb kelimeler kullanılır.

Sürüngenlerin hepsinin kökeni kötü ruhlardan veya şeytanlardan gelir. Bütün bu öldürücü hayvanların ısırıklarının ve hatta tükürüklerinin zehirli olduğu düşünülür. Sürüngenler çok iyi bir hafızaya sahiptir ve kendine özgü akılları onlara mistiklik verir. Bir insan yavru sürüngenleri küçük görürse bir gün sürüngenin mutlaka o insandan intikam alacağına dair bir inanç vardır. Hayvani bir şeytan olarak herhangi bir sürüngen türü, kara büyü ve büyücülükte insan ve hayvana zarar vermek için kullanılır. Ancak inançlar, özel bir ihtiyaç olmadan sürüngen öldürmeyi yasaklar, çünkü sürüngenlerde ölü ruhlar yaşar ve kertenkele ya da yılanı öldürerek insan, atalarının ikinci kez ölmesine sebep olur.

Kurbağa (*lyaguşka*): Kara kurbağası, karanlık güçleri olan yılan ve diğer sürüngenlerle akrabalığı olan bir hayvandır. Kara kurbağasının yılanın annesi olduğu düşünülür, onun yılanla oynaması karı koca ilişkisine benzetilir ve onunla karşılaştırılır. Kurbağa yedi yıl güneşi görmeden yılanda da olduğu gibi kara kurbağasına dönüşür. Kurbağanın ve kara kurbağasının zehirli olduğu düşünülür. Ancak onların zehri yılanın zehrinden daha etkilidir.[93]

Kadınlık sembolü olarak da görülen kurbağa, Sırp ve Makedon söylencelerinde kıza dönüşür. Kurbağa ayağının insan ayağına benzerliğinden dolayı kurbağanın geçmişte kadın olduğu düşünülür. Belaruslar eğer Noel Yortusu'nda, Paskalya'da ve diğer büyük bayramlardan önce evlerine kadın misafir gelirse evde çok kurbağa olacağını düşünürler.[94] Rus söylencelerine göre kurbağanın kökeni, evrensel su baskını sırasında boğulan insanlarla, İncil'de geçen Kızıldeniz'de batırılan firavunun ordularıyla bağlantılıdır.[95] O günden beri dişi kurbağa uzun saçlı ve kadınsı göğüslüdür, erkek kurbağa ise sakallıdır. Gelecekte yine insan olacaklarına, şimdi ise yaşayan insanların kurbağaya dönüştüğüne inanılır. Bu nedenle kurbağaya vurmak günahtır.[96]

Kurbağa sevgi dolu evliliğin de sembolüdür. Bir Rus masalında geceleyin yatak odasında mutlu karı kocanın yanında kâh kocanın kâh kadının üzerine atlayan kurbağadan söz edilir. Kurbağa aşk büyüsünde kullanılır. Örneğin Ukrayna'da bir delikanlı bataklıkta güneş doğarken ilk ses çıkaran kurbağayı yakalar, onu iğne iplikle deler ve sonra bunu iğneyi belli etmeden genç kızın eteğinden geçirir. Yaşı geçkin kızlar evlenmek için kurbağaların bulunduğu bir bataklıkta durur ve çömelerek arkası çıplak bir şekilde suya düşmeye çalışır. Evlilik dışı hamile kalan kadınların kurbağayı fazla yediği söylenir.[97]

Ölü ruhların, özellikle de vaftiz edilen ölmüş çocukların ruhları ve doğacak çocukların ruhlarının kurbağa görünümünde olduğuna inanılır. Polonya'da

insanların kurbağa görünümünde ebedi hayata göçmeyi diledikleri söylenir. Bu inançlar kurbağayı öldürmenin yasak olmasının yaygın sebepleridir ve *Annen ölür, daha düşük bir ihtimalle de kendin öldürülürsün* inancıyla bağlantılıdır.[98]

Kurbağanın öldürülmesi diğer sürüngenlerde olduğu gibi yağmur yağmasıyla sonuçlanır. Bu nedenle Doğu Slavlar kuraklık zamanı kurbağa öldürürler ve onu rüzgârda ağaca asarlar, kuyuya fırlatırlar, su kuyusuna gömerler, lapti (ıhlamur gibi ağaçların soymuğundan örülerek yapılan bir tür köylü pabucu) içinde köyün yakınına götürürler.

Birçok Slavın inancına göre kurbağa da yılan gibi, evin koruyucusu rolünü üstlenir. Örneğin Slovak halkı, her evde mutlaka kurbağa görünümünde bir efendi olduğuna inanır. Bosnalıların inancına gore, böyle bir kurbağa ineğin sütünün bereketini ve lezzetini etkiler. Ev Cini kurbağa kılığında ortaya çıkabilir.[99]

Kara kurbağalarına ve kurbağalara herkesten çok cadıların başvurduğu görülür. Cadılar kurbağa kılığında ahırlara girerek ve ineklerin memelerini emerek sütlerini alırlar. Bir Rus inancına göre anne babalarının beddua ettiği veya vaftiz edilmemiş genç kızlar geceleri inekleri emmek için ortaya çıkan kurbağaya dönüşürler. Söylenceye göre Krakov yakınlarında bir çift ıhlamur ağacının altında insan vücuduna sahip bir kurbağa yaşar, Kutsal Cuma günleri yeşillik fırlatır, bu da ineklere çok süt verir. Kurbağanın ineğin sütünden almasının sütün tadını bozduğuna dair bir inanış vardır ama yine de kurbağayı öldürmek yasaktır. Kurbağanın baharda ilk vıraklamasıyla (eğer bu olay kutsal bir günde gerçekleşmişse inek daha fazla süt verecektir) sağılan sütün iyileştirici etkisi görülür. Ayrıca kurbağadan alınan sütlü su, uçukların tedavisinde kullanılır.[100]

Kurbağa seslerinin başlaması doğanın işaretleriyle bağlantılıdır. Bulgaristan'da, Makedonya'da ilkbaharda vırak vırak sesiyle birlikte, sırt ağrılarının geçmesi için yerde yuvarlanılır. Polonya'da dizlerinin üzerinde doğrulurlar ve dua ederler veya yulaf ve arpa ekerler, Sırbistan'da ve Ukrayna'da pireleri kovarlar. Polonyalılar şerbetçiotu saplarını kurbağaya batırır, bundan sonra kurbağalar ses çıkarmaz olur ve ağızları çamurla kapanır. Kurbağalara özgü bir diğer inanış da körlüktür. Bu kurbağaları öldürmenin yasak olmasının sebeplerinden biridir, aşağı Lujitsalılara göre kapıyı kurbağa yağıyla ovmak insanı kör eder, kurbağanın çeşitli yetenekleri vardır, Polonyalıların inancına göre insan gözüne değen kurbağa tükürüğü insanı kör eder.

Halk tıbbında kurbağa soğukkanlılık sağlar, yüksek ateş nöbetlerinin geçmesi için tıbbi tedavide kullanılır. Rusların inancına göre yükseğe zıplama kabiliyeti olan kurbağanın boynuna ip asılınca, hayvanın yaralarından kurtları uzaklaştırma gibi faydaları vardır.[101]

Fare (*miş*): Kirli bir canlı olarak kabul edilir. Halk bilincinde sürüngenler sınıfındadır. Bir Sırp söylencesine göre fare, yılan, kertenkele ve diğer sürüngenler Aziz Nestor'un öldürdüğü yeraltı canavarlarından ortaya çıkarlar. Söylencelerde farenin şeytani doğası yansır. Şeytan, Havva'yı günaha sürüklemesi için fareyi özellikle yaratır. Yaygın bir söylenceye göre Nuh Tufanı sırasında fare, şeytanın

emirleri gereği Nuh'un gemisini kemirerek bir delik açar ve içeri su sızmasına neden olur. İçeri su sızdıran deliği kedi, kuyruğuyla kapatarak durdurur. İşte bu nedenle fare, Tanrı tarafından lanetlenir.

Bulgarlara göre fare, kilisede tütsü kokusundan çatlayan şeytandan türer. Sırplara göre ise kiliseden kurtulan tek bir fare kiliseden uçmaya çalışırken kapalı cama çarparak uçuşan küçük şeytan parçalarına dönüşür. Belarus'ta akşamları bir lokma ekmekle beslenen ölmüşlerin ruhunun fare suretinde olduğuna ve eğer bir kedi böyle bir fareyi yakalarsa ev halkının yoksullukla boğuşacağına inanırlar. Bununla bağlantılı olarak fare ölümü haber veren bir sembol olarak da görülür. Bu sembol Ruslarda farenin herhangi birinin elbisesini kemirmesiyle, Belarus'ta yatağın altında tıkırtı çıkarmasıyla, Sırplarda ise farenin evde üremesiyle ilişkilendirilir. İnanışa göre fare, yılan ve kertenkele gibi ıslık ve müzik motifleriyle sembolize edilir. Böylece Sırplar müzikal oyunların geceleri fareleri kandırdığını varsayarlar. Evde ıslık çalmanın yasak olması bu durumu açıklamaktadır.[102]

Fareyi kovmak ve ondan korunmak için çeşitli kutsal nesneler kullanılır ve yiyecek yasakları uygulanır. Örneğin Güney Slavlarda keskin aletlerin kullanıldığı işlerle uğraşmak yasaktır. Lehler fareden kurtulmak için kutsal yemekle evin etrafında dolaşırlar. Bulgarlar kilere meşe dalları yayarlar. Belaruslar fare adını zikretmezler. Ukraynalılar Noelde sandıktan kıyafet çıkarmaz, kilere girmezler. Lehler, fareler tohumları yemesin diye tarlaya ekilmemiş başaklardan son bir demet koyarlar. Gece tarladan demetleri getirirler, herkes uyuduğunda yolda tekerleklerin arasından taşlar fırlatırlar. İlk yük arabasını devirirler, farelere tohumları bırakırlar.[103]

Güney Slavlarda farelerden kurtulmak için özel fare bayramları gibi günler kutlanır. Bunlardan en yaygını Aziz Nestor (27 Ekim) günüdür. Bu günde ekmek bıçakla kesilmez, makas kullanılmaz, odun kesilmez, iğne ele alınmaz, ambardan tohum alınmaz, süt dökülmez, sandık açılmaz. Bu önlemlerin hepsi fareden kurtulmak, farenin kıyafetleri ve tohumları yemesini engellemek içindir.

Bulgarlarda farelerden kurtulmak için kutlanan günler arasında Aziz Nestor ve kemirgenlerin koruyucusu Azize Katerina günü (24 Kasım) vardır. Bulgarlarda köyden fareyi kovmak için fare düğünü töreni düzenlenir. Buna göre iki kadın bir çift fare tutarlar. Onları genç evliler gibi süsler, cüppe giydirir ve birbirine bağlayıp bir balkabağı ya da sepete koyarlar. Köylüler dünürleri, papazı, vaftiz anne ve babayı betimlerler. Köyün etrafında dolaştıktan sonra fareleri ya yüksek bir tepeden atarlar ya da ormanın en ücra yerine bırakırlar. Böylece fareleri başka bir köyle evlendirdiklerine inanır ve geri dönmemelerini isterler ve gerçek bir düğünde olduğu gibi şarkılı oyunlu bir keyif meclisi kurarlar.[104]

Fareler pek çok işaretle ilişkilendirilir. Ruslara göre fare yangın ya da felaket zamanında evi terk eder. Bulgarlarda başarısızlık durumunda fare yoldan koşarak geçer. Ayrıca eğer fare genç bir kızın çeyizini kemirirse kızın zengin biriyle evleneceğine inanılır. Ruslara göre ise eğer fare, bir tüccarın malına zarar verirse bu malların hızlıca ve daha kârlı satılacağı anlamına gelir.[105]

Yarasa (*letuçaya mış*): Halk inanışlarında kuş ve sürüngen özelliklerini barındıran kötücül bir hayvan olarak görülür. Eski Rus hikâyelerinde yarasa, kuşlara şöyle bir ricada bulunur: *Beni de aranıza alın. Beni Tanrı mı yarattı, yoksa şeytan mı bilmiyorum.* Diğer söylencelere göre eğer bir fare kutsanmış bir nesneyi –Paskalya yemeği ya da kilise mumu gibi– yerse yarasaya dönüşebilir. Bir Ukrayna inanışına göre kutsanmış bir Paskalya etini yiyen fare yarasaya dönüşebilir. Meryem'in göğe kabulü bayramında oruç tutanlardan önce kutsanmış eti yerse tekrar fareye dönüşebilir. Yaygın olan bir diğer görüşe göre, yarasa bir insanın başından bir tutam saç koparıp ağacın tepesine götürdüğünde eğer saç canlı kalabilirse o insan sağlıklı olur, eğer saç kurursa o insan hastalanır.[106]

Yılan (*zmeya*): Eski Slavlarda faydaları için, evde mutlaka yaşaması gerektiğine inanılan bir varlıktır. Bu sürüngenleri öldürmek büyük günah sayılır, bu kindar yılanların yuvalarına bir zarar verildiğinde hiç unutmazlar, intikamlarını alırlar.

Bununla birlikte eski dönemlerde yılanlar *Şifa Tanrısı* olarak görülür. Eski kaynaklara göre tapınaklarda yer alan heykeller açık ağzından gümüşi dili sarkan, kocaman ejderha şeklinde yapılır ve yılan heykelinin üzerinde bir sürü kurban asılı durur. Bu kurbanlardan dolayı yılanın heykelinin üzeri tümüyle kaplanır, sağlık için bırakılmış yığınla hediyeler olur. Şifa Tanrısı olarak kabul edilen bu yılanlar, diğer yılanlar gibi yıllık olarak deri değiştirdiği için ölümcül sayılırlar. Hatta bazen derisini büyüleyici güzellik, elmas taç benzetmeleriyle tasvir ederek bütün yılanların şahı sayılırlar. Bu yılanlar kovalandıkları takdirde tılsalar ve onu korumak için bütün yılan türleri toplanırlar. Bazen de onun taç değil altın boynuzlar taşıdığına inanılır. Yılanla ormanda karşılaşıldığı zaman, yola kırmızı mendil veya kuşak bırakılırsa, yılanın kırmızı rengi görür görmez altın tacını attığı ve tacı almayı başaran kişinin, bütün hazinelere ulaşacağına dair söylenceler de vardır. Başka bir söylenceye göre, yılanın başının üzerindeki boynuzlar alınırsa, henüz filizlenmemiş iki meşenin altına gömmek gerekir. Görülecektir ki, bunlardan birisi kururken diğeri yeşerir, boynuzun biri mutsuz ve ruhsuzken, diğeri mutlu ve hayat doludur.

Halk inancına göre, ev yılanları diğer yılanlara karşıdır ve zehirli yılanları uzaklaştırır. Ev yılanını öldürmek günah sayılır, çünkü Nuh'un gemisinde farenin kemirerek açtığı delikleri başıyla tıkadığı için Tanrı onu kutsar ve ona altın taç bahşeder ki, bu tacın izinin beş sarı leke şeklinde hâlâ başının üzerinde durduğuna inanılır.[107]

Ev yılanları kızıl, beyaz ve gri renktedir, uysal hayvanlar olarak kabul edilir. Birçok özellik ve işlev bakımından evin koruyucu ruhu sayılan ev ciniyle (*domovoy*) benzerlikler gösterir. Her ikisinin de ev sahibine yakınlığıyla bilinen ölmüş bir atanın ruhunu taşıdığına inanılır. Slavlar ev yılanını, evin tanrısı sayarlar ve yumurta, süt, peynir gibi gıdalarla beslerler. Bu gıdalar ev yılanının barındığı yerler olan eşik altına, toprağın altına, ocağa yakın yerlere ve evin temeline bırakılır.[108]

Ev yılanları genellikle görünmezler, ancak özel durumlarda ortaya çıkarlar. Aile bireylerinden birine görünmüşse o kişinin ölümünün yaklaştığına inanılır. Ev yılanının ortaya çıkması başka önemli olayları da işaret eder: Eğer gülercesine ses çıkarıyorsa bu iyiye, tıslarsa kötüye işaret sayılır. Ev halkı yılanın evden sessizce uzaklaştığını görürse, bu aileyi yoksulluk ve mutsuzluğun beklediği anlamına gelir. Ev yılanı avlu içinde rahatça dolaşıyorsa bu, zenginlik ve mutluluk demektir.

Slav inanışlarına göre yılanlar, gökyüzünden inen ve yaşamlarını yeryüzünde sürdüren yağmur damlalarıdır. Tanrı'nın iyi niyetli elçileri olmalarının yanı sıra hasadın bol olması onlara bağlıdır.[109]

Büyücüler bu yılanların deri değiştirdikten sonraki derilerini haç şeklinde bağlayarak ya da çamaşırlarına bu şekilde dikerek, ateşli hastalıklara karşı kullanırlar, ayrıca bu yılanın yağını da bazı hastalıkların ve alkolikliğin tedavisinde uygularlar.[110]

Yeryüzünde sürüngenlerin kötücül güçlerle anılması da oldukça yaygın bir inanıştır. Bu sürüngenler arasında en önemlisi yılandır. Söylencelerin çoğunda yılandan söz edilir ve bu söylencelerde yılan, şeytani bir yaratıktır. Yılan öldürmek hayırlı bir iş olarak görülür, yılanı öldüren kişinin kırk günahının affedileceğine inanılır. Yılanı görüp de öldürmeyen biri üç gün boyunca güneşi göremez. Yılanların bir zamanlar ayaklarının olduğuna dair görüşler mevcuttur. Yılanın ancak zarar gördüğünde ya da ateşten kaçtığında ayaklarını gösterdiği düşünülür.

DOĞA, MEKÂN CİNLERİ VE PERİLERİ

Slavların günlük yaşamı dünyanın oluşumuyla ilgili halk inanışlarına dayanan ayinlerle doludur. Slav inanışlarına göre ortak dünya düzeni, insanların dünyası ile 'öteki' dünyanın, yani ataların dünyasıyla şeytanın dünyası arasında gereken dengenin kurulmasını gerektirir. Bu bağlamda Slavlar çeşitli inanışlarıyla bu dengeyi korumaya çalışırlar. Bu dengenin korunmasında doğa, mekân cinleri ve perilerinin çeşitli işlevleri vardır. Bu mitolojik karakterlerin Noel Yortusu veya Ruhlar Günü'nde gece yarısı veya gün ortasında beklendikleri için ortaya çıktıkları belli zamanlar; ev, ambar, hamam, su, ova gibi içinde yaşadıkları veya dünyada göründükleri belli yerler; belli bir dış görünüşleri ve insanlarla hayvanlara yardım etmek veya zarar vermek gibi kendilerine has özellikleri vardır.

Halkın hayal gücüne göre zararlı yaratıklar, hareketlerinde iyiliğin kötülükle, kötülüğün de iyilikle savaştığı yılan, kurt, ejderha ya da doğaüstü mitolojik karakter imgeleri gibi, insanlar tarafından pek sevilmeyen hayvanlar biçiminde de hayal edilir. Kötü yaratıklara cin denilir ve bunlar Mısır mitolojisinden beri korkuya neden olurlar. Eski Yunancada cinler kötü ruhlar anlamına gelir. Söz konusu terimin kullanım izlerine gerçekliği şüpheli sayılan folklorik metinlerinde, özellikle büyü yapmak için kullanılan sözlerde rastlanır.

Eski bir Slav söylencesine göre cinler şöyle yaratılır. "Tanrı yeryüzünü canlı otlar ve bitkilerle birlikte yaratır. Bundan sonra yanına yardımcısı şeytanı da alarak gökyüzüne çıkar. Şeytan gökyüzünde uzun süre Tanrıyla eşit, arkadaşı olarak yanında dolaşır. Ancak Tanrı işleri yüzünden ayrılmak zorunda kalır ve yerine yönetici olarak şeytanı bırakır. Ona yeryüzüne ne zaman yağmur, ne zaman rüzgâr, ne zaman ısı göndermesi gerektiğini açıklar ve öksüz yardımcısına sıkılması durumunda şöyle yapmasını söyler: 'İşte sana bir kap su, parmağını suya daldır ve silkele. Buradan tıpkı senin gibi birisi oluşur, böylece iki kişi olursunuz ve sıkılmazsın.' Böylece Tanrı gökyüzünden ayrıldığında şeytan söylediğini yapar ve tıpkı onun gibi bir varlık ortaya çıkar. Ancak şeytan durmaz, on parmağını birden suya batırır ve sürekli aynı şeyi yapar ve bu varlıklardan ortaya çok sayıda çıkar. Şeytan parmağını her salladığında bu varlıklar da artar. Binlerce böyle varlık yaratan şeytan: 'İşte, en büyük benim artık, bir sürü askerim ve hizmetkârım var, artık Tanrıya itaat etmek zorunda değilim' diye düşünür. Şeytanın emriyle yeni hizmetkârları ona yeni bir taht yaparlar ve şeytan bu tahta oturur. Tanrı gökyüzüne geri döndüğünde şeytanın çok sayıda hizmetkârını görür, hizmetkârlar Tanrıyı taşlarla kovalarlar. Bunun üzerine Tanrı asasını şeytanla beraber hizmetkârlarına ve yeryüzüne doğru indirir, sonra da hepsini lanetleyerek 'âmin' der. Tanrı 'âmin' dediği anda şeytanın tüm hizmetkârları gökyüzüne uçamaz olur ve havada kalarak atmosfer ruhlarına dönüşürler. Ha-

vada kalan bu ruhlardan bataklığa düşen bataklık cini (*bolotnik*), suya düşen su cini (*vodyanoy*), eve düşen ev cini (*domovoy*), tarlaya düşen tarla cini (*polevoy*), ormana düşen ise orman cini (*leşiy*) olur."[1]

Doğa Cinleri ve Perileri

Orman Cini (*Leşiy*): Ormanın ve hayvanların hâkimi, *leşiy* ya da *leşovik*, *leşak*, *mujiçok* olarak adlandırılır. Halk inanışında tek bir kişi olarak kabul edilen Orman Cininden mitolojik hikâyelerde bir aile olarak söz edilir. Yine halk inanışına göre ormanda yaşayan tüm kuşlar ve vahşi hayvanlar Orman Cinine itaat ederler. Özellikle tavşan ve sincap en iyi dostlarıdır. Doğu Slav geleneğinde evler, ormanların karşısına inşa edilir. Ev, tehlikesiz ve insani bir mekân olarak düşünülürken; orman tehlikeli, insani mekâna yabancı, diğer dünyanın cisimlenmiş hallerinden biri olarak kabul edilir.[2]

Orman Cini, insan için geleneksel olarak yabancı, tehlikeli bir varlık gibi görülür. Orman Cini kimi zaman *sallanan* (*zıyboçnik*) olarak adlandırılır, çünkü onun başlıca eğlencelerinden biri ormanda ağaçlarda sallanmaktır. *Sallanan*, genelde küçük çocukları korkutur. Bu nedenle küçük çocuklar yaramazlık yaptığında *seni sallanana veririm* diye korkutulur. Orman Cini için kullanılan bir diğer isim *adil*dir (*pravednıy*). Bu isim onun adil bir ruh olarak kabul edilmesiyle bağlantılıdır. Çünkü Orman Cininin sebepsiz yere insana dokunmadığına inanılır. Pek çok inanışa göre ise Orman Cinleri lanetli ve vaftiz edilmeden ölen insanlara dönüşürler. Nitekim mitolojik hikâyelerde Orman Cini kendisi hakkında şöyle der: *Ben de bütün insanlar gibi bir insanım, yalnızca haça sahip değilim ve annem beni lanetledi.*[3]

Orman Cininin dış görünüşüne dair oldukça farklı inanışlar vardır. Orman Cini genellikle hikâyelerde antropomorfik, yani insan biçimli bir görünüşte betimlenir. Ancak yüzü insanınkinden daha karanlık, gözleri insan gözünden çok daha büyük ve parlaktır, kaşları ve kirpikleri yoktur.[4] Belaruslar Orman Cininin tek gözü ve tek bacağı olduğuna inanırlar. Onlara göre Orman Cininin saçları ve sakalları yeşil renkte olup uzun, dağınıktır. Orman Cinine dair inanışlardan biri onun boyunu değiştirebildiğidir. Uzaktan uzun, neredeyse bir ağaç boyunda olup, yakından küçük bir ot ya da mantar boyundadır. Damarlarında mavi kan dolaşır. Orman Cini başından ayaklarına dek uzanan beyaz bir elbise giymiş, çizmeli ve büyük kalpaklı bir yaratık olarak tasavvur edilir. Yüzü yaşayan ya da ölmüş tanıdıklardan birine benzeyebilir. Eğer Orman Cini tanıdık birinin suretindeyse onu hareketlerinden tanımak mümkündür. Orman Cininin sesi oldukça gürdür, sohbet ettiği kişinin son sözcüklerini tekrarlar ve sık sık ıslık çalıp şarkı söyler. Bir inanışa göre de insan suretindeki Orman Cinine siyah bir köpek eşlik eder. Bazı bölgelerde ise Orman Cininin insanlara kendi suretinde görünmediğine inanılır. Çünkü böyle olması durumunda insanların aklını kaçıracağı düşünülür.[5]

Orman Cini güçlü bir rüzgâr veya kasırga biçiminde doğa olaylarıyla bağlantılı olarak da görülebilir. Halk inanışında rüzgâr ve kasırgaları Orman Cinlerinin yarattığına inanılır. Bu inanışa göre eğer kasırga evin çatısını uçurursa ya da ormandaki ağaçları kırarsa ağaçlardan Orman Cininin düğün töreni alayının geçtiği varsayılır.[6]

Mitolojik hikâyelerde ormanın hâkimi insanlarla serbestçe iletişime girdiğinden, onlar gibi davranabildiğinden söz edilir. Örneğin Orman Cini meyhaneye gidip içki içebilir, çizmelerini dikmesi için kendisine bir hizmetçi tutabilir. Bu tür hikâyelerden birinde Orman Cini bir kişiden ona armonika çalmayı öğretmesini rica eder. Orman Cininin ortaya çıkış zamanı alacakaranlık ve gecedir. Ancak ormanın gölge yerlerinde gündüz vakti de görülebileceğine inanılır. İnanışa göre, eğer herhangi bir insan ya da hayvan onun güzergâhına ayak basarsa ormanın derinliklerinde yolunu kaybeder.[7] Ormanda kaybolan terziyle ilgili *Yelek Dikmek* (*Jiletku vikroil*) adlı halk söylencesi şöyledir:

"Şehrin birinde usta bir terzi yaşar. Bu terzinin işleri oldukça yoğundur, işlerinin çoğu da kendisine şehrin üst düzey yöneticileri tarafından verilir. Aslında terzi ayyaşın biridir ama altın ellere sahiptir. Bir gün kaymakam usta terziyi yanına çağırır. Terzi kaymakamın yanına gitmeden önce meyhaneye uğrar, çok fazla içki içtikten sonra yoluna devam eder. Kendisine verilecek olan işi gece yapması gerekir. Yolda kaymakamla karşılaşır: 'Sağlıkla! Haydi, gidelim' diye selamlaşır ve yürümeye başlarlar, kaymakamın evine vardıklarında kaymakam: 'İşte senin çuha, bana bundan bir palto dik, ölçülerimi zaten biliyorsun' der ve başka bir odaya geçer. Tek başına kalan terzi kumaşı biçmeye başlar ve paltoyu diker, aynı zamanda kendisine de bu kumaştan yelek yapmaya başlar. Ancak yeleği dikmeyi başaramadan içeri kaymakam girer. Yeleği görür ve hafifçe gülümseyerek şöyle der: 'Kardeşim kendini de unutmadın, bir de yelek diktin. Hayır, kızmadım, biraz votka iç.' Terzi selam vererek, kadehi alır ve votkayı içmek ister. Etrafına baktığı an kaymakamın evi yerine kendisini bir ormanda bulur. Önünde kaymakam yerine kütüğün durduğunu görür. Ellerinde kadeh yerine çam kozalakları vardır ve soğuk iliklerine işlemiştir. Koltuğunun altında bir şey tuttuğunu fark eder, ayrıca üzerinde paltosu da yoktur. Bir kez daha etrafına bakındığında ise elinde tuttuğu şeyin paltonun parçaları olduğunu görür. Dikmeye çalıştığı yeleğin tüm parçaları da elindedir. Terzi haç çıkararak ormana dolaşmaya gider. Eve geri döndüğünde şehirden 7 verst uzakta olduğunu anlar. Terziyi oraya götüren Orman Cinidir."[8]

Ancak bununla beraber Orman Cini ortaya çıktığında insanlara özgü davranış biçimlerini bir kenara da bırakabilir. Örneğin kadınları korkutur, ormanda kendi evini yapmak için civiler çalar, çocukları kaçırır. Bu hikâyelerde Orman Cininin çocukları kaçırması annelerinin dikkatsizce kullandıkları kelimelere ya da lanet okumalarına bağlanır.[9] Ormana avlanmaya giden avcılar büyücünün yardımıyla Orman Ciniyle iyi niyet anlaşması imzalarlar. Orman Cininin sözünü tutacağına inanan avcılar rahatça ormanın derinliklerinde avlanırlar.[10]

Halk arasında yaygın inançlardan biri de Orman Cininin tıpkı yılan gibi kışın

başka bir dünyaya gitmesidir. Bu inanışa göre Orman Cini, 17 Ekim tarihli kutsal Yerofey gününde yeraltına göç eder. Yerofey gününde Orman Cinleri ormanda dolaşmayı bırakıp ağaçları yuvarlar, vahşi hayvanları inlerine kovalarlar. Bu nedenle Yerofey gününde insanlar ormana uğramamaya çalışırlar ki, korkudan akıllarını kaçırmasınlar. İyi niyetli Orman Cinleri için kütüklerin üzerine bir parça ekmek ve tuz bırakılır. Orman Cinleri baharda karlar erimeye, toprak çözülmeye başladığında yeniden ortaya çıkarlar.[11]

Su Cini (*Vodyanoy*): Slav kültüründe Su Cinine dair inanışlar oldukça yaygındır ve bu inanış bilmece, atasözü, masal, hikâye, mitoloji gibi çeşitli folklorik türlerde geniş yer bulur. Yer yer *vodovik, vodyanik, vodnik* ya da *lobasta* olarak da adlandırılır. İnsanları suya batırdığı için diğer adları *utopki, topielçe* ya da *topelnik*tir.[12] Ruslarda Su Cini deniz, ırmak, göl gibi suyun çok olduğu yerlerde doğanın efendisi, ayrıca balıkların hâkimi ve koruyucusudur. Buna göre Su Ci su ve su çevresindeki her şeye hükmeder, balıkları ve suda yüzen kuş türleri korur.[13]

Balıklar Su Cininin hayvanları olarak varsayılır. Ancak halk arasında Su Cininin su altı krallığında zengin inek ve at sürüleri de olduğuna inanılır. Su Cininin dolunayda sürülerini kıyıya yaklaştırdığına ve sahip olduğu siyah ineklerinin büyük miktarda süt verdiğine inanılır.[14]

Halk inanışında Su Cininin dış görünüşü Orman Cininde olduğu gibi genellikle antropomorfik bir özellik taşır. Su Cini genellikle siyah, uzun sakallı, yeşil saçlı, derisi su gelinciğine benzeyen, koca göbekli, çirkin ve yaşlı bir adam olarak betimlenir. Peterburg çevresinde ise Su Cini, çok uzun boylu biri olarak düşünülür. Öyle ki, Su Cini iki bacağını açtığında sıradan bir insan rahatça arasından geçebilir. Su Cini som balığının üzerine biner ve çevreyi onunla dolaşır.[15] Su Cini, halk arasında yarı balık, yarı insan ya da yüzgeçleri aşağıda duran bir balık görünümünde hayal edilir. Farklı yerleşim bölgelerinde Su Ci inin farklı biçimlerinin bulunduğuna inanılır. Kimilerine göre Su Cini domuz, inek, köpek ya da siyah bir kedi olarak görünebilirken, bazı bölgelerde kaz, ördek ya da kuğu gibi suda yüzen kuş türlerine benzediğine inanılır. Ayrıca Su Cini insanlara görünürken onların akrabaları, tanıdıkları veya komşularının suretine de bürünebilir.[16]

Doğu Slav mitolojisinde Su Cini köyde yapılan işlerde çok önemli bir rol oynar. Değirmencilerin Su Ciniyle iyi ilişkilere sahip olması gerekir. Çünkü değirmencilerin işlerinin başarısı buna bağlıdır. Eğer değirmenci Su Ciniyle dostluk içinde yaşarsa ona yardımcı olur. Örneğin kuraklık döneminde değirmenine su bırakır, hatta değirmeni tamir eder. Su Cini kızdığı zaman ise tam aksine işleyen her şeyi bozar. Bu durumda değirmencinin kendini affettirmek için su girdabına ekmek bırakması ve vodka dökmesi gerekir.[17]

Mitolojik söylencelerde Su Cininin sualtında bir evi olduğundan söz edilir ve bu ev çok güzel bir saray olarak betimlenir. Bu sarayın odaları altınlarla doludur. Kimi bölgelerde Su Cininin sarayının cam, altın, gümüş ve değerli

taşlardan yapıldığına ve sarayda sıra dışı renklerin varlığına, böylece güneşten daha aydınlık olduğuna inanılır.[18]

Sualtı krallığının sahibinin bir de eşi vardır: Dişi Su Cini (*Vodyanitsa*). Su Cininin eşi, Kuzey Rusya'da anlatılan söylence ve masallarda karşımıza çıkar. Anlatılarda Su Cininin eşi suda boğularak ölmüş, vaftiz edilmiş güzel bir kızdır, iri göğüsleri ve yeşil saçlarıyla betimlenir. Her zaman suda bulunan bir taşın üzerinde oturur ve elindeki tarakla uzun yeşil saçlarını tarar. Su Cininin eşi genellikle orman ve sulardaki girdapları tercih eder ancak en sevdiği yer değirmeni döndüren, suyun gürültüyle düştüğü ve gölcük gibi kirmenlerin oluştuğu kısımdır. Su kenarında insanları görünce suya dalar ve oradan uzaklaşır. Geceleri Su Ciniyle birlikte buralarda gezerler. Su Cininin eşi zarar verir: Suda oynar, su sıçratır, dalgalar oluşturur, değirmenin çarkına tırmanır ve birlikte döner, değirmen taşlarını kırıp döker. Eşi doğum yapacağı zaman Su Cini sıradan bir insan kılığına girer, köydeki ebe kadını çağırır, sualtı diyarına götürür ve doğum yaptırmasından sonra ebeyi altın ve gümüşe, armağanlara boğarak sağ salim köyüne gönderir.[19]

Su Cini ailesinin çocukları da (*şilikun*) vardır. Rusya'nın bazı bölgelerinde denizkızları (*rusalka*) Su Cininin kızları olarak kabul edilir. 19 Ocak Vodokreşçi Yortusu'nda vaftiz töreninden sonra sudan çıkan Su Cini ailesinin, insanların yaşadıkları evleri pencereden ya da kapıdan ziyaret ettiğine inanılır. Bu aileden korunmak için ev sahipleri pencere ve kapılara haç işareti çizerler. İnanışa göre, Su Cini insanlarla olan ilişkilerinde düşmanca davranabilir ve tehlikeli olabilir. Sürekli olarak insanlara zarar verebilir, hatta onları korkutur ve suda yüzenleri boğabilir, kimi zaman insanların avladıkları balıkları ağdan bırakıverir.[20] Halk inanışında Su Cini in nehirde insanları kandırmak için kurnazlığa başvurduğu düşünülür. Kendini yalandan ağlayan bir çocuk ya da boğulan bir insan gibi göstererek insanları aldatır. Ayrıca insanlarla alay da eder. Örneğin insana yakınında yüzen ve kolayca avlayabileceği bir ördek, kaz ya da balık olarak görünür. İnsan bunu hemen avlayabileceğini düşünür ancak bir türlü başaramaz, tüm çabasının boşa gittiğini görünce ağdan sürekli kaçan ördek ya da balığın sahte olduğunu anlar.[21]

Su Cininin insanlara dokunmaması ve balık avında insaflı olması için ona hediyeler verilir. Kuzey Rusya'da baharda nehre un ve yiyecek atılarak *ailemizi koru, kurtar!* diye seslenilir. Rusya'nın diğer bölgelerinde Nikitin gününde (16 Nisan) Su Cinlerinin kış uykusundan uyandıklarına inanılır. Bu günde balıkçılar, bir süre önce hiç pazarlık etmeden satın aldıkları en işe yaramaz atı beslerler. Kurban verme günü geldiğinde bu ata bal sürerek süsler ve nehrin ortasına bırakırlar. Bu sırada yaşlı bir balıkçı Su Cinine *işte sana büyük, baba bir armağan, ailelerimizi sev ve onlara acı* diyerek seslenir. Halk arasında Su Cininden korunmak için ayrıca suya canlı siyah tavuk atıldığı da olur. Nehir yada gölden kayıkla geçerken şapka çıkartılır. Suya girerken ise haç çıkartılır ve dua edilir.[22] *Kimmiş Bakalım* (*kto kogo*) adlı söylencede Orman Cini ve Su Cini arasındaki çekişme anlatılır:

"Orman Cini bir gün tavşanlarla ve kurtlarla oynar. Onları dağda bayırda, gölde suda kovalar. Gürültüden rahatsız olan Su Cini gölden çıkar ve olanları Orman Ciniyle konuşmaya başlar, ancak konuşmaları tartışmaya döner. Zavallı Su Cini yenilir: Su kıyısında (suda değil) Orman Cini onu öyle beter hale getirir ki, zar zor göle geri döner. Burada yeniden gücünü toplar, ormanın taşlarını yerinden oynatarak fırlatmaya başlar: Ne kadar uzağa fırlatıyorsa o kadar iyi ettiğini düşünür. Orman Cini de suya tahtalar atar. Böylece gölün bir ucundan diğer ucuna uzanan bir tepe oluşur. Orman Cini göldeki tahtaları tutuşturur, gölün suyu kaynamaya başlar. Bunun üzerine Su Cini uzlaşmayı önerir. Bundan sonra birbirlerini korkutmaktansa insanları korkutup rahatsız etmek konusunda anlaşarak barış içinde yaşarlar; biri ormanın, diğeri ise gölün derinliklerindedir."[23]

Orman Denizkızları (***Bereginya***), yarı kadın yarı balık görünümünde kabul edilen su tanrılarından biridir. A. Bıçkov'a göre bereginyalar günümüzde hatalı bir şekilde denizkızı olarak adlandırılırlar.[24] Bereginyalar denizkızları ve su cini gibi diğer su tanrılarından özellikle yaşadıkları yerle ayrılırlar. Denizkızlarının suda doğduğuna ve doğduğu yerde yaşadığına inanılırken bereginyalar asıl olarak ormanda yaşarlar (**Resim 40**). Bu yüzden bereginyalar "orman denizkızı" olarak adlandırılırlar. Halk arasında insanların koruyucusu kabul edilen bereginyalar aynı zamanda sevgilileri yüzünden kendini öldüren gelinler olarak da kabul edilirler. Her delikanlı onlar için kaybettikleri yavuklularıdır, bu yüzden güzellikleri veya hileleri, katılıklarıyla delikanlıların aklını başından alırlar.[25]

Orman Denizkızının Altını (Zoloto Beregin) adlı söylencede onların bu özellikleri yansıtılır:

"Bir gün yakışıklı bir delikanlı ormana gider ve akağaç dallarında sallanan güzel bir kız görür. Saçları tıpkı akağaç yaprakları gibi yemyeşildir. Güzel kız delikanlının teninde gezinen karıncayı görüp kahkaha atar ve delikanlı bu kızın sıradan bir kız değil Orman Denizkızı olduğunu anlar. Bunun kötü bir şey olduğunu düşünerek kaçmaya karar verir. Ancak söylemesi kolay, yapması zordur. Aslında halk arasında herkes ormanda dolaşırken kötü güçlerden korunmak için haç taşımak gibi bazı önlemler alınması gerektiğini bilir. Ancak delikanlı oldukça hazırlıksız yakalanır, Orman Denizkızı karşısında başvuracağı hiçbir önlemi yoktur. Bu durumu hatırlayıverir, ne var ki artık çok geç kalmıştır. Orman Denizkızı akağaç dalından atlar ve delikanlıyı elinden çekip suya batırmaya çalışır. Delikanlı çaresizlik içinde ellerini kaldırıp 'lütfen beni kovma, beni sev, bende seni altınlara boğayım' der. Bunun üzerine akağaç dallarını sallamaya başlar ve delikanlının başına yere düşünce altın ve gümüşe dönüşen yapraklar dökülür. Delikanlı, sevinçten çılgına dönerek ne yapacağını şaşırır. Arzuların, hayallerin verdiği mutlulukla Orman Denizkızına sarılıp öper. Zaman bu sevinç içinde çabucak akar ve delikanlı farkına bile varmaz. Akşam olduğunda bereginya 'yarın gel ve daha fazla altın al' der. Delikanlı ertesi gün ve bir sonraki gün tekrar gider, sonra gitmeyi bırakır. Günah işlediğinin farkında olsa da zenginlik hayali ağır basar. Bu arada Orman Denizkızının izini

kaybeder. Onu sakinleştiren tek şeyi ise büyük bir sandığa yerleştirdiği altınları ve dünyanın en zengin adamı olduğu düşüncesidir. Ancak günün birinde ticaret yapmaya karar verip sandığı açtığında altınların yerinde akağaç yapraklarının durduğunu görür. Delikanlı o günden sonra bir daha kendine gelemez. Mevsimler değişir, günler, aylar geçer, delikanlı Orman Denizkızına bir daha rastlamak umuduyla ormanda dolaşır durur. Ancak bir daha Orman Denizkızına hiç rastlamaz. O zamandan sonra halk arasında ağaçtan düşen yapraklar 'Orman Denizkızının altını' olarak adlandırılır."[26]

Denizkızı (*Rusalka*): Slav mitolojisindeki en karmaşık karakterlerden biridir. Çağdaş düşünce ve sanatta Denizkızı her şeyden önce uzun saçlı, balık kuyruklu, suda yaşayan, şarkı söylemeyi ve müziği seven büyüleyici güzellikte bir kızdır. Ancak bu mitolojik varlığa dair inanışlar oldukça çeşitlidir **(Resim 41)**. Saratov bölgesinde Denizkızının çirkin ve kötü bir varlık olduğu düşünülür. Bu bölgede Denizkızı büyük göbekli, sivri tırnaklı, uzun yeleli, demir çengelli bir varlıktır. Denizkızı daha çok Rusya'nın güney ve batı vilayetlerinde yaygındır. Ancak buralarda kuzey Rusya'ya kıyasla parlak betimlemeler ve çeşitli sujelere ayrılır.[27]

Denizkızı adı halk arasından doğmamıştır. Araştırmacılara göre bu ad, ölülerin ruhlarına adanan antik bir bayram olan *rosalya*dan gelir. Bununla beraber halk arasında Denizkızının değişik adları vardır. Kuzey Rusya'da, Urallar'da Denizkızı *şutovka* olarak adlandırılır. Bu ad *şut - soytan*dan ve *çort -şeytan*dan gelir. Nitekim birçok bölgede denizkızları şeytan olarak adlandırılır. Bu adlandırmalar Denizkızının kötü güçler arasına dahil edildiğini gösterir. Denizkızı güney ve güney-batı bölgelerinde ortaya çıkışıyla bağlantılı olarak *mertvuşka* olarak da adlandırılır. Buralarda, Denizkızının vaftiz edilmeden ölen çocuk ve genç kız olduğuna inanılır ve bu inanç halk arasında oldukça yaygındır. Halk, Denizkızının ağaçlarda sallanıp şarkı söylediğine ve *Beni annem doğurdu, vaftiz olmadan da yatırdı* dediğine inanır.[28]

Halk arasında yaygın olan bir diğer inanışa göre, Denizkızı, Troitsa Bayramı'nı takip eden haftada ölen insanlara dönüşür. Doğu Slav geleneğinde Denizkızının lanetlenmiş insanlara dönüştüğüne inanılır. Bu inanışa göre eğer insan ailesine, özellikle de annesine karşı ciddi bir günah işlerse, örneğin ona el kaldırır, üzer veya yalan söylerse ailesinin lanetini alabilir. Doğu Slavlar bu lanetlenmiş kişinin lanet okunduğu gibi öleceğine veya diğer insanlar gibi normal yaşayacağına ancak bu lanetin ölümünden hemen sonra ortaya çıkacağına inanırlar. Onlara göre lanet ortaya çıktığında toprak, bu lanetli kişinin bedenini kabul etmeyecek ve mezarında acı çekecektir. Bu bağlamda bu geleneğe göre ailesinin lanet ettiği insanlar gerçekte ölü sayılmazlar. Halk arasında bunlar kötü ölüler olarak kabul edilirler. İnanışa göre, lanetli kişiler kötü güçlerin emri altına girerler ve varlıklara dönüşürler ki bu varlıklardan biri de Denizkızıdır.[29]

Denizkızının yeryüzünde görülme zamanı bahardır. Tarımsal faaliyetlerin başladığı, doğanın uyandığı, buzların çözüldüğü dönemde Denizkızının da kendi faaliyetine başladığına inanılır.

Rus kültüründe geniş yer bulan Denizkızı imgesi *Uyuyan Kız* (*Speşta ya devuşka*) adlı söylencede anlatılanlara göre şöyledir:

"Parlak ay ışığının altında bir delikanlı, komşu köyde yaşayan erkek kardeşinin evinden kendi evine dönmektedir. Ancak birden atı huysuzlanıp dengesini kaybeder. Etrafına bakınan delikanlı, yolun ortasında, üzerinde sadece gömleği olan genç kızı fark eder: 'Gerçek mi bu?' diye korkar delikanlı. Genç kıza doğru atılıp baktığında genç kızın canlı, fakat derin bir uykuda olduğunu görür. O kadar güzeldir ki, delikanlı gözlerini ondan ayıramaz. Kızın üzerindeki gömlek ay ışığı kadar parlaktır. Kanı kaynayan genç, kızın yanına uzanıp onu öpmeye başlar, önce şefkatle sarılır, daha sonra şevkle kızı kendine çeker. Gözlerini açan genç kız, delikanlıyı itmek yerine ona sıkıca sarılır fakat onun öpücükleri daha tutkulu hale gelince hızlıca çekilip kaçmaya başlar. Delikanlının elinde sadece kızın gömleği kalır. Güzel kızı çıplak görünce aklını yitiren genç, atını hızla sürüp genç kızı tekrar yakalar. Genç kız, delikanlıyı boynundan tutarak öyle şehvetli öper ki, genç tutkudan hiçbir şeyi hissedemez olur ve kızla beraber gölün derinliklerine düştüğünü fark edemez. Talihsiz delikanlı bir Denizkızıyla karşılaştığından habersizdir. Deniz Kızları birini terk etmek istediklerinde bir saksağana ya da sincaba, birini cezbetmek istediklerinde ise güzel bir köylü kızına dönüşebilirler. Ve o günden beri delikanlı gölde tek başına yaşamak zorunda kalır. Denizkızı ona kötü davranır, artık öpmez ve şefkat göstermez. Aksine, derisi yeşile çalan kız arkadaşlarıyla dans etmek için onu kaval çalmaya zorlar."[30]

Bataklık Cini (*Bolotnik*): Orman Cini ve Su Cini gibi halk inanışında yer edinmiş bir diğer kötü ruh, bataklıkta yaşayan Bataklık Cinidir. Bataklık insanlar tarafından karanlık ve tehlikeli bir bölge olarak kabul edilir. Bu alanın sahibinin orijinal adı: *Bolotnıy, bolotnik, bolot yanik* ya da *bolotnıy dedko (bataklık dede), şut bolotni* olarak geçer.[31] Bataklık Cini hareketsiz, asık suratlı, bataklıkta oturan bir varlık ya da korkunç, gözleri olmayan, şişman, vücudu çamur ve yosunlarla kaplı bir varlık olarak tasavvur edilir. Kimi inanışlara göre Bataklık Cini insan gibi görünür. Ancak vücudu karmaşık tüylerle kaplıdır, uzun elleri ve kuyruğu vardır. Bataklık Cini, bataklıkların hâkimi olarak kabul edilir. Diğer mitolojik karakterlerden farklı olarak Bataklık Cini in eşi ve çocukları yoktur. Halk arasında Bataklık Cininin kendisine yaklaşan insan ve diğer canlıları vahşi bir inilti ve kahkahayla korkuttuğuna inanılır. Halk arasında yaygın olan inançlardan biri de, bataklığa düşmemek için ormanda ya da bataklıktayken yabancı seslere cevap vermemek gerektiğidir.[32]

Bataklık Cininin, diğer kötü güç temsilcileri gibi, suretini değiştirme gücü yoktur. Ayrıca onun, bataklık kuruduğunda ve kışın buz tuttuğunda öldüğüne inanılır.[33] Rusya'nın kuzey bölgelerinde, kadın kahramanların bataklıkların hâkimi oldukları kabul edilir. Örneğin Arhangelsk'te Bataklık Cini insanları bataklığa çeken genç bir kadın olarak betimlenir.[34] *Okyanusun Dibindeki Toprak* (*Zemlya so dnya okeana*) adlı söylencede bataklıkların nasıl oluştuğu anlatılmaktadır:

"Çok uzun yıllar önce henüz toprak yaratılmamış ve yeryüzü sularla kaplıyken Belbog ile Çernobog dünya üzerindeki hâkimiyet için savaşırlar. Bir gün Belbog suda gezerken orada yüzmekte olan Çernobog'a rastlar. Bu iki düşman, kıyısı bulunmayan okyanusta en azından ada oluşturmak için barışmaya karar verirler. Belbog iyiliğin hükümdarlığını kurmak ister, ancak Çernobog burada yalnızca kötülüğün hüküm süreceğine inanır. Suyun derinliğinde bir parça toprak bulabilmek için sırayla dalmaya başlarlar. Belbog azimle dalar ve yüzeye yığınla toprak çıkarır. Çernobog ise bir süre sonra dalmayı bırakır ve Belbog'un sevinç içinde çıkardığı toprakla ada yapmasını izler. Ancak Çernobog, toprakların bir kısmını ağzına doldurarak yanaklarında saklar çünkü yalnızca kötülüğün hüküm süreceği toprağı ilk kendisi kurmak ister. Bu nedenle de Belbog'un arkasını dönmesini bekler. O anda Belbog bir büyü yapar ve çıkardığı topraklarda aniden ağaçlar büyür, otlar ve çiçekler fışkırır. Belbog arkasını döndüğünde Çernobog'un ağzından fırlayan çiçekleri fark eder. Çernobog ağzını sımsıkı kapatır, yanaklarını sıkar, ancak dayanamaz ve sakladığı toprakları tükürür. İşte bataklık böyle oluşur: Suyla karışık toprak, ıslak otlar ve ağaçlar. Orman cinlerinin ormana, su perilerinin suya yerleşmesi gibi zamanla buraya da bataklık cinleri yerleşir."[35]

Tarla Cini (*Polevoy*): *Polevoy* ya da *polevik* olarak adlandırılan bu mitolojik karakter tarlada yaşar. Halk arasındaki en yaygın inanışa göre, Tarla Cini insan sureti taşır ve beyaz bir elbiseyle görünür. Tarla Cini toprak gibi siyah, ot görünümünde saçlara sahip, gözleri çeşitli renklerden oluşan bir varlık olarak betimlenir. Kimi bölgelerde ise Tarla Cininin çok hızlı koşabilen, uzun bacaklı genç bir köylü olduğu düşünülür.

Diğer mitolojik varlıklar gibi Tarla Cini de, hayvani ve kötü güçlere sahip bir varlık olarak kabul edilir. Gözleri alışılmışın dışında patlaktır, başında boynuzları ve fırça gibi bir kuyruğu vardır. Tarla Cini kimsenin onu görmemesi için fırça gibi kuyruğunun yardımıyla yerden toz kaldırır. Kimi bölgelerde Tarla Cininin ateş rengi tüylerle kaplı olduğuna inanılır. Tarla Cini bazen de, başaklardan sakalı olan yaşlı bir adam görünümünde betimlenir. Ayrıca halk arasındaki inanca göre, Tarla Cini de diğer güçler gibi tanıdık birinin suretine bürünebilir.[36]

Köylüler onu tarlaların hâkimi olarak kabul ederler. Onlara göre yeryüzünün verimliliği Tarla Cinine bağlıdır. Görevi ekinlerin büyümesini izlemek ve korumaktır. Halk arasında Tarla Cini ayrıca hayvanların da koruyucusu olarak kabul edilir.[37] Bir diğer yaygın inanç, bu cinin insanlara düşman olduğudur. Tarla Cini yaz gününde birdenbire çıkan güçlü ve kesintisiz rüzgârlar ve kasırgalarla ilişkilendirilir. Bazen rüzgârların nedeninin, Tarla Cininin kendisi olduğu düşünülür. Bu inanışa göre, ıslık çalarak esmeye başlar ve böylece tarlalara rüzgârlar gönderir. *Sözsüz Şarkı* (*Penie bez slov*) adlı söylencede Tarla Cininin ıslığını duymanın veya kendisini görmenin ise mutsuzluğun habercisi olduğu anlatılır:

"Bir kadın gece yarısı camın kenarında karanlık bir odada oturur. Birden çok uzaklardan sözleri olmayan bir şarkı duyulur. Sonra ağaçların arasında vahşi atların çektiği bir arabada beyazlar içindeki bir adamın geçtiğini görür. Sabah,

kadın olanları anlattığında büyücü suya bakarak şöyle söyler: 'Bu Tarla Cininin ta kendisi! Ancak onun şarkısını duymak hiç iyi değildir. Felaket olmasa bari!' Birkaç gün içinde bütün köy yanıp kül olur. İşte böyle bir felaket getirir felaket tellalı."[38]

Halk inanışına göre Tarla Cini her zaman görünür değildir, sadece sıcak bir yaz gününde tam gün ortasında görülebilir. Ukrayna kültüründe ise, Tarla Cinini sadece uyurken görmenin mümkün olduğuna inanılır. Bir diğer inanışa göre, Tarla Cini gündüzleri küçük bir insan suretindeyken, geceleri görünüp kaybolan küçük bir ateştir.[39]

Gün Ortası Cini (*Poludnitsa/Rjanitsa*): Doğu Slav Mitolojisinde, *poludnitsa* tarla kelimesiyle bağlantılıdır ve Slav Mitolojisinde de bilinen en eski tinsel varlıklardan biridir. Gün Ortası Cini sadece Doğu Slavlarda değil aynı zamanda Batı Slavlarda da bilinir. Söylencelere göre, Gün Ortası Cini güneş tepedeyken tarlada ortaya çıkan Gün Ortası Tanrıçasının ruhudur. Gün Ortası Cininin daha çok çavdar tarlasında yaşadığına inanılır. Bu nedenle *rjitsey* ya da *rjanitsey* olarak adlandırılır.

Gün Ortası Cini çok uzun boylu, güzel, genç bir kadındır. Beyaz, parıldayan bir elbise giyen Gün Ortası Cininin elleri kocaman bir tavayı andırır. Diğer söylencelere göre ise, Gün Ortası Cini korkunç görünümlü, üstü başı dağınık yaşlı bir kadındır. Saçları uzun ve beyazdır. Sebze bahçesinde oturduğuna ve bahçeye birisi girerse onu yakaladığına inanılır.

Gün Ortası Cini, tarlanın koruyucusu olduğu için bereket tanrıçasının izlerini taşır. Gün Ortası Cini çavdarların çiçeklendiği ve başakların olgunlaştığı sırada tarlalarda görünür ve güneşin yakıcı ışıklarından çavdar başaklarını korur.[40]

Bazense hem iyi hem kötü bir Gün Ortası Cininin olduğuna inanılır. Buna göre, İyi Gün Ortası Cini kızgın güneş ışığından otları ve buğday tarlalarını kocaman bir tava gibi gözetir. O, yazları buğday ve çavdar tarlalarını, sebze bahçelerini insanlardan, özellikle çocuklardan korur. Çocukların tarlalara girip buğday başaklarını koparmamaları için onları takip eder. Kötü Gün Ortası Cini ise, kızdırılmış tavayı çevirip başakları ve bitkileri yakar. Tarlalarda çocukları gördüğünde onları buğdayların en sık olduğu yere çeker ve buğday başaklarının etrafında saatlerce onları dolaştırır. Çocukların tarlalarda tek başına dolaşmamaları için yetişkinler: *Sakın çavdar tarlalarına gitmeyin, yoksa Gün Ortası Cini sizi yakar* ya da *Gün Ortası Cini sizi yer!* diyerek korkuturlar.[41] Doğu Slavlar öğle vaktinin tehlikeli zaman olduğuna ve öğle vaktinde çalışmamak gerektiğine inanırlar. Gün Ortası Cini öğle vakti tarlada çalışan ya da uyuyan birini görürse güneş ışığını göndererek çiftçiye kötü muamele eder. Çiftçi in başını güneşin altında tutar ve boynunda şiddetli bir ağrı oluşuncaya kadar çevirir. Gün Ortası Cini karşılarına çıkan insanları öldürünceye kadar gıdıklar. *Kim Daha Üstün?* (*Kto kogo preplyaşet*) adlı söylencede Gün Ortası Cininin nasıl dans ettiği anlatılır:

"Bir gün, tarlada çalışan Annuşka yorulur ve güneşin ısıttığı bir yere uzanıp dinlenmeye başlar, farkına varmadan uyuyakalır. Derken birinin dürtmesiyle

uyanır. Bir de bakar ki karşısında uzun boylu, beyazlar içerisinde, saçları güneş sarısı, güzel bir kız durmaktadır. 'Çok uyudun!' der yabancı kız. 'Hadi bakalım, kim dansta daha üstün görelim' der ve neşeli bir şarkı söylemeye başlar. Annuşka istemese de ayakları kendiliğinden dans etmeye başlar. Bir dans biter, diğeri başlar. Annuşka bir de bakar ki dansların sayısını hatırlayamıyor bile. Tarlalarda, kırlarda akşam vaktine kadar yorulmak bilmeden dansa devam ederler. Kendinden geçen Annuşka'nın ayakları birbirine dolansa da neşeli kız bir kelebek gibi oradan oraya uçarak dans etmeyi ve şarkılar söylemeyi sürdürür. Bir süre sonra Annuşka güçten kesilir; bunu gören genç kız ise şöyle der: 'Bu kadar yeter, yarın dans etmeye devam ederiz!' Ve genç kız ortadan kaybolur. Annuşka etrafına bakınır. Tüm gün çalışmak yerine dans ettiğine hayret eder. Uzakta beliren babası, çalışkan kızını eve götürmek üzere at arabasıyla geldiğinde etrafına bakınır ve işlerin yapılmadığını görünce söylenerek genç kıza arabaya oturmasını emreder. Eve geldiklerinde annesi de talihsiz kıza yüklenir: 'Poludnitsa'yı dansta geçebileceğini mi düşündün yoksa? Bunu bugüne kadar kimse beceremedi' der. Eğer bunu becerebilen birisi olursa, Gün Ortası Cini onu cömert bir hediyeyle ödüllendirir. Ancak, Gün Ortası Cinini dansta geçebilmek neredeyse mümkün değildir."[42]

Halk inanışına göre Gün Ortası Cini bazen Denizkızı görünümüyle karşımıza çıkar. Çavdarlar çiçek açtığı zaman Denizkızı ortaya çıkar ve gelecek senenin hasadı için endişelenerek bitkileri koruma görevini üstlenir.[43]

Bozkır Ruhları (*Vsadnik, Verhovoy, Stepovoy*): Süvari (*Verhovoy, Vsadnik*) bozkır ruhlarından biridir. Aynı zamanda ona Haberci de (*Vestnik*) denir. Sonsuz seyahate mahkûmdur. Yollarda ya artık kimsenin kalmadığı zamanlarda, gece ya da hiç kimsenin henüz olmadığı saatlerde, şafak sökerken gider. Bu iyidir, çünkü onunla karşılaşmak felaketin habercisidir. İnsana bilmemesi daha iyi olan şeyleri söyleyebilir. Örneğin kaderinde bir sene sonra boğulmak varsa, insan bunu öğrenir. Bundan sonra insanın hayatı hüzün ve ölüm beklentisiyle geçer. Bozkır Ruhu bir kâhin, felaketin istenmeyen habercisidir. Bu nedenle, karşılaşıldığında soru sormadan sakin bir şekilde onun geçmesini beklemenin en doğrusu olacağına inanılır.[44] *Uzun Hayat Karşılığı* (*V obmen na dolguyu jizn*) adlı söylencede Süvarinin kötü kaderi anlatılır:

"Gündoğumu kardeşi Günbatımını görmek ister ama bir türlü onunla gökyüzünde buluşamaz. Çünkü biri doğuda, diğeri ise batıda yaşar. Nihayet ona hediye olarak sabah çiçekleri göndermeye karar verir ve bunu yoldan geçen bir süvariden ister. 'Ödül olarak sana güzel bir kızın aşkını vereceğim' der Gündoğumu. 'Bende güzel bir kız zaten var' diye cevap verir Süvari; 'Bana geleceği görmek ve ondan insanlara haber etmek konusunda yardım et' der. 'Peki,lâ' der Gündoğumu, 'Bilgilere hemen kavuşacaksın. Ama kız kardeşime haberleri ulaştırmadan benim mucizevî hediyemi kullanmayacağına yemin et.' Bu şekilde anlaşırlar. Süvari Günbatımına doğru yola koyulur, ancak hemen kendi kaderini görür. Öğle vaktinde atının yorgunluktan bitkin düşeceğini, kendisinin ise

bozkırda kaybolup susuzluktan ve açlıktan öleceğini öğrenir. Ne yapılabilir ki? Yakın gelecekteki ölüm korkusu yüzünden, uzun uzun düşündükten sonra, Gündoğumuna geri dönüp uzun bir hayat karşılığında ondan kendi hediyesini geri almasını istemeye karar verir. Kızgın Tanrıça onun söylediklerini dinledikten sonra solmuş çiçeklere bakıp: 'Sen sadece bir yalancı değil, aynı zamanda da bir korkaksın. Korktuğun o sabah ancak yetmiş sene sonra olacaktı! Ama korkma! Senin isteğini yerine getireceğim. Sen uzun, çok uzun, hatta sonsuza kadar yaşayacaksın! Sonsuza kadar yemeksiz, uykusuz ve durup dinlenmeden ıssız bir bozkırda dörtnala gitmeye mahkûm olacaksın. Hadi git!' diye cevap verir. Ve Süvari günbatımına doğru dörtnala yoluna devam eder."[45]

Ormanda Orman Cininin, suda ise Su Cininin yaşaması gibi, geniş bozkırlarda da Bozkır Ruhu yaşar. Dilbazlar der ki: *Bozkır Ruhu ev cini değildir, onu sobanın altına oturtamazsın! Bozkır Ruhuna selam vermekle karanlık ormanın arkasından bozkır görünmez.* Bozkırın sahibi fırıl fırıl dönen kasırgada yol alır. Bazen görünür ve bu hayra alamet değildir. Kır kasırgaları dört yol ağızlarında birbiriyle çarpışarak yollarda kalkıp koşarlar. Bu kalabalığın tam ortasından uzun boylu, külrengi uzun sakalı ve her tarafa uçuşan bir tomar saçı olan, kasırga gibi kır bir ihtiyar, Bozkır Ruhu yükselir. Tirit gibi kemikli yumruğunu sallayarak görünüp kaybolur. Hayır duasını etmeden evden çıkan ve öğle vaktinde fırıl fırıl dönen tozlu kasırgaların olduğu bozkır yoluna düşen bir yolcunun başı derde girer. Halk, bu şekilde kaybolan insanların olduğunu söyler.

Bozkır ruhları arasında Zelençuk da vardır. Vücudu tamamen yeşil renkli bir erkek şeklinde olduğu düşünülür. Saçları çim gibi, sakalı ise çeşitli otların birbirine sıkı bir şekilde geçip dolaşmasıyla oluşmuştur, kürkünün altında ise insan vücudu vardır. Kanı otun suyu gibi yeşil renklidir. Erkekler için onunla karşılaşmak tehlikeli değildir, Zelençuk onlar fark etmeden yanlarından geçer. Ama kadınlara çok düşkündür ve onları bazen bozkırda kovalayabilir. Halsiz düşene zorla sahip olabilir. Derler ki böyle bir ilişkiden sonra vücutları gür kıllarla kaplı bebekler doğar.[46]

Orman Perisi (*Samodiva*): Bulgar mitolojisi ve folklorunda yaygın biçimde sözü edilen *samodivalar*, *vila* ve *yudalara* çok benzeyen, tamamen insan görünümünde, olağanüstü ve büyüleyici güzelliğe sahip dişi varlıklardır. Sadece Güney Slav halklarının folklor ve mitolojisine özgü olan Orman Perilerini araştıran bilim insanları, bu varlıkların kökeni konusunda Trakların mitolojisindeki nemfler ile Orpheus'a değin bulgulara ulaşırlar. Eski Bulgarların VII. yüzyılın ikinci yarısında Balkan yarımadasına yerleşerek yerli halklarla kaynaşmaları göz önünde bulundurularak samodivaların menşei yerli Trak ve Eski Grek/Yunan mitolojileriyle bağlantılı olarak da ele alınır.[47]

Bulgar halk inanışına göre, Denizkızlarının yanı sıra Orman Perileri de önemli bir yer tutar. Orman Perileri, Denizkızları tarafından zarar gören kişileri iyileştirir, hastalara şifa dağıtırlar. Bulgarca *samodiva* iki sözcükten oluşur. İlk bölümü bir sıfat olan *sam*, ikincisi *diva*. *Diva*'nın kökeni Bulgar dilindeki *div*'den gelir,

bu da diğer Hint Avrupa dillerinde karşımıza çıkmaktadır. Latince *divus* tanrısaldır, bunun da kökeni *deus* kelimesinden türer, anlamı ise Tanrı'dır. *Deus* karşılığı anlam olarak öncelikle *div* kökeniyle özdeşleşir. Bu kökenden türemiş olan *divyase* hayranlık duymak, *diven* muhteşem, *div* ise daha çok tek başına yetişen, insan eli değmemiş bitki, ya da hayvanlar için kullanılır. Bitki ve hayvanlar kendi başlarına yetiştikleri için *Div* kelimesi onlardaki tanrısal güce işaret eder. *Samodiva* kelimesinin birinci bölümünde yer alan *samo* kelimesi tek başına yetişen hayvan ya da bitkiyi belirtir. Bu nedenle halk ezgilerinde Orman Perileri çok sık karşımıza çıkarlar.[48]

Ad olarak Orman Perileri ilkbaharın uyanışını, bitkilerin ve hayvanların dünyasının kış döneminden sonra uyanışını temsil ederler. Halk inanışına göre Orman Perileri ilkbaharın uyanışına yardımcı olurlar. Yapılan araştırmalarda *samodiva* adının Bulgar ve Sırp mitolojilerinde karşımıza çıktığı görülür.[49] Slav mitolojisindeki Denizkızlarıyla kıyaslandıklarında ise Bulgar halkının etnik unsurlarından biri olan Orman Perileri, Slavların mitolojisindeki dişi varlıklarla da benzerlik taşırlar. Bulgar halk inanışına göre ölmüş kadın ruhlarının ya da suda boğulan kadınların ruhlarının vücut bulduğu Orman Perileridir. İnsanlar âleminde görünür hale gelmeleri Bulgar halk takviminde en çok ilkbaharın gelişi olarak kutlanan *Blagovets* (25 Mart) gününe rastlar.

İlkbaharın müjdecisi olan bu bayramda doğa yeşilin tonlarına bürünür, her tür bitki çiçek açar. Bazı kaynaklarda bunun *Rusalska nedelya* gününe denk geldiği de belirtilir. Sonbaharın yaklaşmasıyla birlikte doğa sararıp solarak eski gücünü kaybeder. Osenkoveniye Yortusu'nda (29 Ağustos) Orman Perileri gelecek ilkbahara kadar kendi dünyalarına çekilirler.[50]

Halk edebiyatı yapıtlarındaki betimlemelerde ve konuyla ilgili teorik çalışmalarda Orman Perilerinin yapıları ikili zıtlıkları barındırır: Bazen güzel, uzun sarı saçlı genç kızlar olarak tasvir edilirken, bazen de yaşlı, çirkin büyücü kadınlar olarak betimlendikleri görülür. Pirin dağlarının sık ormanlarının kuytu derinliklerinde, 77 göl ve 77 tepede, orman pınarlarına yakın yüksek yeşil yaylalarda, zaman zaman da akarsu yataklarına yakın yerlerde yaşadıkları yazılır. Orman Perileri yeşilin hâkim olduğu dağların yeşil yaylalarında yaşayarak kendileri kızgın güneş ışınlarından korurlar. Halk inanışında kötü, ağır hastalıkları iyileştirmelerinin yanı sıra, fırtına ve zarar veren güçlü rüzgârları yarattıklarına, bazen de sağlıklı kişiyi hasta edebildiklerine inanılır.[51] Zıtlıklarla dolu yapıları nedeniyle Orman Perileri insanlarla yaren, kardeş olup koruma ve kollama işlevleri gösterirler, ancak belli koşullarda kötülük de edebilirler. Kötülük ettiklerinde bile güzel, uzun boylu, kanatlı, beyaz giysiler içinde bir dişi varlık niteliğindedir. Beyaz elbiselerinin en önemli özelliği, yeşilin ağırlıklı olduğu gökkuşağı renklerindeki kemerleridir (*zunka*).[52] Tılsımlı güçlerini sakladıkları beyaz duvakları ve pelerinleri vardır. Orman Perisi, çoban veya başka bir genç erkeği kaçıran türden ise, kaçırdığı kişinin oku ve yayıyla silahlanır. Bulgaristan'ın bazı bölgelerinde Orman Perilerinin görünmez olduklarına ve sadece Zaduşnitsa (yılda dört kere, ölülerin ruhuna dualar edilen ve özellikle ölülerin

ruhlarına atfedilen Cumartesi günlerine özgü yortu) ile Paskalya (*Velikden*) ve Noel Yortusu (*Bıdni veçer*) öncesindeki Cumartesi günü, doğan kişilere göründüklerine inanılır.[53] Bu kişiler, Orman Perilerinin çimenlere çıkıp söyledikleri şarkıları duyabilirler. Söylencelerde, masallarda, nitelikli öykülerde Orman Perilerinin halayı (*samodivsko horo*), Orman Perisi kadar güzel (*samodivska krasota*), Orman Perisi pınarı (*samodivski kladenets*), Orman Perisinin sevgisi (*samodivska obiç*) vb ifadelere çok sık rastlanır.

Bulgarlar, Orman Perilerinin şarkılarının tılsımlı büyüsüne asırlarca inanır, olağanüstü güzellikteki danslarının etkisinde kalırlar ve yaratıcılıklarına yansıtırlar.[54]

Orman Perileri gün batımından sonra su kenarlarında görünür, soyunup yıkanmaya başlarlar. Giysilerini yıkayıp ay ışığında kurumaya sererler. Giysilerinin çalınmaması için etrafı kolaçan ederler. Yıkanıp giyindikten sonra topluca, ormanın derinliğinde bir düzlükte, çimenlerin üzerinde bir araya gelirler. Her gece hep aynı çimenlikte sabaha dek, Horozların ilk ötüşüne kadar, büyülü danslarını eder, el ele tutuşup daire şeklinde halay çekerler. Folklorik metinlerde bu çimenlik *horişte* olarak belirtilir. Orman Perileri müziğe ve her tür ezgiye tutkundurlar ancak en çok kavalın sesini severler. Bu nedenle sık sık genç çobanları kaçırıp onlardan sabaha kadar kendilerine kaval çalmalarını isterler. Güneş ışınlarından korkar ve gün doğmadan önce *horişte*den ayrılırlar. (Resim 42)

Özgür ruhlu, dertsiz ve gönlünce yaşamayı seven Orman Perileri bazen orakla buğday biçmede tarlada çalışan kadın ve çocuklara gelip yardım ederler. Bu örnek iyilik göstergesi olsa da, kötülük ettiklerine dair örneklemeler daha çoktur. Örneğin, çimenliklerinde koyun sürülerini otlatan çobanlara kızıp su yataklarını tutarlar. Çok kızdıklarında çobanları öldürebilirler. Genç ve güzel kızları, gelinleri kıskançlıktan alakoyup kötülük edebilirler. İnsan görünümünde olan Orman Perileri, sıradan bir ölümlüyle karşılaştıklarında hayvana dönüşebilme özelliğine de sahiptirler. Hıristiyanlığın kabulüyle birlikte halk inanışında Orman Perisi imgesine yeni kavramlar eklenir. Örneğin Hıristiyanlığın belli başlı tören ve yortularını kutlamayan kişileri kör eder, sakat bırakır vb biçimlerde cezalandırırlar. Orman Perileriyle ilgili başka bir inanışa göre ise *gri geyik* üzerinde dolaştıkları betimlemesidir. Bu betimdeki dikkat çekici özellik, geyiği hızlandırmak için kullandıkları gemler ile kırbacın yılan şeklinde olmasıdır, yani yılanlar kamçı, kırbaç işlevini görürler. Avlanan bir ölümlü avcı bilmeden böyle bir geyiği avlarsa, Orman Perisi onu, sonu kesin ölüm olan kötücül ve çok ağır bir hastalıkla cezalandırır. Bu hastalar için halk *Orman perisi hastalığından mustarip* ifadesini kullanır. Bu ifade günümüz Bulgarcasında mecaz anlamda halen kullanılır.[55] Genellikle Orman Perileri orman yaşantılarında kendilerine bir biçimde iyilikleri dokunmuş olan yiğit, genç erkeklerle yakınlık kurarlar.

Bu tür yakınlıklar çoğu zaman izdivaçla da sonlanır, yuva kurarlar, çocukları doğar. Bu çocuklar mertlikleriyle, kahramanlıklarıyla ünlenen kimseler olarak büyür ve bilinirler. Örneğin Bulgar folklor biliminde, Bulgar kahramanlık eposundaki *Sekula detentse* olarak tanınan yiğidin, Orman Perisi tarafından

doğurulduğu üzerinde durulmaktadır. Buna ek olarak bilim adamları, *Sekula detentse* imgesinin sekula adından yola çıkarak halk türkülerinin genellenmiş, sentez bir figürü; ismini ise ilk Bulgar etimolojisinden kalma bir isim olduğunu düşünürler.[56]

Pelerini veya duvağı bir erkek tarafından açılır ya da alınırsa Orman Perisi sıradan, ölümlü bir kadına dönüşür. Örtüsü, onun gölgesi ve gücüdür. Sonra o erkekle evlenir ancak ne iyi bir eş, ne de iyi bir anne vasıfları sergiler. Çalınan duvağını elde edip kaçmak için fırsat kollar ve bunu gerçekleştirdiğinde ailesini, çocuğunu geride bırakarak ormana döner. Bu anlamda duvak ya da pelerin özgürlüğün bir sembolü olarak yorumlanabilir. Orman Perileri arasında evleneceği kişiyi kendisi seçip, gönüllü olarak evlenenlere de rastlanır ancak bu izdivaç da yürümez. Evlenen Orman Perisi zaman içinde huysuzlaşır, istek ve beklentileriyle evlendiği kişiyi ölümüne yorar. Türkülerin bir kısmında Orman Perilerine kadın isimleri de verilir. Gyurgya Samodiva, Yova Samodiva, Stana Samodiva gibi.

Orman Perilerine ilişkin ortaya atılan, ancak çok yaygın olmayan bir başka yorum da bunların ölmüş, sağlıklarında ağır günahlar işlemiş kadınlar oldukları doğrultusundadır. Bu kadınlar öylesine günahkârdırlar ki onları ne yeryüzü kabul eder, ne de gökte bir yerleri olur. Bu tür Orman Perileri bir kadına beğenerek bakar, temaşa duygusuna girerlerse bakılan kadın da derhal Orman Perisine dönüşür. Bazı kaynaklarda ise Orman Perilerinin ölmüş bakire kızlar oldukları yazılır. Halk inanışlarına göre Orman Perilerinin şerrinden korunmak isteyen kişi üzerinde sarımsak, ölü kadın cesedinden alınmış küçük bir kemik, yılan derisi, kül, buhuru merhemi taşımalıdır ya da Orman Perisi gördüğünde çakmak, ateş, kav yakmalıdır. Hıristiyanlığın kabulüyle birlikte Bulgarlar bu önlemlere haç çıkarmayı da eklerler.[57]

Bulgar folklorunda Orman Perisi imgesi sayısız türkü, masal ve başkaca edebi yapıtlarda yukarıda sıralanan tüm özellikleri sergileyerek yer almaktadır. Halk edebiyatında ve özellikle türkülerde en sık kullanılan motiflerdendir. Yazılı edebiyata geçildiğinde de Orman Perisi betimi hem şiirde, hem öyküde, hem romanın yapı öğeleri olan birçok küçük, kısa edebiyat türlerinde görülür, kullanılır.[58] Bulgar şair Hristo Botev'in *Hadjı Dimitır* şiirinde Balkan Dağları'nda yaralı yatan askerin Orman Perileri tarafından iyileştirilmesi anlatılır:

Ve beyaz kıyafetler içinde periler,
Büyüleyici, hoş türküler eşliğinde gelir.
Sessizce yeşil çimlere adım atarak
Yiğidin yanına yavaşça dizilip otururlar.
Kır nebatları ile yarasını sarar biri,
Diğeri, yüzüne soğuk su serper,
Ağzına öpücük dokundurur bir başkası.
O, usulca yukarı ona bakar – ne de sevimli, ne de erinç bir peri.
"Söyle, söyle bana peri, Karaca nerede?

Nerede benim vefalı bölük arkadaşlarım?
Söyle! Sonra canımı al ve git uzaklara -
Ben burada ölmek istiyorum!"
Ve ellerini açıp kapattılar, birbirlerine sarıldılar,
Türküler söyleyerek göklere yükselmeye başladılar,
Uçuyor periler, türkü söylüyorlar
Sabahlara kadar, Karaca'nın ruhunu arıyorlar.[59]

Çeviri: Prof. Dr. Emine İnanır

Dağ Perisi (*Vila*): Kuzey mitolojisinde Dağ Perisi büyücü kadındır. Güney mitolojisinde ise dağların ve bulutların perisi olarak somutlaştırılır. Diğer adları *samovila*, *samodiva* olarak karşımıza çıkar. *Vila* kelimesi *vit* den gelir ve örmek, eğirmek anlamındadır. Dağ Perisi bulutları eğirir ve örer, çıkan gümüş iplerden yağmur yağdırırlar. Dağınık saçlı, kanatlı büyüleyici güzellikte genç kızlardır. Büyülü bir elbise giyerler. Her kim onları bu elbiseden mahrum bırakırsa Dağ Perileri o kişinin egemenliği altına girerler.

Dağ Perisi kanatlı güzelliktir (**Resim 43**). Dağların, göllerin ve kuyuların perileridir. Erkeklere, dargınlara ve yetimlere sempati duyarlar. Tek bir bakışla öldürme yetenekleri vardır. Dağ Perileri yer üstündeki Denizkızları gibidirler. Denizkızlarından tek farkları Dağ Perilerinin saydam olmalarıdır. Temiz pınarların sahibeleridirler. Dağ Perileri kuş gibi uçabilirler ve dağlarda yaşarlar. Kuyuların ve göllerin sahibeleridirler. Suları durdurma yetenekleri vardır. Eğer kanatlarını çıkarırlarsa uçma yeteneklerini kaybeder ve sıradan birer kadın olurlar. Bacakları keçi, at ya da eşek bacakları gibidir. Bu nedenle bacaklarının gözükmemesi için uzun beyaz elbise giyerler. İnsanlara özellikle erkeklere dostça yaklaşırlar, dargınlara ve yetimlere yardım ederler. Eğer birisi onları kızdırırsa Dağ Perileri katı yürekli olabilir, cezalandırabilir, hatta bir bakışlarıyla öldürebilirler. Onlar tedavi edebilir, ölümü önceden haber verebilirler ama kendileri ölümsüz değillerdir. Genç kızlara benzeyen Vila isimli bu karaktere Kelt mitolojisinde de rastlanır.[60] *Havva'nın Kızı* (*Doç Yevi*) adlı söylence Dağ Perisinin ailesi hakkında şöyle bilgi verir:

"Tanrı ilk insanları yaratırken onları cennetten kovduğundan, Âdem ve Havva'nın sadece Habil ve Kabil adında oğullarının olmadığından, aynı zamanda Dağ Perisi adında bir kızının olduğundan söz edilir. Kızını çok seven Havva, onu Tanrı'nın gözünden korur. Peki neden? Belki Âdem, Dağ Perisinin gerçek babası değildir, belki de cennet bahçesindeki en kurnaz yılan, günah işlemek için ilk kadını ısırmıştır? Ne olursa olsun, Dağ Perisi sıradan bir kız değildir. Görüntüsünü değiştirerek farklı hayvan ve kuşlara dönüşebilir. İnsanlar dünyada çoğalmaya başladığında, Dağ Perisi de genç delikanlılara âşık olmaya ve bu aşktan inanılmaz güzellikte çocuklar doğmaya başlar. Ama bir gün şöyle bir felaket yaşanır: Çocuklardan birinin kuğu kanatları, diğerinin keçitırnakları, üçüncüsünün de eşek kuyruğu vardır ve hepsi de sıra dışı büyü yeteneklerine sahiptir. Dağ Perisinin kızlarının insanlar arasında yeri yoktur. İnsanlardan ayrı

bulutlu dağlarda yaşarlar ve insanlara bazen görünürler. Annelerinden sıra dışı bir güzelliği miras alırlar ve Dağ Perisini seven her ölümlü onu ölünceye kadar sevmeye mahkûm olur."[61]

Mekân Cinleri

Ev Cini (*Domovoy*): Slav mitolojisine göre Ev Cini, ailenin hâkimi ve koruyucusu, yaşamda refah ve bolluk sağlayan bir varlıktır. Halk bilincinde Ev Cini ölmüş bir ata, ailenin hâkimi ve reisi olarak kabul edilir. Bazı mitolojik metinlere göre ise Ev Cini haksız bir ölümle ölenlerden oluşur. Köylüler arasında Ev Cini için onun doğası, işlevi, statüsü ve karakteristik özelliklerine bağlı olarak çeşitli adlandırmalar yaygındır. Bunlardan en çok kullanılanı *komşu*dur, nitekim onun insanlarla aynı evde yaşadığına inanılır. Ev Cinine çoğu zaman *ev sahibi*, *doyurucu*, *büyük baba* gibi sözler kullanılarak başvurulur. Tüm bu isimlerden anlaşıldığı üzere Ev Cini evdeki en yaşlı kişi, evin görünmeyen sahibi olarak kabul edilir. Halk arasında Ev Cininin evde sobanın altında ya da arkasında yaşadığına inanılır. Bu inançla bağlantılı olarak Ev Cinine *soba arkasındaki* (*zapeçnik*), *soba altındaki* (*podpeçnik*) gibi isimler de verilir.[62]

Ev Cini, genellikle vücudu uzun tüylerle kaplı küçük yaşlı bir adam suretinde ya da tam tersi olarak başı tavana değen, beyaz elbiseli, yaşlı bir adam olarak betimlenir.[63] (Resim 44)

Masallarda Ev Cininin kısa boylu, başından ayak tabanına kadar yumuşak tüylerle örtülü olduğu anlatılır. Bir kulağı olmadığı için de insanlar arasında popüler olan bir lakabı daha vardır: *Kornouhiy*.[64] Ev Cini, ev halkından herhangi birinin suretine bürünebilir. Bu kişi ise genellikle ya orada olmayan ya da ölmüş biri olur. *Ev Cinlerinin Ağlaması* (*Plaç domovih*) (Resim 45) adlı söylencede şunlar anlatılmaktadır:

"Bir gün küçük Çuyko hafiften kulağına gelen ağlama sesleri yüzünden uykusundan uyanır. Başını kaldırır ancak kulübe sessizdir, küçük kız kardeşi ağır bir uykudadır. Anne babası, hatta dedesi ve büyükannesi de uyumaktadırlar. Peki, ağlayan kimdir? Çuyko, başını yastığın altına sokar, ancak uyuyamaz, ağlama sesinden rahatsız olur. Ağlama ve konuşma sesleri odanın içinde yayılmaya başlar. Belki de avluda biri ağlıyordur. Çuyko bu seslere dayanamaz ve sobanın üzerinde bulunan yatağından aşağı iner, dikkatlice dışarı çıkar. Avluda, gökyüzünde ay parlamaktadır. Ağlama sesleri köyün dışına ulaşmaktadır. Çuyko yalın ayak ıslak otlara basarak, zıplayarak avlunun kapısından atlar. Köyün dışına kadar koşar. Ay en tepeye yükselmiştir, ışığı sanki gün ışığı gibi parlamaktadır. Bu ışıkta Çuyko, köyün hemen dışında, acıdan değişik seslerle ağlayan küçük insanlar görür. Bunlardan biri Çuyko'nun dedesinin babasına benzemektedir. Fakat hepsinin üzerinde gömlek, çizme, köylü kıyafetleri vardır. Gözyaşlarını yumruklarıyla silerek, gökyüzüne doğru bakmaktadırlar, Çuyko da o sırada gözlerini kaldırıp, küçük insanların baktığı yere bakar. Orada kocaman beyaz bir at

üzerinde duran bir süvari görürler. Süvarinin yüzünde büyük acı vardır, çünkü göğsüne bir ok saplanmıştır. Yorgun düşmüş atını mahmuzlayarak, kendisini kovalayanlardan kaçmaya çalışmaktadır. Çuyko kürklü şapkalı insanlar görür ve onların kısa boylu kıllı atlarıyla beraber ellerinde uzunca bir şiş tuttuklarını fark eder. Çuyko ölmekte olan bu süvariyi tanır. Bu Çuyko'nun babası Volya'dır. Birden çığlık atan Çuyko yere yığılır. Sabah erkenden inek sağmak için kalkan annesi oğlunu yerde yatarken bulur. Bilinci yavaşça yerine gelen Çuyko birdenbire ağlamaya başlar. Bir kelime dahi edemeyen Çuyko'ya annesi süt içirir ve çocuk sakinleşir. Gece başından geçenleri anlatır. O zamana kadar köyün yarısı toplanmaya başlar, çocuğu dinleyenler konuşmadan birbirlerine bakarlar. Birdenbire Çuyko'nun Ev Cinini gördüğünü anlarlar. Bilinen bir şeydir ki, eğer Ev Cini geceleri ağlarsa, her zaman bir felaketin geleceğinin haberini veriyor demektir. Belki de ev sahibinin öleceğini haber vermekte, belki de tüm köyü tehlikeli şeylerle tehdit etmektedir? Yoksa köylüleri evlerini bırakıp, köyün dışına çıkarak, orada sanki yangın yerindeymiş gibi ağlamaları için mi zorlamaktadır? 'Delikanlı atlı insanlar gördün, onlardan korktun mu?' diye sorar Çuyko'nun babası Volya. 'Bu bir rüyaydı' diyerek esner çoban Muşka. 'Kim bu alametlere saygı göstermiyorsa ve mantıklı tavsiyelere dikkat etmiyorsa o kişi aptaldır' diye cevap verir Volya. Eğer ruhlar ağlamaya başlarsa beladan kurtulmak mümkün değildir. Düşmanla karşılaşmamak için savunmaya hazırlanmamız gerek. Birçok insan Volya'yı memnuniyetle dinlerken, diğerleri homurdanmaya başlar. Daha sonra herkes silahlarını temizler ve savaş için hazırlanır. Gece köy sınırı boyunca nöbetçiler dikilir. Köye atlı insanlar saldırmaya başlarlar. Köye saldıranlar sadece uyuyan silahsız insanlar bulmak için beklerlerken, karşılarında ok, şiş ve silah taşıyan insanlar bulurlar. Bu zorlu savaş tüm gece devam eder. Atlı insanlar ağır bir kayıpla savaşı bitirirler, tüm köy kendilerini savunmayı başarır. Volya ise okla omuzundan yaralanır ancak ölmez. Dayanıklı bir şekilde acıyla baş eder, babası gülümseyerek korkan oğluna şöyle der: 'Bunların hepsi boş. Eğer ağlayan Ev Cinini duymasaydın her şey daha kötü olabilirdi.'"[65]

Ev Cininin kimi zaman kedi, köpek, fare, yılan gibi hayvan suretinde göründüğüne inanılır. Genel kabul gören inanışa göre Ev Cini görünmez; nefes alma, inleme, gıcırdama gibi çeşitli sesler çıkararak varlığını belli eder. Ev Cininin evde olduğu, eşyaların yer değiştirmesinden hatta bazı eşyaların kaybolmasından da anlaşılabilir. Ev Cini bir şeylerden memnun olmazsa evdeki insanları korkutur, eşyaları saklar ve kap kacağı kırar. Ev halkından birinin yaptığı bir şeyden memnun olmadığı zaman ise kafasına dokunur ve bu kişinin saçları bir daha çözülemez.[66] Halk arasında Ev Cininin çok önemli bir yükümlülüğü vardır. Pek çok inanışta görünmez kabul edilen Ev Cini, ev sahibinin suretinde görünürse mutsuzluk getireceğine, ev sahibinin şapkasıyla göründüğünde de ev sahibinin öleceğine inanılır.[67]

Geleneksel inanışta Ev Cini evin, aile ocağının ve hayvanların koruyucusu olarak kabul edilir. Geceleri tüm evi gözlediğine, hırsızlardan koruduğuna inanılır. Bazı bölgelerde köylüler, Ev Cininin ev işlerini de yaptığına inanırlar.

Bunlar arasında sobadaki ateşin sönmesini engellemek, hayvanlara bakmak, tohumları kurutmak gibi işler yer alır. Ev Cini ayrıca evdeki düzeni de kollar, gözetir. Ev halkının barış içinde kavga etmeden geleneksel norm, görgü ve yasaklara uygun olarak yaşamasını sağlar.[68] Ev Cini, mitolojik varlıklar arasında ev sahibinin ev değiştirirken ya da ev inşa ederken yanına çağırdığı tek varlıktır. Ev Cininin çağrılmasının nedeni evdeki barış, huzur, refah ve bolluğu sağlayıp koruduğuna inanılmasıdır. Balkanlar'da ve Polonya'da yeni inşa edilecek ev ya da kuyunun temelinin doğu köşesine Ev Cinini memnun etmek için siyah tüylü bir horoz, yumurta, bir atın veya bir boğanın kesilmiş başı gömülür.[69] Doğu Slavlara göre, her bir ev ve her bir aile kendi ev ruhlarına yani Ev Cinine sahiptir. Ev Cini evdeki tüm hayvanların ve kuşların da hâkimi olarak kabul edilir. Onların sağlığını ve verimliliğini etkilediğine inanılır. İnanışa göre, Ev Cini hayvanları severse, hayvanlar sağlıklı, zarif ve tok olurlar çünkü Ev Cini onları yedirir, içirir ve temizler. Ev Cininin hayvanlara olan bu yaklaşımının onların tüylerini beğenip beğenmemesine bağlı olduğuna inanılır. Bu nedenle yeni bir inek ya da at alınacağı zaman, Ev Cininin neyi tercih edeceği öğrenmeye çalışılır. Bunun için Perşembe günü tavan arasına çıkıp Ev Cininin kendi tüylerinin nasıl olduğunu gözlemlemeye çalışırlar. Buna göre Ev Cini ne istediğini belli etmek amacıyla fırının yanında siyah, beyaz, gri ya da sarı bir kedi olarak durmak zorundadır.[70] Doğu Slavlarda yaygın olan bir başka inanış, tüm ailenin yaşamının Ev Cinine bağlı olduğudur. Onlara göre eğer Ev Cini aileyi severse o hanede refah ve bolluk hüküm sürer. Fakat eğer Ev Cini kızdırılırsa tehlikeli bir ruh haline dönüşür. Bunun için onu kızdırmamak gerekir. Geceleri çalışmamak, çocukları yedirmeden, akşam yemeği yemeden uyumamak gibi gelenekler Ev Cinini kızdırmamak için alınan önlemlerdir.

Ayrıca onun aileye iyi davranması için, her sabah ona yönelerek selam vermek gerektiğine inanılır. [71]

Güney Slavlarda Ev Cinine gösterilen saygıda ev yılanı da yer almaktadır. Bu durum Belarus'ta da geçerlidir ve burada ev yılanı *bes* olarak adlandırılmaktadır. Sırplarda *çuvakuşa* adı verilen bu yılanın evin tavan arasında yaşadığına inanılmaktadır. Bulgarlarda ise *iyi niyetli ev sahibi* olarak adlandırılır. Ev yılanı ailenin bir üyesi olarak kabul edilir. Mutluluk ve bereketi sağlar, bunun karşılığında özel ses çıkartarak ev halkından yemek ister. Evin büyükannesi törenle ateşin yanında bulunan deliğe siyah bir tavuğun kanını akıtır ve deliği toprakla kapatır. Yılanın yaşadığına inanılan tavan arasına haşlanmış tavuk eti, ekmek ve şarap bırakılır. Bu törensel yemeğe *stopanska gozba* adı verilir.[72]

Hamam Cini (*Bannik*): Rus mitolojisinde hamamın hâkimidir (Resim 46). Hamam, insanlar için öncelikle temizlik ve yıkanma yeridir, ancak burası mitolojik açıdan canlı bir mekân, pis ve tehlikeli bir yer olarak görülür. Bu inanışın bir yansıması olarak hamamlar genellikle eve belli bir uzaklıkta inşa edilir. Ayrıca burası ev gibi kutsallaştırılamaz ve halk dilinde *paganın tapınağı, haçsız* olarak adlandırılır.[73] Kimi araştırmacılara göre, hamam evden ayrı olarak ahşaptan

yapılır ve ahşaptan olduğu için sıklıkla yangın çıkmasına neden olur. Hamamda temizlenen insanlar eve döndüklerinde, aileleriyle ve akrabalarıyla aynı anda masaya oturmazlar. Hamamda biraz zaman geçirip oruç tutarlar. İlk kez âdet gören kızlar ise kan durana kadar hamamda temizlenip oruç tutarlar.[74]

Bununla beraber hamam köylülerin yaşamında önemli bir rol oynar. Bu mekân, insan dünyası ile doğa arasında bir sınır bölgesi oluşturur. Burada, öteki dünya varlıklarıyla iletişime geçme temeline dayanan birçok tören düzenlenir. Birçok bölgenin geleneklerinde nikâh arifesinde gelin, hamamı ziyaret eder ve genç evliler düğünün ikinci gününde burada beraber yıkanırlar. Bu hem geleneksel beden temizliğini hem de insan yaşamında yeni bir aşamaya geçiş gibi sembolik bir temizliği ifade eder. Ayrıca köylüler büyük bayramlardan önce hamamı ısıtıp, atalarını, ölmüş akrabalarını yıkanmaları için çağırırlar.[75]

Beş Altın Yüzük (*Pet zolotnih kolets*) adlı söylencede, yılbaşında geçen bir olay anlatılmaktadır:

"Yılbaşı gecesinde bir araya gelen genç kızlar, bir sebepten ötürü darılan ve geceye katılmayan erkekler yüzünden sıkılmaya başlarlar ve içlerinden en cesur olanı şöyle der: 'Hadi hamama gidelim ve Hamam Cini içimizden birini zengin etsin.' 'Peki, nasıl zengin edecek?' diye sorar genç kızlar. Cesur genç kız: 'Korkaklık etmezsen elini pencereden içeriye uzatırsın ve Bayennik avucunun içine beş altın yüzük bırakır' diye cevap verir. Kızlar hamama giderler. Gece yıldızlı ve soğuktur, ay parlamaktadır. İçlerinden en cesur olanı hamama gelir gelmez çığlık atmaya başlar. Biri, genç kızın elini sıkıca tutmaktadır. Diğer kızlar onun elini kurtarmasına yardım ederler ve elindeki yüzükleri görürler fakat yüzükler altın değil demirdendir ve birbirine öyle bağlanmıştır ki, genç kız avucunu açamaz. Sadece uzun çabalar ve dualar sonunda sihirli güçlere sahip olan demirci, talihsiz kızı kötü güçlerin etkisinden kurtarabilmiştir!"[76]

Mitolojide, Hamam Cininin sıradan bir zamanda görünmediğine inanılır. Eğer görünecek olursa sureti sağlıklı bir insan boyunda, siyah uzun saçlı, ateş gözlü, demirden tırnaklı elleri olan sıra dışı bir insan gibi betimlenir.

Hamam Cini, genelde çıplak ama başında çamur ve yapraklardan oluşmuş bir taçla betimlenir. Mitolojik söylencelerde Hamam Cini ufak tefek, uzun sakallı yaşlı bir adam olarak da karşımıza çıkar. Halk inanışında Hamam Cininin hamamı ölçüsüzce ısıtan tanıdık veya akraba kılığına girdiğine inanılır. Hamam Cininin ortaya çıkışı soyla da ilişkilendirilir. Halk arasında Hamam Cininin hamamda ortaya çıkmasının, burada loğusa bir kadının olması ve çocuk doğurmasıyla bağlantılı olduğu düşünülür.[77]

Eski Slav inanışına göre, Hamam Cini kendi hâkimiyetine karışılmasını sevmez, çünkü hamamın hâkimi odur. Hamam Cini insanların buhar içinde yıkanmasına izin vermez; bunun için ona kara bir tavuk kurban edilmelidir. Tavuk öldürülüp yolunmadan eşiğin altına gömülür. Hamam Cini hamamların amacı dışında kullanılmasını sevmez. Eğer hamamı ambar gibi kullanıp başka yerde yıkanırlarsa insanları boğarak ya da haşlayarak öldürür. Bazen Hamam Cini kehanette bulunabilir. Herkes hakkında her şeyi bilir. Yöntemi ise şöyledir: Gece

çıplak sırtını gösterir. Eğer hınç içinde pençeleriyle sırtına vuruyorsa mutsuzluk, fakat yumuşak, sevecen bir şekilde kıllı pençelerini okşuyorsa mutluluk getirir.[78]

Avlu Cini (*Dvorovoy*): Ev Cininin yardımcısı gibidir. Fakat genelde onun yardımı ev sahibine şans getirmez. Gündüzleri horoz başlı ve ibikli bir yılanken, geceleri barındığı avlunun sahibinin sesine ve görünümüne bürünür. Bazı söylencelerde Avlu Cininin tüysüz tavuk gövdeli, insan kafalı, kemerli burunlu, büyük kırmızı dilli olduğundan, ellerinin ve ayaklarının insana benzediğinden söz edilir.[79] Ortaya çıktığı alanlar: Eşyaların altı, çam ağaçlarının sık dallarının arası ve izbelerdir. Bodrumda, dolap ve dolap altlarında yaşarlar.[80] Avlu Cini hayvanları alışıldığı gibi besleyemediği için hayvanların tükenmesine sebep olur, atların yelelerini çekip, ineklerin kuyruklarını yolar. *Beyaz At* (*Belaya loşad*) adlı söylencede Avlu Cininin atlara karşı davranışı anlatır:

"Bir gün köylünün biri kahverengi bir at alır. Ne var ki at her sabah ter içinde uyanır. Görmüş geçirmiş insanlar Avlu Cininin atı sevmediğini, her gece gelip ona eziyet ettiğini söylerler. Bunun üzerine atın sahibi Avlu Cinini kendi gözleriyle görmek için ahıra girer ve samanların arasına saklanır. Gece yarısına doğru Avlu Cini, ahırda elinde uzun kayış olan bir Arap suretinde belirir. Efendisinin beyaz bir at almadığı için ne kadar aptal olduğunu ve beyaz olsaydı onu sevip okşayacağını söyleyerek atı ahırda sürer. Sonrasında adam beyaz bir at alarak gece ahırda olacakları görmek için Avlu Cinini beklemeye başlar. Gece yarısı aynı surette yeniden gelen Avlu Cini böyle bir at aldığı için efendisini övmeye başlar. Bir yerlerden yiyecek bulup getirerek atı besler ve okşar: Bundan sonra at o kadar güzel olur ki, komşuları bile kıskanır."[81]

Avlu Cininin entrikalarının karşısında duracak tek şey saksağandır. Eğer ölü saksağanı kapı ya da ahırda asılı görürse o yeri terk eder. Söylencelere göre, sadece keçi ve köpeği sever. Renkli hayvanların varlığına dayanamaz, sadece siyah ve gri renkleri sever, diğer renkleri ise mahveder. Küçük canlıları, hayvanları sevmez, tay, buzağı ve koyunları ve bunların soylarından olan hayvanları boğarak öldürür. Bu nedenle, Rusya'da hayvanlar evde Ev Cininin himayesi altında tutulur. Avlu Ciniyle iyi ilişki kurmak Ev Ciniyle olduğundan daha zordur. Ev sahibi kıran kırana bir mücadeleye girmek zorundadır. Fakat insanlar deri parçaları, tüyler, yaldızlar, paralar, somun ekmekten kesilmiş ekmeğin kabuklu yeri gibi bazı ritüel hediyelerle onu sakinleştirmeye çalışırlar. Bu hediyeleri hayvan yemlerine koyarlar, böylelikle Avlu Cinlerinin onları beslemesini rica ederler.

Bayramlar ve törenler Avlu Cininin mutluluk duyduğu günlerdendir, çünkü ona ekmek, börek ve yağlı süt ikram edilir. Eskiden ev sahipleri yeni evlerine taşınırken Avlu Cinini de yanlarında götürmüşler ve onu Ev Ci kullanmışlardır.[82]

Ambar Cinleri (*Gumennik/Sporiş/Ovinnik/ Rıjnik*): Slav halk kültüründe, evin dışında inşa edilen ambarların çeşitli işlevlerinin yanı sıra bu mekânda yaşayan

mitolojik varlıkların da değişik görevleri vardır. Bunlar hasattan sonra tahılların saklandığı ambar, kurutma ambarı, öğütme ambarı, saklama ambarıdır.

Hasattan sonra toplanan ürünlerin saklandığı ambara *gumno,* burada yaşayan cine ise *gumennik* ya da *gumennoy hozyain* adı verilir. Ambar Cini insana benzer ve her zaman evin sahibine yardımcı olur. Ev sahibi ona saygısız ve kötü davranırsa Ambar Cini onu cezalandırır. Kötülükle karşılaşmamak için ev sahibi hiçbir zaman ambarda uyumaz. Ambar Cini aynı zamanda ev sahibini kötü ruhlardan da korur. Genç kızlar Noel Yortusu'ndan önce tahıl saklama ambarına gider ve gelecekle ilgili fallar bakarlar. Onlar aynı zamanda Ambar Cininin çıkardığı seslerden gelecekte nasıl bir hayatları olacağını anlarlar. Eğer ses duyulursa iri tahıl tanelerini avuçlarlar, bu zenginliğin işaretidir. Eğer ses duyulmazsa, yere düşen taneler süpürülür, bu ise yoksul bir yaşam süreceklerinin işaretidir.[83]

Sporiş adı verilen diğer bir Ambar Cini ise iri, verimli tahılların tanelerinin koruyucusudur. Belarus'ta bu verimli başaklardan örgü taçlar yapılır ve ambara asılır. Ambar Cini beyaz dalgalı saçlı bir kişi olarak betimlenir. Doğu ve Güney Slavlarda da iri taneli tahılların bir sembolü olarak kabul edilir ve *tsar-kolos* adı verilir. Hasat döneminde Ambar Cinine buğday ve çavdar başaklarından örülen taç genç bir kızın başına konur. Şarap içilir ve iri tahıl tanelerinden hazırlanan lapa yenilir. Genç kız başında tacıyla şarkılar ve maniler eşliğinde Ambar Cininin yaşadığı ambara gider. Başındaki tacı çıkararak Ambar Cinine armağan olarak sunar.[84] Kurutma ambarının hâkiminin orijinal adı *ovinnik*'tir.

Ambar Cini görünmekten ziyade işitilir. Köpek gibi havlayabilir, at gibi kişneyebilir. Geleneksel kültürde Ambar Cini hem antropomorfik yani insan biçimli hem de zoomorfik yani hayvan biçimli olarak tasavvur edilir. Köylüler Ambar Cinini yırtık pırtık siyah giysili olarak betimlerler. Kimi yerlerde de Ambar Cini büyük erkek bir kedi olarak görülür. Novgorodçin vilayetinde Ambar Cini köpek suretinde görülürken, Vladimir köylüleri yırtık giysiyle dolaşan, kömür karası suretiyle bir ayı olarak görürler. Fakat en çok kabul gören, Ambar Cininin yaşlı bir insan suretinde ya da aileden herhangi birinin suretinde görüldüğüdür. Buğday başaklarının kurutulduğu ambarda yerdeki bir çukurda bir fırın bulunur. Ambar Cini burada yaşar. Fırının ateşini körükler ve geceleri harman yerine giderek harman yapar.[85] Halk arasında, Ambar Cininin ambarı ve ekmeği her türlü kötülükten koruduğu varsayılır. Köylüler Ambar Cininin, geceleri ambarın etrafında dolaşanları korkuttuğuna inanırlar. Ambar Cininin korkutma yöntemi ise beklenmedik anda korkunç sesler çıkarmaktır.[86] Ambar Cininin korkutma özelliğiyle ilgili değişik bir söylence vardır:

"Köylünün biri ocağı yakmaya koyulur. Ateşin tutuşmasını beklemek için duvarın dibine uzanır. Birdenbire ortaya çıkan bir ihtiyar ateşe doğru yönelir, ellerini ateşe sokar ve ayıya dönüşüp arka ayakları üzerinde yükselerek adama doğru yavaşça yürümeye başlar. Aklını yitiren köylü adamın oğlu kötü bir şeyler olduğunu sezer ve babasının arkasından gider. Olayın üzerinden bir sene hatta daha fazla bir süre geçer. Pazara giden köylüye birden bir adam yaklaşır ve 'Hadi içmeye gidelim dostum, sana içki ısmarlamama izin ver, bu benim borcum' der.

'Ne borcu bu?' diye sorar köylü. Bunun üzerine adam 'Hatırlasana geçen senc Ambar Cininden nasıl da korkmuştun! Neredeyse ölecektin. Bu benim suçumdu. Seninle dalga geçmek istedim. Bu nedenle bağışla beni, bırak da beni affetmen için sana bir içki ısmarlayayım' diye cevap verir."[87]

Ambar türleri arasında tahılların öğütüldüğü ambar da vardır. Bu tür ambara *riga, rigaçnik* adı verilir. Burada yaşadığına inanılan mitolojik varlık ise *rıjnik* ya da *rodrıjnik* olarak adlandırılır. Bazı ambarlarda kadın cin olarak hükmettiğine inanılır ve *rıjnaya baba* ya da *Dunya rıjanitsa* adını alır. Ambar Cini kor gibi yanan gözleri olan ve kıllı bir vücuda sahip bir varlık olarak düşünülür. Bazen siyah yumuşak tüylü bir köpeğe dönüşebilir. Ambar Cininin bir ailesi olduğuna eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşadığına inanılır.[88]

Ahır Cinleri (*Hlevnik/Vazila*): Evlerin dışına inşa edilen başka bir mekân ise ahırdır. Bu mekânın da mitolojik varlıklar tarafından korunduğuna inanılır. Ahırın koruyucularından biri *hlevnik* olarak adlandırılır. Hayvanları dışarıya çıkarıp otlağa götürmek, onların temiz ve besili olmalarına dikkat etmek görevleri arasındadır. Yaşadığı yer ahırın arka köşesidir. Buradan sevdiği hayvanlardan olan at ve inekleri gözetir, diğer hayvanlar ilgisini çekmez. Ahır Cininin hayvanların koruyucusu olmasının yanı sıra bazen onlara kötülük yapabileceğine de inanılır. Atları ahırda koşuşturur, ineklerin süt vermesini engeller. Ahır Cininin kötülüklerinden korunmak için ev sahibi ahırın girişine saksağan korkuluğu asar. Ayrıca birkaç düğümden oluşan kenevirden kamçı yapar ve kor halinde yanan ateşin üzerinden hayvanları zorla geçirmeye çalışır.[89]

Ahırda atların koruyuculuğunu yapan başka bir cin ise *vazila*dır. Ahırda ya da sürüde konaklarlar. Diğer mekân cinleri gibi görünüşü insana benzer, fakat sevimli hayvansı özellikleriyle onlardan ayrılır. At kulakları ve toynakları vardır. Ahır Cini atları vahşi hayvanlardan koruyup onları besler.[90]

Kikimora: Kuzey Rusya'nın mitolojik geleneğiyle bağlantılı bir karakterdir. Kikimora ev sahibesi olarak, bazen de Ev Cininin eşi olarak kabul edilir.[91] Kikimoranın adı *kik* ve *mora* olarak iki sözcükten oluşur. Kimi araştırmacılara göre, birinci sözcük olan *kik* bağırmak, ağlamak, sızlanmak anlamındaki *kikat* fiilinden gelmektedir. İkinci sözcüğü oluşturan *mora* ise Slav dillerindeki *mara* sözcüğüne yakın olarak bağımsız bir mitolojik karakterin adı olabilir. Yerel lehçelerde *kikimora* adı *şişimora* olarak da söylenir. Bilim adamları bu sözcüğün *şişit* fiiliyle bağlantılı olduğunu ve halk arasında kaynaşmak, kımıldamak anlamında kullanıldığını düşünürler.[92] Kimi araştırmacılara göre ise, iki parçadan oluşan *kikimora* sözcüğünün birinci kısmı olan *kika* kuş sesi anlamına gelir. Bundan dolayı Kikimora, Ev Ciniyle bağları olan ve ev kuşlarının hâkimi olan bir ruh olarak kabul edilir. Sözcüğün ikinci kısmını oluşturan *mora* ise *morok* ve *mrak* sözcüklerine dayanır. *Morok* eski Rusçada sis, duman demektir ve bu insanlara ve ürünlere kötülük getirir.[93]

Kikimora, mitolojik söylencelerde pasaklı ve dağınık saçları olan, yırtık pırtık giysiler içinde, sakat ve kambur yaşlı bir kadın olarak betimlenir. Buna karşılık

Vologodçina ve Yaroslavl gibi vilayetlerde Kikimoranın minnacık bir kadın olduğu varsayılırken, Doğu Sibirya'da Kikimora uzun bir örgüsü olan çıplak bir kız olarak düşünülür. Olonetska, Novgorod ve Vologodski gibi bölgelerde Kikimora *mara, mokuşa* ya da *mokoşa* olarak adlandırılır ve kocaman bir başı, uzun elleri olan bir kadın olarak betimlenir.[94] *Şişiga* Slav dillerinde Kikimora için kullanılan bir diğer addır.[95]

Kikimoranın halk bilincinde ortaya çıkışı, adil olmayan bir şekilde ölen ölülerle ilişkilendirilir. Halk arasındaki inanışa göre Kikimora lanetli yerde inşa edilen evlerde görülür. Diğer görüldüğü yer ise lanetli bir ölünün gömüldüğü mezardır. Nitekim kimi inanışlara göre, Kikimoralar cenaze töreniyle gömülmemiş ya da lanetlenmiş insanlardır. Kikimoraların evde görülmesi kötü bir belirti olarak kabul edilir. Köylüler bu durumda onun eve zarar vereceğine, ev halkının canını sıkacağına inanırlar. *Kedi ve Kikimora* (*Pro koşku i kikimoru*) adlı söylencede şöyle bir bölüm yer almaktadır:

"Bir ev sahibi evini yapmaları için marangozlar tutar, ancak onlara kötü davranır, hesaplarda sahtekârlık yapar, hatta yemeklerini çok az verip onları aç bırakır. Bu duruma kızan marangozlar yeni eve Kikimora'yı yerleştirmeye karar verirler. İçlerinden bunu becerecek bir kişi çıkar. Bu kişi ağaçtan bir kukla yontar, başına reçine sürerek yün yapıştırır, altına etek görünümünde bir bez parçası dolar ve bir şeyler fısıldar. İşte Kikimora hazırdır. Kikimora gece boyunca ayaklarını yere vurur, kap kacak ne varsa birbirine çarpar, çanakları ise kırar. Bu konuda hiçbir şifacı yardım edemez, çünkü Kikimora'yı evden uzaklaştırmak oldukça zordur. Sonunda usanan ev sahibi evini terk eder, Kikimora'nın yalnız kalınca sıkılıp evden uzaklaşacağını düşünür. Günün birinde boş kalan eve Sergaç kasabasından ayılarıyla beraber birtakım kişiler gelir ve geceyi orada geçirmek isterler. Kikimora ise yeniden insanları gördüğü için çok sevinir. 'Beni yalnız bıraktığınız ve canımın sıkılmasına neden olduğunuz için sizden intikamımı alacağım. Neler yapabileceğimi göreceksiniz!' diye düşünür Kikimora. Aptallığından kime saldıracağını bilemeyen Kikimora, ayının üzerine atlar. Bunun üzerine boz ayı onu yakalayıp öyle bir sıkar ki, Kikimora çığlık atarak evden kaçar ve köyden çok uzakta bir yere yerleşir. Ev sahibi ise sonunda evine geri döner ve orada yeniden yaşamaya başlar. Bir süre sonra sokakta dolaşan kısa boylu, zayıf ve kötü bakışlı bir kadın, ev sahibinin kızına yaklaşarak: 'Burada mı yaşıyorsun?' diye sorar. Kız 'Evet' der. Bunun üzerine kadın: 'Bu kedi sizin mi peki?'diye sorar. Bir süre önce yavrulayan kediyi sahiplenen ev sahibi ve kızı 'Hayır, bizim değil. Daha önce de burada yaşıyordu, üstelik şimdi yavruları da var' diye cevap verirler. Kadın ellerini birbirine vurarak koşmaya başlar ve 'İşte şimdi yandık. Tek başına yetmiyormuş gibi, şimdi de yavrularını getirmiş, o eve artık girilmez!' diye bağırır. Ve o zamandan beri Kikimora'dan ne ses duyulur ne de seda."[96]

Bu ev cini, ilk olarak fırın ve ev işleriyle ilişkilendirilir. Halk inanışında Kikimora, kadın işleriyle bağlantılıdır. Bu bağlamda, Kikimora'nın çalışmak için en sevdiği yerin sağ giriş ile fırın arasındaki köşe olduğu düşünülür. Halk

arasında ayrıca Kikimora'nın ipliği, insanların yaptığının tam aksi tarafa eğirdiğine inanılır.[97]

Baba Yaga: Slav mitolojisinde karşımıza çıkan en tanınmış ancak bir o kadar da az anlaşılan mitolojik kahramanlardandır.[98] Kimi araştırmacılara göre, bu yaşlı kadına Doğu Slav halkı tarafından *Baba* denilir. *Baba*, *Baba Yaga* olarak Slav halk söylencelerinde geçer. *Yagişna*, kötülük yapan kadına denir. Slav dillerinde *yaga* kâbus ve tehlike anlamına gelir.[99] Baba Yaga'nın dış görünüşü genellikle yaşlı, ak saçlı ve çirkin olarak betimlenir. O kadar zayıftır ki, adeta bir iskeleti andırır ve demirden dişleri vardır.[100] Baba Yaga ormanın derinliklerinde yaşar. İki dünya arasındaki sınırdadır. Slav mitolojisinde, Baba Yaga'nın kendine has birçok niteliği vardır: Büyü yapar, insan yer, kuş gibi uçar, ormanda tavukayakları üzerindeki bir kulübede yaşar. Kulübesi insan kemiklerinden yapılmış bir çitle çevrilidir. Her çitin üstünde insan kafatasları bulunur. A. S. Puşkin, *Ruslan ve Lyudmila* adlı yapıtında Baba Yaga'nın kulübesini şöyle betimler:

> *Kimsenin bilmediği yollarda;*
> *Orada tavuk bacakları üzerinde bir kulübe*
> *Ne penceresi ne kapısı var;*[101]

Yaşlı bir büyücü görünümüne sahip olan bu karakter yaya gezmez, dünyayı demir havanda dolaşır. Gezerken, havanın hızını artırmak için ona demir sopayla vurur. Arkasında iz bırakmamak için ise havanın arka tarafına uzun saplı süpürge bağlar. Tüm kurbağalar, kara kediler, kargalar ve yılanlar, yani hem tehlikeyi, hem zekâyı temsil eden canlılar Baba Yaga'nın hizmetindedir. Her ne kadar Baba Yaga çirkin ve acımasız olsa da, geleceği görebilen, sayısız zenginliklere ve gizemli bilgilere sahip olan bir karakterdir.[102] (Resim 47)

Başka bir görüşe göre, Baba Yaga'nın yeniden doğuş ayinlerinde önemli rolü vardır. Örneğin, masallarda sık sık çocuk kaçırıp fırında kızartır. Araştırmacılar bunun bir Slav ritüelinden esinlendiğini söylerler. Hasta veya sakat çocuk kızardıktan sonra farklı bir kişi olarak yeniden ortaya çıkar. Bazı araştırmacılar Baba Yaga'nın inisiasyon, yani kabul edilme ritüeliyle bağlantılı olduğunu savunurlar. İnisiasyon törenlerinde 10-12 yaşındaki genç erkeklerin avcılık becerileri imtihan edilir. Anaerkil dönemlerde bu törenleri çok güçlü ve tecrübeli kadınlar yönetirler. Bu kadın Baba Yaga'nın benzeri olarak düşünülür. Örneğin, masaldaki Baba Yaga çocukları kaçırıp ormana götürür, böylece inisiasyon ritüelini yerine getirmiş olur ve onları fırında kızartır. Masalın asıl kahramanlarını da sınavdan geçirir ve onlara tavsiyelerde bulunup yardım eder.

Baba Yaga insanların kaderini elinde tutan Yüce Ana Tanrıçanın (Tanrıç Makoş) değişmiş halidir. Hıristiyanlık çağı başlayınca Tanrıça şeytani bir yaratığa yani Baba Yaga'ya dönüşür. Propp'a göre ise, masaldaki Baba Yaga'nın üç farklı tipi vardır. Birincisi, *Bonkör Baba Yaga* (*Yaga Daritelnitsa*). Masalın kahramanına sihirli ip veya sihirli at vererek yardım eder. İkincisi, *Çocuk hırsızı Baba Yaga*

(Yaga Pohititelnitsa). O küçük çocukları kaçırıp yer. Üçüncüsü, *Savaşçı Baba Yaga*'dır (Yaga Voyitelnitsa). Masalın baş kahramanıyla çok ciddi savaşlar yapar.[103]

Baba Yaga'nın anlamı ve ortaya çıkışına dair de pek çok yorum vardır. Bazı inanışlara göre Baba Yaga göksel güçler arasında yer alır. Örneğin Belarus'ta Baba Yaga gökyüzünde uçarken ona şimşek ve gök gürültüsünün eşlik ettiğine inanılır. Bir başka inanışa göre Baba Yaga ormanın efendisi, vahşi hayvanların hükümranıdır. Kimileri de Baba Yaga'nın yeraltı egemenliğine inanır. Bu inanışa göre Baba Yaga, yeraltında yaşar ve burada ürünler yetiştirip sürülerini otlatır. Baba Yaga'ya dair en popüler görüşlerden biri ise, onun ölüler dünyasının girişindeki bekçi olduğudur.[104] Baba Yaga'yla ilgili *Yağan Yağmur* (*Prolivnoy dojd*) adlı söylence ise şöyledir:

"Baba Yaga ekmek yapmaya hazırlanır. Evlenmek ister ve kendine eş olarak herkesi yönetmek isteyen karga görünümündeki boynuzlu şeytanı seçer. Baba Yaga özellikle insan kirlerinden biriken hamam pisliği toplamaya çok meraklıdır. Bunları toplayıp ziyafet için dağların ardındaki kulübesine götürür. Mutluluktan kahkahalar atarak herkesi korkutur. Yaşlı Ev Cini, Baba Yaga'nın neden bu kadar neşeli olduğunu merak eder. Kendisi de ona evlenme teklif ettiği halde reddedilir. Bunun üzerine yaşlı Ev Cini, Baba Yaga'yla alay etmek için küreğini çalar. Küreğinin kaybolduğunu gören Baba Yaga fırının etrafında ağlayarak ve söylenerek dolaşmaya başlar. Ne olduğunu soranlara Ev Cininin küreğini çaldığını, bu nedenle buğdayları ekemediğini, eğer bunu yapamazsa kocası Şeytanın çok kızacağını gözyaşları içinde anlatır. Çevresindeki kişiler Baba Yaga'ya yardım edeceklerini söylerler ve ona bir kürek bulurlar. Fakat Baba Yaga'nın gözyaşları hiç durmadan öyle çok akar ki, her tarafı sular basar. Baba Yaga gülümsesin ve yağmur dursun diye küreği çatıya çıkartırlar."[105]

DOĞAÜSTÜ VARLIKLAR

Hayvanlar içgüdü ve alışkanlıkları, bağırma, koşma, zıplama, uçma gibi hareketleriyle eskiden beri insanlar için çeşitli doğa olaylarının sembolik göstergeleri olarak kabul edilir. Eski Slavlar, yeryüzündeki hayvanlarla ilgili bilgilerini hayallerinde gökyüzü olaylarıyla özdeşleştirirlerdi. Örneğin rüzgâr uğultusu, şimşek çakması, güneşi gölgeleyen bulutlar, kar ve yağmur gibi çeşitli doğa olayları Slav geleneklerinde gökyüzü hayvanları, kuşlar, ateş saçan ejderhalarla özdeşleştirilerek açıklanmıştır.

Kitovras: Anonim yapıtlarda, yarı insan yarı at biçiminde mitolojik bir varlık olarak geçer. Bu söylencelerin ana kahramanı olan Çar Solomon bilgeliğiyle ünlüdür. Solomon'la ilgili çeşitli söylencelerde Kitovras kimi zaman Solomon'un kardeşi, silah arkadaşı, kimi zaman da düşmanı, rakibi olarak yer alır.

XV. yüzyılda yazıldığı bilinen söylencelerden biri olan *Paleya*'da, Solomon ve Kitovras arasında geçenler şöyle anlatılır:

"Kendine bir tapınak yapmak isteyen Solomon, devasa büyüklükte bir sürü taş toplayıp, bir araya getirdikten sonra düşünür; onda taşları kesecek ve yontacak yetenek yoktur. Gerçeği söylemek gerekirse böyle bir yetenek yeryüzünde vardır, ancak bu sadece Kitovras'a ait bir yetenektir. Bunun üzerine Solomon, Kitovras'ın yaşadığı yere gidip onu ikna etmeye karar verir. Hizmetkârlarına demirden zincirler hazırlamalarını emreder ve ulakla birlikte koyun postu, şarap ve bal gönderir. Kitovras'ın yaşadığı ücra bir çölde sürekli su içtiği üç kuyu vardır. Solomon'un emriyle bu kuyulardaki su çekilir ve sırasıyla birincisine koyun postu, ikincisine şarap, üçüncüsüne de bal yerleştirilir. Kitovras susayıp kuyuya gittiğinde Solomon'un doldurduğu yeni malzemeler çok hoşuna gider ve iyice içtikten sonra derin bir uykuya dalar. Bunu fırsat bilen ulaklar Kitovras'ı zincirleyerek Solomon'a getirirler. Solomon üç gün boyunca Kitovras'ı görmez, bu üç günün sonunda onu neden getirttiğini açıklar ve şöyle der: 'Strafil olarak adlandırılan bir kuş vardır. Kanatları oldukça sert, kılıçtan yapılmış gibidir, hem kemikleri hem taşları bunlarla keser. Strafil mavi bir denizde yaşar. Strafil canlandığında bütün bir deniz de canlanır. Strafil öyle büyüktür ki, sağ kanadının altında beyaz bir ışık taşır. İşte bu kuşun kanatları Solomon'a tapınağı bitirmesine yardımcı olacaktır.' Kitovras yedi yıl Solomon'un çarlığında kalır. Oldukça kibirlenen Solomon bir gün Kitovras'ı yanına çağırıp şöyle der: 'İşte ben sadece bir insanım ama senin gibi vahşi bir hayvanın üstesinden gelmeyi başardım.' Kitovras bu söze oldukça alınır ve şöyle yanıt verir: 'Solomon sen benim gücümü henüz daha görmedin, eğer bu gücü görmek istiyorsan parmağındaki yüzüğü ver ve şu zincirlerimi bir çıkar.'

Solomon inanmayarak dediğini yapar. Kitovras ise yüzüğü yutar, kanatlarını açarak Solomon'u yok eder."[1]

Söylencedeki bu son bölüm, Vladimir bölgesinde Troitski Kilisesi'nde betimlenmiştir. Bu betimlemeye göre, mitolojik varlık parmaklarının arasında Çarın küçücük bir figürünü taşır ve oldukça geniş açılmış kanatlarıyla yok edici darbeyi vurmaya hazır durur. Sanatçının, Solomon ve Kitovras'ın büyüklük ölçülerini böylesine farklı betimlemesi rastlantısal bir durum değildir. Nitekim halk sanatında kahramanların önemi mekân ve ölçüyle anlatılır.

Kitovras sözcüğü Yunanca kökenlidir, ancak bu imgenin temeli Doğu'ya, eski Hindistan'a dayanmaktadır. Burada bu mitolojik varlık Gandarva olarak adlandırılır, buradan da Kitovras'ın üçüncü adı olan Kentavr doğar. Hint söylencelerine göre Gandarva istediği zaman istediği surete girebilen karanlık ve şeytani bir varlıktır. Büyülü şarkılarıyla denizden ürkütücü büyücüleri çağırarak gemileri batırır. Kitovras da bunlara benzer şekilde kanatlara ve büyülü güçlere sahiptir. Rus kültüründe at ve insan birbiriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Ruslar at-insanı kahramanları arasına yerleştirirken bahadırlarına olağanüstü yetenekler atfederler.[2]

Altın At (*Sivka-Burka*): Rus söylencelerinde sözü edilen muhteşem at *Sivka-Burka veşçaya kaurka* olarak adlandırılır. Fırtına kelimesinden doğan kasırga sıfatı rüzgâr, gürültü anlamlarını ifade eder. Atın yeleleri fırtına çıkartan çiçeğini anımsatır.

Tüm Slav söylencelerinde de azgın rüzgârlar, sürüklenen bulutlar, kara bulutlardan çıkan fırtınalar ve yere çarpan yıldırım, *gökyüzü atı* olarak adlandırılır. Uğuldayan rüzgârların, fırtınanın ve uçan bulutların timsali olan masallarda adı geçen atlar olarak belirtilir, (Resim 48) bu atların kanatları vardır. Bu özellikleriyle mitolojik kuşlarla özdeşleşirler. Bu atlara eklenen bir diğer sıfat olan *ateş üfleyen* atlar, alınlarına yerleştirilen parlak ay ya da güneşle ödüllendirilir. *Altın yeleli, altın kuyruklu* ya da sadece *altın at* güneşin şiirsel bir imgesi haline gelir. Rus halk masallarında ya da kahramanların atı Sivka-Burka şu şekilde betimlenir:

"İyi at kuru toprağı toza dumana katarak ilerler, şaha kalkar, neredeyse sürüklenen bulutlara yaklaşır, burun deliklerinden yanan alevler, kulaklarından ise dumanlar çıkartır. Sıcak öksüler uçuşur, dağlar, tepeler ayaklarının altından akar gider, küçük dereleri kuyruğuyla süpürür, geniş olanların ise üzerinden atlar."[3]

Atların Slav ikonografilerindeki betimi mitolojik sembollerinden meydana gelir. Kuzey Slav şiirinde bu varlıktan şu şekilde söz edilir:

Rüzgârlar gürler,
Yıldırımlar parlar,
Toynakları yere vurur,
Yeri titretir ve kasırga gibi uçar.
Gözlerinden alev,
Kulaklarından duman çıkar.[4]

Tüm bu betimler, eski dönemlerin şiirlerinde doğaya olan bakış açısını yansıtır, fırtına bulutlarının tüm özellikleri kahramanın atında da toplanır.

Su Kısrağı (*kobılitsa*): Halk söylencelerinde derin sulardan gelen deniz kısraklarından söz edilir. Bu kısrakların kaynar sütünde yıkanan iyi bir delikanlı, güçlü ve yakışıklı olur, düşmanı ise ölür. Hırvatistan'da bu su kısrakları, Slav mitolojisindeki bazı kötü güçlerle özdeşleştirilir. Baba Yaga ya da cadılarla bağdaştırılır. Güney Slavlarda şöyle bir mit vardır: *Mükemmel bir at elde etmek isteyen bir genç, yaşlı bir büyücüye hizmet eder ve azgın kısrakları otlatır, büyücünün kızları bu kısraklara dönüşür.*[5]

Rusya'da büyücülerin kısraklara dönüştüğüne inanılır. Bu kısraklar deliler gibi dağları ve tepeleri dolaşırlar. Mitolojik kısrağın sütü, bulutlardan dökülen canlı bir su, yağmurdur. Bu sütte yıkanan masallardaki kahramanlar güçlü ve yakışıklı olurlar. Söylencelerdeki tanrıların yanı sıra kadın ve erkek kahramanlar uzak ülkelere sadece uçan kahraman atlarıyla değil, aynı zamanda uçan zafer arabalarıyla giderler. Bu uçan atlar ya da uçan zafer arabaları bir anda görünüp kaybolurlar. Bunlar da bulutların çeşitli metaforları olarak kabul edilir.[6]

Tek boynuz (*yedinorog*): Tek boynuzlu olan bu hayvan, bütün hayvanların ve yeraltı yaratıklarının başı olarak kabul edilir. Eski masallarda, onun yeraltı zindanlarında gökyüzündeki güneş gibi gezindiği anlatılır. Eski bir Rus şarkısında Tek Boynuz, hayvanların en üstünü olarak anılır.

Bu fantastik yaratığın bir atı, keçiyi ya da eşeği andıran görüntüsü vardır, alnının ortasında ise tek bir boynuzu bulunur. Tek Boynuz ortaya çıktığında bütün dünya hareketlenir, karışır. Onun sihirli toynaklarından tüm yeryüzünde içlerine sular dolan vadiler, oyuklar, kuyular ve çukurlar oluşur; geçtiği her yere bereket götürür. Bu esrarengiz yaratık boynuzuyla yıldırımları, bulutlu dağları, yeraltı kaynaklarını parçalayarak, yeryüzünü titreterek yağmur sularına ve nehirlere kaynaklık eder. Başka bir deyişle Tek Boynuz bütün dünyayı kuraklıktan kurtaran bir varlıktır. Çoğu zaman yaşadığı yerin seçiminde kutsal dağların konumu belirleyicidir. Bu yaratık Sion Dağı'nın yamaçlarında veya Aynaroz Dağı'nda yaşar; denizden yer içer, çocuklarını bu dağlarda gezdirir, hatta bu özellikleriyle biraz da çok başlı ejderhaları anımsatır.[7]

Tek Boynuzdan ilk kez Yunan tarihçi Ktesias söz eder. Hindistan üzerine kaleme aldığı bir el yazmasında şu bilgiler yer alır: "Buradaki vahşi eşekler, boyut olarak atlardan daha büyüktür. Bedenleri beyaz, başları koyu kırmızı, gözleri mavi renkte, alınlarında ise bir boynuz bulunur. Bu boynuzdan elde edilen toz, ölümcül yaraların tedavisinde kullanılıyor. Boynuzun açık beyaz, parlak kırmızı ve siyah kısımları var."[8] *Ancak* bu fantastik yaratık Uzakdoğu sakinleri tarafından Ktesias'tan önce de bilinir. En garip Tek Boynuz betimi üç ayağı, altı gözü, dokuz ağzı ve altın boynuzuyla Perslerde vardır ve mucizevî boynuzuyla okyanusun ortasında durarak dalgaları kirlilikten korur.

Tek Boynuz ile bağlantılı konulara XVI-XVII. yüzyıl Rus kaynaklarında,

Doğu ve Batı Slav folklorunda rastlanılır. Atı anımsatan, korkutucu ve yenilmez bir hayvan olarak betimlenen Tek Boynuzun tüm gücü boynuzunda toplanır.

Ekvator takımyıldızı da Tek Boynuz olarak adlandırılır. Armalarda da Tek Boynuz sembolü önemli bir yere sahiptir. Özellikle Kont Şuvalov da dahil olmak üzere önemli Rus hanedanlarının kişisel armalarına Tek Boynuz figürleri işlidir. Tek Boynuzun boynuzu birçok hastalığın iyileştirilmesinde şifa amacıyla kullanılır. Ayrıca Tek Boynuzun, yılan zehriyle kirlenen suyu temizlediğine de inanılır.[9]

Ejderha (*zmey*): Slav paganizminde ejderha önemli bir mitolojik varlık olarak karşımıza çıkar. Yılana benzer fakat ondan daha büyük kanatlı ve çok başlı olarak betimlenir. Ejderha çeşitli kozmogonik güçlerle donatılmış olarak gökyüzü ve yeryüzü arasındaki bağlantıyı kurar. Söylencelere göre, gökyüzünü iki dev ejderha tutar. Yeryüzü ise kuyruğunu ısırmış uzun bir ejderha tarafından çevrelenir. Ejderhalar, yağmur ve rüzgârın bulunduğu yüksek mağaralarda yaşarlar. Kış uykusuna yatarlar, ilkbaharda uyanıp nehirde yıkanırlar. Vücutlarındaki altın pullar değişir. Bu pulların şifalı olduğuna inanılır.

Ejderhaların ortaya çıkmasıyla ilgili değişik anlatılar vardır. Bunlardan birinde, tavuğun yumurtladığı yumurtalar arasına bırakılan bir yumurtadan çıktığına inanılır. Ejderhanın altın kanatları, balık gibi altın pullarla kaplı vücudu vardır. Slav mitolojisinde bazen belden yukarısı genç bir delikanlı, belden aşağısı çok renkli bir yılan olarak betimlenir. Gökyüzünde her zaman düşmanlarıyla savaşan ejderhalar gök gürültüsü ve şimşekleri oluştururlar. Gökyüzü ve yeryüzü nemini hükmü altına alan ejderhalar 40 gün 40 gece savaşarak büyük bir kuraklığa neden olurlar. Geleneklere göre, kuraklığın geçmesi için o bölgenin delikanlıları yağmur yağdırma törenleri düzenler ve sopalarla yere vurarak bölgenin üzerinde uçan ejderhayı kovarlar. İnançlara göre, fırtına ve yağmurlar iyi ve kötü ejderhalar sayesinde olur. Savaşta yenilen ejderhalar tarlalara insan ya da büyük yılan olarak düşerler. Toprak sahibi tarafından sütle beslenirse yeniden gökyüzüne ejderha olarak yükselirler. Ejderhanın düştüğü arazi ise çok verimli olur. Gökyüzündeki gökkuşağı ejderha olarak görülür. Denizden su içerse, sele neden olacak kadar çok yağmur yağacağına inanılır.[10]

Zmiulan Ejderhası: Güney Slavların inancına göre, eski meşelerin kovuğunda yaşayan, yılan görünümlü şeytandır. O siyah bulutların kudretli koruyucusu, *Ateş ejderhası* ve *Dağların ejderhasıyla* bağlantılı *Ateş Çarı* ve *Çariçe Molonitsa*'nın (Perun, Mokoş) düşmanıdır. Halk kültüründe, genellikle hainlik ve kötülükle bağdaştırılan Zmiulan Ejderhası masallarda kadınları kandırır, onlarla birlikte olur ve bu birliktelikten Ateşli Kurt Ejderha (*Volk ognennıy*) diye adlandırılan, yılan cinsinden kurt adam meydana gelir. O yılan derisi ya da kurt postuyla doğar, hızlı bir şekilde büyür ve savaşçılarıyla olduğu zamanlarda balığa, kuşa ve herhangi bir hayvana dönüşerek, Volh Vseslaviç'i (Kurt adama dönüşen Knyaz) hatırlatarak zaferden zafere koşmaya başlar. Zaman zaman bu ateşli kurt-ejderha, babasıyla şiddetli kasırgalara neden olan büyük kavgalara tutuşur.[11]

Dağların Ejderhası (*zmey gorınıç*): Mağaralarda yaşar ve keşfedilmemiş dağların derinliklerinde gezinir, araştırmacılara göre bu nedenle *Dağların Ejderhası olarak* adlandırılır. Bu ejderha dünyadaki hayatın ana kaynağı, ışıklarıyla dünyayı ısıtan güneşi kara bulutlarla kapatır. Daha sonra ise, gökyüzünde dağ gibi görünen bir bulut yığınının içinden çıkan yıldırım şekline bürünür. Dağların Ejderhası, yıldırım gibi yeryüzüne düşen bir meteor şeklinde betimlenir. Böyle bir ejderhanın uçuşu, halkın anlatılarına göre, sanki kızgın demirden dağılırmışçasına kıvılcım saçan ateş topuna benzetilir. Cesur Yegor'un (*Egor Hrabrıy*) bu sert, ateşli ejderhayla dövüşünün anlatıldığı öyküde ejderhanın ağzından alevler, kulaklarından dumanlar çıktığı söylenir. O kadar gür sesle kükrer ki, onun kükremesinden meşe ormanları titrer, kuyruğuyla sulak alanlara vurmasından nehirler taşar, zehirli nefesinden ise otlar kurur, yapraklar ağaçlardan dökülür. Bu betimleme öylesine korkunç yapılır ki, böyle bir yaratıkla karşılaşan bir insanın kurtulmasının olanaksız olduğu izlenimi doğar. Ama inanışa göre, Slav ruhunda bunun gibi korkunç bir yaratığın önünde dahi korkudan titreme yoktur.[12]

Ateş Ejderhası-Uçan Ejderha (*ognennıy zimey-letun*): Köylerin üzerinde uçan, kuytu köşelerde kadınlara, kızlara musallat olan yılanlara özgü tüm kötülükleri üzerinde topladığına inanılır. Ateş Ejderhası, eğer bir genç kızı severse, onun peşini sonsuza kadar bırakmaz. Bu işkenceden kurtuluş yoktur; ne dua, ne de herhangi biri genç kızı kurtaramaz. Bu ejderhanın havalarda nasıl uçup, söndürülmesi olanaksız alevler saçtığını herkes bilir ama onun hızla, bacalardan çıkıp, kuytu köşelerde, nasıl eşsiz güzellikte bir delikanlıya dönüştüğünü kimse bilmez. Onun bir öpücüğüyle, kızların yanaklarında güller açar, bir selamıyla kızlar ışık saçar. Onsuz güzeller hüzün içinde olurlar, acı çekerler, kendileri yiyip bitirirler ve hayatları kararır.

Aslında Ateş Ejderhasının kafası kocaman, sırtı eğridir ve upuzun bir kuyruğu vardır. Olduğu yerde uçarak, elekten geçmişe benzeyen kıvılcımlar saçar ve göze görünecek kadar alçaklara iner. Ejderha bunu genellikle, kocası ölmüş veya yalnız kalmış kadınları ziyareti etmek için yapar. Ziyaretçi civardaki insanlara görünmez, ama sesi duyulur. Sorulara cevap verir ve konuşmaya başlar. Bunun yanında, Ateş Ejderhasının aşkıyla vurulmuş kadınlar insanların gözünde yüksek değer kazanır.

Her şeye rağmen, Ateş Ejderhasının bu ziyaretinden kurtulmanın bir yolu vardır. Aysız gecede, özellikle Denizkızı haftasında (*rusalnaya nedelya*) toplanan dağ otları, zambak ve yonca bir kazanda kaynatılır ve sabaha karşı suyun buharıyla temizlenmeleri gerekir ki bu Ateş Ejderhasının sonsuza kadar gitmesine neden olur. Daha sonra ise evin her yerine, özellikle çatılardan ve bacalardan gelebileceği için çatı arasına su serpilir. Eski zamanlarda, kadınların Ateş Ejderhalarından çocuklar doğurduklarına ama doğan çocuğun çok yaşamadığına, doğar doğmaz öldüğüne ya da yerin altında yok olup gittiğine inanılır.[13]

Ak Ejderha (*belaya zmeya*): Masallarda anlatıldığı üzere, diğer ejderhaların şahı, ejderhalar ejderhasıdır. Onun etinin tadına bakmak, yüce bilgeliğe erişmek demektir. Bazı şanslı kişilere en gizli hazineler açılır ve bu kişiler kuşların ve hayvanların konuşmalarını anlama yeteneğini elde ederler. Eski kaynaklarda Ak Ejderha yeryüzünün ihtiyacı olan yağmur sularını muhafaza eden beyaz bulutlarda vücut bulur. Beyaz bakir bulutlar yeryüzüne indiklerinde sıklıkla Ak Ejderhalara dönüşürler, bu ejderhalar günümüze kadar gücün ve bilgeliğin tek vücutta buluşmuş hali olarak betimlenmişlerdir.[14]

Stratim (Strafil) Kuşu: Eski söylenceler Stratim kuşunun, tüm kuşların atası olduğunu ve Alkonost gibi deniz ve okyanusta yaşadığını iletir. Stratim kuşu öttüğünde korkunç bir fırtına kopar. Hatta kanatlarını hareket ettirmesi denizin kabarıp dalgalanmasına yol açar.

Stratim kuşu kanatlanıp havaya yükseldiğinde ise o kadar büyük dalgalar oluşur ki, denizde gemiler batar, dipsiz uçurumlar açar ve kıyılardan şehirleri ve ormanları sürükler. Bu bağlamda Stratim kuşu deniz çarına benzemektedir. Bazı söylencelerde, Stratim kuşu, yavrularını kurtarması ve onlarla ilgilenmesi karşılığında, kahramanın, terk edilmiş bir adadan kaçmasına ve uçarak karaya varmasına yardım eder.

Stratim kuşu hakkında garip ve gizemli bir kehanet günümüze kadar korunmuştur. Bu kehanete göre Stratim kuşu gece yarısından sonra saat ikide kanatlarını çırpmaya başlarsa, o an yeryüzündeki tüm horozlar ötmeye başlar ve tüm yeryüzü aydınlanır.[15]

Birçok kaynakta çeşitli ve renkli mitoslara konu olan Stratim kuşu, özellikle *Derinlikler* kitabında aşağıdaki gibi değerlendirir:

> *Hangi kuş tüm kuşların anasıdır?*
> *Stratim-kuş'tur tüm kuşların anası.*
> *Yaşar o denizde-okyanusta,*
> *Beyaz taş üzerine kurar yuvasını,*
> *Ve eğer onun yuvasına ve yavrularına*
> *Göz diken bir misafir gelirse,*
> *İşte o zaman Stratim-kuş kızar,*
> *Deniz-okyanus kabarır;*
> *Büyük nehirler gibi akar coşar;*
> *Ve gelen gemileri batırır.*
> *Süslü ve yük dolu gemileri*
> *Hiç acımadan batırır!*
> *İşte bu yüzden Stratim-kuş tüm kuşların anasıdır.*[16]

Alkonost: Slav mitolojisinde Alkonost, Slav cenneti olarak adlandırılan İriy'de yaşayan mucizevî bir kuş olarak kabul edilir. Yüzü kadınsı, bedeni ise kuş görünümlü mitolojik bir varlıktır (**Resim 49**). Alkonost'un sesi aşk gibi tatlı bir

ses olarak görülür. Sirin'den farklı olarak Alkonost'tan kötülük gelmediğine inanılırken ötüşünün dünyevi olan her şeyi unutturduğu varsayılır. Slav mitolojisinde Alkonost'un deniz kıyısında bir yumurta taşıdığına ancak yumurtalarını çıkarmayıp denizin derinliklerine sakladığına inanılır. Alkonost'un yumurtalarını denizin derinliklerine sakladığı bu dönemde yedi gün boyunca rüzgârsız bir hava olduğuna olan inanç oldukça yaygındır.[17]

Gizli İstek (*Zavetnoye Jelaniye*) adlı söylencede Alkonost şöyle anlatılır:

"Günün birinde kuşçuluk yapan genç bir delikanlı, akşam kuş yakalamak için bir düzenek hazırlar ve sabah kontrol etmeye gider. Ancak hazırladığı kapanın yanına gittiğinde gözlerine inanamaz. Bir sürü kuşun içinde bir tane yüzü kadın, bedeni kuş şeklinde fevkalade güzel bir kız durmaktadır. Yarı kuş yarı kadın varlığın güzelliğinden başı dönen delikanlı ona adını sorar ve Alkonost cevabını alır, dayanamaz ve onu öpmek ister. Ancak Alkonost eğer bir insan tarafından öpülürse sihirli güçlerini kaybedeceğini, artık gökyüzüne uçamayacağını ve yeryüzünde ölüme mahkûm olacağını bilir. Bu yüzden delikanlıya 'yeter ki beni serbest bırak, en büyük dileğin neyse yerine getiririm' diye yalvarır. Delikanlı bir süre düşündükten sonra cennet mutluluğunu, cenneti isteğini söyler. Tam o anda şiddetli bir rüzgâr esmeye başlar, toprak delikanlının ayakları altından kayar ve delikanlı bir anda kendini sıra dışı bir yerde bulur. Burası bulutlar arasındaki göksel krallık olan İriy'dir. Burada her şey o kadar güzeldir ki delikanlı dileğine ulaştığını düşünür. Ancak zaman geçtikçe gerçeğin pek de öyle olmadığını görür. Delikanlı bir gün ağacın altında uyuklarken bir karga onu uyandırır ve gerçek vatanının burası olmadığını, yaşayan bir insan olarak dünyada olması gerektiğini söyler. Delikanlı da zaten bunu anlamaya başlamıştır, bu yüzden 'Peki nasıl dönebilirim?' diye sorar. Karga zamanında büyük büyük babasının onu ağdan kurtardığını ve bunun bir karşılığı olarak delikanlıya yardım edeceğini söyler. Kargaların üç yüzyıl yaşadığını unutan delikanlı başta buna inanmayıp saçma bulsa da karganın sözünü dinler ve gözlerini kapatıp karganın kuyruğuna sıkıca tutunur. Gözlerini açtığında Alkonost'u gördüğü yerde bulur kendisini. Evine dönen delikanlı torunlarına İriy'deki yaşamını, Alkonost'un tatlı şarkılarını anlatarak geçirdiği uzun bir ömür sürer."[18]

Gamayun: Slav mitolojisinde Gamayun tanrılar tarafından gönderilen bilge, kâhin bir kuş olarak görülür (**Resim 49**). Tanrısallığı ötüşüyle simgeleyen ve tanrısal gizemi insanlara anlatan mitolojik bir varlıktır. Gamayun uçtuğu zaman güneşin doğuşuyla ölümcül bir fırtınanın geldiğine inanılır.[19]

Kutsal Kehanet (*Veşçye Proroçestvo*) adlı söylencede Gamayun şöyle anlatılır:

"Bir gün bir avcı nehrin kenarında başı çok güzel bir kıza ait olan bir kuş görür. Kuş bir dalın üzerinde oturmakta ve pençesinde 'Tüm dünyayı gezen, asla geri dönmez' yazan bir yazıt tutmaktadır. Avcı yaklaşır ve elini silahının tetiğine koyar, o an kuş kafasını çevirir ve 'Çok gülünçsün, zavallı ölümlü seni, bana ateş mi edeceksin? Kutsal kuş Gamayun'a?'der. Gamayun avcının gözlerinin içine bakar ve avcı birden uykuya dalar. Avcı rüyasında kızgın bir domuzdan Hakikat

ve Yalan adlı iki kız kardeşi kurtardığını görür. Ödül olarak ne istediği sorusuna, Avcı 'Tüm dünyayı görmek istiyorum. Bir ucundan bir ucuna' diye cevap verir. 'Bu mümkün değil' der Hakikat. 'Dünya çok büyük. Yabancı topraklarda seni er ya da geç öldürürler ya da köle olarak alırlar. Dileğinin olması imkânsız'. Kardeşi Yalan ise 'Bu mümkün' diye karşı çıkar ve bunun için benim kölem olmak zorundasın ve yalanların, hilenin ve ikiyüzlülüğün arasında yaşayacaksın diye bir şart koşar. Avcı kabul eder, böylece uzun yıllar geçer, tüm dünyayı dolaştıktan sonra vatanına geri döner. Fakat artık tanıdığı, bildiği kimse yoktur. Avcının tüm köyü yok olmuş ve tam üstünde derin bir göl ortaya çıkmıştır. Avcı keder içinde uzun süre bu gölün kenarında dolaşır ve aniden bir dalın üzerinde yazıtı görür. 'Tüm dünyayı gezen, asla geri dönmez'. Böylece Kutsal Gamayun Kuşu'nun kehanetinin doğru çıktığını anlar."[20]

Sirin: Slav mitolojisinde Sirin'in yeraltı dünyasının hâkimleri tarafından gönderilen karanlık bir kuş ve güç olduğuna inanılır. Sirin'in dış görünüşü yarı insan, yarı kuş görünümündedir. Başından beline kadar hiçbir şeyle kıyaslanamayacak kadar güzel bir kadındır. Belden aşağısı ise kuştur. Sirin'in sesini duyan herhangi biri her şeyi unutur ve ölür. Hiçbir güç yoktur ki dünyada onun sesinin duyulmasına engel olsun. Nitekim Sirin'e göre bu anda ölüm, gerçek bir lütuftur.[21]

İsteğin Yerine Getirilmesi (*İspolneniye Jelani*) adlı söylencede Sirin şu şekilde anlatılır:

"Oduncunun biri bir gün Sirin'in yavrusunu şiddetli bir fırtınadan kurtarır. Sirin de buna ödül olarak oduncunun herhangi bir isteğini yerine getireceğini söyler. Oduncu güneşten çok daha parlak ve yeryüzünde kimsenin göremediği bir şey görmek istediğini söyler. Sirin ölümün de tıpkı güneş gibi gözle görülemediğini ve insana her şeyi görmenin müsaade edilmediğini söyler ancak söz verdiği için dileğini yerine getireceğini söyler. Oduncu gözünü açıp kapamaya fırsat bulamadan kendisini içinde bir sürü mumun yandığı devasa bir mağaranın içinde bulur. Bir anda bir mum sönüp diğeri yanmaktadır. Oduncu bunun ne olduğunu sorduğunda 'İşte yaşam bu!' cevabını alır. Sirin 'Mum yanar ve insan yaşar, mum söner' diyerek cümlesini tamamlamaz. Oduncu ise sönen mumu görmek ister. Sirin onun bu isteğinin iyi olmadığını, üç kere düşünmesi gerektiğini söylese de oduncu tezcanlılıkla ısrar eder. Bunun üzerine bir anda kendini kör bir karanlığın içinde bulur ve kısa süre sonra kör olduğunu anlar. Böylece Sirin'in kehanetinin doğru çıktığını, ölümün tıpkı güneş gibi gözle görülemeyeceğini fark eder. Oduncu uzun bir süre kör kaldığı için üzülür. Ancak iyiliksiz kötülük olmaz. Oduncu bir süre sonra Sirin'den birtakım kâhinlik güçleri aldığını görür. Başlangıçta kimse ona inanmaz. Daha sonra onun kehanetlerinin doğru çıktığı görülür. Oduncu kâhinlik gücünü nerden aldığını soranlara ise sönmüşlerin (ölülerin) orada yaşadığını söyler."[22]

Feniks (Ateş Kuşu / *Jar Ptitsa*): Hakkındaki söylence eski güneş sembolüyle bağlantılıdır. Gökyüzünde tek olan güneş her gece öldükten sonra ertesi sabah

yeniden doğar. Feniksin diğer kültürlerde de karşılığı bulunur: Araplarda Ruh ve Anka, Hintlilerde Garuda ve Perslerde Simurg. Hemen hemen tüm halk inanışlarında güneş er ya da geç bir kuşla yakınlaşarak onu muazzam bir uçan varlığa dönüştürür. Doğu Slavlarda ateş kuşlarından biri mitolojik Ateş Kuşudur (*Jar Ptitsa*). *Her şeyin altınla süslendiği, dünyanın öbür ucundaki krallıklardan uçarak gelen Ateş Kuşunun kanatları o kadar büyük ve parlaktır ki, onu karanlık bir odaya koysanız odanın içerisinde binlerce mum varmış gibi aydınlık olur.*[23] Feniks hakkındaki söylenceler oldukça sadedir ve hayvanlar hakkındaki Ortaçağ metinlerinin hemen hemen hepsinde Feniks hakkında bilgiler vardır (**Resim 50**).

"Hindistan'da Feniks adında bir kuş bulunur. 500 yılda bir Lübnan'a uçarak gelen bu kuş kanatlarını buhurla doldurarak Heliopolis rahibine görünür. Kuşun vardığını öğrenen rahip sunak taşını güzel kokulu çalılarla doldurur. Bu güzel kuş da sunak taşının üzerine konarak kendini orada yakıverir. Ertesi gün mabede gelen rahip küllerin arasında kuşun kalbini bulur. Bu kalp daha sonra kanatlanarak yavru bir kuşa dönüşür ve rahiple vedalaşarak evine dönmek üzere uçarak uzaklaşır."[24]

Bu kuşun nereye uçtuğu, hangi ülkede bulunduğu konusu bilinmese de tüm mitler bir konuda birleşir: Kuşun kendini yakması Heliopolis'te, Mısır'da gerçekleşir. Bu efsane eski Yunanistan ve Roma'da da ele alınıp geliştirilir. Zamanla Slav mitolojisinde de yerini bulur. Aristoteles, Yaşlı Plinius ve Ovidius gibi yazarlar da öykülerinde bu kuştan söz ederler.

Hıristiyanlıkta ise, İsa'nın kendini feda etmesi ve Feniks'in kendini yakması arasında benzerlikler mevcuttur. Bu ateş kuşu Rusya'da *Jar-Ptitsa*, Slovakya'da *Ptitsa-Ognevik*, Rus söylenceleri ve öykülerinde ise Ruh ya da *Ptitsa-Strah* olarak da adlandırılır.[25]

Ölümsüz Koşçey (*Koşçey Bessmertnıy*): Eski Slav yazıtlarında *koşç* sözcüğü kuru, ince, zayıf bir bedene işaret eder ve kemik anlamına gelen *kost* sözcüğü ile yakın kökten gelir.[26] Rus halk dilinde de *koşç* sözcüğü iskelet gibi zayıf, ince insanlar için kullanılır. Bu bağlamda Slav mitolojisinde yer alan Ölümsüz Koşçey zayıf, iskelet görünümlü yaşlıca bir adamdır (**Resim 51**). Ölümsüz olarak adlandırılmasının nedeni ise onun başka, masalsı bir dünyaya ait olmasıyla ilgilidir.[27]

Ölümsüz Koşçey, en çok kullanılan masal kahramanlarından biridir. Bu imgenin kullanıldığı eserlerde genellikle Çareviç İvan ile birlikte yer alır. Ancak masallarda Ölümsüz Koşçey olumsuz bir kahraman olarak kabul edilir. Genellikle ana kahramanın düşmanının bir türü olarak karşımıza çıkar.[28] Ölümsüz Koşçey'e eşdeğer bir diğer kahraman yılandır. Yılan ve Ölümsüz Koşçey eşit derecede düşmanı masal kahramanları olarak kolayca birbirlerinin yerine geçebilirler. Aynı masalın birinde yılan varken, bir diğerinde Ölümsüz Koşçey olabilir.[29] *Çareviç İvan, Marya Morevna ve Ölümsüz Koşçey* (*Çareviç İvan, Marya Morena i Koşçey Bessmertnıy*) (Resim 52) masalı şöyledir:

"İvan adında bir çareviç üç kız kardeşiyle birlikte yaşar. Çareviç İvan bir gün ava gider ve geri döndüğünde evde kimseyi bulamaz. Hizmetçiler kız kardeşlerini

şahin, karga ve kartalın kendilerine eş yapmak için kaçırdıklarını anlatırlar. Çareviç onları bulmak için yola çıkar ve güzeller güzeli Marya Morevna'nın yönettiği çarlığa uğrar. Çareviç İvan ve Marya Morevna karşılaştıklarında birbirlerine âşık olurlar. Sonra evlenip Morevna'nın sarayına yerleşirler. Marya Morevna, İvan'a saraydaki her yerin anahtarını verir, yalnız en büyük olanını gizler ve şöyle der: 'Artık buranın sahibi sensin. Ne istiyorsan yap, ancak bir felaket olmaması için sana sadece mahzenin anahtarını vermeyeceğim.' Aradan uzunca bir süre geçer. Ancak İvan ne uyuyabilir, ne yemek yiyebilir, mahzeni görmekten başka bir şey düşünemez olur. Böylece bir gün Marya Morevna'nın dışarı çıktığı zamanı bekler ve anahtarı çalarak mahzenin kapısını açar. Kapıyı açtığında karşısında on iki yerden zincire vurulmuş bir halde Ölümsüz Koşçey'in durduğunu görür. Koşçey, İvan'dan ona merhamet etmesini ister, orada on yıldır yemeden içmeden, acı içinde yaşadığını anlatır. Bunun üzerine İvan, Koşçey'e bir kova su verir, ancak Koşçey doymaz ve ikincisini içer, bu da yetmez ve üçüncüsünü ister. Ancak birden zincirler silkelenir ve on iki zincirin hepsi de çözülür. Ölümsüz Koşçey İvan'a teşekkür ederken pencerede kuvvetli bir kasırga eser. Böylece Ölümsüz Koşçey, Marya Morevna'yı da alarak oradan uzaklaşır. İvan karısını geri getirmek için yollara düşer. Uzun bir süre yol alıp, taştan dağlara ulaştığında Marya Morevna'yı bulur. Ancak Ölümsüz Koşçey'le mücadele etmek zorunda kalır ve yenik düşer. Koşçey katranlı bir fıçı yapıp demirden halkalarla iyice sağlamlaştırdıktan sonra bunu denize fırlatır. Marya Morevna'yı tekrar yanına alarak kendi şatosuna uçar. Bu arada İvan'ın büyük kız kardeşini yanına alan şahin, kardeşinin başının belada olduğunu söyler ve yardım etmek için uçup gider. Karga ve kartal da durumu öğrenirler ve onlar da yardıma giderler, böylece İvan'ı kurtarırlar. İvan kendine geldiğinde 'Ne zamandır uykudayım, siz kimsiniz?' diye sorar. 'Biz senin kardeşleriniz, sana misafirliğe geldik' diye cevap verirler. İvan karısını kurtarmaya gitmek istediğini söylediğinde 'Eğer rüzgârdan daha hızlı bahadır bir atın yoksa Ölümsüz Koşçey'i yenemezsin' diye cevap verirler ve İvan'a yardım etmek için bir sürü büyülü atı olan Baba Yaga'ya gidip ondan bir at alıp İvan'a getirirler. Onlara teşekkür eden İvan yeniden taş dağlara doğru yola çıkar. Karısını bulduğunda onu öpüp okşar ve rüzgârdan daha hızlı bir şekilde yol alır. Ancak Ölümsüz Koşçey, Marya Morevna'yı bulamayınca hemen peşlerine düşer. Uzun süre peşlerinden gider ancak bir süre sonra dayanacak gücü kalmaz ve denizin maviliklerine düşüp boğulur. Çareviç İvan ve Marya Morevna ise önce İvan'ın her bir kardeşine uğrayıp teşekkür ettikten sonra saraylarına dönüp mutlu yaşamlarına devam ederler." [30]

MİTOLOJİKLEŞMİŞ TARİHSEL KAHRAMANLAR

Eski Slav edebiyatı konusunda araştırmalar yapan E. İnanır *Atlı Kahraman Mitine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım* (*Mif o 'Pohode V sadnika Bogatırya' v sopostavitelnom aspekte*) adlı çalışmasında Rus halk destanlarının (*bilina*) Ruslara özgü bir tür olduğundan ve masaldan farkının kurguya değil de, tarihsel bir temele dayanmasıyla ilgili olduğundan söz eder. Bu destanlarda kahramanların mucizevî bir biçimde doğup büyüdüklerini görürüz; onlarda olgunluk ve cesaret ön plandadır, bunun yanı sıra güçlü ve mükemmel bir yapıya sahiptirler. Slav kahramanlık destanlarında olağanüstü kahramanlık gösteren Svyatogor, Mikula Selyaninoviç, Sadko ve özellikle üç şanlı bahadırdan İlya Muromets, Dobrınya Nikitiç ve Alyoşa Popoviç'ten söz edilir. Bu atlı kahramanlara ilişkin söylence ve masalsı destanlar X.-XIII. yüzyıllara aittir. Üç bahadır sıkça bir araya gelir, bazen sefere de birlikte giderler. (Resim 53)

Gerçek tarihsel kişiler olan Dobrınya Nikitiç'in X., İlya Muromets'in XII. ve Alyoşa Popoviç'in XIII. yüzyıllarda yaşadıkları öne sürülür. Bu kahramanların ortak özelliği cesaretli ve güçlü olmaları, yurtlarına karşı büyük bir sevgi duymaları ve mücadeleden asla kaçmamalarıdır. Her biri büyüklere, gelenek ve göreneklere bağlı ve saygılıdır. Doğuştan olgun ve güçlü olmalarından dolayı, Rus destanlarında onlara bahadır (*bogatır*) adı verilir.[1]

İlya Muromets, Rus destanlarının en sevilen kahramanıdır. Tehlikeli durumlardan kendilerini kurtaran bu kahramanın başarıları, çiftçi halkın hafızalarından silinmez. Ortodoks Rusya'nın Kiyev şehri i ona saldıran düşmanlardan koruyan kudretli kahraman, yenilmez gücün bir göstergesidir. O, onuru ve şanıyla ülke dışından Rusya'yı rahatsız eden tüm kötü hırsızların kişileştirildiği Haydut Bülbül (*Solovey razboynik*) ve Kalin kralına karşı savunarak, vatana vereceği hizmeti kudretli omuzlarında taşır. Bir oturuşta kızarmış bir boğayı yiyen, yirmi kişinin zar zor kaldırabileceği kadar büyük kazandan bal ve bira içen hırsız dev İdolişçe bile onun önünde duramaz. İlya Muromets, Kızıl Güneş (*Krasnoe Solnışko*) olarak adlandırılan Knyaz Vladimir'in her zaman yanında yer alır. Oysaki Kiyev Knyazı eski kahramanların onurunu her zaman korumaz. İlya Muromets köylü çocuğu olarak sadece olağanüstü gücüyle değil, aynı zamanda cesaretiyle ve varlıklı olmasıyla bilinir. Knyaz Vladimir'e göre İlya Muromets mahzende demir kapılar ardında yaşayan pasaklı ve pis bir köylüdür. Ancak Knyaz Vladimir'in bu düşüncesi halk arasında İlya Muromets'e karşı sevgiyi azaltmaz, onu her zaman anımsarlar. İlya Muromets'in tarihi bir kişiliği vardır ve iddiaya göre yaklaşık 1188 yıl yaşar. Günümüze kadar ulaşan emanetleri Kiyev-Peçyorsk Manastırı'nda gömülüdür.

Rus Bahadır (*Russkih Bogatir*) adlı söylencede İlya Muromets ile Haydut Bülbül arasında geçenler şöyle anlatılır: **(Resim 54)**

"Bir zamanlar şanlı Murom kentinde İlya İvanoviç Muromets adında bir genç yaşar. Otuz yıl yürüyemez, sonra kendi ayakları üzerine basabilmeye başladığında kendinde büyük bir güç hisseder. Kendisi için bir mızrak, atı için bir koşum yapar ve anne babasından Kiyev şehrine gitmek için izin ister. Ot ve çalı kaplı zor geçilen yollarda gider, atını mucizelere sürer. Orada, gittiği yerde otuz yıldır yaşayan Haydut Bülbül vardır ve ne bir yayanın ne bir atlının geçmesine izin vermez, onları silahıyla değil kulak tırmalayan ıslığıyla uzaklaştırır. İlya Muromets atını Smorodinka Nehri'ne doğru sürer, Bülbül ise gelecekteki ölümünü hisseder ve kulak tırmalayan ıslığını öyle bir öttürür ki, çimler yan yatar, ağaçlardan yapraklar dökülür ve ormanlar toprağa doğru eğilir. İlya Muromets gergin yayını çıkarır, okunu dizine koyar ve yayını çekerek ustalıkla Bülbül'e nişan alır ve sağ gözünden vurur; Bülbül bir demet yulaf gibi yuvasından aşağı düşer. İlya, Haydut Bülbül'ü, eyere koyar ve yoluna devam eder. Yol üzerinde Haydut Bülbül'ün yuvası vardır. Büyük kızı pencereden bakar ve der ki: 'İşte babamız eve geliyor, torbasında ise dağlı bir köylü adam taşıyor.' Haydut Bülbül'ün küçük kızı bakar ve 'Oh, hayır, dağdan inme köylü bir adam babamızı torbada taşıyor' diye haykırır. Haydut Bülbül'ün kızları babalarının intikamını almak için kocalarını İlya Muromets'e gönderirler, ama İlya Muromets hepsini elini bile kirletmeden atıya ezer. Kiyev şehrine kadar at sürer ve evine gider. Ancak Knyaz Vladimir Haydut Bülbül'ün esir olarak getirildiğine inanmak istemez: 'Artık o vahşi bülbülün ıslığını duymayacağıma inanamıyorum' der. İlya Muromets, Haydut Bülbül'e sesini kesmesini emreder, ancak o inadına ıslık çalmaya devam eder. Sadece İlya'nın değil, herkesin isteği Haydut Bülbül'ü öldürmektir. İlya onu dolandırıcılığı ve hilebazlığı nedeniyle öldürür ve böylece Knyaz Vladimir, Muromets'i güçlü ve kudretli savaşçı olarak büyük bir övgüyle onurlandırır."[2]

Dobrınya Nikitiç, Rus destanlarında ejderhalarla savaşan kahramandır. İlya Muromets'ten sonra ikinci sıradadır. Kavga eden ve ayrılan iki kahramanı o uzlaştırır. Destanlarda İlya titiz bir köylü, Alyoşa Popoviç rahibin kurnaz oğlu olarak vurgulanır, Dobrınya ise dürüst ve cömert olan gerçek bir savaşçıdır, öyle ki, ejderhaya bir kez inanır ve yeminli bir anlaşma yapar. Onun zarif becerileri vardır: Şarkı söyleyip arp çalar, ustaca satranç oynar ve herkesten daha iyi ok atar. Knyaz Vladimir'e herkesten daha yakındır, sık sık onun emriyle görev alır, hatta Knyaz ve eşi arasında çöpçatanlık bile yapar. Destanlarda sık sık Dobrınya kibarlığı ve kurnazlığı öğreten annesi Amelfa Timofeyevna'ya da yer verilir. Bu kâhin kadın genellikle gelecekte çıkacak sorunlar hakkında oğlunu uyarır. Çoğu zaman destanlarda Dobrınya'nın Ortodoks halkının vahşi düşmanı, güzel kızları kaçıran, kadınları ayartan ejderhaya karşı kazandığı zaferler kutlanır. Ancak *Dobrınya'nın Üç Yıllık Hizmeti* destanında kahramanın ejderha olarak da bilinen Marina İgnatyevna ile aşkı anlatılır. Sapkın Marina kahramanın kalbini

çalar. Ejderha Marina Dobrınya'nın ayaklarına sarılır, ancak yaptıklarını canıyla ödemek zorunda kalır.

Destansı kahraman genellikle Knyaz Vladimir'in dedesi Svyatoslaviç ile karşılaştırılır. Dobrınya, Knyaginya Olga'nın yardımcısı olan Maluşa'nın erkek kardeşidir. Dobrınya, Knyaz Svyatoslav ile çok yakındır ve 970 yılında Vladimir'in kendi yeğeni için kurduğu Novgorod kentini destekler. Dobrınya, Perun'a ilk inanan olarak kabul edilir ve Kiyev'de Dajdbog, Hors, Stribog, Simargl ve Makoş tanrılarının putlarının bulunduğu tepeyi düzenler. Böylece, Dobrınya daha sonraları Rusya'nın Ortodoks dinini kabul etmesiyle halkın vaftiz edilmesi törenlerine katılır ve aktif pagan tapınaklarını devirir. Eski bir atasözü der ki: *Putyata (Knyaz Vladimir) kılıçla vaftiz edildi, Dobrınya ise ateşle.*[3]

Dobrınya ve Ejderha (Dobrinya i zmey) adlı söylence ise şöyledir: (Resim 55)

"Dobrınya'nın annesi, Soroçin dağına genç ejderhayı yenip Rusları kurtarmaya gittiğinde Dobrınya'ya 'Puçay Nehri'nde (Ateş Nehri) yüzme. Puçay Nehri buzlanmıştır ancak bir damlası bile ateş gibidir' diyerek öğüt verir. Dobrınya annesini dinlemez ve Puçay Nehri'ne gider. Aniden bir rüzgâr eser ve hava bulutlanır, ancak ne rüzgâr ne bir bulut vardır, bu on iki başı ve on iki gövdesi olan ejderhanın yarattığı rüzgârdır. Ejderha ateşiyle Dobrınya'yı yakmak ister, ancak Dobrınya'nın ne silahı ne de atı vardır, hepsi nehir kenarında kalmıştır. Dobrınya eskiden barut da denilen Yunan toprağıyla şapkasını doldurur, on iki başı ve on iki gövdesi olan ejderhayı vurur. Ejderha nemli toprak üzerine düşer. Dobrınya'dan kendisini öldürmemesini ister ve ona yalvararak: 'Gel seninle birbirimize yemin ettiğimiz büyük bir anlaşma yapalım: Sen küçük ejderhaları yok etmeyeceksin, ben de kutsal Rusya'ya uçmayacağım, Rusları kaçırmayacağım' der. Onlar birbirlerine söz verirler, ancak ejderha sözünü uzun yıllar sonra bozar, Kiyev üzerine uçar ve genç Knyazın genç yeğeni Zabava Putyatişna'yı esir alır, onu kendi yaşadığı derin çukura götürür. Kızıl Güneş Vladimir güçlü kahramanları genç Zabava'yı kurtarmaya gönderir. Dobrınya Nikitiç de yola çıkar. Soroçin dağına gelir ve bütün ejderhaları yok eder. Ejderha kendi deliğinden çıkar ve Dobrınya'yı verdiği sözü tutmamakla suçlamaya başlar.'Ah seni kahrolası Ejderha! diye yanıtlar Dobrınya. Seni Kiyev şehri üzerinden şeytan mı geçirdi? Knyazın yeğenini zamanında geri ver, yoksa en son kafana kadar keserim' der. Ejderha üç gün üç gece süren büyük bir mücadele başlatır ve sonunda Dobrınya ejderhayı öldürür. Derin çukurun içine iner ve orada Zabava Putyatişna'yı bulur. Çukurda birçok çar ve çariçe vardır, ancak sıradan insanlar ve hazine yoktur. 'Hepiniz özgürsünüz' der Dobrınya ve kendisi de Zabava Putyatişna'yı alıp Kiyev kentine, Knyaz Vladimir'in huzuruna götürür."[4]

Alyoşa Popoviç, kahramanlık yapan en genç Rus destan kahramanıdır (Resim 56). İlya Muromets ve Dobrınya Nikitiç gibi Kiyev'e Rusya'nın kuzeydoğusundan Büyük Rostov'dan gelir. İlya ve Dobrınya'dan daha zayıftır, ama yine de Ejderha Gorınıç'ın (Dragon'un) kâğıt kanatlarıyla uçan ünlü oğlu Tugarin Ejderhası ile olan savaşı önemlidir. Alyoşa ejderhayı gücüyle olduğu kadar kurnazlığıyla da

yener. Bu kahraman tam anlamıyla kurnaz, sinsi ve alaycıdır, diğer kahramanlar düşmanlarıyla açıkça mücadele eder ve bazen yenilirler. Alyoşa ise her zaman dürüst davranmaz ve çeşitli hileler yapıp üstesinden gelir. Bazı söylencelerde topal olduğu vurgulanır. Popoviç takma adının konulması sebepsiz değildir: Popov oğulları hakkında her zaman kurnaz ve sinsi, hatta kurnaz birer topal şeytan olduklarına dair söylentiler vardır. Alyoşa kasten böbürlenip züppelik yapmasa da, esprileri bazen sinsi ve şeytanidir. Başka bir adamın karısını ayartabilir ve hatta bu nedenle dayak bile yiyebilir. Ancak konu Rus topraklarını korumaya gelince, Alyoşa Popoviç her zaman gücünü ve yiğitliğini gösterir, tehlike karşısında pes etmez.[5]

Alyoşa Tugarin Ejderhasını Nasıl Yendi (*Kak Alyoşa Tugarina zmeeviça pobedil*) adlı söylence ise şöyledir:

"Gökyüzünde parlak hilal, yeryüzünde ise eski bir kilisede papaz olan Leontiy'in güçlü kahraman oğlu doğar ve Alyoşa Popoviç adı verilir. Küçük Alyoşa yemeye içmeye başlar, günler değil saatler içinde büyür. Sokakta küçük çocuklarla oynar: O kadar güçlüdür ki, kimin elini tutsa eli, kimin ayağını tutsa ayağı çıkar. Bir süre sonra, Alyoşa çayırlarda dolaşmak için babasından ve annesinden izin ister. Ailesinin hayır dualarını alır, iyi bir atın üstüne biner ve yola çıkar. Arkasından bakanlar sadece toz bulutu görürler! Genç kahraman, Kiyev'e gelir, Knyaz Vladimir'in huzuruna çıkar. Sarayda beyaz taştan yapılmış odaya girer, kutsal haçın önünde dört tarafına öğretildiği gibi selam verir. Knyaz onu meşe ağacından yapılma bir masaya oturtur, Alyoşa baharatlı tatlı kurabiyelerden yemeye, uzak diyarlardan gelen şaraplardan içmeye başlar. Daha sonra dinlenmek için kerpiçten yapılmış sobanın yanına gider. O anda yenilmez kahraman Tugarin Ejderhası gelir. Bütün orduyu bozguna uğratır ve Knyazın odasına girer, meşe ağacından yapılmış masaya oturur ve Knyazın karısına sarılır, Knyaz Vladimir'e ise kötü sözler söyler. Bir yanağına bir ekmek, diğer yanağına ise başka bir ekmek koyar, dilinin üstüne ise bir kuğu ve hepsini yutar. Alyoşa Popoviç kerpiç sobanın yanından ejderhaya: 'Bizim atalarımız Leontiy'lerin kanını taşır, gölün yarısını içerler, evet bir gecede iki fıçı birayı bitirirler. Peki ya sen Tugari masada neden dinleniyorsun?' diye seslenir. Tugarin Ejderhası çok sinirlenir, Alyoşa'ya büyük ve keskin bir bıçak fırlatır, ancak vuramaz. Alyoşa bıçağı yakalar ve gülümseyerek: 'Bana bu keskin bıçağı verdiğin için, Tugarin Ejderhası sana teşekkür ederim. Bunu senin beyaz göğsüne saplayacağım ve gözlerin açık kalacak. Beyaz taştan odaları kana bulamayalım, hadi dışarı gidelim' der. Alyoşa güzel atına biner ve açık alana gider, Tugarin Ejderhası ise kanatlarını açarak gökyüzünde uçar. Alyoşa haykırarak: 'Göklerin kutsal güçleri! Kara bulutları gönderin, bulutlardan şiddetli yağmurlar yağsın, Tugarin'in kanatları kâğıt gibi ıslansın' der. Alyoşa'nın yakarışı üzerine kara bulutlar hareketlenir, Tanrı bu bulutlardan kuvvetli yağmurlar yağdırır, Tugarin kâğıt gibi kanatlarıyla nemli toprağa düşer. Ejderha ve Alyoşa savaşmaya önce topuzlarla başlarlar, topuzları kırılır, mızraklarla vururlar ama onlar da kırılır, kılıçları yok olur. Tugarin, Alyoşa'nın eyerini yulaf demeti gibi dağıtır, ancak Alyoşa atın karnının altından

kaçar ve keskin bıçakla Tugarin'i sağ tarafından yaralar. Ejderhanın beyaz göğsü yırtılır ve ölür. Alyoşa ejderhanın başını keser ve Kiyev'e doğru atını sürer. Knyaz Vladimir sundurmadan onu görür ve gözyaşlarına boğulur, 'Tugarin Ejderhası coşku içinde Alyoşa'nın başını getiriyor! Bizim Hıristiyan krallığımız yenildi!' diye haykırır. Bunu gören hizmetkârı: 'Üzülmeyin Knyazım. Gelen Alyoşa Popoviç, Tugarin'in başını taşıyor ve bizim Hıristiyan krallığımız yenilmedi, hatta eskisinden daha iyi yaşayacak' diye cevap verir."[6]

Svyatogor Rus destanlarının önemli bir kahramanıdır. Evi yurdu yoktur, Kutsal Dağlarda dolaşır. Çok uzun boyludur, başı neredeyse bulutlara değer. Çok ağır olduğu için Toprak Ana onu taşıyamaz (**Resim 57**). Bu nedenle Rusya'ya girişi yasaklanır. Kutsal Dağlara sürgüne gönderilir.

Toprak Ana ve Alın yazısı (*Mat zemla i sudba*) adlı destanda Svyatogor oturduğu dağın tepesinde sürgün edilişine duyduğu öfkeyi dile getirir:

"'Neden kendi ülkemin topraklarında özgürce dolaşamıyorum'. Kendisiyle övünerek Toprak Ana ve Gökyüzüne karşı çıkar. Dünyayı baş aşağı çevirebilecek güçte olduğunu göstermeye çalışır. Sırtında küçük bir yükle oradan geçmekte olan Mikula Selyaninoviç'in yükünü kaldırmayı dener, ancak kaldıramaz ve içinde ne olduğunu sorar. Mikula torbanın içinde Svyatogor'un karşı geldiği Toprak Ana'nın ve Gökyüzü'nün olduğunu söyler. Mikula, Svyatogor'a sürgün edilişinin nedenini şöyle açıklar: 'Sen dünyayı baş aşağı çevirebileceğini söyleyerek böbürlendin, işte şimdi dünyanın gerçek ağırlığını gördün. Gururun nedeniyle Tanrılar seni cezalandırdılar.' Destanın sonunda Svyatogor kaderin yazgısından kaçınılamayacağını, sadece çirkin olduğu için hançerlediği ve ölüme terk ettiği, ancak hançer darbesinden sonra birden güzelleşen eşi vasıtasıyla öğrenir: 'Otuz yıl boyunca bir gübre yığını üzerinde uykuya dalmışım, akağaç kabuğu üzerimi kaplamıştı. Bir gün kulübeye bir adam geldi ve altınla dolu bir sepet bıraktı. Uyandığımda göğsümde bir yara vardı ve üzerimi kaplayan akağaç kabuğu düşmüştü'."[7]

Mikula Selyaninoviç destan kahramanlarından biridir ve çiftçidir. *Valga ve Mikula* adlı destanda anlatılanlar şöyledir: **(Resim 58)**

"Knyaz Valga askerleriyle sahip olduğu, kendisine direnen şehirlerden vergi ve yıllık haraç toplamak üzere yola çıkar. Yolda saban sesi duyar. Çiftçiyle tanıştığında çiftçi ona çok dikkatli olmasını, çünkü bu şehirde yaşayan insanların kötü olduklarını ve kendisine pusu kurabileceklerini söyler. Bunun üzerine Valga çiftçiden kendisine eşlik etmesini ister. Çiftçi kendi kısrağıyla Valga'nın birliklerine katılır. Knyaz Valga ve askerleri, çiftçiyle birlikte seyahatlerine başlarlar. Yolda çiftçi sabanını ortada bıraktığını hatırlar ve emin bir yere saklamak için Valga'dan yardım ister. Valga beş adamını sabanı saklaması için geri gönderir. Ancak bu beş adam sabanı yerinden oynatamaz. Valga on kuvvetli adamını, daha sonra tüm birliğini bu iş için gönderir ancak hiçbiri sabanı yerinden oynatamaz. Bunu gören çiftçi kısrağına binerek sabanını saklamak için geri döner. Sabanı bir

eliyle kaldırır, toprağını silkeler ve çalıların arkasına saklar. Valga'nın birliğine yetişerek onu geçer. Valga çiftçinin kısrağına hayran olur ve çiftçiden kısrağını ister. Mikula kısrağının paha biçilmez olduğunu söyler. Valga çiftçinin bu cüreti karşısında ona adını sorar. Çiftçi Valga'ya şöyle karşılık verir:

"Çavdar için tarlayı sürdüğümde ve onları yığın haline getirdiğim zaman,
Onları yığın haline getirip eve getirdiğim zaman,
Onları eve getirip tanelerini harmanda dövdüğüm zaman,
Taneleri harmanda dövüp içki yaptığım zaman,
Köylülere içmeleri için veririm, içtikleri zaman
Beni överler ve bana köylünün oğlu genç Mikula Selyaninoviç derler"[8]

Destan kahramanlarından **Sadko**, gusli çalan Novgorod'lu bir şarkıcıdır. Kendisi sonradan zengin olmuş bir tacirdir. Ziyafetlerde gusli çalarak para kazanır. *Zengin Tacir Sadko* (*Bogatıy kupets Sadko*) adlı söylencede: **(Resim 59)**

"Sadko artık ziyafetlere çağrılmaz olur. Bir gün İlmen Gölü kıyısında oturmuş gusli çalarken dalgalardan doğan Okyanuslar Çarının öğütleri sayesinde yaşamı değişir. Çar ona altınlar vererek zengin olmasını sağlar. Sadko ticaret yapmak için komşu ülkelere doğru gemilerle açılır. Ancak, Novgorod'a fırtınalar ve dalgalar nedeniyle geri dönemez. Bunun üzerine Sadko, Okyanuslar Çarının kendisinden haraç istediğini sanarak denize altın, gümüş, hatta insan adar. Ancak hiçbir şey dalgaları durduramaz. Sonunda Sadko kendisini feda etmek için gemisini terk eder. Okyanuslar Çarı ona, Novgorod için altının mı gümüşün mü yoksa çeliğin mi daha değerli olduğunu sorduğunda şöyle cevap verir: 'Altın ve gümüş Rusya'da gerçekten çok değerli şeyler. Ancak çelik de onlardan aşağı değil. Altınsız ve gümüşsüz yaşanabilir, ancak çeliksiz ve demirsiz yaşanamaz.' Okyanuslar Çarı Sadko'yu kandıramayacağını anlayınca, bu kez ondan gusli çalmasını, daha sonra göstereceği kızla evlenmesini ister. Birden ortaya çıkan yaşlı bir adam Sadko'dan Çarın isteklerini yerine getirmemesini ve onu dinlememesini, Novgorod'a ancak böyle dönebileceğini söyler. Sadko yaşlı adamın yardımlarına karşılık Novgorod'a dönünce Aziz Nikolay kilisesini yaptıracağına söz verir. Sadko, Novgorod'a döndüğü zaman evlenir ve çok zengin olur. Novgorod'da birçok kilise yaptırır."[9]

Güney Slavların (Bulgar, Sırp-Hırvat, Makedon) sözlü halk edebiyatında önemli bir yer alan yiğit **Marko Kraleviç**'i (Krali Marko) anlatan türkü ve söylenceler, bu kahramanın erişilmezliği ve sihirli gücü üzerine kuruludur. *Kahramanlık Türküleri* (*yunaşki pesni*) olarak adlandırılan destansı türkülerin başlıca kahramanlarından biri olan Marko Kraleviç tarihi bir kişiliktir.[10] (Resim 60)

Marko Kraleviç Sırp kralı Vılkaşin'in oğludur. 14. yüzyıl ortalarında yaşar, başkenti Prilep olan Güney Makedonya topraklarında hüküm sürer. Marko, Sırpların Kralı ilan edildikten sonra Osmanlılarla savaşır. Voyvoda Mirço ile yaptığı savaş sonunda ölür. Savaş meydanında gösterdiği davranışları ve cesaretiyle,

toplumda uyandırdığı duygu ve imgelerle mitolojik bir olağanüstülük kazanır. Geçtiği yollarda yeri titretir, arkasından fırtınalar estirir, nehir ve göllerden uğultulu sesler yükselir, denizde dalgalar yükselir, dağlar ayrılır, düşmanları ona asla ulaşamaz.[11] Birçok kahramanlık türküsünde uçan atıyla mitolojik bir kahraman (yunak) olarak karşımıza çıkar:

Aşıyor dağları arka arkaya
Önünde toz duman bulutlar,
Peşinden taş yağmuru yayıyor
Atın nallarından sıçrayan.[12]

Marko'nun olağanüstü gücünün ejderhalar ve orman perilerinden (*samodiva*) geldiğine inanılır. Söylencelerde Marko'nun ejderhanın oğlu olarak dünyaya geldiğinden ve çocukluğunda ejderhanın sütünü emdiğinden söz edilir. Bu sütü emen kişiler cesur ve ölümsüz olurlar. Kahraman Marko'nun ölümsüz olduğuna, sadece dağdaki bir mağarada derin uykuya daldığına ve savaş zamanı geldiğinde tekrar uyanacağına inanılır.[13]

Slav mitolojisinde eşsiz güçleri ve kahramanlıklarıyla yer tutan bahadırların yanı sıra kadın savaşçı kahramanlar da yer alır. Suzan Uluoğlu'nun *Epik Rus Şarkılarındaki Kadın İmajının Dil-Kültür Bağlamında İncelenmesi* başlıklı çalışmasında da belirttiği gibi Slav mitolojisinde kadın tanrılar bereketi, mutluluğu, yenilenmeyi simgeler.[14] Nitekim Slav mitolojisinin en önemli kadın tanrıçalarından biri olan Makoş verimliliği, bereketi simgelerken Lada kadının yüzyıllardır toplumdaki rolüne uygun olarak aile mutluluğunun, düzeninin simgesidir. Ancak genel olarak bakıldığında kadının toplum içindeki yerinin erkekten sonra geldiği görülmektedir. Bu anlayış mitolojik bilinçte de kendini göstermiştir. Slavların en büyük tanrıları olan Perun, Dajdbog, Stribog gibi tanrılar erkek tanrılardır. Nitekim araştırmacı Madlevskaya da kadınlara olan yaklaşımının erkek kahramanın yazgısı açısından ele alındığını belirtir.[15] Bu yaklaşımın en açık örneklerinden biri Dobrınya ve eşi Natasya'nın söylencesidir. Savaşçı kadınlar Yunan kültüründe *Amazon* olarak adlandırılırken Slav kültüründe *Polyanitsa* olarak adlandırılır. Slav mitolojisinde kadın savaşçı kahramanlarından ikisi Nastasya adını taşır. Bunlardan ilki bahadır Dobrınya'nın eşidir. Aynı zamanda Mikula Selyaninoviç'ın iki kızından biri olan **Nastasya Mikuliçna**, bahadır Dobrınya'yı teke tek dövüşte yenebilecek kadar güçlü bir kadındır. Söylenceye göre ikili bir gün teke tek dövüşmek için bir araya gelirler. Dövüş başladığında kendinden emin olan Dobrınya Nastasya'ya güçlü bir darbe indirir. Ancak Nastasya'nın hiç etkilenmediğini görünce daha güçlü vurur. Ne var ki bu darbeler Nastasya'ya sivrisinek ısırığı gibi gelir. Dövüş sonrasında Nastasya ile Dobrınya evlenmeye karar verirler.[16]

Suzan Uluoğlu'nun Rus araştırmacı Madlevskaya'dan aktardığı bilgilere göre Nastasya için genellikle *polyanitsa preudalaya,* cesur savaşçı, ifadesi kullanılır. Araştırmacıya göre *ben ve öteki* karşıtlığında Nastasya ötekilerdendir. Farklı de-

ğişkelerde onun anavatanı olarak genellikle Kiyev Rus devletinin düşmanı olan ülkelerin adları verilir. Bununla birlikte Nastasya hem mitolojik hem de sıradan insan özellikleri taşır. Vahşi hayvan gibi uluması, yılan gibi tıslaması, bir ıslığı ile karanlık ormanların yerle bir olması, bozkırda taşların yerinden oynaması, otların solması, çiçeklerin yere dökülmesi kahramanın mitolojik özelliklerine işaret eder. Nastasya erkek bahadırların sahip olduğu tüm özelliklere sahiptir (**Resim 61**). 90 pound (40,5 kg) ağırlığında bir dövüş sopası, kılıcı ve okları, mızrağı ve çok güçlü bir atı vardır. Nastasya tam üç yıl bozkırda dolaşır, bunun sebebi evlilik çağına gelmiş olması ve kendisine layık, onu savaşta yenebilecek bir eş aramasıdır.[17]

Ancak Dobrınya ile Nastasya'nın evliliği Knyaz Vladimir'in Dobrınya'ya bir görev vermesiyle bozulur. Söylenceye göre Knyaz Vladimir, Dobrınya adlı bahadıra önemli bir görev verir. Bu görevi yerine getirmek için evinden ayrılmak zorunda kalan Dobrınya karısına kendisini altı yıl beklemesini, eğer dönmezse Alyoşa Papoviç dışında istediği herhangi biriyle evlenebileceğini söyler. Dobrınya altı yıl boyunca dönmez, bunun üzerine Knyaz Vladimir Nastasya'ya ikinci kez evlenmesi gerektiğini söyler. Nastasya bir altı yıl daha bekleyeceğini ve eğer yine dönmezse ikinci kez evleneceğini söyler. Karısı onu bir altı yıl daha bekler, ancak sonunda Knyaz Vladimir'in ısrarıyla Alyoşa ile evlenmeye kadar verir. Ancak sanıldığının aksine Dobrınya ölmemiştir ve karısının düğününe kılık değiştirerek gelir. Dobrınya'yı yüzüğünden tanıyan Nastasya ayaklarına kapanarak af diler ve böylece düğün bozulur.[18]

Slav mitolojisinde geçen kadın savaşçı kahramanlardan bir diğeri bahadır Dunay İvanoviç'in eşi **Nastasya**'dır. Ancak bu iki savaşçı güçlü kahramanın yazgısı trajik bir şekilde son bulur. Söylenceye göre kendilerine güvenen bu iki savaşçı başlarının üzerine gümüş bir halka koyarak atış yaparlar. Ancak Dunay'ın attığı ok Nastasya'ya isabet eder ve Nastasya ölür. Bu acıya dayanamayan Dunay da kendi kılıcını kendisine saplayarak eşinin yanında ölür (**Resim 62**). İkisinden akan kanla Tuna Nehri doğar.[19]

Polyanitsa olarak adlandırılmayan bir diğer kahraman kadın Mikula Selyaninoviç'in kızı **Vasilisa Mikuliçna**'dır. Müzisyen kocası Stavr Godinoviç ile Litvanya'da yaşamaktadır. Gerçek hayatta kahramanlık gösteren, ok atma ve güreş yeteneğine sahip bir kişidir. Kiyev'e giden kocası, eşiyle oldukça övünür. Kıskanç Knyaz Vladimir, Stavr'ı mahzene kapatır ve çıkmasına izin vermez. Durumdan haberdar olan Vasilisa, Knyaza vergi vermek üzere gelen Tatar bir elçi kılığına girer. Knyazın etrafı kadınlarla çevrili olduğundan, karşısında genç bir erkeğin değil de bir kadının olduğuna inanır ve güçlü erkeklerle savaşma, silah seçme, satranç oynama, erkeklerle hamamda yıkanma gibi erkeklere özgü birkaç etkinlik düzenler. Vasilisa her seferinde yarışmalardan alnının akıyla çıkar. Daha sonra Vasilisa alışılmadık bir yol izler ve Knyazın kız yeğenini eş olarak ister. Kafası karışan Knyaz nasıl davranması gerektiğini bilemez. Bunun üzerine Vasilisa değiş tokuş teklif eder: Kız yeğeni yerine Vladimir'in müzisyen kahramanı teslim etmesini ister. Stavr'ı dışarı çıkarırlar

ancak o, yetenekli karısını tanıyamaz. Vasilisa bu durum karşısında kendini kaybetmez. Sorulan bilmecelere öyle cevaplar verir ki Stavr'ın karşısında karısının bulunduğunu anlamasını sağlar. Stavr karısını tanır ve birlikte evlerine doğru yola çıkarlar.[20]

KİŞİLEŞTİRİLMİŞ SOYUT KAVRAMLAR

Slav halk inanışında somut objelerin yanı sıra çok çeşitli soyut kavramların da efsaneleştiği görülür. Soyut kavramlar mitolojik metinlerde ve şiirlerde insan biçiminde ya da başka bir şekilde canlılaştırılır, insanların ve mitolojik varlıkların özellikleri kazandırılarak eşitlere yansıtılır. Bu bölümde halk inanışında önemli yere sahip olan *bakir güzellik, humma, sığır ölümü, doğru-yalan, ecel ve keder* gibi kavramlar incelenecektir.

Bakir Güzellik (*Deviçya krasota*): Bu kavram, halk inanışlarında evlilik çağına ulaşmış kızlarla ilişkilendirilir. Yerel düğün törenlerinde ise bakir güzellik *özgürlük, kız güzelliği, füsun* olarak da tanımlanır. Kızların bu niteliklerle tanımlanması *bakirelik, güzellik* dönemini yani evlilik öncesi fizyolojik olgunlaşma sürecini kapsar. Fakat bakir güzellik kavramı kızlık döneminde değil, kızın bakir güzelliğiyle vedalaşması, arkadaş çevresinden çıkması, baba eviyle vedalaşması gerektiği süreç olan kız isteme dönemine gelindiğinde ön plana çıkar. Bakir güzellik kavramında reşit kızın sosyal konumu, onu toplumun diğer cinsiyet-yaş gruplarından ayıran özelliklerle belirlenir. Düğün törenlerinde ve şiirlerde ise bakir güzellik farklı cisim ve şekillerle vurgulanır: Bu kızın örgülü saçı, ketenden örgü veya didilmiş kendir ve kenevir elyafından al kırmızı kurdele bağı, kız şapkası veya giyim-kuşamı, süslenmiş fidan veya süpürge, özel düğün çöreği şeklinde olabilir. Bakir güzelliği *taşıyan* kızın temel özelliği olgunluğu, yani anneliğe ve evliliğe hazır olmasıdır. Fiziksel gelişim sürecinde olgunluğun göstergesi olarak kızın yaşına uygun boy ve güç kabul edilir.[1] Uzun saç, kızın yetişkinliğinin dış belirtilerinden biri olarak sayılır. Uzun saç örgüsü bir nevi olgunluk derecesinin ve dolayısıyla evliliğe hazır olduğunun simgesidir. Bu inanışın yansımaları masallarda da yer alır. nitekim masalların hepsinde genellikle kahraman gelinin *uzun saç örgüsünden* söz edilir. Kızlığın sembolü olarak saç örgüsü şiirlerde de metafor olarak kullanılır. Birçok yerde Rus gelinin bakir güzelliğe veda töreninde, saç örgüsü çözülür ve daha sonra artık kadın saç biçimini taşıması için kızlık saç biçimi bozulur.

Halk zihninde doğurganlıkla bağdaştırılan aylık arınmaların oluşması genç kızın anneliğe hazır olduğunun simgesi sayılır. Araştırmacılara göre, güzelliğin önemi âdet kanamasının simgeleştirilmesine dayanır. Bu bağlamda, *güzellik* sözcüğünün Rus deyimlerinde reglin tanımlandığı *al, kırmızı* sözcüğüyle tek kökenli olması (*krasota*-güzellik ve *krasnıy*-kırmızı) ve her iki sözcüğün genel anlam itibariyle kan ile bağdaştırılan genç kızın aylık arınmaları, olgunluğunun en belirgin *doğal* belirtisi olarak kabul edilir. *Kırmızı* sıfatından oluşması dikkat çekicidir. Dolayısıyla genç kız, saç örgüsünde ince örgülü bağ yerine al kırmızı

kurdele taşıma hakkına ancak reglin oluşmasıyla erişir. Birçok yerel geleneklerde bakir güzelliğin sembolünün al kırmızı kurdele biçiminde bulunması rastlantı değildir. Düğün geleneğinde kırmızı kurdele sıklıkla doğrudan *bakir güzellik* olarak tanımlanır:[2]

Benim gençliğimin
Dürüst bakir güzelliğimin
Simgesidir al kurdeleler
Omuzdan omuza
Sallanın kurdeleler[3]

Yaroslavl bölgesinin düğün geleneğinde bakir güzelliğin kurdelelerle süslü fidan şeklinde betimlendiği görülür:

Maria İvanovna sen artık
Olamazsın genç kızcık
Takamazsın kırmızı kurdelecik[4]

Genç kızın bakir güzellik kavramıyla bağdaştırılan ve önem arz eden gizli *doğal* özelliği olarak bakirelik kabul edilir. Bakirelik genç kızla ilgili *dokunulmamış*, *bozulmamış* şeklindeki tanımlamalarla bütünlüğe gönderme yapar. Nitekim bakireliğini kaybeden kız tanımlamalarında bütünlüğün bozulduğu vurgulanır. Gelinin bütünlüğünün fizyolojik belirtisi genellikle ahlaki-etik anlamda ifade edilir ve *bakireliğin* eşanlamlısı olarak görülen namus, masumiyet kavramıyla bütünleşir. *Namus* sıfatı hem genç kızı, hem bakir güzelliği tanımlamak için kullanılır:

Benim bakir güzelliğimin
Namusu ayıpsız;
Bakir güzelliğimin
Eteği kirlenmemiş,
İpek kuşağımın
Kenarı bükülmemiş,
Şalım ise ipeksi
Püsküllü kıvrılmamış;
Elbisem bozulmamış
İsmim kötü anılmamış[5]

Kırmızı ve beyaz renkler, kızlık ve kadınlığın simgeleri olarak birbirine karşı konulan simgelerdir. Bu zıtlığı algılamanın anahtarı hamilelik durumuna bağlı olarak reglin bulunmamasıdır, köylü kadınların 10-20 çocuk doğurdukları dikkate alınırsa, neden beyaz rengin kadınlık, kırmızının ise genç kızlıkla bağdaştırıldığı anlaşılır. Genç kadınların ilk çocuğunu doğurana kadar giyim-kuşa-

mından kurdeleler dahil olmak üzere genç kız elbiselerine özgü bazı detayları çıkartmamaları söz konusu ilişkilendirmeyi destekler niteliktedir.[6]

Genç kızın bütünlüğünün bakir güzellikle örtüşmesine bağlı olarak gelinin güzelliğiyle vedalaşma törenlerinde saç örgüsü açılır, kurdele kesilir, süpürge silkelenir, dallarıyla hamama gidilir, süpürge dalları dağıtılır ve üzerine basarak eve dönülür.

Güzelliği simgeleyen bir fidan kesilir ya da yakılır.[7] Rusya'nın bazı bölgelerinde neredeyse 1960'lı yıllara kadar bakir güzelliği, üzeri hamurdan *çam ağacı* ile süslenmiş iki özel tatlı çörek simgeler. Bu çörek *güzellik* olarak adlandırılır. Çöreklerden biri gerdek gecesi öncesi yeni evlilere, diğeri ise gelinin arkadaşlarına verilir. Ertesi sabah, gelin *namuslu* ise, çörek eğlence içinde kızların arasında paylaştırılarak yenilir. Gelin simgesinin bozulması veya yok edilmesi düğün töreni sürecinde bakireliği kaybetmenin sembolü olur.[8]

Bu bağlamda, bakir güzellik kavramı düğünde kızlık dönemi ve bu döneme özgü uğraşlarla ilişkilendirilir. Birçok yerel gelenek ve görenekteki ağıtlar ve söylencelerde kızlık yaşamı ile kadınlık kaderini karşılaştırma teması işlenir. Düğünde gelinin bekaretinin güzelliği ipek, gümüş veya altın iplikten şerit, kadife, altın, inci gibi pahalı ve cazip kıyafetlerle simgelenir.[9] Bakir güzellik kavramı halk tasavvurunda karmaşık ve farklıdır. Simgeler hem gelini, hem yetişkin kızın yaş statüsünü, hem de hayatın kızlık dönemini sembolize eder. Diğer yandan, düğün sırasında bakir güzelliğin biçimi hem somut cisim, hem gelinin kaybetmekte olduğu bir özellik olarak ortaya konulur. Bakir güzellik, genç gelini önceki statüsüyle bağlayan temel nitelik olur. Bu nitelik düğün ritüelinin ilgi odağı olarak bakir güzellikle vedalaşma töreninin önemini belirler.[10]

Folklorik metinlerde bakir güzelliğin biçimi sıklıkla canlı varlıklarla, genellikle kuş ya da genç kız özellikleriyle canlandırılır. Bilim adamlarına göre mitolojik-şiirsel algılamaya özgü kişileştirme fenomeni bakir güzelliğin kızlık *benliği*, evlenirken kaybedilen kızlık ruhunun canlandırılışıdır. Bazen güzellik, özgürlüğün şiirsel biçimi olarak kişileştirilmektedir.

Her somut düğün ritüelinde bakir güzellik kavramı, öncelikle genç kız-gelinin bireysel özellikleri, ayrıca arkadaş çevresiyle bağdaştırılır. Güzellikle ilgili tüm ritüellerin katılımcıları özellikle gelinin arkadaşlarıdır: Onlar güzellik-fidanı yaparlar, gelinin saç örgüsünü açarlar, bakir güzellik hediye karşılığında damat tarafına verilir. Gelinden *hatıra* olarak kızlara genellikle kurdele dağıtılır. Güzellik çöreği ikram için kızlara verilir. Bazı yerel geleneklerde güzellik fidanı yok edilmez, bir sonraki düğün için saklanır. Düğünlerde güzellik fidanının damat tarafının karşısına çıkartılması sırasında mecazi olarak fidan, kızlar topluluğundan ayrılan gelinle gösterilir:

Ah sen bizim ladinimiz, çam ağacımız,
Pek yeşil, pek gür,
Ki senin üzerinde, ladin-çam ağacı,
Pek çok budak, çok filiz[11]

Bazen bakir güzelliğin biçimi gelinin sülalesi, hatta köy cemaati, geçmişteki tüm *kuşak-kabile* ile bağdaştırılır. Fidan şeklindeki bakir güzellik tüm soyun verimliliğinin ve kadın tanrısallığının simgesi olarak görülür. Bu durum bakir güzelliğin kutsal soyağacına dair arkaik dönemle ilişkilendirilmesinin ve sadece *bakir* olmasının değil, ayrıca *gelinin soy ruhu* olarak önemli olduğunun da göstergesidir. Örneğin, bakir güzelliğin simgesi kurdele, başa yapılan süslemeler, süs eşyaları, tüm giyim-kuşamı gelinin kız kardeşine devredilir. Güzellik fidanı ise yukarıda belirtildiği gibi, daha sonraki köy düğünü için saklanır ve diğer gelin evine devredilir. Her durumda *bakir güzellik*, genç kız-gelini önceki statüsüyle bağlayan temel nitelik olur. Bu olgu, düğün ritüelinin ilgi odağı olarak bakir güzellikle vedalaşma töreninin önemini belirler.[12]

Humma (*Lihoradka*): En ağır hastalıklardan biri sayılır. Adının *kötülük*, *bela* (*liho*) sözcükleriyle bağdaştırılması rastlantı değildir. Hummanın şeytani ruh şeklinde olduğuna inanılır. Ortaya çıkan bu ruhlar hastalık belirtilerini oluşturur. Rus kültür geleneğinde humma, kadın kılığında kişileştirilir. Humma beyaz elbiseli, geleneksel toplumda kabul edilmeyecek şekilde başörtüsüz, saçları açık ve kuşaksız kız/kadın biçiminde ya da şeytani ve büyücü gibi mitolojik varlıkların görünümüyle örtüşecek şekilde çirkin, saçları dağınık, kambur ve sopalı yaşlı kadın biçiminde tasvir edilir. İnançlara göre humma, sopasıyla evlerin kapısını çalar ve yaşlı kadına kapıyı açan mutlaka hastalığa tutulur. Halk arasındaki inanışa göre humma, insanlar âlemine *öteki* dünyadan gelir. Başlangıçta zincirlerle bağlı oldukları yerin altında bulunurlar. Efsunlarda ormanın içinden, bataklıktan, denizden çıkıp geldiklerine, bazen kayalıklarda oturduklarına inanılır. Ortaya çıkmaları ise şöyle anlatılır: *Karadeniz kabarır; denizin derinliklerinden on üç kadın çıkar ve suyun üzerinde yürürler.*[13]

Ruslar, hummanın bilhassa kış sonunda ve ilkbaharda tehlikeli olduğunu ve hummaya en kolay suda yakalanabileceklerini düşünürler. Dolayısıyla tehlikeden kaçınmak için ilkbaharda nehirlerden geçmemeye çalışırlar. Rus inançlarına göre humma sözcüğü, Vaftizci Yahya'nın (Ioannes Baptista) kafasının kesilmesine dair İncil'deki olayla ilişkilendirilir: **(Resim 63)**

"Kral Herodes Antipa, kardeşinin karısı Herodias'la evlenir. Oysa Yahya, ona, kardeş karısına sahip olmanın doğru olmadığını söylemiştir. Herodias bu nedenle Yahya'ya kin besler, onu ortadan kaldırmanın yollarını arar. Ama Herodes Antipa her şeye rağmen adil ve kutsal bir kişi olması bakımından Yahya'dan korkar, onun konuşmasına bir şey diyemez.

İntikam için uygun gün gelir. Herodes Antipa yaş günü dolayısıyla Galile'nin ileri gelenlerine bir ziyafet verir. Herodias'ın kızı Salome de bu ziyafete katılır; dansıyla Herodes Antipa ve çağrılıların o kadar hoşuna gider ki, bir an kral, 'Dile benden ne dilersen' der. Salome dışarı çıkar ne dilemesi gerektiğini annesine sorar. O da 'Vaftizci Yahya'nın başını dile' der. Salome içeri girer ve kraldan bir tepsi içinde Vaftizci Yahya'nın başını ister. Kral üzülür; ama davetliler önünde verdiği sözü de geri alamaz. Gönderdiği bir asker Yahya'nın başını zindanda

vurup getirir. Kral, bu başı, bir tepsi içinde Salome'ye verir. O da annesine teslim eder." (Markos, 6: 21-28)[14]

Suçlu kralın adı ve üvey kızının dans motifleri, Rusların akıllarında tehlikeli hastalık biçimiyle birleştirilir. Humma Herodes Antipa'nın üvey kızı Salome'nin yaptığı dans olan *tryasovitsa* (dansla sallanma) olarak tanımlanır. Bu bağlamda halk arasında hummanın temel belirtisi, dans etmeyle ilişkilendirilir. Daha geç dönemlerde ortaya çıkan halk söylencelerine göre, kral Herodes Antipa'nın üvey kızı Salome, Vaftizci Yahya'nın ölümünden dolayı tanrı tarafından lanetlenir ve insanları hastalıklarla cezalandırmakla görevlendirilir.

Hummaya karşı koruyucu önlemler vardır. Halk inanışlarına göre, Baba, Oğul, Kutsal Ruh günü ve Meryem Ana Yortusu arifesindeki Cuma günü oruç tutanlar gibi Ortodoks geleneklerine riayet edenler hummaya tutulmazlar. Ayrıca haçın da hummayı önlediğine inanılır. Hastalıklara karşı koruyucu olarak boyunda dua yazılı kâğıt ve ipe asılı haç taşınır. Sıklıkla korunma amacıyla humma, akrabalık veya iyi ilişkileri tanımlayan *teyze*, *anne*, *abla*, *kuma* ya da *kumoha*, *kadın misafir*, *küçük misafir*, *kız arkadaş* gibi sözcüklerle adlandırılır. Bunlar hastalığı hoş tutmak ve hem *akrabalara* hem de *tanıdıklara* bulaşmamaları için kullanılır.[15] Hummaya karşı koruyucu cisimler de kullanılır. Saratov ilinde yılan derisinden yapılma veya üzerinden üç kere yılanın geçtiği bir kuşağın takılmasının kötülükleri önleyici araç olduğuna inanılır. İnsanı hastalıklardan koruyan kuklaların hazırlanmasının kökeni, arkaik mitolojik uygulamalara dayanır. Rusya Sankt Peterburg Etnografya Müzesi'ndeki, 1930'lu yıllarda Voronej ilinden getirilmiş humma-kukla koleksiyonu buna güzel bir örnek oluşturur. Kuklalar canlı renklerde bez parçalarından örülerek yapılan yaklaşık 10 cm uzunluğunda insan biçimindeki on iki adet tasvirdir; kuklaların yüzleri kurşun kalemle çizilir. Kuklalar evin içinde ocağın yanına asılır ve yerel inançlara göre evin sahipleri hummaya karşı koruyan büyüleyici araç olarak kullanılır.

Hummanın tedavisinde uygulanan yöntemler çok çeşitlidir. Rusya'nın güney-batısında hastalıktan kurtulmanın mümkün olacağına inanılır. Bunun için güçlü mumla tavana haç resmedilir, isi toplanır, kutsanmış suya dökülerek, içilir. Genellikle hummaya karşı kutsanmış söğüdün iyi geldiğine inanılır: Söğüt kaynatılır, suyu hastaya verilir. Bir diğer inanışa göre kurutulmuş kurbağanın muska olarak taşınması veya göğüste taşınan kesenin içine canlı kurbağanın yerleştirilmesi hummaya karşı iyi gelmektedir.[16]

Eski dönemlerde bazı yerlerde hummayı memnun etmek ve hastalığın insanlara bulaşmasını önlemek için, yiyeceklerin sunulduğu törenler düzenlenir. Örneğin Tver ilinde on iki adet börek ya da çörek pişirip peçeteye sararak ve *İşte size on iki kardeş ekmek, tuz, yeter bana çektirdiği, bırakın beni* sözleriyle yol kavşağında veya ormanda yere gömülür. Sonra dört bir tarafa eğilip selamlayarak, kimse görmeden uzaklaşılır. Voronej ilinde bir avuç buğdayla nehrin kenarına gidilir, nehre sırt dönerek *Humma, siz yetmiş yedisiniz, alın yeter hepinize* denilerek buğday başın üzerinden suya atılır.[17] Diğer törenlerde, hastalığın insandan herhangi bir cisme aktarılması ve cismin insanların bulunduğu ortamdan

gönderilmesi amaçlanır. Saratov ilinde hastayı bir bez parçasıyla silerler, daha sonra bu bez parçasını ormana götürerek genç bir meşe ağacının kabuğundaki deliğin içinde yakarlar. Tula ilinde büyücü, ıhlamur kabuğu üzerine *Humma, tanrının kulunu bırak ve nehirde yüzerek uzaklaş* sözlerini üç kere tekrar eder. Kabuk üç günlüğüne minderin altına konulur, daha sonra hasta üç kere aynı sözleri tekrarlayarak nehre atılır.

Sadece törenlerde değil, dua metinlerinde de humma *öteki* dünya olarak algılanan bir boyuta gönderilir. Dualar aracılığıyla hummanın *yanan denize kovulduğuna*, *üç kat yerin altına gömüldüğüne* inanılır. Dualardan birinde hummayı insanlar âleminden gönderirken güzel vaatlerde bulunulur: *Burası değil yeriniz, eviniz, yaşamınız; bataklığa, göllerin derinliğine, hızlı nehirlere ve karanlık ormanlara gidin; orada size kuş tüyünden yatak-yastık hazırlanmış; orada tatlılar, ballı içecekler var; orada yaşamınız, eviniz olacak.*[18]

Araştırmacılara göre, kişileştirilmiş hastalıklar listesinde çok geniş bir yer bulan hummanın kökeni yazılı kaynaklara dayanır. Hastalıkların simgesi olan on iki iblis düşüncesi çok eskiye dayalıdır ve birçok halk tarafından bilinir. Hummanın Rus dualarında muhafaza edilen *ahoha, lekta, hampoya* gibi birçok adı Yunan kökenlidir. Birçoğu ise zamanla sıradan insanlar için anlaşılır anlamda halk dilindeki sözcüklerle yer değiştirir: *Hripuşa* (hırıltı), *dryahleya* (titreme), *puhleya* (şişme), *zyabuha* (üşüme), *dremleya* (uyuklama), *vetreya* (kaşınma) vs. Rus büyücüleri için *Sisinius* hummaya karşı en önemli savaşçıdır.[19] Eski Rusya'da hummaya karşı dualar kutsal kilise kitaplarında da yer bulur. Daha geç dönemlerde söz konusu metinler kilise tarafından reddedilir ve doğruluğu şüpheli sınıfına geçerek bu bağlamda folklorik yapıtlarda yakınlaşır, yazılı kaynaklardan çıkarak şifahi, ağızdan ağza dolaşan söylenceler haline gelir.[20]

Sığır Ölümü (*Korovya smert*): Toplum tarafından evcil boynuzlu hayvanların, salgın hastalıklar ve vebaya bağlı olarak ölümlerinin kişileştirildiği görülür. Halk arasında genellikle *Sığır ölümü*, hayvan ölümü bazı yerlerde ise *kara illet* olarak tanımlanır.[21] Halk arasında Sığır ölümünün farklı hayvan kılığına büründüğüne inanılır. Mitolojik hikâyelerden birinde şöyle anlatılır:

"Bir adam geç saatte değirmenden dönerken zar-zor yürüyen yaşlı bir kadın 'Dede, beni de götür!' diye ricada bulunur. 'Peki, kimsin sen nine?' diye sorar adam. 'Komşu köyü tedavi etmeye gitmiştim, ama herkes ölmüş. Ne yapılabilir? Geç getirdiler, ben yetişemedim' der. Adam kadını at arabasına alır ve yola devam eder. Ancak karanlık çöker ve yolu kaybederler. Bunun üzerine adam şapkasını çıkartır, dua eder ve haç çıkartır, bir de bakar ki kadın yoktur. Sonra kadının siyah bir köpeğe dönüşmüş olduğunu ve köye doğru koşarak uzaklaştığını görür. Ertesi gün köyün kenarındaki evinde üç sığırı ölür. Böylece adam sığır ölümünü taşımış olur."[22]

Halk arasında Sığır ölümünün, özellikle evcil hayvanlar için yemin oldukça azaldığı ve ayrıca ineklerin buzağıladığı Şubat ayının sonunda çok tehlikeli olduğuna inanılır. Ortodoks kiliselerinde 5/18 Şubat tarihlerinin, evcil hayvanların

hamisi ve bakımlarında yardımcı olduğu kabul edilen çilekeş Azize Agafya'nın anma günü olarak kabul edilmesi bu inançla bağlantılıdır. Köylüler, Agafya'nın sığırları hastalıklara karşı koruduğuna inanırlar, dolayısıyla halk geleneklerinde Agafya sığırtmaç olarak adlandırılır. Bazı inançlara göre, Sığır ölümü özellikle Sığırtmaç Agafya gününde köylerden geçer. Bundan dolayı hayvanların aşırı telef olması, hayvanların tedavisinde tüm etkili yöntemlerin tükenmesi durumunda veya hastalıkların önlenmesi için Azize Agafya gününde toprağı sürme geleneğine başvurulur. Rusya'nın birçok yerinde 20. yüzyılın başına kadar söz konusu ritüel 11/24 Şubat tarihlerine denk gelen Vlasyev gününde yapılmıştır.[23] Halk arasında uygulanan bir diğer gelenek ise toprak sürme geleneğidir. Bu gelenek şu şekilde gerçekleştirilir: Gece köyün tüm kız ve kadınları sadece gecelikleriyle, saçları açık şekilde gizlice köyün kenarında toplanırlar; kimi çomak, kimi tırpan alır eline; dul kadınlardan birine hamut geçirir, karasabana bağlar ve köyün etrafında dolaşırlar. Toprak karasabanla sürülür, çıkan toprak katmanları köyün karşı tarafına atılır. Yanlarında ayrıca tavuk, kedi ve köpek bulunur. Yürürken kadınlar şöyle seslenirler: *Sığır ölümü, hayvanlarımızı öldürme; seni kedi, köpek ve tavukla toprağa gömeceğiz!* Yürüyüş tamamlanınca hayvanlar köyün dışında gömülür ve Sığır ölümünün, karasabanla büyülü daire olarak çizilen sınırı geçemeyeceğine inanılır.[24]

Belirli yerlerde ise, ritüele dokuz genç kız ve üç dul kadının katılması zorunluluğu gelenekselleşir. Bazen karasabana dul değil, hamile bir kadın koşulur, diğer kadınlar ise karasabanı çekmeye yardım ederler. Toprağın sürülmesi sırasında Sığır ölümünü ürkütecek gücün yükseleceğine inanılır. Dolayısıyla bazı yerli geleneklerde söz konusu ritüel her yıl toprağın gücünün zirveye ulaştığına inanılan İvan Kupala Günü'nden önceki gece ya da toprağın miladı sayılan Duhov Yortusu'nun arifesinde uygulanır. Kadınların yoluna çıkan herhangi bir hayvan Sığır ölümü olarak kabul edilir bu yüzden yakalanarak parçalara ayrılır. Toprak sürme ritüeli halk arasında hayvan telefine son vermek veya önlemek için en güvenilir yöntem olarak kabul edilir.[25] Nijegorodsk ilinde hayvanlar arasında çıkan salgın hastalıklar sırasında Sığır ölümünü önlemek için köylüler tüm hayvanları bir avluda toplayıp, kapılarını kapatır, ertesi günün sabahında ise herkes hayvanını evine götürür. Eğer geriye kalan sığır varsa bunlar hastalık, yani sığır ölümü olarak kabul edilerek yakalanıp ateşe atılır.

Sığır ölümüne karşı köylüler, katran batırılmış eski pabuçları kullanırlar. Sığırların telef olmasını önlemek için pabuçlar, ahırlara Sığır ölümünü engelleyeceği inancıyla asılır.[26]

Doğru ve Yalan (*Pravda i Krivda*): Rus masallarında birbirine zıt iki temel ilkeyi temsil eder. Bu biçimler halk inanışına göre, insan tarafından kısmen yönlendirilebilecek kader kavramıyla ilişkilidir. Doğru, kutsal öğretiler dahil olmak üzere geleneksel toplumda oluşmuş davranış kurallarına ideal uygunluğu yansıtır. Dolayısıyla geleneksel zihinde Doğru ile Yalanın karşılaştırılmasında, dışarıdan bakılınca Yalanın önde gelmesine karşı son söz kesinlikle Doğruya aittir. Doğru ve Yalan ile ilgili söylencelerden biri şöyledir:

"Bir gün Yalan ile Doğru, yalan olarak mı yoksa doğru olarak mı daha iyi yaşandığını tartışırlar. Yalan 'Yalan olarak daha iyi yaşanır' der; Doğru ise doğru yaşamanın daha iyi olduğunu iddia eder. Tartışırlar tartışırlar, kimse kimseyi ikna edemez. Bunun üzerine Yalan 'Kâtibe gidelim, kararı o versin' teklifinde bulunur. 'Gidelim' der Doğru. Kâtibe gelirler. 'Tartışmamızı çöz' derler. Yalan 'Hangisi olarak yaşamak daha iyi, yalan mı yoksa doğru mu?' Kâtip: 'Bahse ne koydunuz?' diye sorar. 'Yüz ruble' cevabını alan kâtip 'Doğru sen kaybettin; bu zamanda yalan olarak yaşamak daha iyidir' der. Doğru cebinden yüz ruble çıkartır ve Yalana verir, ama kendisi hâlâ doğru olarak yaşamanın daha iyi olduğu görüşünde ısrarlıdır. 'Hâkime gidelim, bakalım nasıl çözecek?' der Yalan ve devam eder, 'Senin dediğin gibi ise bin ruble vereceğim, benim dediğim ise iki gözünü vereceksin.' Doğru kabul eder ve hâkime gelirler, nasıl yaşamanın daha iyi olduğunu sorarlar? Hâkim aynı cevabı verir: 'Bu zamanda yalan olarak yaşamak daha iyidir' der. Bunun üzerine Yalan Doğru'nun gözlerini ister. Doğru gözlerini yerinden çıkartır ve yoluna devam eder. Gözsüz kalan Doğru, yüzükoyun yere yatar ve el yordamıyla sürünerek uzaklaşır. Bataklığa ulaşır ve otların üzerine uzanır. Gece yarısı kötü güçler toplanırlar. Büyükleri herkese kimin ne yaptığını sorar. Kimi birini öldürdüğünü, diğeri birini günah işlemeye kışkırttığını anlatır; sırası gelince Yalan övünür: 'Doğrudan iddiada yüz ruble kazandım ve gözlerini çıkardım!' Büyükleri şaşırarak: 'Gözlerini mi!' derler ve gözlerine iyi gelecek şifalı otu sürmesini isterler. Doğru yattığı yerden konuşulanları dinler. Aniden horozlar ötmeye başlar ve kötü güçler birden ortadan kaybolurlar. Doğru otları toplar ve gözlerini ovmaya başlar; birine sürer, diğerine sürer ve eskisi gibi görmeye başlar; yanına ottan alır ve yoluna devam eder. Bu arada bir kralın kızı kör olur ve şöyle emir yayınlar: Prensesi, onu iyileştirenle evlendireceğim. Doğru otu gözlerine koyar, ovalar ve iyileştirir; kral sevinir, Doğruyu kızıyla evlendirir ve yanına alır."[27]

Doğru ile Yalanın tartışması dünyada birçok halk arasında yaygındır; Eski Mısır'da bu konuya ilişkin hikâyenin geçmişi MÖ XII. yüzyıla uzanır. Rus folklorunda hikâye belirgin bir şekilde sosyal ve dini motifler içerir: Hikâyenin kahramanları konuyu çözümlemek için kâtibe, hakime, papaza – belirli bilgiye sahip ve geleneksel toplumun sosyal hiyerarşisinde örneğin köylülerden daha yüksek konumdaki insanlara başvururlar. Hikâyedeki bu motife, zaman içinde tarihi-siyasi unsurlar da katılır. Şöyle ki, hikâyenin versiyonlarından birinde, doğrucu ve yalancı iki adamın hangisiyle daha iyi yaşandığı sorusuna papaz şöyle cevap verir: *'Sorduğunuz soruya bakın. Besbelli, yalanla. Şu zamanda ne doğrusu? Doğru için bakarsın Sibirya'ya gidersin, iftiracı derler. İşte örnek, diye devam eder, 'Yalan söylemeyeyim: Bana kiliseye en fazla on kişi gelir, ama malum, herkesi yazıyoruz. Buna karşılık imtiyazımız var.'*[28]

Hikâyelerde anlatılan dürüst olmayan yaşamı aklayan *Şu zamanda ne doğrusu* ya da *Bu zamanda yalan olarak yaşamak daha iyi* cümleleri her şeyin olması gerektiği gibi olduğu *eski zaman* ile *şimdiki zaman* arasındaki farklılığa göndermede bulunur. Farklı dünyalara ait ideal ve aykırı varoluşun ayrımı Rus atasözlerine de

yansır: *'Doğru Tanrı'da, yalan ise yeryüzünde,' 'Doğruyla yaşayanı dokuz köyden kovarlar,' 'Yalanla yaşayan Tanrı'yı küstürür.'* Fakat bununla birlikte atasözlerinde sıklıkla refah, bazen ebediyeti sağlayacak doğruya dayalı yaşamdan da söz edilir: *'Nerede doğruluk, orada mutluluk', 'Tanrı huzurunda doğru sağa, yalan ise sola gider', 'Yalanla yaşamak, Tanrı'sız kalmaktır', 'Yalanla dünyayı dolaşırsın, ama geri dönemezsin, Doğru ölümden kurtarır'*

Doğru ve yalan kavramları birbirine karşı konulur. Doğru hakkındaki *Doğru söz acıdır, Doğru kutsaldır, gökten iner* gibi deyimler Rus halkı arasında yaygın olarak kullanılır. Yalanın betimi ise ahlaksızlıkla bağdaştırılır. Yalan *Ahlaksızlık* gibi *büyükler* karşısında eğilir.[29]

Rus folklorunda Doğru ile Yalan arasındaki tartışmanın söylencesi daha geç dönemlerde ortaya çıkmasına rağmen, betimlerde söz konusu kahramanlarla ilgili arkaik çizgiler gözlemlenebilir. Örneğin, yukarıda yer alan söylencede Doğrunun gözlerini Yalana vermesi motifi dikkat çekicidir. Dolayısıyla insan betimlemelerinde tüm duyu organlarının arasında göz önemli bir yere sahiptir. Bu durum insanların her türlü biçimi görsel izlenim vasıtasıyla idrak etmesine bağlıdır. Dolayısıyla görebilme özelliğine hayati önem yüklenir; mitolojik metinlerde ve şiirlerde görme yaşam simgesine dönüşür, görme özelliğinin kaybedilmesi ile ölüm; kahramanın körlüğü ise *öteki* dünyaya ait olduğunun belirtisi şeklinde algılanır. Halk inançlarına göre, ölü, canlıları göremez ve görmemelidir; dolayısıyla ölen insanın ilk önce gözleri kapatılır. Folklorik metinlerde körlük ya da tek gözlülük, yeraltına ve dolayısıyla *öteki* dünyaya ait *antik* varlıkların özelliğidir. Örneğin, Rus masallarındaki tek gözlü Liha. Halk deyiminde *krivoy* (eğri) sözcüğünün *bir gözü kör, tek gözlü* anlamını ifade ettiği dikkate alınır ise, Yalanın (krivda) neden Doğrunun gözleriyle *ilgilendiği* anlaşılacaktır. Yalan kendi kusurunu kapatmaya, görmeye ve dolayısıyla yaşamsal gücü sağlamaya çalışır. Fakat hikâyenin finalinde kahramanlar hak ettiklerini alırlar: Doğrunun gözleri açılır, kötü ruhlar tarafından parçalanan Yalan ise bu dünyadan yok olur.

Atasözünde, Doğru ile Yalanın karşılaştırması bazen ayakkabının sosyal statüsünün simgesi üzerinden de yapılır: *Doğru pabuçla, yalan ise eğri çizmelerle gezer.* Yalanın bayağılığı burada yine eğrilik belirtisiyle tanımlanır ve aksaklığı ifade eder: *Krivoy* (eğri) sözcüğü halk dilinde *tek gözlünün* yanı sıra *topal, aksak* anlamına da sahiptir. Yalanın bu kusuru yine *öteki* dünya varlıklarıyla ilişkilendirilir; bilindiği üzere aksaklık kötü güçlerin belirgin özelliğidir.

Yalanın kadınla sembolize edilmesi ve bunun antik çağlara kadar uzandığı şu atasözünde yansımıştır: *Tanrı, Âdem'in eğri kaburgasından kadını yarattı ve eğrilik (yalan) oluştu.*[30]

ÖTEKİ DÜNYA

Kısmet (*Dolya*): Doğu Slav kültüründe kısmet kavramı belirsiz ve karışıktır. Söz konusu kavram, ilk önceleri insanın kendi kaderiyle ilişkilendirilir. Halk inanışına göre, her insan dünyaya kendine özgü bir kısmetle gelir. Genel olarak kısmet yaşam kalitesi, sağlık, şans ve saadetle bir bütün olarak ele alınır. Bir Slav atasözü olan *Tanrı'ya şükürler olsun, kısmetsiz değiliz: Ekmek yoksa da evlatlarımız var* örneğinde de görüldüğü üzere, kısmeti oluşturan özelliklerin her insanın kaderindeki oranı farklıdır.

Halk inanışına göre her insanın kısmeti doğarken verilir ve yaşamı boyunca onu takip eder. *Tanrı kulunu kısmeti ile yaratır. Kısmetimiz takdiri ilahi* gibi Rus deyişlerinde bu inanış belirgin olarak görülür. Kısmet yukarıdan belirlenen ve değiştirilmeyen, insan iradesine bağlı olmayan bir şey olarak algılanır ve *alın yazgısı, böyle yaratılmış* deyimlerinde, ayrıca *Baykuşun kısmeti ayağına gelir*; *Kork korkma, kaderinden kaçamazsın* atasözleri ve özlü sözlerinde yer bulur. Gerçekten de, insanın kendi kısmetinden kaçma çabası ümitsiz bir durum olarak algılanır.[1] Halk arasında kısmetin doğum anında veya büyü yoluyla öğrenilebileceğine inanılır. Ukraynalılar, kısmetin hayatta ancak iki kez doğumdan hemen sonra ve ölümden hemen önce görülebileceğine inanırlar. Fakat Paskalya gecesinde de kısmeti görmenin mümkün olduğuna dair inanışlar bulunur. Paskalya gecesi kısmeti görmek için tarlaya gidilir ve sabah çanlarının sesini duyunca *'Kısmetim nerede?'* diye sorulur. Bu soruya karşılık bir işaret belirir. İşaret edilen yere gelince kısmet görülebilir ve *'Mutluluğum nedir?'* sorusu sorulabilir. İnançlara göre, kısmet insana keten bezi, keçe parçası veya buna benzer bir şey verir ve bunun mutluluk sembolü olarak, tüm yaşam boyunca saklanması gerekir.[2] Diğer bir inanışa göre, insan kısmetini Paskalya'da öğleden sonra dışarı çıkarak öğrenebilir; ilk karşılaştığı kişinin dış görüntüsüne göre fikir sahibi olabilir: Kişi iyi giyimliyse kısmet iyi, eski-püskü giysiliyse kısmet kötü olacaktır. Bazen kısmet öğlen davet edilir: Yol kenarında bulunan bir haçın yakınındaki kavşağa ikram olarak çorba ve lapa konulur, üç kere *'Kısmetim kısmetim akşam bana gel!'* diye seslenilir. Kısmet ikrama dokunmamış ise, bolluk içinde ve mutlu olduğuna, ikramın hepsini bitirirse, mutsuz olduğuna inanılır.

Ukrayna masallarından birinde hizmetçi kız lapa hazırlar ve kavşağa geldiğinde hırpani kılıklı ve özensiz giyimli kısmetiyle karşılaşır. Kısmeti yere oturur ve hemen getirilen ikramı bitirir; kız kısmetten cuha bezine sarılı, değerli taşlar alır ve böylece mutluluğunu bulur. İnançlara göre, kişiyi ismiyle çağıran kısmetin sesine karşılık verilmemelidir. Bu tür inanışlar kısmeti kötü güçlerle yakınlaştırmaktadır.[3] Bazı inançlara göre kısmet insanla birlikte ölür. Fakat belirli geleneksel törenlere ve inanışlara bakılırsa, kısmet yaşam boyunca insanın

yoldaşı olmasının yanı sıra, tıpkı ruh gibi ölümden sonra saklı kalmakta ve insanın ölümden sonraki varoluşu da onunla belirlenmektedir. Örneğin, Ukrayna'da yılbaşı töreninde ataların kısmetine ikramda bulunulması zorunluluğu vardır: On ikinci gecede, Noel Yortusu arifesinde akşam yemeği sırasında, tüm ataların kısmetlerini yemekle doyurma düşüncesiyle üç kaşık hedik bırakılır. Genel olarak eve giren ataların kısmeti için yerdeki ekmek kırıntıları süpürülür, masa üzerine ise bir dilim ekmek bırakılır.[4]

Kısmetin dış görünüşüyle ilgili halk arasındaki inanış oldukça çelişkilidir. Bir yandan kısmet, kaderini canlandırdığı kişinin bir nevi *ikizi* gibidir. Örneğin, mutlu kişinin kısmeti iyi elbiseler giymiş biri, tüccarın kısmeti güzel kız olarak görünür, köylününki sağlıklı çalışkan adam kılığında, işçininki ise kısrak şeklindedir. Ölen akrabanın kısmeti, inançlara göre merhum kılığında görülebilir. Ukrayna geleneklerinde kısmetsizlik yani kötü talihin belirmesi çıplak insan, çok ihtiyar adam, yaşlı yüzlü ve saçları taranmamış genç kız, yırtık elbiseler içinde yaşlı kambur kadın, topal insan, ölü köpek ve benzer şekillere sahiptir. Kısmetsizlik evin sahibine sormadan izbeye girer, ocağın üzerine oturur, kuru kabukları kemirir, bezlere sarılır, ona göre her yer soğuktur. Öte yandan kısmet, sahibinin tam zıddı şeklinde görülebilir. Masallarda çirkin kadının kısmeti çekici, güzel kadının kısmeti özensiz ve yırtık-pırtık giyimli, fakirin kısmeti ise şık giyimlidir.[5]

Sahibinin kaderi kısmetin kişisel özelliklerine bağlıdır. Çalışkan kısmet insanın zenginliğini artırarak çalışmasına yardımcı olur. Masallarda kısmet, sahibi için toprak sürer ve hatta başkasının tarlasındaki demetlerden başakları çalar. Tembel kısmet ise, bütün gün ağacın gölgesinde uyur veya meyhanelerde eğlenir, dolayısıyla bedbaht sahibi sefalet içinde sürünür. Rusların *Kısmet gökten zembille inmez* atasözü de bunu doğrular. Fakir ve zengin olan iki kardeşin kısmetleriyle ilgili masalda fakirin tembel kısmetini arayıp bulması ve falakaya yatırıp cezalandırması, daha sonra çalışmaya başlaması, sahibinin ise zenginleşmesi anlatılır.[6] İnsanın sefaleti sadece kısmetinin tembelliğiyle değil, ayrıca yapması gerekenden farklı işlerle uğraşmasıyla açıklanabilir. Bu durumda, ne kadar çalışırsa çalışsın daima sıkıntı içerisinde kalır: Mahsulü kötüdür, hayvanları üremez, çocukları hasta olur. Durumunu düzeltmesi için insanın kısmetini bulması ve ne yapması gerektiğini sorması gerekir. Örneğin, masallardan birinde yoksul bir köylü çalılıklar altında dinlenmekte olan kırmızı gömlekli mutluluğuyla karşılaşır, mutluluğu yoksul köylüye çiftlikteki işlerini bırakması ve ticaretle uğraşması gerektiği yönünde tavsiyede bulunur, zira mutluluk sadece *her türlü ticari* işi bilir. Böylece yeni işine, eşinin elbisesinin satışıyla başlayan yoksul adam zengin olur ve *tüccarlar arasına katılır*

Halk inanışına göre, belirli dönemlerde kısmete dayanarak kaderle ilgili kehanette bulunmak mümkündür. Yılbaşı gecesi açılan fallarda kısmetin rolü öteki dünyayla bağlantılıdır. Tüm cevapları bilen mitolojik varlıklar kaderle ilgili soruları da cevaplayabilirler. Bunu şöyle bir örnekle açıklamak mümkündür: Doğu Slavlarda yaşam ve ölüm üzerine açılan fallar yaygındır. Noel Yortusu arifesinde akşam yemeğinden sonra tüm hane bireyleri kaşıklarını aşure kâsesinin içinde

bırakır, üzerine ise ekmek koyarlar çünkü kısmetin geceleyin yeni yılda ölecek olan kişinin kaşığını ters döndüreceğine inanılır. Batı ve Güney Rusya illerinde, ayrıca Belarus'ta kızlar Noel zamanı *kısmetlerine seslenerek* fala bakarlar. Bunun için akşam geç saatte nehrin kenarına ya da kavşağa giderek *'Kısmet, hu-hu-uu!'* diye yüksek sesle bağırır ve gelecek sesi dinlerler: Köpek havlamasının duyulduğu taraf, çöpçatanların geleceği yönün işareti olarak kabul edilir. Bazı yerlerde, bir felaketten önce ölen akrabanın kısmetinin görüldüğüne inanılır. Ukraynalılar ölen akrabanın hanesini ziyaret ederler; hayattaki akrabalarının iyilik veya kötülük getirebilecek kaderiyle karşılıklı iletişim kuran ölen akrabalarının ruhunu *kısmet* olarak tanımlarlar.

Toplum yaşamında kısmet kavramı ekmek ile bütünleşir. Herkese kısmet dağıtma fikri, köylü bir ailenin normal yemek yemesi sırasında bile uygulanır. Aile fertlerinden her biri ev sahibinin elinden ekmek somunundan kendi payını kendi alır. Tüm dilimler farklıdır: Birinin payına ekmeğin kenarı, diğerinin ise ekmeğin içi düşer. Ölenlerin ruhları da kendi paylarını alırlar: Ukrayna mitolojisinde sofradan yere düşen kırıntıları, vaftiz edilmeden ölen çocukların ruhunun yediğine, böylece onların kaderinin bu kırıntılara benzediğine inanılır. Kısmet kavramı ile ekmek tasvirinin bağdaştırılması rastlantı değildir, tarımla uğraşan toplumlarda ekmek temel yaşam kaynağı olarak kabul edilir. Dolayısıyla Doğu Slavların hayat ve kaderle ilgili herhangi bir değişiklik nedeniyle yaptıkları törenlerde, katılanlar arasında lapa, ekmek, çörek, hatta bazen buğday gibi yiyeceklerin dağıtılmasına rastlamak mümkündür. Ruslarda evin *büyüğü* ile ilgili özel ekmek hazırlama töreni yapılır. Aynı şekilde köylü ailesinin bölünmesi ve oğullardan birinin kendi ailesiyle yeni eve taşınması sonucunda artan hane sayısı kadar somun ekmek pişirilir ve her aile reisi payına düşen ekmeği yanında götürür.[7]

Ruh (*Duşa*): Halk örf ve adetlerinde, insanın ruh ve bedenden oluştuğuna dair görüş oldukça eskilere dayansa da güncelliğini korumaktadır. Bedenin içinde bulunan ruh yaşamsal varoluşu sağlamaktadır. Ruhun bedenden ayrılmasıyla insan da yok olmaktadır. Ruh ile beden maddi ve manevi, somut-soyut, ölümsüz-geçici, sevap-günah gibi zıt kavramlardır; ruh bedene göre daha yüksek bir rütbeye sahiptir. *Ruh bedenle çekişir*; *Beden ruhun hırsızıdır*; *Ruh ile beden eziyettir*; *Günahkâr beden ruhu da öldürür*; *Ruh her şeyden değerlidir* gibi birçok deyim bu tespiti doğrular.[8]

İlk insanın bedeninin bazı inanışlara göre tanrı, bazılarına göre şeytan tarafından topraktan yaratılmasının, ruhun ise gökten, tanrı tarafından üflendiği ve böylece Âdem'e hayat verilmesinin açıklandığı söylencelere yansır. Maddi olmama özelliğine rağmen ruh her şeyi hisseder: *Hastalanabilir, heyecandan yerinde duramayabilir* ya da *yerinden fırlayacak* gibi olabilir, korkudan ise *yüreği ağzına gelebilir*. Mitolojik şiirlerde ruh, insanın mitolojik özelliklere bürünmüş bir nevi ikizi olarak algılanabilir.

Halk arasında erkek ve kadın ruhunun farklı olduğuna inanılır: İnançlara göre sadece erkeklerin ruhları *değerlidir*, zira Âdem'in bedenine ruhu Tanrı üfler,

kadının ruhunun ise yarısının Tanrıdan, yarısının ise Âdem'den olduğuna inanılır. Sıklıkla kadın ruhu küçümsenerek *Kadının ruhu yerinde buhar vardır*; *Kadının ruhu yerinde boşluk vardır* şeklinde tanımlanır. Bununla birlikte, aile içindeki ilişkilerden söz edilirken *Karı-koca tek ruhtur*, *Erkek baş, kadın ruhtur* ifadeleri kullanılır. Ruh ancak insanlara has bir özelliktir. Köylüler ayının dışındaki tüm hayvanlarda ruh yerine, ölümden sonra bedenden ayrılarak yok olacak buhar olduğuna inanırlar. İnançlara göre henüz doğmayan insanların ruhları Tanrıda saklıdır. Çocuğun ruhunun ortaya çıkma süresiyle ilgili günümüze kadar farklı farklı inanışlar ortaya çıkar. Rusya'nın çeşitli bölgelerinde Tanrının bebeğe ruhunu gebe kalındığı anda verdiğine ya da ruhun, hamilelik süresinin ortalarında çocuğun anne rahminde kıpırdamaya başladığı sırada melekler tarafından getirildiğine dair inanışlar mevcuttur. Diğer bir inanışa göre ruh, bebeğin doğumu esnasında oluşur veya önce hayvanlardaki buhara benzer şekilde *tam oluşmaz*, gerçek ruh ise vaftiz edilme ve adının konulması anında kazanılır ve papaz tarafından *üflenir*. Bir başka inanışa göre de ölen kişilerin ruhları yeni doğan çocuğa taşınır.[9]

Hamile kadın hakkında *iki canlı*, *iki ruhlu* olduğu: Hem kendi, hem çocuğun ruhunu taşıdığı söylenir. Geleneksel bir görüşe göre, hamile kadın çevredeki insanlar için tehlikeli sayılır. Bu tespit kadının içine kötü ruhun yerleşebileceği, annenin bu durumdan çocuk büyüyene kadar bihaber olabileceği ile açıklanır. Rus inançlarına göre insanın ruhu genellikle kalpte, göğüste, karında, boğazda bulunur. Belirli yerlerde boyundaki gamze *ruh* yani ruhun bulunduğu yer olarak tanımlanır. Genellikle ruhun insanla birlikte büyüdüğü, aynı şeyleri hissettiği, insanın yediği yemeğin buharıyla beslendiği sanılır. Geleneksel inanışa göre insan uyurken ruhu bedeni terk edebilir ve gezintiye çıkabilir. Uyku geçici ölüm olarak algılanır. İnsanın gördüğü rüyalar genellikle ruhun gezintileri sırasında gelişen olaylar olarak değerlendirilir. İnsanın rüyasında ölen akrabaları görmesi, inançlara göre, ruhun onları *öbür* dünyada ziyaret ettiği anlamını taşır. Halk arasında halen insanın donması sırasında ruhunun öbür dünyada gezdiği, günahkârların azaplarını ve müminlerin cennetteki yaşamını gözlemlediği, merhum akrabaları ve köylüleriyle görüştüğüne ilişkin hikâyeler yaygındır.

Doğu Slavlar, büyücü veya cadının ruhunun gece bedenden ayrılarak kötü işler yaptığına inanırlar. Başka bir inanışa göre uyuyan kişi aniden uyandırılmaz. Bunun sebebi uyuyan kişinin ruhunun bedenine hemen dönemeyeceği ve kişinin ölebileceği inancıdır. Kuzey Rusya'da uyuyan kişinin ruhunun göklerde uçtuğu, geri dönemeyebileceği yönünde inanç yaygındır. Slavlar uyuyan kişinin genel olarak başının olduğu yere ayaklarını koyması durumunda, ruhun bedene geri döndüğünde girişi bulamayacağına inanırlar.[10] Ruhun görülmez olduğu yönündeki düşüncenin yanı sıra, Doğu Slav kültüründe ruhun dış görüntüsüyle ilgili sayısız hikâye ve betim mevcuttur. Uyku sırasında bedenden ayrılan ruh sıklıkla sinek, arı, kuş, fare şeklinde tasvir edilir. Ölen kişiden henüz ayrılan ruh genellikle insan şeklini alabilen, az çok görülebilen şeffaf hava, duman, buhar ile betimlenir. Cenaze ağıtlarında şöyle denir:

Ruh tenden ayrılınca
Bulut oldu, yükseldi[11]

Hıristiyan ikonografisinde ruhun insan biçimindeki görüntüsüne kundaktaki bebek şeklinde rastlamak mümkündür. Ölümden sonraki ruhun görüntüsü bazen insanların zihninde ölen kişinin inancı veya günahkârlığıyla bağdaştırılır. İnançlı ruhlar aydınlık olarak kuş veya *iyi* hayvanlar biçiminde tasvir edilir, günahkârların ruhları genellikle karanlık olarak siyah köpek, kedi, karga, kurt ve benzer şekillere benzetilir. Ruhun genellikle uçan varlıklar görüntüsünü alması hafifliği ve uçarak yer değiştirme özelliğiyle ilgili inançlara bağlıdır. Ölüm anı hakkında insanın *ruhunun uçup gittiğinin* söylenmesi tesadüf değildir. Ukraynalılar, merhumun etrafında uçan sineği insan ruhu olarak algıladıklarından öldürülmesini veya kovalanmasını yasaklarlar. Güney illerindeki Ruslar alev yakınlarındaki kelebekleri görünce ölüler ruhuna dua okurlar. Evin önüne sürekli herhangi bir kuş, özellikle guguk kuşu ve kırlangıç geliyor ise bunun ölen kişinin ruhu olduğuna inanılır. Halen yaygın olan mezarların üzerine buğday serpme ve ekmek ufalama âdeti ruhların tecessümü olarak kuşlarla ilgili tasavvurdan kaynaklanır.[12] İnançlarda ve folklorik metinlerde ruhun insanın öldüğü yerde, mezarda fidan ve diğer bitkiler şeklinde büyüdüğü motifi yaygın olarak yer alır. Dolayısıyla insanlar arasında mezarlardaki ağaçların kesilmemesi, çiçeklerin koparılmaması gerektiği yönünde bir görüş hâkimdir.[13]

Halk inanışına göre ruhun yeryüzünde bulunması geçicidir, ruh dünyada misafirdir. Ölmekte olan biri için *Evine dönüyor* denilir. Kuzey Rusya'da yeryüzündeki ve öteki dünyadaki yaşam şöyle tanımlanır: *Biz burada misafiriz, öbür taraftaki yaşam ebedi olacaktır.*[14] Halk inanışına göre, ruh ebediyen bedeni terk ettiği anda insan ölür. Beden toprağa gömülür, orada tahrip olur; ruh ise ebediyen yaşamaya devam eder. Ölüm, ruh ile bedeni kendiliğinden değil, belirlenen bir sürede ayırır. Rusların bir atasözünde: *Tanrı ruhu istemedikçe, ruh bedenden ayrılmaz* denilir. Genellikle ruhun bedenden ayrılırken ağızdan çıktığına inanılır. Ruh son nefesle birlikte çıkar, fakat belirli süre bedenin yakınında kalır. Bazı yerlerde ruhun ölen kişiden çıkarak hemen suya daldığına, dolayısıyla ona zarar vermemek için evdeki tüm suların boşaltılması gerektiğine inanılır.

Ruhun ayna veya su dolu kaplar üzerinde yansıma şeklinde kalabileceği, daha sonra ise aile fertlerine zarar verebileceği düşüncesi bir diğer yaygın düşüncedir; dolayısıyla çoğu yerde aynayı kumaşla örtme, ölüm anında evde bulunan suyu ise bu sebeple dökme geleneğine bağlı kalınır. Bedenin gerisinde kalan ruhun yeni barınağını bulana kadar kırk günün geçmesi gerektiğine inanılır. Bu dönemde, ruhun diğer dünya'ya taşınma sürecinde, dünyalardan hiçbirine ait olmayacağı düşünülür. Bazı yerlerde cenazeden önceki ilk üç gün, ruhun evin içinde bedenin yanında bulunduğuna inanılır. Geceleri merhumun akrabalarının özel olarak bırakacağı yiyeceklerle beslenecek, evin sahibi veya sahibesinin ruhu bu günlerde tüm haneyi son kez gözlemleyecektir. İnançlara göre, merhum cenaze ayinine kadar veya mezara indirilen tabutun üzerine ilk bir avuç toprağın atılmasına

kadar etrafında olup biten her şeyi görür ve duyar. Ruhu küstürmemek, tozla kirletmemek ve kapının arkasına süpürmemek için bu günlerde yer süpürülmez.[15] Bazı inanışlara göre, ölümden sonra ruh kırk gün içerisinde evde kalırken kimi inanışlara göre evden ebediyen ayrılarak uçup gider. Bir başka inanışa göre ise, gündüz tüm tanıdığı yerlerde uçar, gece ise eve geri döner. Tüm kırk gün boyunca ruh için pencereye veya ikonların bulunduğu rafın üzerine bir bardak su ve ekmek konulur; ikramı tazelerken ev sahipleri önceki ekmeği kendileri yer ve suyu içerler. Araştırmacılara göre, ruhun yeryüzünde ancak bedenin defnedilmesine kadar bulunduğuna inanılması oldukça eski bir inanıştır.

Ruhun kırk gün boyunca acı çektiği, daha sonra cennet veya cehennemdeki yerinin belirlenmesi için Tanrının karşısına çıktığı yönündeki inanışın halen yaygın olduğu belirtilmelidir. Halk efsaneleri ve tinsel şiirlere göre bu süre içerisinde ruha işkence edilir ve günahları gösterilerek gezdirilir. Başka bir inanışa göre, ruh dokuzuncu günde Tanrının huzuruna çıkartılır ve cennet gösterilir, orada yirminci güne kadar kalır. Daha sonra tekrar Tanrının huzuruna çıkartılır, sonra kırkıncı güne kadar kalacağı cehenneme götürülür. Kırkıncı gün Tanrı yargısı gerçekleşir ve cehennem veya cennete gideceği belirlenir.[16] Sadece işkencelerin yaşanması değil, ayrıca ruhun canlılar dünyasından ölüler dünyasına geçişi de çok ağır bir sınav olarak kabul edilir. Eski inançlara göre *bu* ve *öteki* dünya arasında su yani nehir ya da deniz engeli vardır; bazen engel alevli nehir şeklinde tasavvur edilir. Folklorik metinlerde, mümin ruhları bir kıyıdan diğerine Aziz Nikolay'ın geçirdiği ve cennete düştükleri anlatılır. Antik çağlardan beri mezara para koyma geleneği vardır. Bu geleneğin temeli ruhun nehir veya denizi geçme bedelini ödemesi için paraya ihtiyacı olacağı inancına dayanır. Öteki dünyaya refakatçi olarak Aziz Nikolay'ın yanı sıra baş melek Mikail'in bulunduğuna inanılır.

Halk arasındaki inançlara göre günahkâr ruhlar nehri korkunç ıstıraplar çekerek yürüyerek geçer, çünkü Tanrı onların geçirilme isteğini geri çevirir. Bazı yerlerde ruhun su engelini köprü üzerinden geçtiğine dair inanış hâkimdir. Köprünün herhangi bir yeri kırıksa, ruhun tabut yapımından sonra merhumun naşının altına konulan yonga ve talaşları serebileceğine inanılır. Ölümden sonraki kırkıncı günde birçok yerde Ruslar merhumun ruhuna son uğurlama merasimi düzenler. Onun için de dua yemeğinin haricinde hamam hazırlanır, hatta *giyinmesi* için merhumun elbiseleri getirilir; merasime katılanlardan biri merhumu temsil eder.

Doğu Slavlarda inançlı insanın ruhunun diğer dünyaya belirlenen sürede gideceğine, günahkârın ruhunun ise günahlarından arınana kadar yeryüzünde kalacağına inanılır. İnançlara göre, günahkârın ruhu huzursuzdur: Rüzgâr, girdap, fırtınalar kopararak durmadan yeryüzünde koşuşturur. Bu bağlamda, insanın yaratılışına dair arkaik inanışlarda ruh, nefes ve canın rüzgârdan oluştuğu yönündeki görüş dikkat çekicidir.

Öteki dünyanın konumlandırılmasıyla ilgili halk tasavvurları oldukça çeşitli olmasına rağmen –gökte, yerin altında, yeryüzünün kenarında, suda ve suyun altında bulunabilir– cenaze törenleri çerçevesinde, ruhun ölümden sonraki va-

roluşu öncelikle mezarla ilişkilendirilir. Mezar bedenin ebedi istirahat yerinin yanı sıra ölümsüz ruhların sakini olarak algılanır. Akrabalar ölenlerin ruhlarını anmak için belirli sürelerle mezarları ziyaret ederler. Halen ölenlerin kendilerini hatırlatarak rüyalara geldiğine dair hikâyeler çok yaygındır. İnançlara göre ruh anılmadıkça "öteki" dünyada aç kalır: Sofrasında yiyecek hiçbir şey bulamaz. Belirli dönemlerde, başka bir deyişle canlılar ile ölüler dünyası arasındaki sınırların açıldığı zamanlarda, ölenlerin ruhlarının yaşadıkları evleri ve kişinin hayatında bulundukları yerleri ziyaret ettiklerine inanılır. Sofraya ve mezarlara ölenlerin ruhu için ikramların bırakılması, ayrıca bazı yerlerde mezarların *havalandırılması* bu inanıştan kaynaklanır.[17]

Ölüm (*Smert*): Mitolojik açıdan farklı biçimlerde kişileştirilir. Doğu Slavların geleneksel kültüründe ölüm, kadın kılığında betimlenir. Sıklıkla el ve bacak kemikleri iyice belirginleşmiş, büyük dişli yaşlı kadın biçimiyle bağdaştırılır. Bununla birlikte bazı masallarda yaşlı kadın yani ölüm aksine dişsiz betimlenir.[18]

Halk inanışına göre, ölümün saç örgülü iskelet biçimi de bilinir. 17.-18. yüzyıllara dayanan el yazmalarındaki savaşçı Anika hikâyesinde Ölüm *cılız, kurumuş, kemikler çıplak! Ve ellerinde orak, tırpan ve kürek* sözleriyle tasvir edilir. Ölümün yaşlılığı ve cılızlığı, ölmüş insanın iskeletiyle ilgili tasavvurlarla ilişkilidir. Genellikle, yaşlı kadın-Ölüm cenaze elbisesi olan kefen veya beyaz elbiseli olarak canlandırılır. Mitolojik söylencelerde sıklıkla ölüme *beyazlar içinde kadın* biçiminde rastlamak mümkündür: *Bir adam yolda yürür ve arkasından karın gıcırdamasını duyar. Arkasına döner ve beyazlar içinde bir kadın görür. Başını çevirir ve uzaklaşır. Kısa süre sonra adam ölür.*[19] Öteki dünyayla bağlantılı elbiselerin yanı sıra ölümün diğer simgeleri de dikkat çekicidir. Örneğin, mezarın kazılacağı kürek, ayrıca ot ya da hububatları biçmek için gerekli araçlar olan orak ve tırpan. Ölümün bitki biçme araçlarıyla donatılması rastlantı değildir, bu durum ölümün gücüyle ilişkilidir: Ölüm *işin başına geçerse*, bir çırpıda birden fazla yaşamı *biçebilir*. Ancak *bıçaksız keser, baltasız öldürür* bulmacasında görüldüğü üzere ölüm araç gereçsiz de var olabilir.

Mitolojik şiirlerde ölüm sadece insan kılığında değil, kuş veya hayvan biçiminde de canlandırılabilir. Nitekim Rus halk bulmacalarında sıklıkla kuş olarak tasvir edilir:

Oturuyor kuş tarlada
Övünüyor da övünüyor
Kimse ondan kaçamaz
Ne kral, ne kraliçe
Ne güzel bir kız[20]

Kuşun ölümle bağdaştırılması dünyanın mitolojik tasvirinde kuşun, farklı dünyalar, özellikle canlılar âlemi ile ölüler âlemi arasında aracı varlık olarak algılanması ile alakalıdır. Eski çağlara dayanan bu inanış, geleneksel olarak kuşun ölümün

habercisi olarak algılanmasına neden olur: Halk inançlarına göre kuş evin içine girerse ya da pencereye çarparsa, o evin fertlerinden birinin öleceğinin haberi verilmektedir. Mitolojik söylencelere göre Ölüm evcil hayvanlar: sığır, köpek kılığında da görülebilir.[21]

Ölüm öteki dünyanın belirtisi karanlıkla ve dolayısıyla günün karanlık saati olarak geceyle bağdaştırılır. Bulmacadaki şu ifadeler geceyi ve ölümü işaret eder: *Kara sığır, tüm dünyayı yener* veya gece kuşu baykuş: *Gündüz uyur, gece uçar ve ürkütür geçenleri.* Halk inanışlarına göre ölümün biçimi, genellikle bir yandan güçsüzlüğü, diğer yandan da gücü birleştirir. Savaşçı Anika hikâyesinde Ölüm kahramana şöyle der: *Tüm dünyada ne kadar cesur yiğit varsa, ben hepsini mağlup ettim.* Kaldı ki, yukarıda belirtilen bulmacada Ölüm *tüm dünyayı yener.* Diğer bir bulmaca: *Tanrıdan küçük, kraldan büyük olan nedir?* Ölüm çok güçlü olmasının yanı sıra her şeye hükmedebilse de kendisinden daha büyük Tanrı vardır. Halk deyimine göre: *Ölüme serbestlik verilmiştir.*[22]

Ölümün yeryüzünde istisnasız herkesin üzerinde hâkimiyeti olmasının yanı sıra halk zihninde korkusuz, insani zaafları bulunmayan ve dolayısıyla parayla satın alınamaz güç olarak algılanır. Bu algılama bulmacada şöyle yer bulur: *Bir direk duruyor, bu direği kimse geçemez, ekmekle memnun edilemez, parayla satın alınamaz.* Söylencede de ölüm aynı özelliklerle tanımlanır:

Adam tümseğin altından çıkan ölümü korkudan orakla vurmak ister, ama ölüm merhamet ister, karşılığında ise adama insanları tedavi etmeyi öğretir. Ölüm ona insanın hastalığının ölümcül olup olmadığını nasıl anlayacağını anlatır: Adam ölümü hastanın ayaklarının ucunda görürse tedavi edebilir, ama başucunda görürse hasta artık ölüme aittir. Edindiği bilgi sayesinde adam zengin olur, ölme sırası kendisine geldiğinde ise ölümü atlatmaya karar verir, ölüm başucuna gelince, yatakta ters dönerek yatar. Ama yine de ölümden kaçamaz.[23]

Korkunun ecele faydası yok, ölüm ve eş takdiri ilahi deyimleri bu söylencenin ana fikrini vurgular niteliktedir. Er ya da geç herkesi krallığına götüren ölüm ölümsüzlük kazanır. Bulmacada şöyle denilir: *Çalılıkta oturan kuş, Tanrıya dua eder: İnsanlara ve hayvanlara, kuşlara ve balıklara hükmettirdin, sadece kendi üzerimde hâkimiyet vermedin.*[24]

Halk inanışında ölüm daima aç, tüm canlıları yiyen olarak tasavvur edilir. Doyumsuzluğu ise bulmacaya şöyle yansır:

Oturuyor baykuş teknede
Kimse onu doyuramıyor
Ne papaz, ne diyakoz,
Ne ziyafet, ne âlem,
Ne iyi insanlar,
Ne de hükümdarlar[25]

Bununla birlikte ölüm, yeryüzündeki normal yaşamın akışının devamı için bir gereksinim ve yeni var oluşun başlangıcı olarak algılanır. Mitolojik dünyaya özgü

yaşam ve ölüm devresinin, varoluşun uyumlu dengesini sağlayan bu iki zıtlığın eşitliği ve birbirlerini tamamlamalarının sürekliliği fikri bulmacaya şöyle yansır:

Duruyor ağaç, ağaçta bir kuş
Çiçekleri topluyor, tekneye atıyor
Tekne dolmuyor ve çiçekler azalmıyor[26]

Ölümün bulunmamasından dolayı yeryüzündeki düzenin bozulması, bir askerin ağzını açınca her şeyin kendiliğinden içine girdiği sihirli torbası sayesinde ölümü insanlardan uzağa, gür ormana, yabanarısına götürdüğü masalda aşağıdaki sözler yer alır:

"O gün, bu gündür kimse ölmez: İnsanlar doğurdukça doğururlar, kimse ölmez! Yıllar geçer, asker torbayı bırakmaz. Bir gün şehirde gezinirken rüzgâr hangi yöne eserse, oraya düşecek durumda bir kadın çıkar karşısına: 'Bak ne kadar yaşlı, çoktan ölme vakti gelmiş!' diye düşünür asker. 'Evet, peder!' diye karşılık verir yaşlı kadın ve devam eder: 'Çoktan ölmem gerekiyor, senin Eceli torbaya koyduğun anda benim bu dünyada sadece bir saatim kalmıştı. Huzura kavuşmayı isterdim, ama Ecelsiz toprak kabul etmiyor ve senin günahını Tanrı affetmez! Dünyada böyle ıstırap içinde olan tek ben değilim!'"[27]

Ölümün sert, bilge ve korkusuz olduğuna dair inançlara rağmen, masal kahramanı ölüm genellikle saf ve hatta biraz aptal, ikramlara düşkün, insan kurnazlığının etkisinde kalan ve dolayısıyla yenilendir. Zafer kazanan taraf ise genellikle halk zihninde sihirli güç ve bilgiye sahip demirci veya savaşçıdır. Dolayısıyla sadece bu kahramanlar ölümle baş edebilir. Asker ayrıca sürekli ölümle yüz yüzedir ve bu bağlamda eşik olarak algılanır, bu da *ölüm Rus askerinin kardeşidir* şeklindeki halk deyimine yansır.[28]

Diğer bir söylencede ise şunlar anlatılır:

Cinler kendilerini korkutan askeri cehennemden kovarlar. Tanrı askeri cehennem kapısına bekçi yapar, çünkü cehennem askere sıkıcı gelir. Kimi getirmesi gerektiği emrini almak için ölüm zaman zaman Tanrının huzuruna çıkar. Ölümü Tanrının huzuruna bırakmayan asker verilen emirleri saptırarak, yalan söyler: Üç yıl boyunca yaşlı insanların canını alma emri yerine, yaşlı meşeleri kesmesinin emredildiğini söyler; bir başka sefere üç yıl boyunca orta yaşlı meşeleri kesmesini; üçüncü kez ise üç yıl boyunca genç meşeleri kesmesini emreder. Dokuz yıl boyunca yorulan ve güçsüz düşen ölüm Tanrıya ulaşır ve askeri şikâyet eder ve asker dokuz yıl omuzlarında ölümü taşıma cezasıyla cezalandırılır. Ama bu kez de asker ölümü atlatmayı başarır: Ölüm askerin üzerine biner. Yapacak bir şey yoktur, asker üzerinde taşır taşır ve yorulur; tütün dolu boynuzu çıkartır ve koklamaya başlar. Askerin kokladığını gören ölüm: 'Dinle, ver, ben de tütün koklayayım' der. 'Al sana! Boynuzun içine gir ve istediğin kadar kokla'. 'Haydi aç boynuzunu!' Asker açar ve ölüm içine girer girmez boynuzu kapatır ve çizmesinin koncuna saklar."

Bu söylencenin diğer versiyonu şöyledir:

Tanrı askere ölümü cevizle beslemesini emreder. Asker onu ormana götürür ve boş ceviz kabuğunun içine giremeyeceğini iddia eder. Ölüm 'aptallıkla' içine girer, asker ise cevizin deliğini küçük kazıkla tıkar ve cevizi cebine saklar. Yeryüzünde fazladan kalan yaşlı kadının isteğiyle ya da Tanrının emriyle asker ölümü esaretten kurtardığında ise ölüm korkudan öldürmeyi reddederek oracıktan kaçarak uzaklaşır. Diğer sefere ölme sırası kendisine gelen asker ölüme hile yapar. Aptalı, tabuta nasıl yatması gerektiğini anlamayanı oynar: Kâh üzerine sırt üstü yatar, kâh bir yana, kâh diğer yana yatar. Ölüm nasıl yatılması gerektiğini göstermek zorunda kalır ve asker böylece onu tabuta kapatır, üzerine demir halkalar çakar ve nehre atar. Yeryüzündeki düzeni yenilemek için Tanrı ölümü kurtarır ve askere karşı galip gelmesi için hiçbir şekilde onunla muhatap olmamasını emreder."[29]

Keder (*Gore*): Yaygın şekilde kişileştirilen bir kavramdır. Bu kavrama masallar, geleneksel törenler ve lirik şarkılar, düğün ve cenaze ağıtları, üfürükçülükte rastlamak mümkündür. Mitolojik metinler ve şiirlerde keder kavramıyla aynı anlama gelen zaruret, sıkıntı, bela, uğursuzluk kavramlarıyla yakınlık gösterir, bazen de örtüşür; kimi zaman ise keder insan kısmeti ve kaderiyle bağdaştırılır. Halk algılayışına göre, insana doğum esnasında verilen ve kaderini belirleyen kısmetten farklı olarak keder, yaşamın herhangi bir anında ve farklı nedenlerle ortaya çıkabilir.[30] Kederin temel renk karakteristiği olarak genellikle *gri* sıfatı kullanılır, örneğin lirik bir şarkıda şöyle tarif edilir: *Ah sen benim kederim, gri keder, kederim. Sevinç kırmızı, keder gridir* deyiminde de kederin rengi belirgindir.

Kederin canlandırması, ona bazen insani özelliklerin kazandırılması sayesinde oluşturulur: Masalda Keder sahibini meyhaneye gitmeye ikna eder, onunla birlikte içki içer, ertesi gün ise içkiden başı ağrıdığında ahlamaya başlar. Ayrıca Keder hep *yan yatar*, hiçbir iş yapmadan dinlenir veya meyhanede eğlenir ki, bu tasvir onu tembel Kısmet ile yakınlaştırır.

Keder, Bela, Zaruret biçimleri sıklıkla mitolojik varlıkların özellikleriyle tanımlanır. *Bela* masalında ana kahraman olan dev betimlenir: Köy evinin konuk odasında kafası yastıkta, ayağı ocakta; yattığı yerin altında insan kemikleri vardır. Belanın barınağı bile, insan kemik ve kafataslarından yapılma kazıklı çitlerle çevrilidir. Ayrıca dev adam kör ve vampirdir. Belanın demirci ve terzinin önüne uzun boylu, zayıf yaşlı kadın olarak çıktığı masalda dış görüntüsünün özelliği sadece bir gözünün olmasıdır ve bu yaşlı kadın yanına gelen yolculardan birini yer. İkinci gözünü dökmesini istediği demirci ise tek gözünü de yerinden çıkararak Belayı kör bırakır. Belanın her iki karakteristiği: Körlük veya tek gözlülük ve insan yemesi ona öteki dünyaya ait mitolojik kahraman özelliğini kazandırır. Bela ayrıca insanları *yiyen* daima aç Ölüm biçimiyle bağdaştırılır.

Bela, öteki dünyaya ait altın renkli baltayla simgelenir: Kör olan yaşlı kadının yanından kaçan demirci altın saplı balta görür, sapını tutar tutmaz eline yapışıp kalır. Halk inanışına göre altın ve altından eşyalar yeraltı dünyasına ait cisimlerdir.[31]

Keder birine *yapışmak* için genellikle yeryüzü ile yeraltı dünyasını ayıran *taşın altından, çalılığın altından, köprünün altından* çıkar. Kederin mitolojik açıdan yeryüzüne geliş hikâyesi 19. yüzyılda ünlü Kuzey Rusyalı ağıtçı İrina Fedosova'nın cenaze ağıtında anlatılır:

"İyi insanlar dinleyin, Kederin dünyaya nasıl geldiğini. Şu ana kadar tüm dünyada insanlar yıllarca usulüyle yaşar ve birbirlerine ıstırap çektirirler. Keder şimdiye dek insanlardan korkup karanlık ormanlara kaçtı; ama orda yer bulamadı: Sonbaharda yapraklar gürledi, keder bundan çok korktu; yüksek deliklere atıldı, ama orda da yer bulamadı: O delikte taşlar çatladı, dağdan ateş alevi sıçradı; artık kızgın keder attı kendini mavi denizlere. Kuyunun altına saklandı; deniz kabarmadı, dipteki kum suyu bulandırmadı [...] Gel zaman, git zaman, denize geldi birden balıkçılar [...] Tuttular burada canlı balığı [...] Yardılar taze balığın karnını [...] Altın anahtarı gördüler! [...] Dev kederin oturduğu yeraltı mağarasınındı bu anahtar [...] Fırladı kızgın keder yeraltından, Karga oldu uçtu gitti temiz tarlalardan [...] Başladı cesur gençleri yiyip bitirmeye, çok aldı yanına aile reisleri i, ahlaklı genç kadınları dul bıraktı, küçük çocuklar yetim kaldı; Artık keder üredi, tarlalarda zıpladı, üzerine yeşil çayırın, soğuk kırağı oldu oturdu, durmaksızın yağan yağmur oldu düştü yerlere; o anlarda oldu telef hayvanlar, o anlarda çürüdü buğday tarlaları; çöktü insanların üzerine belalar."[32]

Belirli kişinin üzerine çökerek Keder onu tam bir zaruret içinde bırakır. Lirik şarkılarda ve *Keder-Bedbaht Hikâyesi*'nde Kedere kurt adam gibi mitolojik özellik verilir: Kahraman nereye saklanırsa saklansın Keder sırayla siyah karga, gri ördek, kahverengi kartal, açık renk şahin, beyaz kuğu, gri tavşan ya da kakıma dönüşerek onu takip eder. Bazen de doğal afet, örneğin *fırtına* kılığına bürünür. Kederden kurtulmak mümkün değildir: Kahramanla alay etmekte, genel kabul gören davranış kurallarını bozmaya, sürekli şarap içmeye, *dövmeye-soymaya* zorlamaktadır. Kurtulmanın yegâne yolu *kara toprağa* gitmek, yani ölmek ya da dünyevi yaşama son vererek manastıra kapanmaktır. Kahraman ölüme giderken bile Keder peşinden takip eder:

Genç adam kederden şarabı tattı
O şaraptan düştü yataklara,
Başucunda oturuyor keder
Dur; bekle şanslı, iyi adam!
Acı kederi tatmadan
Kederinden kaçamazsın.
Genç adam döner öbür tarafa,
Gelir peşinden keder, berabercinde papazla
Dur; bekle şanslı, iyi adam!
Acı kederi tatmadan
Kederinden kaçamazsın.
Kaçak genç adam kederden kara toprağa-
Gelir peşinden keder kürekle

Önünde keder eğilir
Teşekkür sana şanslı, iyi adam
Taşıdın kederi, sızlanmadan ve üzülmeden!
Gider genç adam kara toprağa
Dul kadına ve yetimlere
Zavallıların başına
Bıraktı kederi bu dünyada[33]

Burada Kederin birçok özelliği ölüm biçimiyle örtüşür: Tıpkı ölüm gibi hastalanan genç adamın başucunda oturur, tabutun arkasından ölümün simgesi kürekle takip eder ve nihayet tıpkı ölüm gibi Keder de ölümsüzdür. Cenaze ağıtlarında Kederden kurtulmak için mavi denize dökülen nehre bakarak suya atılan kederi götürmesi ve batırması istenir. Ama Keder batmaz, ancak artarak büyür:

Kederin batmaz,
Her geçen saat birikir
Devasa olup büyür[34]

Keder batmaz, çünkü unutulmaz ve dolayısıyla canlıdır, canlının ise öteki dünyada yeri yoktur.

KÖTÜ GÜÇLERE SAHİP VARLIKLAR

Büyücü (*Koldun*): Doğu Slavların inançlarında büyücü, doğaüstü güçlerden biri olarak önemli yer tutar. Bazı büyücülerin doğaüstü yeteneklerle doğduğuna inanılır. Bazıları da kötü ruhlarla anlaşma yaparak bu güce sahip olurlar. Tüm büyücülük ve sihir bilgisine sahip olan büyücü, insan yaşamını tüm yönleriyle etkiler. İnsan sağlığını, hayvanları, bitkileri, doğa olaylarını yönlendirir.

Koldun kelimesi araştırmacılara göre, *koltun* ile ilişkilidir ve *düğüm, arapsaçı, karışıklık* anlamına gelir. Büyücü başkalarının kulaklarını sıkarak, kötü davranarak onlara zarar verir. Hiç kuşku yoktur ki, büyücü diğer büyücülerle birliktedir, gizli bilgileri getirir ve şeytani, kötü güçlerle iletişim içindedir. İnsanlara ve doğaya zarar verme gücüne sahiptir. Büyücüler genelde çift adlıdır. Örneğin: Ruslarda *vedma* (büyücü), *vedmak*, Belaruslarda *vebma*, *vebmar*, Ukraynalılarda *vibma*, *vibmak* ya da *vorojbit*, *vorojka*.[1]

Büyücü tehlike saçan, yaratık kelimeleriyle özdeştir. Büyücüyle ilgili düşünceler, Eski Rus Pagan inancından gelir. Eski Rusya'da büyücüler Pagan kült ve ritüellerini oluştururlar. *Volhv* (büyücü) kelimesi kökünü Proto-Slavcadan alır, *düşünerek konuşmak* anlamındadır. Hıristiyan din adamlarının açısından bakıldığında, büyücüler iblislerle bağlantı kurarlar. Ancak kilisenin tüm açıklamalarına karşın, popüler kültürün bir parçası olarak kalırlar. Büyücüler gizli olan tüm bilgileri bildikleri için sıradan insanların yanı sıra soylu kişilerin de ilgisini çekerler. Büyücülerle ilgili bilgiler, Nestor'un *Geçmiş Yılların Öyküsü* adlı yapıtında da yer alır: (Resim 64)

"Knyaz Oleg büyücülere neden öleceğini sorar. Büyücüler ona 'Sevdiğin atından ötürü öleceksin' diye cevap verirler. Bu kehanet üzerine Knyaz Oleg atını yanından uzaklaştırır ve ona bir daha binmemeye karar verir. Birkaç yıl sonra atı aklına gelir ve seyisine atın ne durumda olduğunu sorar. Seyis atın öldüğünü söyleyince Knyaz Oleg çok mutlu olur ve büyücülerin kehanetinin doğru olmadığını, kendisinin yaşadığını, atın ise öldüğünü söyler. Knyaz Oleg ölen atın kemiklerini ve kurukafasını görmek ister. Atından geriye kalan iskeleti görünce kahkaha atarak 'Bu kurukafa mı, bu kemikler mi beni öldürecek, büyücüler yanıldılar' der. Ancak o sırada Knyaz Oleg'in ayağı kayar ve atın kurukafasına basar. Kurukafanın içine yuvalanmış yılan Knyazı ayağından ısırır ve hastalanıp ölmesine sebep olur. Böylece büyücülerin kehaneti doğru çıkar."[2]

Geçmiş Yılların Öyküsü adlı yapıtta büyücülerle ilgili diğer bilgi ise şöyledir:

"Knyaz Gleb'in Novgorod'da hüküm sürdüğü yıllarda bir büyücü ortaya çıkar. Bu büyücü her şeyi bildiği ve geleceği gördüğüyle övünür. Hatta Hıristiyan dini inancına küfreder. Tüm Novgorod halkının gözleri önünde gücünü göstereceğini söyler. İsa gibi Volhov Nehri'ni karadan geçer gibi geçeceğine söz

verir. Halk aynı zamanda piskoposu öldürmek amacıyla büyücünün etrafını sarar. Piskopos haçıyla halka doğru yürür: 'Kim büyücüye inanıyorsa bırakın onunla gitsin, gerçek inançlılar ise haçın etrafında toplansın' der. Bunu duyan halk ikiye ayrılır: Knyaz Gleb ve birliği din adamının etrafını sararlar, diğerleri ise büyücünün yanında yer alırlar. Knyaz Gleb büyücünün karşısına geçerek: 'Sabahtan akşama kadar neler olacağını biliyor musun?' diye sorar. Kendinden emin olan büyücü: 'Tabii ki geleceği görüyorum' der. Knyaz: 'Peki bugün seninle ilgili ne olacağını biliyor musun?' diye sorar. Büyücü: 'Harika şeyler olacak' diye cevap verir. Knyaz baltasını çıkarır ve büyücüyü ikiye bölerek öldürür ve tüm halk olayın nasıl olduğunu görür."[3]

Slav mitolojisinde büyücünün bir diğer işlevi âşıkları ya da karı kocayı ayırabilir ya da birleştirebilir olmasıdır. O, insanları *aptal* yerine koyma özelliğine sahiptir. Onlara iki farklı yerde aynı zamanda görünür ve yanlarında onları farklı hareketler yapmaya zorlar. Büyücü, bazen insanların gözlerini yanıltarak gerçekten yok olabilir.[4]

Yazılı Rus kaynaklarına göre: Büyücüler, cadılar ve Tanrının lanetlediği kadınlar küçük çocukları eve çağırır, hastaların ve küçüklerin üzerinde her türlü şeytani büyüyü yaparlar. Cadılar gibi, büyücülükle suçlanan insanlar da yakılırlar. XVII. ve XVIII. yüzyıllara ait belgelerde büyücülük suçlamalarının çok fazla olduğu görülür.[5] Halk inanışlarına göre, büyücüler normal insanlardan fiziksel özellikleri bakımından farklıdırlar. Kambur, çarpık gövdeli ve kör olduklarına ya da sadece sol ellerinin, siyah-kırmızı gözlerinin, kızıl uzun saçlarının ve sakallarının bulunduğuna inanılır. Güney Rusya'da büyücünün bir gömlek ve iki sıra dişle doğduğu iddia edilir. Büyücünün, dişleri hiç bozulmayan tek insan olduğu söylenir. Eğer dişlerini düşürmeye başlarsa bu onun sihir gücünü kaybettiği anlamına gelir. Büyücünün iki gölgesi ve iki ruhu vardır: Biri alışılmış olan, insani; diğeri ise şeytani. Bir ruh öldüğünde ikincisi gölgede durur. Bu nedenle öldükten sonra büyücünün yürüyen, tehlikeli bir ölüye, ata ya da kurda dönüştüğüne inanılır.

Büyücü *yeni doğmuş* ve *bilim adamı* olarak ikiye ayrılır: *Yeni doğmuş* olanlar evlilik dışı doğanlar, üçüncü ve dördüncü nesilden olanlardır. Başka bir inanışa göre, eğer bir ailede yedi çocuk doğarsa, yedincisi büyücüdür. Eğer bir çocuk dişleriyle doğarsa, aile onu büyücü olacak diye yedi yıl boyunca çevresindekilerden saklar.[6] *Bilim adamı* gibi olan büyücülerin gücünü diğer büyücülerden aldığına inanılır. Onlar Tanrı'yı reddeder ve kötü güçlerle anlaşma yaparlar. Büyücüye hayatları boyunca hizmet ederler. Öldükten sonra da ona kendi ruhlarını verirler. Anlaşma genellikle gece yarısı bir kavşakta yapılır. Okuryazar olan kişi anlaşmayı kendi kanıyla imzalar. Büyücü olmak için bazı koşulları sağlamak gerekir. Bu koşullar şunlardır: Aileden uzaklaşmak, boyundaki haçı çıkarmak ve onu sağ topuğun altında saklamak, ikonayı kaldırmak, yol kenarında bulunan haça gece tırmanmak ve haçın arka tarafına oturmak gibi eylemlerdir. Tüm bunları yapmak ve anlaşmayı imzalamak için kavşaklar ve banyoların en iyi yerler olduğuna inanılır. Bir büyücü, tecrübeli bir büyücüden her şeyi öğrenebilir. Büyücü olmak isteyen biriyle ilgili olarak Belarus'ta şunlar anlatılır:

"Biri büyücü ve zengin, diğeri ise fakir iki komşu vardır ve fakir olan büyücülükle ilgili hiçbir şey bilmez. Fakir olan komşusu zengin olana gider ve 'Bana Büyücülüğü öğret!' der. 'Olur, öncelikle bir kavşağa gidelim' diye cevap verir büyücü. Kavşağa giderler ve büyücü olan şöyle der: 'Şahinler, şahinler orada mısınız?' Meyhaneye giderler. Büyücünün 'şahinler' olarak adlandırdığı şeytanlar 'Buradayız' derler. Büyücü: 'Bu insana büyücülüğü öğretmem gerekiyor' der. Şeytan şöyle cevap verir: 'Onun göğsündeki haçı çıkart.' Fakir olan komşu büyücünün zenginliğinin kötü yollardan geçtiğini anlar ve oradan koşarak uzaklaşır."[7]

İnsanların büyücüden miras olarak sihir gücünü aldığını varsayarsak, görüldüğü gibi her bir büyücü ölüm öncesi kendi bilgisini ve gücünü herhangi birine vermekle sorumludur. Büyücü herhangi bir eşyasını, süpürge ya da şapkasını da verir. Ölen büyücünün bilgisi ile gücünü alan kişi, şeytani özelliklerini kullanmaya başlar ve iş ister. Genellikle insanlara yeteneklerine göre çobanlık, tüccarlık, değirmencilik, arıcılık, avcılık, müzisyenlik gibi işler verilir. Bu kişiler, sıradan insanların sahip olamadığı özel yetenek gerektiren becerilere sahiptirler ve bu bilgi ve becerinin genelde kötü ruhlar aracılığıyla sağlandığına inanılır. Büyücünün kendisi gibi güce sahip yardımcıları da vardır. Bunlar mavi ya da kırmızı şapka ya da gömlek giyen küçük adamlardır. Hizmetinde olan şeytanlarla birlikte birine herhangi bir şeyi çalmasını öğretirler. Şeytanlar masum birini hırsızlıkla suçlayabilirler. Aralarındaki anlaşmaya göre, büyücü onlara sürekli iş öğretir. Bu, insanlara zarar veren bir iştir.[8]

Büyücü insanlara zarar vermeyi hedefler. Aniden bir kurda ya da ayıya dönüşebilir. İnsanlara kum, kıl, saç atarak zarar verebilir. Bir kişinin hastalığına, ölümüne neden olabilir. Büyücü: *Her hastalık benim düşmanlarıma, çocuklara, eve sıkıntı ve zarar verir.*[9] Büyücü insanlara rüzgârla da zarar verebilir. Eğer biri hasta olursa rüzgârın onu hasta ettiği söylenir. Bir kişi konuk olarak gittiği evde tartışma çıkarırsa, buna neden olan büyücüdür. Büyücü başkalarının tarlalarındaki ürünleri toplar ve onlara zarar verir. Tarla sahibinin ürünleri in birçoğunu kaybetmesine neden olur.[10]

Ruslarda büyücüsüz bir düğün olmaz. Büyücü düğündeki gençlere zarar vermez. Düğünlerde sağdıç rolünü oynar, düğünü yöneten kişidir. Eğer büyücü düğüne davet edilmezse kızar ve öcünü alır. Düğünü durdurabilir, gelin ve damadın canını sıkabilir, çifti ve konukları kurda dönüştürebilir.[11] Büyücünün geleceği gördüğüne inanılır. Eski dönemlerde Doğu Slavlar kendilerini büyücü ile karşılaşmaktan korumak için birçok yol bulurlar. Büyücüye karşı savaşmanın en etkili yolunun incir olduğunu düşünürler ve incirin kendilerini koruduğuna inanırlar.[12]

Kadın Cadı (*Vedma*): *Cadı* anlamına gelen *Vedma*, Slav mitolojisine göre doğuştan ya da sonradan öğrenerek edindiği büyü güçleri olan kadın anlamına gelir. Daha çok Doğu Slavlarında bilinen, büyü ve doğaüstü güçlere sahip efsanevi bir karakterdir. Kelime etimolojik olarak bilmek anlamındaki *vedat-znat* kelimesinden türemiştir. Rusya'da cadı olarak nitelendirilen kadın, genellikle büyü ve şeytanla ilgili işler yapan biri olarak tanımlanır.

Cadılık güçleri doğuştan gelir ve çoğunlukla bu güçleri kişi annesinden alır. Cadı, ruhunda hem erkeğin hem de şeytanın özelliklerini taşıyabilir. Söylendiğine göre, bir kişiye kötülük yapmak isteyen Cadı o kişi uykudayken gelir ve ruhuna girer. Cadılar genelde üçe ayrılırlar: *Beyaz* olanlar iyilikle ilgilenir, *gri* olanlar hem iyilik hem de kötülük yapabilir, *siyahlar* ise sadece kötülük yaparlar.

Cadılar genelde sıradan bir kadın kılığındadırlar. Ancak büyü ritüellerinde korkunç bir görünüm alarak kambur ve topal olurlar. Ortadan kaybolmak istediklerinde süpürgelerine biner ve bacadan kaçarak uzaklaşırlar; bazen de bir domuz kılığına girerler. Genelde kuyruklarıyla tanınırlar. Cadılar eski tarihlerden bu yana birçok söylence, mit ve hikâyede yer alırlar. Sadece Avrupa ve Rusya'yla sınırlı değil, dünyanın birçok yerinde cadılara inanılır. Cadı kelimesi, kadınların olumsuz ve karanlık taraflarını yansıtmak için kullanılır. Cadılar Ortaçağda olduğu kadar reformlar döneminde de etkin olarak rol alırlar. Dönemin hükümdarına, kiliseye veya pagan inancının bazı ritüellerine karşı geldikleri görülür. Cadıların ortadan kaldırılması düşüncesi Ortaçağın XV. yüzyıl dönemine denk gelir ve XVIII. yüzyılın sonuna kadar devam eder.

İnanışa göre, cadılar tüm kötülüklerini horozlar ötene kadar bitirmek zorundadırlar. Cadıların yaptığı kötülükler arasında hasatlara, süt veren ineklere, hayvanlara ve insanlara zarar vermek sayılabilir. Bu zarar çoğunlukla ekinlere ve halkın refahına karşı olur. Cadıların en çok zarar verdiği düşünülen zaman ise yılbaşı dönemidir.[13] Cadıların bazen insanların rüyalarına girerek onları rahatsız ettikleri de söylenir. Cadılar şeytanın ve kötülüğün soyut simgesi haline gelirler. Büyük burunlarıyla uzaktaki kokuları bile alabilme yetenekleri vardır.

Cadılardan korunmak için birçok farklı yol vardır. Bacalarda biriken külleri savurmak, sonra şömineye biraz akçaağaç külü koymak ve bunları bir süre sonra dışarıya savurmaktır. Bunu öğleden önce veya güneş battıktan sonra yapmak gerekir. Cadıların evlerin batı kanadından giremedikleri de bilinmektedir. Cadıları öldürmek için önce onun güçlerini bir başkasına aktarmak gerektiği, yoksa cadının ölmeyeceği söylenir. Slav mitolojisinde ise cadılar genellikle doğaüstü güç kazanmak amacıyla kötülük yapan, şeytan veya başka kötü güçlerle işbirliği yapan bir varlıktır. Slav ülkelerinde cadılar birçok farklı görünümde ortaya çıkarlar, Rusya'da ise cadı resmi genellikle dağınık, kabarık gri saçlar, kemikli büyük eller ve mavi, kanca gibi burnuyla yaşlı bir kadın olarak karşımıza çıkar. Bazı söylencelerde gözleriyle insanları incitebildiği anlatılır.

Vahşi hayvanlarla iletişimi sayesinde onların görünümünü alabilir ve ölülerin dünyasına geçebilirler. Bir cadı fark edildiğinde, inanışa göre kulağının çekilmesi, bacağından veya burnundan sıkıştırılması gerektiği söylenir. Kötü özelliklerine karşın cadıların şen ve hareketli bir karakterleri olduğu bilinir. Söylencelere göre cadıların yanında yarasalar, büyü için kullanılan bitkiler bulunur. Cadılar bazen genç ve güzel bir kız görünümünü alabilirler. Onlar kötü güçlerle iletişime geçmek için tatil günlerinde süpürgeyle bazen de bir keçi üzerinde uçarlar. Cadıların genelde tatil günlerinde insana zarar verebileceği düşünülür.

Cadılar işkenceyle öldürülürler ve ölürken de kendi güçlerini bir başkasına aktarmak için uğraşırlar. Öldükten sonra 40 gün boyunca yeni ölenlerin mezarları üzerinde dolaşır ve öfkelerini bu şekilde boşaltırlar. Onları kovmak içinse sopalar kullanılır.[14] Bir başka söylenceye göre cadılar köylü genç kızları aldatır, onların sırlarını öğrenir ve bunun karşılığında onlara yardım edeceklerini söylerler. Genç kızların evlenmek istedikleri erkeklerin kendilerini sevmeleri için çeşitli tariflerden ilaçlar ve büyüler hazırlayarak bunları genç kızlara verirler. Köylerde yaşayan cadılar bu gibi birçok bitmek bilmez yollarla, özellikle aşk konularında büyüler yaparlar.

Slav mitolojisinde cadı imgesi çoğunlukla *Baga Yaga* ile ilişkilendirilir. Baba Yaga ormanın içinde kulübeye benzer bir yerde insan yiyerek yaşar. Yediği insanların kemikleriyle de evinin çevresine çit örer. Bazen de kaçırdığı çocukları kaynatarak yer. Cadılar ocak demiriyle gökyüzüne uçarlar, kötü işler çevirmek için de evlerin bacalarından farklı hayvan kılıklarına bürünerek girerler. Ellerinde tuttukları ocak demiriyle birçok düşmanı yenebilir ve büyü yapabilirler.

Karanlık ormanlarda duyulan rüzgâr sesi, Cadının sesi ve öfkesidir. Onun fantastik evi bir değirmen gibi sürekli hareket halindedir ve ormandan gelip geçenlere fısıldar gibi *"Evim, evim! Beni görmeden ormanı geçemezsiniz"* der. Rüzgârı bir at gibi kullanması, uçan halıları, süpürgeleri, görünüşü, birçok bitki ve otu, uzaklardan duyulabilecek kadar güçlü ve tiz sesi gibi birçok özelliği Cadının güçlerini kanıtlar.

Bazı söylencelerde Cadı, evli yaşlı bir kadın olarak tasvir edilir, ancak bazı hikâyelerde evli olup olmadığına dair bir bilgi verilmez. Cadının üç kızı vardır. Kızları da anneleri gibi büyü yetenekleriyle rüzgâr, fırtına ve kar fırtınası gibi doğa olayları çıkarma gücüne sahiptir. Cadıların bir başka özelliği ise intikamcı olmalarıdır. Özellikle öldükten sonra istediklerinde, ruhlarının mezardan çıktığı ve intikamlarını aldığı söylenir. Cadılar güçlerini kazanma yolu bakımından ikiye ayrılırlar; bazı Cadılar güçlerini doğuştan, annelerinden, bazıları da sonradan büyü yapmayı öğrenerek kazanırlar. Genel kanının aksine tüm cadılar kötü değildir hatta bazılarının, doğuştan Cadı olanların, insanlara yardım ettiği bile söylenir. Cadılardan korunmak için özellikle yılbaşı döneminde insanlar, evlerinin ve ahırlarının giriş kapılarına çarpı işareti yapar ve tılsımlar asarlar. Bir Cadıdan korunmak için ocak demiri veya maşa kullanılması gerektiği de söylenmektedir.

Erkek Cadı (*Vedmak*): Doğu Slav mitolojisinin en gizemli varlıklarından biri olarak görülür. Erkek cadı olarak bilinen bir mitolojik karakterdir. Kadın Cadı gibi Erkek Cadı da doğarak dünyaya gelir ve sonradan eğitilebilir, yetişkin dönemlerinde ruhunu şeytana satabilir. Yeni doğan bir Erkek Cadının saç, sakal, bıyık ve diğer erkeklik özellikleri bulunmaz fakat küçük bir kuyruğa sahiptir. Erkek Cadıların insan ve şeytan olmak üzere çift ruhu bulunur. Geceleri Erkek Cadıların ruhu diz kapağının altındaki bir delikten ya da kuyruk sokumundan dışarı çıkabilir. Erkek Cadı, etraftaki tüm cadıları ve büyücüleri görebilir, ay-

rıca cadıları yönlendirebilir. Noel ve Paskalya arifesinde Erkek cadılar yolların kesiştiği noktalarda buluşur, dans eder, eğlenir ve birbirlerine iltifatlar ederek Çorak Dağ'a (Lısaya Gora) doğru uçarlar. *Baba Oğlunu Nasıl Kurtardı* (Kak otets sına spas) adlı söylencede Erkek Cadıyla ilgili şunlar anlatılır:

"Köyün birinde genç bir oğlan yaşar. Bu gencin güzel bir dul kadınla ilişkisi vardır. Ne yazık ki kadın hakkında etrafta söylentiler dolanır. Söylentilere göre kadının kötü güçlerle ilişkisi vardır. Çoğu insan genci kadınla görüşmemesi için ikna etmeye çalışır, en çok da babası uğraşır. Ancak gencin babası da sıradan bir insan değil, üstelik bu güzel dulla Çorak Dağ'da sık sık görüşen bir Erkek Cadıdır.

Kimseyi dinlemeyen genç, bu güzel dulla evlenmeye karar verir fakat dul kadın bir günde ölüverir. Kadını köy mezarlığına gömerler fakat mezarına kavak ağacından yapılma hançeri saplamayı unuturlar. Kederden yorgun düşen genç gece vakti merhum kadının evine gider ve birden pencerede bir ışık görür. Yaklaştıkça gözlerine inanamaz: Âşık olduğu kadın basamakta oturmakta, hem de öncekinden daha güzel görünmektedir! Bizim saf genç eve doğru atılıp kadını kollarının arasına alır. Delikanlı kadını o kadar çok sevmektedir ki onun için her şeyi yapmaya razıdır. Gece boyunca hasret giderirler, ancak horozun üçüncü ötüşüyle dul kadın yarın tekrar geleceğine dair söz vererek ortadan kaybolur.

Genç oğlan eve döner, kendinde değildir. 'Nerede kaldın? Neden bu kadar solgunsun?' diye sorar annesi. Genç hiçbir cevap vermeden yatmaya gider fakat babası oğlunun boynunda büyük bir morluk fark eder. Ölümden sonra yaratığa dönüşen dul kadın, gencin temiz kanını emmiştir. Aynı olay ertesi gün de tekrarlanır. Horozun üçüncü ötüşünde dul kadın, doyar ve memnun bir halde mezarına döner ve oğlunu öldürmemesi için yalvarmaya hazır olan Vedmak'ı görür. 'Eğer sen olmasaydın oğlum çoktan evlenmiş olacaktı' diye sızlanır Vedmak. 'Eşimle ölmeden önceki son arzumuz torunlarımızı görebilmek. Oğlumu öldürme!' diye yalvarır. 'Yeter!' diye cevaplar kadın. 'Onu hemen öldüreceğim. Beni mezara daha yeni gömmüşken onu başka bir kadınla mı evlendirecektiniz? Bu hiç adil değil! O bana ait ve onu mezara çekene kadar da bana ait olacak. Sadece bir günü kaldı ve sonra oğlunun ruhunu bedeninden ayıracağım' diyerek gürültülü bir şekilde mezarına geri döner. Üçüncü gecede, dul kadın mezarından çıkarken Erkek Cadı onu elinde hançerle bekler. Uzun süre boğuşurlar. Erkek Cadı her ne kadar daha güçlü olsa da taze kanla beslenen dul kadın üstün gelmeye başlar. Bunun üzerine Erkek Cadı bir an İsa'ya yalvarmaya başlar. Karanlık gökyüzü aydınlanır ve güçlü bir ses duyulur: 'Benden yardım mı istiyorsun Erkek Cadı? Oğlunun temiz ruhu için sana yardım edeceğim fakat bunun senin sonun olacağının farkında mısın? Anında cehenneme gideceksin ve şeytanlar sana sonsuza kadar günahlarından ve kötü güçlerle ilişkilerinden ötürü işkence edecek. 'Her şeye razıyım, sadece oğlumu kurtarın!' diye haykırır Erkek Cadı ve anında yeni güçlere sahip olur. Dul kadın ise bir yaprak gibi titreyerek güçsüz kalır."[15]

Erkek Cadıların yeteneklerini değişik alanlarda kullanabildiklerine inanılır. Örneğin bir insanın gözlerini yerinden çıkarıp hiçbir zarar vermeden yerine takabilir, dişleri i sökebilir, hatta bir insana öyle bir bakış atar ki, baktığı kişi

birkaç gün içerisinde ölebilir. Erkek Cadılar, Cadıların tersine kötülük yapmazlar, iyilikle uğraşırlar. Hatta insanları korudukları söylenir. Bu bağlamda hastalıkları iyileştirebilir, insanlara ve hayvanlara şifa verebilir, insanları koruyabilir ve kötülük yapan Cadıları engelleyebilirler. Herhangi bir hayvanın kılığına girebilen, arıları yönetebilen, bulutları dağıtabilen Erkek Cadılara karşı denizkızlarının büyüleri etkisizdir. Erkek Cadı, onlardan korunabilen tek erkek olarak bilinir.

Erkek Cadı öldüğünde kuraklık olabilir ya da uzun süre yağmur yağabilir. Erkek Cadı öldükten sonra yeteneklerini kaybetmez. Mezarlıklarda ölülerle savaşarak köylere inmelerini engeller. Ruhunu şeytana satan her insan gibi Erkek Cadılar da ölümden sonra vampire dönüşebilirler, bu nedenle onu eski usullere göre gömmek gerekir. Bu geleneklerden bazıları kalbine kavak ağacından yapılma bir hançer batırmak, mezara yüzüstü gömmek, geceleri köylerde dolaşamasınlar diye ayaklarındaki sinirleri kesmektir.[16]

Şifacı Hekim (*Znahar*): Slavlarda kötü hastalıkları tedavi edebilen ve sadece insanların değil aynı zamanda hayvanların da bedensel ıstıraplarını hafifletebilen, kendi kendine yetişmiş, diğer bir deyişle alaylı, kırsal kesimin şifacı hekimine Znahar adı verilir. Doğu Slav kökenli *znahar* kelimesi, '*bilmek*' anlamına gelen *znat* fiilinden türemiştir. Halk arasında, eğer bu alaylı hekimler hastayla konuşmaz ya da hastanın gözlerine bakarak sessiz kalırlarsa, şifalı bitkilerden yapılan ilaçların işe yaramayacağına inanılır. Çünkü tedavinin asıl gücü Şifacının sözlerinde saklıdır. Bitkisel ilaçlar ise sadece yatıştırıcı bir araç görevi görmektedir. Hastanın veya şifalı ilacın üzerine fısıldadığı büyülü ve esrarengiz sözcükler sebebiyle Şifacıları, Rus ve Belarus geleneğinde aracı ve fısıldayan anlamlarına gelen *Şeptun* ve *Şeptuha* olarak da adlandırırlar.[17]

Büyülerin ya sözlü olarak şifacı hekimlerden ya da çiçeklik, ot bahçesi ve farklı hastalıkların bilinen tedavi yöntemlerini anlatan kitapların yanı sıra, bilgili köy sakinleri arasında geniş çapta yaygın olan notlardan alındığı bilinir. Büyü, etkili olması amacıyla bu konuda bilgisi bulunmayan insanların duymaması ve sadece Şifacıların bilgisinde kalması için fısıltıyla söylenir. Buna sözcüklerin gücünü tutmak için, kilidi mühürlemek de denilebilir. Büyü ayrıca farklı el hareketleriyle desteklenir.

Şifacıların kapılarında kilit yoktur. Giriş kapıları serbestçe açılır. Duvardaki sıvaları kazınmış, sıcak, temiz izbesi etrafı kaplayan kuru ot kokusuyla doludur ve sıra sıra kalaslarla döşelidir. Kullandığı malzemelerin tümü ortadadır. Şifacı tedaviye başlamadan önce, izbesinde bulunan bölmenin arkasında Tanrıya dua eder ve bitkisel ilacı hazırlar. Kendisi için her zaman küçük bir bez parçası getirilmesi şartını koşar. Hastalardan topladığı paraları Tanrı'ya [illegible]rakmak için aldığına inandırır.[18]

Şifacı geceleri izbesinde ateş yakmaz ya da uzun bir süre yanar halde bırakmaz. Nedeni ise komşularının onun iksir hazırlamak yerine kötü bir ruhu yardıma çağırdığını düşünmelerini istememesidir.[19] Bütün kırsal Rus yaşamında olduğu gibi Şifacı her hastalığın canlı bir varlık olduğuna derinden inanır. Has-

talıkla konuşma, onun gitmesini isteme, emirler verme, soru sorma ve cevap bekleme hakkı vardır. Şifacılar, halk hekimliğinin temel bilimini oluşturan tedavide uyguladıkları yöntemler arasındaki farklılıkların yanı sıra, otlarla tedavi konusunda fikir birliği içindedirler.

Köy toplumunda Şifacı ve Kadın Şifacı saf olmayan güçlerle bağlantılı olduğundan kuşku duyulan insanlardır, ancak ruhlarını kötü güçlere teslim etmemiş olarak kabul edilirler. Şifacılar toplumda büyük bir saygı görürler. Şifacılık öncelikle yaşlı erkekler, yalnız bekâr erkekler ya da yaşlı dul kadınlar ve yaşı geçmiş bakire kızlar tarafından yapılır. Yetişkin oldukları için ister istemez Şifacılar sert, aşırı onurlu ve kendine güveni olan kişilerdir.[20] Bunun için büyücü-hekimler, komşularıyla ne özel yakın bir arkadaşlıkta, ne konukseverlikte, ne de ulu orta bir sohbette bulunmazlar: Gizli güçler, en çok onların ellerine verilmiştir.[21]

Şifacı Kadın (*Znaharka*): Şifacılar, erkeklerin yanı sıra kadınlardan da olabilir.[22] *Znaharka* Rusça *vorojeyka,* Ukraynaca *vorojilya* olarak da isim bulur kendine. Şifacı kadın için tedavi etme anlamını vurgulayan başka adlandırmalar da kullanılır: *Ladilşçitsa, lekarka, leçeyka* gibi. Bu şifacı kadın hekimler, dış görünüş bakımından sıradan insanlardan hiçbir şekilde ayrılmaz.[23] Şifacı ile birlikte hastaya koca karı-hekimi de (babka-lekarka) hizmet verir. Koca karı-hekimi rütbeye göre Şifacı-hekimi tamamlar şeklinde bir tanım yapmak mümkündür. Örneğin, erkeklerin hiçbir şekilde yapmadığı kadınla ilgili müdahaleleri yapar. Ebe, bağımsız çalışır ve sorumluluğundan oldukça emindir. Bazı durumlarda ona Şifacıdan önce başvurulur. Çünkü öyle hastalıklar vardır ki, sadece nazik ve yumuşak kadın eli yarar sağlayabilir.[24]

Doğu Slav mitolojisinde özel bir yere sahip olan Şifacı, kendi büyüleyici bilgisini insanlar, hayvanlar ve büyüden sakınan bekçiler için kullanır. Ona, su dolu bulutları savuşturma ve kaderi önceden bilme yeteneği bağışlanmıştır. Herhangi birinin söz konusu bilgileri –otçuluk, üfürükçülük, efsunculuk, büyücü-hekimlik– eğitim alarak kazanabildiği varsayılır. Ancak bu hekimlik çoğunlukla kan bağıyla geçer. Yani anneden çocuğuna miras yöntemiyle geçer. Ancak kızı olmayan kadınlarda söz edilen bilgi, geline de aktarılabilir. Şifacı, bilgisini tedavi etmeyi bıraktığında ya da ölmeden önce genç bir insana aktarır. Aksi halde gücünü yitirecektir. Bilgiyi aktarma sırasında yaşlı Şifacı büyük bir dikkatle o gencin gözlerine bakar. Bilgi kime aktarılmışsa o, ancak öğretici hekimi öldükten sonra edindiği birikimi kullanabilir. Ancak eğer öğreticisi henüz yaşarken kendi çocuğu hastalanırsa ve büyü kullanması gerekirse, sağ tarafından kuşağına kaşık koyup şunları söylemesi gerekir: *Ben bu çocuğun anası değilim; ama bu kaşığın anasıyım.*[25]

Büyücülük kadın işi olarak görülse de Şifacılar çoğunlukla bekâr erkekler de olabilir. En iyi şifacı hekimler, temiz kadınlar –yalnız ya da dul kadınlar– olarak görülür. Kuzey Rusya anlayışına göre, kimin dişleri tamsa o, büyü yapma kudretine sahiptir. Nadir olarak Şifacıların öbür dünyayla bağlantısı olan insanlar olduğu varsayılır. Örneğin, Orman Cini (Leşi) tarafından kaçırılmış ya da yılanlarla

birlikte toprağın altında kışı geçiren bir kişidir. Büyü bilgisini ise seyyahlardan, yoksullardan, dilencilerden ve gaipten haber veren meczuplardan alırlar.[26]

Şifacının bütün hastalıkları tedavi edebildiği varsayılır. Büyü bozma ya da zedeleme (*porça*) nazar, kara çalma ve korku sonucu yakalanılmış hastalıkları tedavi eder. İnsanların ve hayvanların sağlığına zarar vermek için büyücü ve cadılar tarafından kullanılan yöntemler halk arasında bozma, zedeleme, sakatlama anlamlarına gelen *porça* kelimesiyle ifade edilir. Nazar da, bilindiği gibi, kem gözlerden ya da kötü niyetli düşüncelerden dolayı bir insanın sağlığının bozulması ya da başına olumsuz bir şeyin gelmesidir. Yalnızca büyülü eylem ya da kötü bakışlar değil aynı zamanda kişiye söylenmiş kötü sözler, beddua da insanın sağlığının bozulmasına neden olabilir. Bu durum iftira, kara çalma, ah etme anlamlarına gelen *ogovor* kelimesiyle açıklanabilir. Şifacı çoğunlukla bazı hastalıkları tedavi etmede özellikle diş ağrısı, çocuklarda uykusuzluk, yılan sokması gibi konularda uzmandır.[27]

Şifacı, kaybolmuş ya da çalınmış eşyaları, yolunu kaybetmiş ve kaçırılmış bir hayvanı bulabilir, hırsızları da yakalayabilir. O, hayvanların yemeden kesilmesini engeller, yakalanabilecekleri salgın hastalıkları tedavi eder. Bu gelenek özellikle Kuzey Rusya'da hâlâ devam etmektedir.[28] Şifacılar Tanrıya, doğanın kutsal ve iyi güçlerine başvurarak yaptıkları büyüler yardımıyla insanları iyileştirirler. Büyü, doğrudan doğruya hastanın üzerine veya yiyeceğine, içeceğine uygulanır. Ekmek, sarımsak, tuz, su ve votka büyü duaları okudukları yiyecek ve içeceklerdendir. Şifacı, bunların hepsini yemesi ve içmesi için hastaya verir. Okunmuş suyla hastalıklı bölgeyi siler ya da her yanını yıkar. Tedavi sırasında şifalı bitkiler, bunların kaynatıldığı sular ya da eritilerek yapılan ilaçlar kullanır. Bunlarla birlikte şifa gücü kattığı maddeleri de kullanır. Toprak, ağaçların gövdesinden sökülen kabuklar, bıçak ve diğer kesici aletler, kutsal su, Paskalya Bayramı'nda kullanılan masa örtüsü ve daha birçok malzemenin hastalığı iyileştirme gücü olduğu varsayılır. Halk hekimliği olarak adlandırılan Şifacıların bu tür yöntemleri, geleneksel kültürün büyük bir kısmını oluşturur.[29]

Büyücü ile halk hekimi özelliği taşıyan Şifacı arasındaki farklar incelendiğinde: Büyücüler insanlardan kaçarlar, karanlık sırlarla dolu işlerini yapmaya devam ederler. Şifacı hekimler ise gizlenmeden çalışır, istavroz çıkarmadan ve dua etmeden bir işe başlamazlar. Aslında şifa veren büyüleri bile Tanrı'ya, aziz olan dini bütün kişilere ve kutsal olan kavramlara duayla başvurmaktan oluşur.[30] Bir diğer önemli fark da büyücü diğer büyücüleri çağırırken, Şifacının onları uzaklaştırmasıdır. Ayrıca Şifacı hekimlerin toplumdaki ilişkilerde sözleri öylesine geçerlidir ki, köyde yaşayan kişiler yardım için onların yanında yer alır, onun sayesinde bir araya gelirler.[31]

Şifacı, büyücü ve cadıdan farklı olarak genellikle şeytanın yardımına başvurmaz. O, büyülerin, bitkilerin, suların ve halk geleneğinde insanlara yarar sağlayan, tedavi etme özelliğine sahip malzemelerin gücünü kullanır. Ancak bütün büyü bilgisi büyücülerinki gibi günah sayılır. Bu bilgi, hekimi ölümden alıkoyar. Bu nedenle söz konusu bilgiyi ölmeden önce birine aktarması gerekir.

Şifa hekimliğinde de büyücülükte olduğu gibi çoğunlukla demirci, çoban, arıcı, değirmenci zanaatıyla birbirine yakın kabul edilir.[32] Büyücülerde olduğu gibi Şifacı da kâğıt, bakla ya da su falına bakarak geleceği önceden haber verir. Nazarı değen kişiyi su falında gösterebilir.[33]

Şifacı hekimlikten doğan söz konusu kavram, zamanın akışı içinde yerini köylü hekimlere bırakmıştır. Oysa Şifacı hem büyücü hem de ebedir. Ortaçağda Rusya'da vaaz verenler, papazların ruhani dairelerinde oturan kimselerin şifacı hekimlik hizmetinden yararlanmalarını engellemeye kalkışırlar. Konuya dair Aziz Kiril'in *Kötü Ruhlar Hakkında* (XIV. yüzyıl) (O zlh duhah) adlı eserinden yapılmış alıntıda şu sözlere yer verilir: *Şimdi bile, biraz hasta isek, kadın olsun çocuk olsun Tanrı'yı bırakıp lanetli koca karı büyücüleri arıyor ve onların güzel sözcüklerini dinliyoruz.*[34] *Kötü Köylü Kadın* (*Baba nehoroşaya*) söylencesi ise şöyledir:

"Bir zamanlar çocuklarıyla beraber yaşayan dul bir adam yalnızlıktan sıkılır ve evlenmeye karar verir. Etrafta dolaşan dedikodulara kulak asmayarak kendine dul bir kadını eş olarak seçer fakat insanlar, bu kadının kötü bir koca karı olduğundan ve şeytanlarla ilişkisinden söz ederler. Adamın çocuklarından nefret eden kadın evdeki tüm yaşlıları da kovar. Evden biri çalışmak için şehre indiğinde evin kızı uzak bir köye gelin gider. Geriye sadece küçük çocuk Nikolka kalır. Bir gün samanlıktan gelen Nikolka üvey annesinin az önce pişirdiği bir tabak çöreği masanın üzerinde bulur. Nikolka'nın keyfi yerine gelir. Ellerini yıkamak için kısa bir süreliğine gidip döndüğünde tabağı bomboş bulur. Üvey annesi ise ona bakarak ağzını şapırdatmaktadır. Koca tabağı bir anda midesine indirmiştir! 'Miden patlamayacak mı?' diye şaşırır Nikolka, gözlerine inanamayarak. Üvey anne gücenir ve şöyle söyler: 'Sanki sen patlamayacaksın!'

O an küçük çocuk ağrıdan kıvranmaya başlar, sanki midesinde kızgın kömürler vardır, ağzından ve burnundan kan fışkırır... Korkan çocuk avluya iner fakat bacakları artık onu dinlememektedir. Yakınlarda da Şifacı Kostya Hromoy'un kulübesi vardır. Nikolka kulübeye doğru sürünmeye başlar. Kostya Hromoy çocuğu içeri alır, oturtur ve içmesi için kaynatılmış birtakım şifalı otlar verir. Nikolka kendini daha iyi hisseder. Kostya ocaktan bir ağaç kömürü çıkarır ve bir bardağın içerisinde suyla karıştırır. Kömür bir taş gibi bardağın dibine çöker. 'İşte, üvey annen seni böyle zehirledi! Neyse sabah, akşamdan daha bilgedir' der. Ertesi gün Şifacı, avluda iki parça köpek artığı bulur, ezerek toz haline getirir, bir şeyler mırıldanır ve Nikolka'ya vererek şöyle söyler: 'Bunu yemeğin içerisine kat, fakat sen ve baban asla yememelisiniz.' Eve dönen Nikolka, üvey anne diğer kadınlarla dedikodu yaparken Kostya Hromoy'un söylediği şeyi yapar. Masaya otururlar. Üvey anne kaşığı ağzına götürür götürmez ağzından köpükler saçılır, acıdan saçlarını bile yolmaya başlar. Sadece iki gün sonra düzelebilen kadın hemen Şifacıya gider ve şöyle söyler: 'Bunu sadece sen yapmış olabilirsin'. Şifacı gülerek 'Hayatta olduğun için şükret' der. O günden sonra üvey anne uysallaşır. Kötü tabiatına yenilerek yine kötülük yapsa da ev halkına zarar vermez, çünkü Şifacı Kostya Hromoy'dan korkar."[35]

XIX. yüzyıl Rusya'sında köylülerin diplomalı doktorlara sık sık düşmanca tavır sergiledikleri bilinir. Halk, doktorların sıradan insanların hastalıklarından hiçbir şey anlamadıklarını, sadece varlıklı kişilere çare bulabildiklerini düşünerek şifacı hekimlere başvurmaya devam ederler.[36]

Kurt Adam (*Volkolak*): Slav mitolojisinde, halk inanışlarına göre üstün özelliklere sahip kurt postu giymiş ya da kurda dönüşen insandır. Kış mevsiminde kurda tapan erkek kabileleri, dönüşümü simgeleyen kurt postu giyerek, kurt olarak kabul ettikleri atalarından güç ve bilgelik isterler. Koruyucu dini ayinleri gerçekleştiren Pagan rahipleri ise vahşi hayvan postu giyerler. Hıristiyanlığın kabulüyle Pagan rahiplerine karşı olan tutum değişir, bu nedenle *Volkodlak* sözcüğü kötü dönüşümleri niteleyecek şekilde kullanılmaya başlanır. *Volkodlak* sözcüğü daha sonraları *Vurdalak* hali i alır.

Kurt adamların gücü öyle büyüktür ki, kurda dönüştükleri sırada ay tutulmalarına sebep olabilirler. Bu dönüşüm mucizevî bir ot aracılığıyla gerçekleşir, ancak insanın titrek kavak kütüğüne batırılmış on iki bıçak üzerinden soldan sağa sıçraması da gerekir. Kurt adam yeniden insan olmak için yine bu bıçaklar üzerinden sağdan sola sıçramak zorundadır. Bunu yaparken tek bir bıçağa bile takılsa, o kişi sonradan hiçbir zaman insana dönüşemez.[37]

İnsan kurt sureti alarak hayvana dönüşür. Halk inanışına göre, dönüşüm kişinin kendi iradesiyle gerçekleşir, örneğin büyücüler kendileri dönüşürler. Eğer kişi iradesi dışında dönüşüm geçiriyorsa, bu ona büyü yapıldığını gösterir. İnsanın kurda dönüşmesi için, büyücü ya da cadı onun üzerine kurt postu atar ve büyü sözleri söyler. Kimi zaman büyücü liften yapılmış olan kendi kemerini izbenin eşiğinin altına koyar, bu kemerin üzerinden geçen kişi kurda dönüşür. Eski insan suretine dönüşmesi ise ancak büyücünün kemeri delindiğinde, koptuğunda ya da kurda dönüşen kişinin kendi üzerinden çıkardığı kemeri tekrar taktığında düğümleri bağlarken her seferinde *'Bağışla Tanrım'* demesi durumunda mümkün olur. Büyücü, kurda dönüşmek için kendisine ince bir liften halka ya da bir çember yapar, içinden geçerek ve takla atarak isteğine kavuşur.[38]

Düğün alayını kurt sürüsüne dönüştürmek için büyücü alayda kaç insan varsa o kadar kayış ve ince ip alır, üzerlerine büyü sözleri söyler ve sonra onları bekâr insanların beline takar, beline kemer takılmış bu insanlar hemen kurda dönüşürler. Böyle bir büyüye karşı, büyü sözleri yardım eder. Büyücünün kötü isteğiyle hayvana dönüştürülen Kurt adam, aslında kötü değildir, bu ormanda yaşayan ve kurt gibi uluyan fakat insan aklını muhafaza eden talihsiz bir kişidir.

Kurt adam kendisi için kurda dönüşür, şafak vaktinde ise tekrardan insana dönüşür, böylece sırrı açığa çıkarak ele geçirilmesi zor olur. Kurt adam acı çekmez. Güney Slav inanışları kurt adamı, vampirle ilişkilendirir. Onlara göre Kurt adam kıtlığa neden olur, insanların ve köpeklerin kanını emer, bazen yakışıklı bir delikanlı suretine bürünür, genç dul bir kadını kendisiyle evlenmesi için zorlar, bu evlilikten kemikleri olmayan çocuklar dünyaya gelir. Hayattayken cadılarla, kötü denizkızlarıyla, şeytanlarla ve günahını itiraf etmeden ölen insanlarla

dostluk kuranlar ölümden sonra Kurt adam olurlar. Ancak, ölü birisi masada yatarken yanından tavuk, köpek ya da kedi koşarak geçerse, sıradan insanlar da bu kötü yazgıya maruz kalabilirler. Bu nedenle Güney Slavlar cenaze töreni sırasında bu hayvanları kovarlar. Büyücü ya da cadının büyü yaptığı insanlar ve Kurt adamın bir kadınla evliliğinden dünyaya gelen çocuklar da Kurt adama dönüşürler. Böyle bir durumda geceleyin ona elinde kurt postuyla kötü bir ruh gelir ve postu giymesini emreder, onlar her gece kurt suretinde koşuşur ve günün ağarmasıyla postu çıkartır ve yeniden insan suretine bürünürler.[39] Kurt adam Slav mitolojisinde en eski varlıklarından biridir. Kurt adam, kurda dönüşebilme gücü olan insandır. *İgor Destanı*'nda Knyaz Vseslav'ın geceleri kurda dönüştüğü anlatılır: **(Resim 65)**

Troyan'ın yedinci yüzyılında
Kura çekti Vseslav
Sevdiği kız üzerine.
Yalanla kurnazlığa sıkı tutundu,
Ve o kurnazlıkla atları da'bırakmadı,
Kiyev'e saldırdı ve asasının ucuyla
Altın tahta dokundu.
Gece yarısı vahşi bir hayvan gibi kaçtı,
Kiyevlileri bıraktı Belgorod yakınlarında,
Lacivert karanlığa dönüşüp,
Sihirle kazandı –
Üç darbede açtı Novgorod kapılarını,
Yerle bir etti Yaroslav'ın şöhretini
Ve kurt olup koştu Dudutka'dan Nemiga nehrine doğru.[40]

Bilim adamları şimdiye kadar *Volkolak* sözcüğünün tam olarak ne anlama geldiğini bulamamışlardır. En yaygın versiyonuna göre iki kelimenin birleşmesinden oluşur: *Vuk, vilk* (kurt) ve Sırpça sözcük *dlak* (tüy, post). Bulgar araştırmacı İvaniçka Georgieva'ya göre, Güney Slavlarda Vıldolak vampirle doğrudan ilişkilidir. Doğu Slavlarda kurt adam kökeni olan kelime Bulgarlarda: Vılkolak, vırkolak, Sırplarda: Vukodlak, Polonyalılarda: Vılkotlak, Belaruslarda: Voukolak, Ruslarda ise volkolak olarak kullanılır.[41]

Rus inançlarına göre Kurt adam, dış görünüşündeki ve davranışlarındaki birtakım özellikleriyle hayvana dönüşmüş insan olsa da, daha çok bir kurt görünümündedir. Belaruslar hayvana dönüşmüş insanlarda, insan gölgesi olduğunu var sayarlar. Kurda dönüşme sırasında kolları tüylenir ve pençeleri oluşur, dört ayak üzerinde durur ve insan sesi yerine kurt uluması çıkartır. *Ambar ve Bıçak* (Noj i ovinom) adlı söylencede insanca duygularını kaybetmemiş bir kurt adam anlatılır:

"Bir gün bir köyde bir adam kaybolur. Ambara gider ve geri dönmez. Kısa zaman sonra adamın oğlu da ambara gider, yere saplanmış bir bıçak bulur ve

'Neden iyi bir bıçak toprakta paslansın ki?' diyerek çıkarır. O günden sonra kaybolan babasından üç yıl haber alamaz. İyi niyetli bir şifacı bıçağı bulduğu yere tekrar saplamasını tavsiye eder. Delikanlı şifacının önerisini yerine getirir. Bir zaman sonra delikanlının kaybolan babası eve geri döner. Adamın üstü başı kurt tüyleri içindedir. Hamamı ısıtırlar, kurt adama dönüşen adamı tahtanın üzerine yatırır ve süpürgeyle vurarak üzerini kaplayan kurt tüylerini dökerler. Adam, ambarda yere saplı bıçağın öbür tarafına geçerken birden kurda dönüştüğünü anlatır. Bir gün bir tarlada koştuğu sırada bıçağı yerinden çıkarırlar. Koşarak ambara geldiğinde bıçağın yerinde olmadığını görür. Eğer bıçağı eski yerine saplamayı akıl etmeseler yüzyıl bu şekilde kalacaktır. Adam, Kurt adama dönüşerek onların sürüsünde uzun zaman kalmasına rağmen duyguları ve düşünceleri insanınki gibidir. Kirli yemek, örneğin leş bile yiyemez. Suya yaklaştığı zaman, suyun yüzeyinde kurt adam sureti değil, insan sureti yansımıştır."[42]

Kurt adam olmak için birkaç yöntemin olduğu varsayılır. Cadı ve büyücüler insanlara kötülük yapmak için kurt adamlara dönüşürler. Büyücü kurda dönüşmek için, uçları yere batırılmış on iki bıçak üzerinden sağdan sola doğru takla atmak zorundadır. Yeniden insan sureti almak için büyücü bıçakların üzerinden fakat bu sefer ters taraftan soldan sağa takla atmak zorundadır. Eğer büyücünün yokluğunda biri bıçakları alırsa, büyücü kurt postunda kalacaktır. Bazen kurda dönüşmek için büyücüler çit, kavak kütüğü üzerinden ya da dört yol ağzında takla atmak zorundadırlar ya da hamutun üzerinden tırmanmak ya da eşiğin altına yerleştirilmiş bir cadının kuşağı üzerinden adım atarak geçmek zorundadırlar.[43]

Ukrayna'da sık sık belli saatlerde kurda dönüşen ve karısına baş belası olan kurt adam bir kocanın efsanesi anlatılır. Bunlardan biri şöyledir:

"Bir varmış bir yokmuş, vaktin birinde bir karı koca yaşarmış. Halleri vakitleri yerindeymiş. Ancak koca karısına hiçbir şey söylemeden ortadan kaybolurmuş. Bir gün kuru otları tırmıkla toplamaya gitmişler. Çalışmışlar çalışmışlar. Öğle vakti olmuş. Koca karısına: 'Kısa bir süre için gitmem gerekiyor, sen de dokurcunun üzerine tırman ve eline kamçıyı al. Eğer sana bir kurt musallat olursa onu kamçıyla döv' demiş. Koca böyle demiş ve gitmiş, kadın ise dokurcuna tırmanmış, eline kamçıyı almış ve eşini beklemeye başlamış. Birkaç dakika geçmiş ve aniden eşinin saklandığı koruluktan bir kurt çıkmış ve kadına doğru gelmiş. Kadın ona kamçıyla vurmuş fakat kurt onu elbisesinden yakalamış ve dokurcundan çekmiş. Kadın kendini güç bela savunabilmiş. Kurt gerisin geri koruluğa gitmiş. Kadını izlemiş, elbisesinin eteğinin parçasını kusmuş. Biraz sonra kocası geri dönmüş. Kadın, kurdun ona nasıl musallat olduğunu, kurdu kamçıyla nasıl dövdüğünü ve elbisesinin parçasını kurdun nasıl kopardığını anlatmış. Kocası ise hiçbir şey dememiş. Kuru otları toplamışlar, at arabasına yüklemiş ve eve dönmüşler. Akşamleyin, yemek yerken, koca komik bir şeyler anlatmaya başlamış ve kahkaha atarken dişlerinin arasından elbisenin parçası görünmüş. O zaman kadın kurdun kim olduğunu anlamış."[44]

İnsanın kendi isteğiyle ya da büyücünün kötü niyetiyle kurt adama dönüşeceğine dair temsiller vardır. Kurda dönüşmeyi arzulayan insanı, büyücü rüzgâr büyücüsüne gönderir ya da insanın ayaklarının altına ıhlamur suyu döker. Zorla kurda dönüştürülmüş insan korku ve umutsuzluk yaşar. Ne insanlara ne hayvanlara musallat olur, sadece onu kurda dönüştürene baş belası olur. Fakat kurt adamların kurtların uşaklığını yaptıkları, onların emriyle hayvanlara musallat oldukları ve kurtlara av taşıdıkları düşünülür. Kurt adam çiğ et yiyemez, etini çobanın ateşinden kalan kömürün üzerinde kızartmaya girişir. Yeşillikle ve orman meyveleriyle beslenmek, çoban ve çiftçilerden ekmek çalmak zorundadır.

Büyücü kötülüğüyle düğündeki herkesi damadı, gelini, misafirleri kurda dönüştürebilir. Bunu yapmak için büyücü, genç çiftin ve akrabalarının üzerinden geçtiği eşiğin altına bir kayış koyar. Bu kemerin üzerinden geçenler, kemer yanıp kül olana kadar kurt olarak kalırlar. Düğünde kurda dönüşen insanlar, onları tekrar insana dönüştürecek Şifacı hekimi buluncaya kadar kırlarda ve ormanlarda koşarlar. Ukrayna'daki inanışa göre, insandan hayvana dönüşmüş varlıklarla karşılaşınca şöyle yapılması tavsiyesi edilir: Kişi, kurt sürüsü gördüğü zaman omuzlarına işlemeli havlu koymalı, yanında mutlaka haç, balmumu ve ekmek bulundurmalıdır. Omuzlarındaki işlemeli havlu yere serilmeli, üzerine yanında bulunan haç ve ekmek konulmalı, mum yakılmalı ve şöyle söylenmelidir: "*Sizden ekmek tuz ve kutsal haç istiyorum. Tanrı seni çevirsin, bedenini kutsal dualarla temizlesin.*" O zaman düğünü düzenleyen yaşlı adam bıçağa yaklaşır, üzerinden takla atar ve arkasından diğerleri. Böylece yeniden insan olurlar.

Mitolojide insanı kurt olmaktan koruyabilecek büyülü varlığa çok az rastlanır. Özellikle düğün töreninde gençleri tehdit eden büyüden korunmak için bu sorumluluk büyüden koruyan dualar bilen yaşlı bir kişiye yüklenir ve bu kişi düğünün düzeninden de sorumlu tutulur.[45]

Vampir (*Upır*): Yaşamına son vermiş ya da öldürülmüş kişiler olduklarına inanılır. Güney Slavlardaki inanışa göre ölen kişinin üzerinden kedi, köpek geçerse üzerinden kuş havalanırsa ya da cesedinin üzerine gölge düşerse o kişinin cesedi vampire dönüşür. Kötü ruhlardan arınmak için yıkanmamış ve gece gömülmüş ölüler de vampir olarak kabul edilir. Ayrıca vaftiz edilmeden ölen çocukları, evlenmeden ölen genç kızları, başkası tarafından öldürülenleri ve intihar edenlerin cesetlerini inanca göre toprak kabul etmez. Bu varlıklar yeryüzünde başıboş dolaşmaya mahkûmdurlar. Halk inancına göre, vampirler kan emmenin yanı sıra açlık, kuraklık gibi zararlara neden olabilirler. Bu kötülüklerden korunmak için onlara adaklar sunulur. Bu tür kötü ruhların bulunduğu adak yerlerinden geçerken taş, sopa ve bir avuç toprak atmak gerekir.

Vampirler gece karanlığında mezarlarından kalkarak dolaşmaya çıkarlar. Görünümleri insan gibi olduğundan rahatlıkla evlere girerler ve sabah horozlar ötünceye kadar uykudakilerin kanını emer, sabah yeniden mezarlarına dönerler. Vampiri öldürmek için kalbine kavak ağacından yapılmış bir kazık çakılır.[46]

Kimin Avı (*Çiya Dobıça*) adlı söylencede vampirlerin çatışması şöyle anlatılır:

"Bir asker ailesini görmek için ev izni alır. Gecenin karanlığında mezarlıktan geçmek zorunda kalır. Bir mezarın üzerinde oturmuş bir vampir görür. Asker korkudan ne yapacağını şaşırır. Vampir askeri görür görmez 'İşte benim avım' diye bağırır. Askerin arkasından gelerek boynuna yapışmaya çalışır. Asker yolun kenarındaki küçük kiliseyi görünce oraya doğru koşmaya başlar ve içeri girer. Kilisenin ortasında etrafında mumlar yanan ve içinde bir ceset olan bir tabut vardır. Vampir de askerin peşinden kiliseye girer ve morarmış elini ona uzatır. O sırada tabuttaki ölü doğrulur, gözlerini açar ve vampire orada ne aradığını sorar. Vampir de askerin kanını emmek için peşinden geldiğini söyler. Tabuttaki ölü, askerin ona geldiğini ve kanını emmenin onun hakkı olduğunu söyleyerek vampire itiraz eder. Asker, her iki vampire bakarak, yağmurdan kaçarken doluya yakalandığını düşünür. O sırada her iki vampir şiddetli bir kavgaya tutuşur etrafta tozlar uçuşur. Kilisenin dışında gün aydınlanmaya başlar ve horozlar öter. Horoz sesini duyan vampirler ölü olarak yere düşerler. Asker dualar eder, kurtulduğuna çok sevinir ve titreyen bacaklarla evinin yolunu tutar."[47]

NOTLAR

Giriş

1 Bayat, 2005, s. 25.
2 Eliade, 2001, s. 16.
3 Proop, 1946, s. 18.
4 Bayat, 2005, s. 27.
5 Tokarev, 1990, s. 524.
6 Seyidoğlu, 2005, s. 15.
7 Ata, 1932, s. 6.
8 Eliade, 2001, s. 28.
9 Bayat, 2005, s. 30.
10 Kozolupenko, 2005, s. 17.
11 *Age*, 2005, s. 39-40.
12 Eliade, 2001, s. 14.
13 *Age*, 2001, s. 216.
14 Ertin, 2004, s. 65.
15 İbn Fazlan, 1975, s. 74-75.
16 Nestor, 1950, s. 254.
17 Slavyanska Mifologiya, http://godsbay.ru/slavs/ Erişim tarihi: 16.03.2012
18 Lavrova, t.y., s. 16-17.
19 Belyakova, 1995, s. 5.
20 Kozolupenko, 2005, s. 27-31.
21 *Age*, 2005, s. 57-58.

Yaratılış

1 Barankova ve Milkov, 2001, s. 661, 688, 703, 725, 758, 786.
2 Bıçkov, 2000, s. 9-12.
3 Madlevskaya, 2006, s. 23.
4 *Age*, 2006, s. 24
5 Toporov, 2010, s. 26-27.
6 Seryakov, 2005, s. 389-390.
7 *Age*, 2005, s. 164.
8 Kovacic, 2014.
9 Madlevskaya, 2006, s. 28-31.
10 *Age*, 2006, s. 32.
11 Afanasyev, 2008, s. 726.
12 *Age*, 2008, s. 726-727.
13 *Age*, 2008, s. 727-728.
14 *Age*, 2008, s. 728-729.
15 Madlevskaya, 2006, s. 34-36.

16 Semenova, 1996, s. 4.
17 *Age*, 1996, s. 4.
18 Afanasyev, 1982, s. 169.
19 Belyakova, 1995, s. 160.
20 *Age*, 1995, s. 161.
21 *Age*, 1995, s.161.
22 Semenova,1996, s. 5.
23 *Age*, 1996, s. 5-6.
24 Asov, 2010, s. 18-22.
25 Rıbakov, 1994, s. 451.
26 Madlevskaya, 2006, s. 38.
27 *Age*, 2006, s. 39.
28 *Age*, 2006, s. 40.
29 *Age*, 2006, s. 41.
30 Levkiyevskaya, 2000, s. 86.
31 *Age*, 2000, s. 87.
32 *Age*, 2000, s. 87.
33 Bıçkov, 2000, s. 180.
34 Belyakova, 1995, s. 48.
35 *Age*, 1995, s. 49.
36 Yeremenko, 2011, s. 178.
37 *Age*, 2011, s. 182.
38 Gruşko ve Medvedev, 1995, s. 272-273.
39 Madlevskaya, 2006, s. 56-57.
40 Levkiyevskaya, 2000, s. 88.
41 Madlevskaya, 2006, s. 57.
42 Levkiyevskaya, 2000, s. 88-89.
43 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 384.
44 Levkiyevskaya, 2000, s. 89.
45 Belyakova, 1995, s. 275.
46 Madlevskaya, 2006, s. 58.
47 *Age*, 2006, s. 59.
48 Levkiyevskaya, 2000, s. 89.
49 Madlevskaya, 2006, s. 60.
50 *Age*, 2006, s. 66.
51 Eski Ahit; Bap:1/7.
52 Levkievskaya, 2010, s. 101.
53 *Age*, 2010, s. 103.
54 Nestor, 2014, s. 182.
55 Levkiyevskaya, 2000, 95-96
56 *Age*, 2000, s. 95-96.
57 *Age*, 2000, s. 96.
58 *Age*, 2000, s. 97.
59 Nestor, 2014, s. 117-118.
60 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 72.
61 Levkiyevskaya, 2000, s. 98.

Pagan Tanrılar

1 Demirel, 2014.
2 Madlevskaya, 2006, s. 93.
3 Bıçkov, 2000, s. 73-74.
4 Pigulevskaya, 2011, s. 64.
5 Rıbakov, 1987, s. 241-243.
6 *Age*, 1987, s. 240.
7 *Age*, 1987, s. 243.
8 Nestor, 2014, s. 111.
9 Stoynev, 2006, s. 234.
10 Rıbakov, 1987, s. 241-243.
11 Nestor, 2014, s. 75: İnanır, 2013, s. 20.
12 Nestor, 2014, s. 87.
13 *Age*, 2014, s.106.
14 *Age*, 2014, s. 139.
15 Madlevskaya, 2006, s. 100.
16 Oleariy, 2003, s. 127.
17 Rıbakov, 1994, s. 417.
18 Belyakova, 1995, s. 69.
19 *Age*, 1995, s. 69.
20 *Age*, 1995, s. 69.
21 Yeremenko, 2011, s. 69.
22 Bıçkov, 2000, s. 137.
23 Levkiyevskaya, 2010, s. 38.
24 Belyakova, 1995, s. 73.
25 *Age*, 1995, s. 73.
26 *Age*, 1995, s. 74.
27 *Age*, 1995, s. 75.
28 *Age*, 1995, s. 76.
29 *Age*, 1995, s. 77.
30 *Age*, 1995, s. 78.
31 *Age*, 1995, s. 80.
32 Madlevskaya 2006, s. 102.
33 *Age*, 2006, s. 102.
34 *Age*, 2006, s. 103.
35 *Age*, 2006, s. 118.
36 Belyakova, 1995, s. 98.
37 Anonim, 2006, s. 97.
38 Geyşor, 1986, s. 157.
39 Belyakova, 1995, s. 98.
40 Gavrilov ve Nagovitsin, 2002, s. 95.
41 Pigulevskaya, 2011, s. 76.
42 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 620-621.
43 Pigulevskaya, 2011, s. 37.
44 Fasmer, 1986, s. 482.
45 Moşinski, 1993, s. 173-174.

46 Mansikka, 2005, s. 294-295.
47 Klein, 2004, s. 241-242.
48 Kaligin, 2006, s. 66.
49 Novotna ve Blajek, 2009, s. 57.
50 Rıbakov, 1994, s. 434.
51 Rıbakov, 1987, s. 447.
52 Yeremenko, 2011, s. 38.
53 Dualı, 2013, s. 61.
54 Yeremenko, 2011, s. 38-40.
55 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 158.
56 Gamkrelidze ve İvanov, 1984, s. 791.
57 Trubaçov, 2003, s. 197.
58 Rıbakov, 1987, s. 446-447.
59 Anonim, 2006, s. 51.
60 Galkovskiy, 2002, s. 47.
61 Anonim, 2006, s. 119.
62 Yeremenko, 2011, s. 23.
63 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 594.
64 Famintsin,1995, s. 40.
65 Geyşor,1986, s. 160-161.
66 *Age*, 1986, s. 161.
67 Anonim, 2006, s. 120.
68 Rıbakov,1994, s. 435.
69 *Age*, 1994, s. 435.
70 Geyşor, 1986, s. 162.
71 Rıbakov, 1994, s. 436.
72 *Age*, 1994, s. 436.
73 *Age*, 1994, s. 384.
74 *Age*, 1994, s. 385.
75 Yeremenko, 2011, s. 78.
76 Geyşor, 1986, s. 172-173.
77 Rıbakov, 1994, s. 386.
78 Yeremenko, 2011, s. 79.
79 Rıbakov, 1994, s. 387.
80 Remizov, 1995, s. 97.
81 Rıbakov, 1994, s. 387.
82 Avşar, 2012, s. 15.
83 Levkiyevskaya, 2010. s. 45.
84 *Age*, 2010, s. 46.
85 *Age*, 2010, s. 47
86 *Age*, 2010, s. 46.
87 Rıbakov, 1994, s. 388.
88 *Age*, 1994, s. 387.
89 *Age*, 1994, s. 388.
90 *Age*, 1994, s. 388.
91 *Age* 1994, s. 389.

92 *Age*, 1994, s. 393.
93 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 392.
94 Rıbakov, 1994, s. 355.
95 Madlevskaya, 2006, s. 106.
96 *Age*, 2006, s. 103.
97 Levkiyevskaya, 2010, s. 42-43
98 Age, 2010, s. 104.
99 *Age*, 2010, s. 105.
100 *Age*, 2010, s. 106.
101 *Age*, 2010, s. 107.
102 Gruşko ve Medvedev, 1995, s. 29.
103 Belov, 2010, s. 4.
104 Madlevskaya 2006, s. 109. Kim?
105 Levkiyevskaya, 2010, s. 43.
106 Gruşko ve Medvedev, 1995, s. 91.
107 Gavrilov ve Nagovitsin, 2002, s. 84.
108 Bıçkov, 2000, s. 169.
109 Madlevskaya, 2006, s. 116.
110 Belyakova, 1995, s. 92.
111 Yeremenko, 2011, s. 29-30.
112 Belyakova, 1995, s. 272.
113 Mudrova, 2010, s. 18.
114 Bıçkov, 2000, s. 105.
115 Mudrova, 2010, s. 3-4.
116 Aniçkov, 1903, s. 119.
117 Rıbakov, 1987, s. 243-244.
118 Pigulevskaya, 2011, s. 166.
119 Mizun ve Mizun, 2000, s. 196.
120 Famintsın, 1995, s. 262-269.
121 Pigulevskaya, 2011, s. 167.
122 Galkovskiy, 2000, s. 295.
123 Famitsin, 1995, s. 263-264.
124 Stoynev, 2006, s. 181.
125 Gerov,1977, s. 1.
126 *Age*, 1977, s. 1.
127 Famitsin, 1995, s. 176.
128 *Age*, 1995, s. 176.
129 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 335.
130 Mudrova, 2010, s. 3.
131 Yeremenko 2011, s. 11.
132 *Age*, 2011, s. 13.
133 Mudrova, 2010, s. 29.
134 *Age*, 2010 s. 30.
135 Yeremenko, 2011, s.15.
136 Famitsin,1995, s. 262.
137 Rubakov,1994, s. 444

138 *Age*, 1994, s. 445.
139 Şepping, 2008, s. 78.
140 *Age*, 2008, s. 79.
141 Pigulevskaya, 2011, s. 68.
142 Rıbakov, 1994, s. 469.
143 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 40.
144 *Age*, 2006, s. 39-40.
145 *Age*, 2006, s. 631.
146 *Age*, 2006, s. 631.
147 *Age*, 2006, s. 630.

Doğa Olayları ve Mitler

1 Anonim, 2006, s. 53.
2 Mudrova, 2010, s. 35.
3 Gruşko ve Medvedev, 1995, s. 334-35.
4 Ostrovski, 1960, s. 439.
5 Belov, 2010, s. 28.
6 *Age*, 2010, s. 28.
7 *Age*, 2010, s. 28.
8 Yeremenko, 2011, s. 90.
9 Gavrilov ve Nagovitsın, 2002, s. 89-90.
10 Pigulevskaya, 2011, s. 163.
11 *Age*, 2011, s. 165.
12 Bıçkov, 2000, s. 213-214.
13 Belov, 2010, s. 32.
14 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 651-653.
15 Belov, 2010, s. 47.
16 *Age*, 2010, s. 47.
17 Gavrilov ve Nagovitsın, 2002, s. 117.
18 *Age*, 2002, s. 118
19 *Age*, 2002, s. 117.
20 Levkiyevskaya, 2000, s. 142-143.
21 *Age*, 2000, s. 143.
22 Pigulevskaya, 2011, s. 83.
23 Gavrilov ve Nagovitsın, 2002, s. 117.
24 *Age*, 2002, s. 117.
25 Lavrentyeva ve Smirnov, 2005, s. 312.
26 Anonim, 2011, s. 83.
27 Madlevskaya, 2006, s. 146.
28 Asov, 2010, s. 134-142.
29 Levkiyevskaya, 2000, s. 59.
30 Gruşko ve Medvedev, 1996, s. 263.
31 Uluoğlu, S., 2010, s. 405.
32 Tolstoy, 1995, s. 414.
33 Levkiyevskaya, 2000, s. 61.
34 *Age*, 2000, s. 61.

35 Anonim, 2011, s. 181.
36 Levkiyevskaya, 2000, s. 62.
37 *Age*, 2000, s. 62.
38 *Age*, 2000, s. 62-63.
39 Tolstoy ve Radenkoviç, 2001, s. 198-199.
40 Gruşko ve Medvedev, 1996, s. 52-53
41 Madlevskaya, 2006, s. 31.
42 Warner, 2010, s. 35.
43 Gruşko ve Medvedev, 1996, s. 52-54.
44 Levkievskaya, 2010, s. 76.
45 Lavrentyeva ve Smirnov,, 2005, s. 312-314.
46 Kostomarov, 2011.
47 Levkiyevskaya, 2000, s. 81.
48 Yeremenko,, 2011, s. 185.
49 Seryakov, 2005, s. 391.
50 Afanasyev, 2005, s. 265-270.
51 Mudrova, 2010, s. 84.
52 Yeremenko, 2011, s. 177.
53 Madlevskaya, 2006, s. 184.
54 *Age*, 2006, s. 184-185.
55 Yeremenko, 2011, s. 178.
56 *Age*, 2011, s. 179-180.
57 *Age*, 2011, s. 181.
58 Madlevskaya, 2006, s. 180.
59 *Age*, 2006, s. 180.
60 *Age*, 2006, s. 182.
61 *Age*, 2006, s. 182-183.
62 *Age*, 2006, s. 183.
63 *Age*, 2006, s. 187-188.
64 Anonim, 2006, s. 96.
65 Anonim, 2011, s. 74.
66 Anonim, 2006, s. 30.
67 Gruşko ve Medvedev,, 2006, s. 95-96.
68 Gruşko ve Medvedev, 1996, s. 272.
69 Afanasiyev, 2008a, s.111-112.
70 Anonim, 2011, s. 215.
71 *Age*, 2011, s. 215.
72 Levkiyevskaya, 2010, s. 79-80.
73 *Age*, 2010, s. 81.
74 *Age*, 2010, s. 82.
75 *Age*, 2010, s. 82-84.

Mitolojikleşmiş Varlıklar

1 Levkiyevskaya, 2000, s. 138.
2 *Age*, 2000, s. 138-139.
3 *Age*, 2000, s. 139.

4 *Age*, 2000, s. 142.
5 *Age*, 2000, s. 143-144.
6 *Age*, 2000, s. 144.
7 *Age*, 2000, s. 144.
8 *Age*, 2000, s. 145.
9 Afanasyev, 2008, s. 1358.
10 *Age*, 2008, s. 1360.
11 Belyakova, 1995, s. 164.
12 Madlevskaya, 2006, s. 218.
13 Belyakova, 1995, s. 165.
14 *Age*, 1995, s. 165.
15 Madlevskaya, 2006, s. 220-221.
16 *Age*, 2006, s. 238.
17 Gruşko ve Medvedev,1996, s. 31-32.
18 Anonim, 2011, s. 31.
19 Age, 2011, s. 31.
20 Age, 2011,s. 32.
21 Georgieva, 1983, s. 37.
22 *Age*, 1993, s. 37.
23 Anonim 2011, s. 498.
24 Levkiyevskaya, 2000, s. 148
25 *Age*, 2000, s. 148.
26 *Age*, 2000, s. 149.
27 Anonim, 2011, s. 69.
28 *Age*, 2011, s. 69.
29 Madlevskaya, 2006, s. 226.
30 Anonim, 2011, s. 69.
31 Madlevskaya, 2006, s. 225.
32 Levkiyevskaya, 2000, s. 149-150.
33 Age, 2000, s. 111.
34 Anonim, 2011, s. 345.
35 Georgieva, 1993, s. 45.
36 Anonim, 2011, s. 441.
37 Stoynev, 2006, s. 35.
38 Anonim, 2011, s. 441.
39 *Age*, 2011, s. 442.
40 Levkiyevskaya, 2000, s. 109.
41 *Age*, 2000, s. 111.
42 *Age*, 2000, s. 112.
43 *Age*, 2000, s. 112.
44 *Age*, 2000, s. 118.
45 *Age*, 2000, s. 118.
46 *Age*, 2000, s. 120.
47 *Age*, 2000, s. 120.
48 Madlevskaya, 2006, s. 302-304.
49 Levkiyevskaya, 2000, s. 104.

50 Anonim, 2011, s. 85.
51 Madlevskaya, 2006, s. 255.
52 Anonim, 2011, s. 86.
53 *Age*, 2011, s. 86.
54 *Age*, 2011, s. 86.
55 Age, 2011, s. 295.
56 Madlevskaya, 2006, s. 265.
57 *Age*, 2006, s. 265.
58 *Age*, 2006, s. 264.
59 Uluoğlu, M., 2014, s. 124.
60 Anonim, 2011, s. 295-296.
61 Georgiyeva, 1983, s. 52.
62 Yeremenko. 2011, s. 219.
63 *Age*, 2011, s. 220.
64 Gruşko ve Medvedev, 1996, s. 249-250.
65 Levkiyevskaya, 2000, s. 106.
66 *Age*, 2000, s. 106-107.
67 Belyakova, 1995, s. 158.
68 Mudrova, 2010, s. 80.
69 *Age*, 2010, s. 81.
70 Anonim, 2011, s. 204.
71 *Age*, 2011, s. 205.
72 Age, 2011, s. 58.
73 *Age*, 2011, s. 59.
74 *Age*, 2011, s. 59.
75 *Age*, 2011, s. 59.
76 Age, 2011, s. 205-206.
77 *Age*, 2011, s. 248.
78 *Age*, 2011, s. 219.
79 Levkiyevskaya, 2000, s. 104.
80 Anonim, 2011, s. 210.
81 *Age*, 2011, s. 210.
82 Belyakova, 1995, s. 166-167.
83 Anonim, 2011, s. 211.
84 Levkiyevskaya, 2000, s. 104-105.
85 Anonim, 2011, s. 211.
86 *Age*, 2011, s. 174.
87 *Age*, 2011, s. 175.
88 *Age*, 2011, s. 175.
89 *Age*, 2011, s. 175-176.
90 Stoynev, 2006, s. 260.
91 Anonim, 2011, 27
92 *Age*, 2011, s. 27.
93 Madlevskaya, 2006, s. 293.
94 *Age*, 2006, s. 292.
95 Çıkış, 14, 26-28.

96 Madlevskaya, 2006, s. 292.
97 Anonim, 2011, s. 287.
98 *Age*, 2011, s. 287.
99 *Age*, 2011, s. 287.
100 Madlevskaya, 2006, s. 296.
101 Anonim, 2011, s. 288.
102 *Age*, 2011, s. 309.
103 *Age*, 2011, s. 309.
104 Stoynev, 2006, s. 197-198.
105 Anonim, 2011, s. 310.
106 Levkiyevskaya, 2000, s. 105-106.
107 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 609-610.
108 Stoynev, 2006, s. 139.
109 *Age*, 2006, s. 139.
110 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 610.

Doğa, Mekân Cinleri ve Perileri

1 Levkiyevskaya, 2009, s. 11.
2 Lavrentyeva ve Smirnov, 2005, s. 117.
3 Pomerantseva, 1975, s. 41.
4 Madlevskaya, 2006, s. 314.
5 Lavrentyeva ve Smirnov, 2005, s. 118.
6 Madlevskaya, 2006, s. 316.
7 *Age*, 2006, s. 318.
8 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 355.
9 Madlevskaya, 2006, s. 319.
10 Lavrentyeva ve Smirnov, 2005, s. 120.
11 Yudina, 2005, s. 244.
12 Geyşor, 1986, s. 247.
13 Madlevskaya, 2006, s. 328.
14 *Age*, 2006, s. 320.
15 Lavrentyeva ve Smirnov, 2005, s. 122.
16 Madlevskaya, 2006, s. 327-328.
17 Levkiyevskaya, 2010, s. 226.
18 Madlevskaya, 2006, s. 330.
19 Lavrentyeva ve Smirnov, 2005, s. 122.
20 Madlevskaya, 2006, s. 333.
21 Levkiyevskaya, 2010, s. 224.
22 Geyşor, 1996, s. 248.
23 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 116.
24 Bıçkov, 2000, s.27
25 Gruşko ve Medvedev, 2006, s.48.
26 *Age*, 2006, s. 4647.
27 Madlevskaya, 2006, s. 343-344.
28 *Age*, 2006, s. 344-345.

29 Levkiyevskaya, 2010, s. 157-158.
30 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 532.
31 Levkiyevskaya, 2009, s. 108.
32 Madlevskaya, 2006, s. 337.
33 Levkiyevskaya, 2010, s. 230.
34 Madlevskaya, 2006, s. 337.
35 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 64.
36 Madlevskaya, 2006, s. 337-338.
37 *Age*,, 2006, s. 338.
38 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 484.
39 Levkiyevskaya, 2010, s. 231.
40 Tolstoy v e Radenkoviç, 2001, s. 437.
41 *Age*, 2001, s. 438.
42 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 489.
43 Tolstoy ve Radenkoviç, 2001, s. 434.
44 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 586.
45 *Age*, 2006, s. 586.
46 *Age*, 2006, s. 587.
47 Stoynev, 2006, s. 277.
48 Venedikov, 1995a, s. 241-242.
49 Stoynev, 2006, s. 277.
50 Venedikov, 1995a, s. 242.
51 Georgieva, 1983, s. 111.
52 Kaloyanov, 1979, s. 220.
53 Prodanova, 2006, s. 186, 77, 163.
54 Georgieva, 1983, s. 112.
55 *Age*, 1983, s. 131-132.
56 Stoynev, 2006, s. 277-278.
57 Georgieva, 1983, s. 116.
58 Dinçev, 2009, s. 119.
59 Botev, 1976, s. 54
60 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 104-105.
61 Age, 2006, s. 103.
62 Madlevskaya, 2006, s. 362.
63 *Age*, 2006, s. 364.
64 Kolujnıy, 2009, s. 165.
65 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 190.
66 Madlevskaya, 2006, s. 365.
67 Levkiyevskaya, 2010, s. 182.
68 Madlevskaya, 2006, s. 366.
69 Geyşor, 1986, s. 259.
70 Levkiyevskaya,, 2010, s. 180-181.
71 *Age*, 2010, s. 185.
72 Geyşor, 1986, s. 259.
73 Madlevskaya, 2006, s. 381.
74 Dinçev, 2009, s. 168.

75 Madlevskaya, 2006, s. 381.
76 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 31.
77 Madlevskaya, 2006, s. 382.
78 Dinçev, 2009, s. 168-169.
79 Pigulevskaya, 2011, s. 94.
80 Anonim, 2011, s. 130.
81 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 162.
82 Pigulevskaya, 2011, s. 94.
83 Dinçev, 2009, s. 67-68.
84 Pigulevskaya, 2011, s. 92-93.
85 Dietrich, 2003, s. 192.
86 Madlevskaya, 2006, s. 391.
87 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 438.
88 Dinçev, 2009, s. 68-69.
89 Dietrich, 2003, s. 193.
90 Yeremenko, 2011, s. 170.
91 Madlevskaya, 2006, s. 372.
92 *Age*, 2006, s. 374.
93 Yeremenko, 2011, s. 143.
94 Madlevskaya, 2006, s. 374.
95 Dinçev, 2009, s. 143.
96 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 287.
97 Madlevskaya, 2006, s. 375-376.
98 Uorner, 2008, s. 97.
99 Anonim, 2006, s. 462.
100 Uorner, 2008, s. 98.
101 Puşkin, 1996, s. 182.
102 Stoynev, 2006, s. 26.
103 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 474.
104 Uorner, 2008, s. 97-98.
105 Stoynev, 2006, s. 25.

Doğaüstü Varlıklar

1 Belyakova, 1995, s. 129.
2 *Age*, 1995, s. 130.
3 *Age*, 1995, s. 131.
4 *Age*, 1995, s. 131-132
5 *Age*, 1995, s. 132.
6 *Age*, 1995, s. 132.
7 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 270.
8 Belyakova, 1995, s. 153-152.
9 *Age*, 1995, s. 154.
10 Stoinev, 2006, s. 137-138.
11 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 257
12 *Age*, 2006, s. 253.

13 *Age*, 2006, s. 442-443.
14 *Age*, 2006, s. 38.
15 *Age*, 2006, s. 591.
16 Seryakov, 2005, s. 434.
17 Gruşko ve Medvedev, 1996, s. 13.
18 Stoinev, 2006, s. 14-15.
19 Gruşko ve Medvedev 1996, s. 58.
20 Stoinev, 2006, s150-151.
21 Gruşko ve Medvedev, 1996, s. 284.
22 Stoinev, 2006, s. 567-568.
23 Belyakova, 1995, s. 154.
24 *Age*, 1995, s. 154.
25 *Age*, 1995, s. 155.
26 Stoinev, 2006, s. 322.
27 Madlevskaya, 2006, s. 482.
28 *Age*, 2006, s. 480.
29 Stoinev, 2006, s. 322.
30 *Age*, 2006, s. 321-322.

Mitolojikleştirilmiş Tarihsel Kahramanlar

1 İnanır, 2014, s. 225-226.
2 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 268.
3 *Age*, 2006, s. 186.
4 Kennedy-Dixon, 1998. s. 70-71.
5 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 13.
6 *Age*, 2006, s. 11-12.
7 Dietrich, 2003, s: 195.
8 *Age*, 2003, s. 197.
9 *Age*, 2003, s. 198.
10 İnanır, 2011, 475.
11 Stoynev, 2006, s. 165-166.
12 Kaloyanov, 1991, s. 89
13 Stoynev, 2006, s. 166.
14 Uluoğlu, S. 2010, s. 404-409.
15 Madlevskaya, 2002.
16 Sergeyev, 2014.
17 Uluoğlu, S. 2010, s. 404-409.
18 Kennedy-Dixon, 1998, s. 71-72.
19 Sergeyev, 2014.
20 Petrov, 2014.

Kişileştirilmiş Soyut Kavramlar

1 Madlevskaya, 2006, s. 418.
2 Yudina, 2005, s. 29.

3 Madlevskaya, 2006, s. 419.
4 *Age*, 2006, s. 420.
5 *Age*, 2006, s. 420-421.
6 *Age*, 2006, s. 420.
7 Yudina, 2005, s. 28.
8 *Age*, 2005, s. 32-33.
9 Madlevskaya, 2006, s. 426.
10 *Age*, 2006, s. 428.
11 *Age, 2006, s. 428.*
12 *Age*, 2006, s. 428.
13 *Age*, 2006, s. 30.
14 Cömert, 1980, s. 94.
15 Madlevskaya, 2006, s. 432.
16 *Age*, 2006, s. 432-433.
17 *Age*, 2006, s. 434.
18 *Age*, 2006, s. 434.
19 *Age*, 2006, s. 434-435.
20 *Age*, 2006, s. 435.
21 Yeremenko, 2011, s. 127.
22 Madlevskaya, 2006, s. 436.
23 *Age*, 2006, s. 436.
24 Yeremenko, 2011, s. 127.
25 Madlevskaya, 2006, s. 437.
26 Yeremenko, 2011, s. 128.
27 Madlevskaya, 2006, s. 438-440.
28 *Age*, 2006, s. 440.
29 *Age*, 2006, s. 441.
30 *Age*, 2006, s. 442-443.

Öteki Dünya

1 Madlevskaya, 2006, s. 398-399.
2 Anonim, 2011, s. 142.
3 Levkiyevskaya, 2010, s. 280-281.
4 Anonim, 2011, s. 141.
5 *Age*, 2011, s. 141.
6 *Age*, 2011, s. 141.
7 Madlevskaya, 2006, s. 401-403.
8 *Age*, 2006, s. 406.
9 Anonim, 2011, s. 161-162.
10 Madlevskaya, 2006, s. 408.
11 *Age*, 2006, s. 410.
12 Anonim, 2011, s. 163.
13 *Age*, 2011, s. 164.
14 *Age*, 2011, s. 167.
15 Afanasyev, 2006, s. 492.

16 Anonim, 2011, s. 181.
17 Madlevskaya, 2006, s. 414-417.
18 Levkiyevskaya, 2000, s. 434.
19 Madlevskaya, 2006, s. 443-444.
20 *Age*, 2006, s. 436-437.
21 *Age*, 2006, s. 445.
22 *Age*, 2006, s. 446.
23 *Age*, 2006, s. 446.
24 *Age*, 2006, s. 446.
25 *Age*, 2006, s. 447.
26 *Age*, 2006, s. 447.
27 *Age*, 2006, s. 447-448.
28 *Age*, 2006, s. 450.
29 *Age*, 2006, s. 450.
30 *Age*, 2006, s. 450.
31 Afanasyev, 2008, s. 1010.
32 Madlevskaya, 2006, s. 454-455.
33 *Age*, 2006, s. 456.
34 *Age*, 2006, s. 457.

Kötü Güçlere Sahip Varlıklar

1 Levkiyevskaya, 2010, s. 251-252.
2 Nestor, 2014, s. 80-81.
3 *Age*, 2014, s. 185.
4 Levkiyevskaya, 2010, s. 254.
5 *Age*, 2010, s. 254.
6 *Age*, 2010, s. 255.
7 *Age*, 2010, s. 257.
8 *Age*, 2010, s. 260.
9 *Age*, 2010, s. 258.
10 *Age*, 2010, s. 259.
11 Anonim, 2011, s. 234.
12 Levkiyevskaya, 2010, s. 262.
13 Belyakova, 1995, s. 151.
14 *Age*, 1995, s. 151.
15 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 81-82.
16 *Age*, 2006, s. 82.
17 Levkiyevskaya, 2010, s. 263.
18 Mudrova, 2010, s. 47
19 Gruşko ve Medvedev, 1995, s. 127
20 Mudrova, 2010, s. 47
21 *Age*, 2010, s. 48.
22 Levkiyevskaya, 2010, s. 262.
23 *Age*, 2010, s. 263.
24 Mudrova, 2010, s. 48.

25 Levkiyevskaya, 2010, s. 266.
26 *Age*, 2010, s. 266.
27 *Age*, 2010, s. 264.
28 *Age*, 2010, s. 265
29 *Age*, 2010, s. 264.
30 Mudrova, 2010, s. 47.
31 *Age*, 2010, s. 48.
32 Anonim, 2011, s. 189.
33 Levkiyevskaya, 2010, s. 265.
34 Anonim, 2011, s. 397.
35 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 258-259.
36 Levkiyevskaya, 2010, s. 263.
37 Mudrova, 2010, s. 40.
38 Pigulevskaya, 2011, s. 95.
39 *Age*, 2011, s. 95-96.
40 Anonim, 2006, 95.
41 Georgieva, 1983, s. 164.
42 Anonim, 2006, s. 123-124.
43 Gruşko ve Medvedev, 1996, s. 44.
44 Levkiyevskaya, 2000, s. 410.
45 Levkiyevskaya, 2010, s. 267-270.
46 Pigulevskaya, 2011 s. 98.
47 Gruşko ve Medvedev, 2006, s. 611-612.

KAYNAKÇA

Kutsal Kitap, *Kutsal Kitap* (2001) İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.

Afanasyev, A.N. (1982), *Drevo jizni*, Moskva: Sovremennik.

Afanasyev, A.N. (2006), *Mifologiya drevney Rusi*, Moskva: Eksmo.

Afanasyev, A.N. (2008a), *Narodnıye Russkie ckazki*, Moskva: Alfa – Kniga.

Afanasyev, A.N. (2008b), *Slavyanskaya mifologiya*, Moskva: Eksmo, Sankt Peterburg: Midgart.

Aniçkov, Ye. V.(1903), *Vesennayaya obryadovaya pesnya*, Sankt Peterburg: İmperatorskoy Akademiya Nauk.

Anikin, A.E. (2007), *Russkiy etimologiçeskiy slovar*, Moskva: Proekt.

Anonim (2006), *Slovo o polku İgoreve*, (Çev. A.Yu.Çernova, edi. A.V.Dıbo), Sankt Peterburg: Vita Nova.

Anonim (2008), *Russkoe kudesniçestvo i çarodeystvo*, Moskva: Eksmo.

Anonim (2011), *Slavyanskaya mifologiya, Ensiklopediçeskiy slovar.* Moskva: Mejdunarodniye Otnoşeniya

Anonim (2012), *Slavyanskaya mifologiya*, http://godsbay.ru/slavs/16.03.2012

Arelov, N. (2006), *Natsionalya mitologiya i natsionalna literatura*, y.y.:Kralitsa Mab.

Asov, A. (2010), *Meç Svaroga*, Moskva: AST Poligrafizdat.

Asov, A. (2012), *Taiynaya istoriya Russkogo yazıçestva*, Moskva: Astrel.

Asov, A. (2013), *Skazaniya o bogah,volhvah i knyazyah, poçitaemıh na prazdnikah starogo kalendarya. Mifi Slavyan*, Moskva: AST.

Ata, N. (1932), *Mitoloji*, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi Yayınları.

Avşar, L. (2012), 'Kubadabad Çinilerindeki Harpi-Şiren Figürünün İzini Sürerken', *Akademik Bakış Dergisi*, S.31 Temmuz-Ağustos 2012,, s.1-18. http/www.akademikbakıs.org

Barankova, G.S. ve Milkov, V.V. (2001), *Şestodnev İoanna ekzarha Bolgarskogo*, Sankt-Peterburg: Aleteyya.

Bayat, F. (2005), *Mitolojiye Giriş*, Çorum: Karam Yayınları.

Belov, A.İ. (2010), *Ariyskie mifı Rusov*, Moskva: Armita-Rus.

Belyakova, G.S.(1995), *Slavyanskaya mifologiya*, Moskva: Prosveşenie.

Benyas, L. (2004), *Znaki, simvoli i mifi*, Moskva: AST.

Bıçkov, A.A. (2000), *Ensiklopediya yazıçeskih bogov mifi drevnih Slavyan*, Moskva: Veçe.

Botev, H. (1976), "Hadji Dimitır", *Sıbraniye Sıçineniya*, C.1, Sofiya: Dımıtır Blagoev, s.53-54.

Burlain, D.F. (1957), *Paralelnaya mifologiya*, Moskva: Kron-Pres.

Cömert, B.(1980), *Mitoloji ve İkonografi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü.

Demirel, S. (2014), "Hitit İdarî Sistemi İçerisinde Tapınakların Konumu", *Karadeniz Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı 40, Nisan 2014, Çevrimiçi, http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/40/518.pdf.

Dietrich, A. (2003), "Rus Mitolojisi", *Folklor/Edebiyat Dergisi*, C.IX, S.XXXIII, Ankara, s. 185-198.

Dinçev, K. (2009), *Bılgarski folklor poyalba i razmisli*, Sofiya: Universitelsko izdadelstsvo Sv. Kliment Ohridski.

Dualı, Ş. M. (2013), "Paganizmden Hıristiyanlığa Rusların Din Değiştirme Nedenleri", *G.O.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*,, Cilt:1, Sayı:1, s. 59-74.

Duşeçkina, Ye. V. (2002), *Russkaya elka*, Sankt Peterburg: Norint.

Eliade, M. (2001), *Mitlerin Özellikleri*, (Çev. Sema Rifat), İstanbul: Om Yayınevi.

Ertin, G. (2004), *Rusya Özellikler – Bölgeler*, İstanbul, Çantay.

Famintsin, A.S. (1995), *Bojestva drevnıh Slavyan*, Sankt Peterburg: Aleteriya.

Fasmer, M. (1986), *Etimologiçeski slovar Russkogo yazıka*, C.1(A-D), Moskva: Progress.

Fasmer, M. (1986a), *Etimologiçeski slovar Russkogo yazıka*, C.2 (E-Muj), Moskva: Progress.

Gamkrelidze, T.V. ve İvanov. V.V. (1984), *İndoevropeyskiy yazık i İndoevropeytsı*, C.2, Tiflis: TDU, s. 791-798.

Gavrilov, D.A. ve Nagovitsın, A.E. (2002), *Bogi Slavyan yazıçestvo traditsiya*, Moskva: Refl- Buk.

Georgieva, İ. (1983), *Bılgarska narodna mitologiya*, Sofiya: Nauka i İzkustvo.

Georgieva, T.S. (1999), *İstoriya Russkoy kulturıy*, Moskva: Yurayt.

Geyşor, A.(1986), *Mitologiya na Slavyanite*, Sofiya: Bılgarski Hudojnik.

Glinka, G. (1804), *Drevnyaya religiya Slavyan*, Mtova, Ştelfengagen i sina.

Gruşko, E.ve Medvedev, Yu. (1995), *Slovar Slavyanskoy mifologii*, Nijnego Novgoroda: Russkiy Kupets/Bratya Slavyane.

Gruşko, E.ve Medvedev, Yu. (2006), *Russkie legendı i predaniya*, Moskva: Eksmo.

Hamilton, E. (1997), *Mitologya*, (Çev. Ülkü Tamer), İstanbul: Varlık Yayınları.

İbn Fazlan (1975), *İbn Fazlan Seyahatnamesi*, (haz.Ramazan Şeşen), İstanbul: Bedir Yayınevi.

İnanır, E. (2011), "Türk Mitolojik Öğelerinin Slav (Balkan) Edebiyatlarına Etkisi", *II. Uluslararası Edebiyat ve Bilim Sempozyumu Kitabı*, Ankara s. 470-477, http//kitaplar.ankara.edu.tr//dosyalar//pdf//837.pdf

İnanır, E. (2013), *Rusların Gözüyle İstanbul*, İstanbul: Kitabevi.

İnanır, E. (2014) "Mif o Pohode Vsadnika Bogatırya v sopostavitelnom aspekte", *Sotsiokulturne i filologiçeskie aspekti v obrazovatelnom i nauçnom kontekste*, Kiyoto: Universitet Kiyoto – Sange, s.224-229.

İvanov, V.V. ve Toporov, V.N. (1983), "K rekoistruktsii Mokoşi kak jenskogo personaja v Slavyanskoy versii osnovnogo mifa", *Balto-Slavyanskie issledovaniya 1982*, Moskva: Nauka, s.175-197.

Kaloyanov, A. (1979), *Bılgarski mitove,* Sofiya: Narodna Mladej.

Kaloyanov, G. D. (1991), *Hristomatiya na bılgarska folkloristika*, Sofiya: Universalno İzdatelstvo.

Kapitsa, F.S. (2003), *Slavyanskie traditsionnıye verovaniya, prazniki i ritualı,* Moskva: Flinta, Nauka.

Kaysarov, A.S., Glinka, G.A. ve Rıbakov, B.A. (1993), *Mifi drevnih Slavyan,* Saratov: Nadejda.

Kennedy-Dixon,M. (1998), *Encyclopedia of Russian & Slavic Myth and Legend*, Santa Barbara California, Denver Colorado, Oxford England: Letra Libre.

Kolujnıy, Ye. (2009), *Slavyanskie bogi,* Moskva: Ripol Klasik.

Komaroviç, V.L. (1960), "Kult roda i zemli v knyajeskoy srede XI-XIII vv.", *TODPL*, C.XVI, Leningrad, s.84-104.

Kostamarov, M.İ. (1994), *Slovyanska mifologiya,* Kiev, Lybit.

Kovacic, Ş. (2014), "Bogomil Mezhebi ve Boşnaklar", (Çevrimiçi) http://bosnakbalkan.blogcu.com/bogomil- mezhebi-ve-bosnaklar-1/11749410.

Kozolupenko, D.P. (2005), *Mifı na granyah kulturı*. Moskva: Kanon.

Kraçkovski, İ. Yu. (1939), *Poteşestviye İbn-Fadlana na Volge*, Moskva-Leningrad: Akademiya Nauk SSSR.

Krılov, G.A.(2005), *Etimologiçeski slovar Russkogo yazıka,* Sankt Peterburg: Poligrafuslugi.

Kriniçnaya, N.A. (2004), *Russkaya mifologiya, mir obrazov folklora*, Moskva: Akademiçeski Proekt Gaydeamus.

Kulilov, A.A. (2001), *Kosmiçeskaya mifologiya drevnih Slavyan*, Sankt Peterburg: Leksikon.

Lavrenteva, L.S. ve Smirnov, U.İ. (2005), *Kultura Ruskogo naroda*, Peterburg: Paritet.

Lavrova, S. (t.y.), *Slavyanskaya mifologiya*, Moskva: Belıy gorod.

Levkievskaya, E.E. (2000), *Mifı Russkogo naroga*, Moskva: Astrel.

Levkievskaya, E.E. (2009), *V krayu domovıyh i leşih personaji Russkih mitov*, Moskva: OGİ.

Levkievskaya, E.E. (2010), *Mifıy i legendıy vostoçnıy Slavyan*, Moskva: Detskaya Literatura.

Loparev, H. M. (2011), *Drevnıye Russkie skazaniya o ptitsah*, Moskva: Kniga.

Lyatski, E. (1892), *Bolezn i smert po predstavleniyam Belarusov,* y.y.: Etnografiçeskoe Obozrenie.

Madlevskaya, E. (2002), *Geroinya voitelnitsa v Russkih bıylinah,*(Çevrimiçi) http://www.folk.ru/Research/Conf_2002/madlevskaya.php?rubr=Research-conf.

Madlevskaya, E. (2006), *Russkaya mifologiya entsiklopediya,* Moskva: Eksmo, Sankt Peterburg, Midgart.

Maksimov, V. S. (1994), *Neçistaya nevedomaya i krestnaya sila*. Peterburg: Poliset.

Mansikka, V. (2005), *Religiya vostoçnih Slavyan*, Moskva: A. M. Gorki.

Markov, V. (1994), *Mitologiçni simvoli ot bılgarskoto vızrojdensko izkustvo*, Sofiya: Respekt

Meletinski, E.M. (1990), *Mifologiçeski slovar*, Moskva: Sovyetskaya Ensiklopediya

Meteva, E. (1982), *Russkiy folklor*, Sofiya:Nauka i İskustvo.

Mirolyubov, Yu. (1996), *Sakralnoe Rusi*, C.1, Moskva: Zolotoy Vek.

Mizun, Yu. V. ve M,zun, Yu. G. (2000)

Tayni yazıçeskoy Rusi, Moskva: Veçe.

Moszyński L. (1993), *Prasłowiański panteon w słowniku etymologicznym i Lexiconie Franciszka Miklosicha* /Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej. C. 31.

Mudrova, İ. A. (2010), *Slovar Slavyanskoy mifologii*, Moskva: Tsentrpoligraf.

Nestor, (1950), *Povest vremennıh let* (çev. D.C.Lihaçov – B.A. Romanov), Moskva-Leningrad: Akademiya Nauk.

Nestor, (2014), *Povest vremennıh let* (Yay. Haz. A.G. Kuzmin, V.V.Fomin), Moskva: İnstitut russkoy tsivilizatsii.

Nikolaeva, N.A. ve Safranov, V.A. (1999), *İstoki Slavyanskoy i yevraziyskoy mifologii*, Moskva: Beliy volk.

Oğuz, M.Ö. ve Oral, Z. (2005), *Türkiye'de 2004 yılında yaşayan halk inanışları-Nesneler ve uygulamalar*, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER.

Oleariy, A. (2003), *Opisanie puteşestviya v Moskoviyu*, Smolensk: Rusiç.

Ostrovski, A.N. (1960), *"Sneguroçka", Sobraniye Soçineniy*, C.6, Moskva: Hudojestvennaya Literatura, s. 328-439.

Pavlovna, D.K. (2005), *Mifı na granah kulturi*, Moskva: Kanon.

Petrov, N. (2014), *Kto yest kto v bılinnom more*, http://arzamas.academy/materials/577

Petruhin, V.Ya. (2005), *Mifi o sotvorenii mira*, Moskva: Astrel – AST – LYUKS.

Pivoev, V.M. (1991), *Mifologiçeskoe soznanie kak sposob osvoeniya mira*, Petrozavodsk:-Kareliya.

Pigulevskaya, I. (2011), *Istoriya, mifı i bogi drevnih Slavyan*, Moskva: Tsentrpoligraf.

Pomerantseva, E.V. (1975), *Mifologiçeskie personaji v Russkom folklore*, Moskva: Naukaç

Prodanova, M. (2006), *Bılgarski praznitsi i traditsii*, Sofiya:BARD İzdatelska Kniga.

Propp, V. (1946), *Istoriçeskiye korni volşebnoy skazki*, Leningrad.

Puşkin, A.S. (1996), "Ruslan ve Lyudmila", *Poemı dramatiçeskiye proizvedenya*, Moskva: Novator. S.181-246.

Remizov, A. (1995), *İzbrannıe proizvedeniya*, Moskva: Panorama.

Rıbakov, B.A. (1987), Yazıçestvo drevnıh Rusi, Moskva Nauka.

Rıbakov, B.A. (1994) Yazıçestvo drevnıh Slavyan, Moskva: Nauka.

Rosenberg, D. (2006), *Dünya Mitolojisi Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi*, Ankara: Imge Kitabevi.

Semenova, M. (1996), *Poedinok so zmeem*, Moskva: Azbuka – Terra.

Sergeyev, V. (2014), *Russkiye Amazonki: Slavyanskiye polyanitsıy srajalis na ravne s mujçinami*, http://oursociety.ru/publ/ russkie_ amazonki_slavjanskie_poljanicy_srazhalis_naravne_s_muzhchinami/1-1-0-96

Seryakov, M. (2005), *Rojdenie vselennoy 'Golubinaya kniga'*, Moskva: Yauza, Eksmo.

Seryakov, M. (2012), *'Golubinaya kniga' svyastennoe skazonie Russkogo naroda*, Moskva: Veçe.

Seyidoğlu, B. (2005), *Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Shepping, D.O. (2008), *Mifı Slavyanskogo yazıçestvo*, Moskva: U-Faktoriya.

Sokolov, M.E. ve A. T. Tokareva (1887), *Staroruskie solneçnıe bogi i bogini*, Simbirsk: Tipografiya.

Stoynev, A. (1988), *Bılgarskite Slavyani mitologiya i religiya*, Sofiya:Narodna Prosveta.

Stoynev, A. (2006), *Bılgarska mitologiya*, Sofiya: Zahariy Stoyanov.

Telegin, S.M. (2006), *Mif i bıytie*, Moskva:Kompaniya Sputnik.

Tolstoj, S.M. ve Radenkoviç, B. (2001), *Slovenska mitologija entsiklopediçeski reçnik*, Beograd: Zepter Book World.

Tolstoy, N.İ. (1995), *Yazık i narodnaya kultura*, Moskva: İndrik.

Toporov, V.N. (2010), *Mirovoye derevo: universalnıye znakovıye kompleksı*, C.1, Moskva: Rukopisnıye pamyatniki Drevney Rusi.

Uluoğlu, M. (2014), "The Bear Cult in Russian Culture and ıts Cultural Lınguıstic Analysis", *Humanites and Social Sciences Review*, C.3(1), A.B.D., University Publications.net,s.123-128.

Uluoğlu, S. (2010), "Epik Rus Şarkılarındaki Kadın İmajının Dil-Kültür Bağlamında İncelenmesi", X. Uluslararası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu, C.2, Gazi Üniversitesi, Ankara, Bizim Büro Basımevi, s. 404-409.

Uorner, E. (2008), *Russkie mifi*, Moskva: Fair.

Uzelli, G. (2009), "Mitolojik İmgelerin Rus Resim Sanatına Yansımaları", *Ataol Behramoğlu Armağan Kitabı: Şair Düşünür Çevirmen Öğretmen*, İstanbul: Heyamola, s. 265-274.

Uzelli, G. (2013), "Rusalka i Albastı v Slavyanskoy i Turetskoy mifologiyah", *Dialog Kultur: Rossiya-Zapad-Vostok*, Moskva: Remder, s.135-145.

Uzelli, G. (2014), "Jenski simvol 'Samodiva' v Bolgarskoy mifologii", *Dialog Kultur: Rossiya-Zapad-Vostok*, Moskva: Remder, s.179-184.

Vagurina, L.M. (1998), *Slavyanskaya mifologiya.slovar-spravoçnik*, Moskva:Linor&Soverşenstvo.

Venedikov, İ. (1995a), "Mednoto Gumno", *Mitovete na Bılgarska Zemya*, C.1, Stara Zagora: İdea.

Venedikov, İ. (1995b), "Zlatnıyat Stojer", *Mitovete na bılgarska zemya*, C.2, Stara Zagora: İdea.

Venedikov, İ. (1997), "Rajdaneto na Bogovete" *Mitovete na bılgarska zemya*, C.3, Stara Zagora: Idea.

Vrajinovski, T. (2002), *Makedonska narodna mitologiya*, Skopje: Matitsa.

Warner, E. (2010), *Rus Mitleri*, Ankara: Phoenix.

Yeremenko, M.V. (2009), *Slavyanskie bogi*, Moskva: Zlatoust.

Yeremenko, M.V. (2011), *Tayni Slavyanskih bogov*, Moskva: AST-Poligrafizdat.
Yordanova, L. (2000), *Bılgarska narodna mitologiya*, Sofiya: Emas.
Yudina, N.A. (2005), *Russkiye obıçai i obryadı*, Moskva: Veçe.
Zelenin, D.K. (1916), *Oçerki Russkoy mifologii*, Petrograd: A.P. Orlov Matbaası.

RESİM LİSTESİ

Resim 1. M. Meşkova, *Deniz Kıyısında Bir Meşe*, Özel Koleksiyon, 2012, dijital.

Resim 2. A. Klimenko, Svarog, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2006, t.y.

Resim 3. S. Panasenko, *Deniz Tanrısı*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk,, 2010, t.y.

Resim 4. V. Vasnetsov, *Tanrı Savaoj*, Tretyakov Devlet Galerisi, Moskova,1885, t.y.

Resim 5. N. Rerih, *Ulu Ana*, Nicholas Roerich Museum, New York, 1930, t.y.

Resim 6. V. Smolenskaya, *Hayat Ağacı*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2009, a.a.l.

Resim 7. N. Genkina, Aksular / İriy Adası,Özel Koleksiyon, 2000,t.y.

Resim 8. İ. Ojiganov, *Rod*, Özel Koleksiyon, 2013, t.y.

Resim 9. N. Genkina, Alatır *Taşı*, Özel Koleksiyon, 1999, t.y.

Resim 10. V. Vasnetsov, *Kurbağa Prensesin Dansı*, Tretyakov Devlet Galerisi,V.M. Vasnetsov Müze Evi, Moskova, 1918, t.y.

Resim 11a. *Zbruç Putu* (Makoş) Krakov Arkeoloji Müzesi, Krakov, IX. yy., foto: Agnieszka Susul.

Resim 11b. *Zbruç Putu* (Lada), Krakov Arkeoloji Müzesi, Krakov, IX. yy. Foto Agnieszka Susul.

Resim 11c. *Zbruç Putu* (Perun), Krakov Arkeoloji Müzesi, Krakov, IX. yy., Foto Agnieszka Susul.

Resim 11d. *Zbruç Putu* (Dajdbog), Krakov Arkeoloji Müzesi, Krakov, IX. yy. Foto Agnieszka Susul.

Resim 12. N. Genkina, *Pagan Tapınağı*, Özel Koleksiyon, 1998, t.y.

Resim 13. A. Klimenko, *Perun*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 1999-2007, t.y.

Resim 14. B. Olişanskiy, *Tsarigrad'a Yürüyenler*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2013, t.y.

Resim 15. V. Korolkov, *Perun Çiçeği*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 1994, k.s.

Resim 16. İ. Ojiganov, *Hors*, Özel Koleksiyon, 2013, t.y.

Resim 17. A. Klimenko, *Dajdbog*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2006, t.y.

Resim 18. İ. Ojiganov, Stribog, Özel Koleksiyon, 2013, t.y.

Resim 19. V. Smolenskaya, *Simargl*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2009, a.a.l.

Resim 20. V. Korolkov, *Makoş*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 1995, k.s.

Resim 21. İ. Ojiganov, *Makoş, Dolya ve Nedolya*, Özel Koleksiyon, 2011, t.y.

Resim 22. N. Genkina, *Makoş*, Özel Koleksiyon, 2012, t.y.

Resim 23. A. Klimenko, *Volos*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2006, t.y.

Resim 24. V. Smolenskaya, *Lada*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2009, a.a.l.

Resim 25. V. Semoçkin, *Lada*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1990, t.y.

Resim 26. N. Genkina *Rod ve Rojanitsalar*, Özel Koleksiyon, 2012, t.y.

Resim 27. İ. Ojiganov, *Belbog*, Özel Koleksiyon, 2011, t.y.

Resim 28. İ. Ojiganov, *Çernobog*, Özel Koleksiyon, 2013, t.y.

Resim 29. V. Semoçkin, *Yarılo*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 2001, mozaik

Resim 30. B. Olışanskiy, *İvan Kupala Gecesi*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 2003,t.y.

Resim 31. A. Klimenko, *İvan ve Mariya*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 2006, t.y.

Resim 32. V. İvanov, Kupala Bayramından Önceki Gece, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2006, t.y.

Resim 33. A. Klimenko, *Kostroma*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 2006, t.y.

Resim 34. S. Panasenko, *Toprak Ana*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2014, t.y.

Resim 35. N. Genkina, *Su Tanrıçası Dana*, Özel Koleksiyon, 2012, t.y.

Resim 36. S. Panasenko, *Ateş Tanrısı*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2015, t.y.

Resim 37. S. Panasenko, *Rüzgâr Tanrısı*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2013, t.y.

Resim 38. N. Bogoçeva, Kurbağa Prenses, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, Paleh Sanatı, 2004, kutu, a.l.

Resim 39. V. Bulgakov, *Ayaz Dede*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, Paleh Sanatı, 2011, a.l.

Resim 40. K. Vasilyev, *Orman Denizkızı*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1968, t.y.

Resim 41. İ. Ojiganov, *Denizkızı*, Özel Koleksiyon, 2012, t.y.

Resim 42. V. Stoyanova, *Orman Perileri*, Özel Koleksiyon, 2002, t.y.

Resim 43. P. Jovanovic, *Krali Marko ve Dağ Perisi*, Ulusal Müze, Belgrad 1906, t.y.

Resim 44. İ. Vsevolod, *Ev Cini*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2011, t.y.

Resim 45. V. Korolkov, *Ev Cinlerinin Ağlaması*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 1997, k.s.

Resim 46. V. Korolkov, *Hamam Cini*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 1996, k.a.

Resim 47. V. Vasnetsov, *Baba Yaga*, Tretyakov Devlet Galerisi, V.M. Vasnetsov Müze Evi, Moskova, 1917, t.y.

Resim 48. V. Vasnetsov, *Sivka Burka*, Tretyakov Devlet Galerisi V.M. Vasnetsov Müze Evi, Moskova, 1926, t.y.

Resim 49. O. Terentyeva, *Gamayun ve Alkonost*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, Paleh Sanatı, 2012, a.l.

Resim 50. V. Semoçkin, *Ateş Kuşu*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 2000, t.y.

Resim 51. İ. Vsevolod, *Koşçey*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2011, t.y.

Resim 52. V. Vasnetsov, *Mariya Morevna ve Ölümsüz Koşçey*, Tretyakov Devlet Galerisi V. M. Vasnetsov Müze Evi, Moskova, 1917-1928, t.y.

Resim 53. V. Vasnetsov, *Kahramanlar,* Tretyakov Devlet Galerisi, Moskova, 1898, t.y.

Resim 54. İ. Bilibin, *İlya Muromets ve Haydut Bülbül*, Rus Devlet Müzesi, Sankt Peterburg, 1940, k.s.

Resim 55. V. Vasnetsov, *Dobrinya Nikitic ve Yedi Başlı Goriç Ejderhası Arasındaki Savaş,* Tretyakov Devlet Galerisi V.M.Vasnetsov Müze Evi,Moskova, 1913-1918, t.y.

Resim 56. B. Olişanskiy, *Alyoşa Popoviç ve Elena Krasa*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 2003, t.y.

Resim 57. K. Vasilyev, *Svyatogor*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1974, t.y.

Resim 58. A. Klimenko, *Volga ve Mikula*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova,tarihsiz, t.y.

Resim 59. B. Olişanskiy, *Sadko*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1993, t.y.

Resim 60. V. Titelbah, *Krali Marko ve Musa Keserci*, Kikinda Devlet Müzesi, Sırbistan, tarihsiz, t.y.

Resim 61. K. Vasilyev, *Nastasya Mikuliçna*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1968, t.y.

Resim 62. K. Vasilyev, *Tuna Nehrinin Doğuşu*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1974, t.y.

Resim 63. B. Olişanskiy, *İgor Talkov anısına (Salome)*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 1993, t.y.

Resim 64. V. Vasnetsov, *Knyaz Oleg'in Büyücüyle Karşılaşması*, Tretyakov Devlet Galerisi V.M.Vasnetsov Müze Evi, Moskova, 1899, k.s.

Resim 65. B. Olişanskiy, *Volh Vseslaviç*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1997, t.y.

RESİMLER

Resim 1. M. Meşkova, *Deniz Kıyısında Bir Meşe*, Özel Koleksiyon, 2012, dijital.

Resim 2. A.Klimenko, *Svarog*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2006, t.y.

Resim 3. S. Panasenko, *Deniz Tanrısı*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2010, t.y.

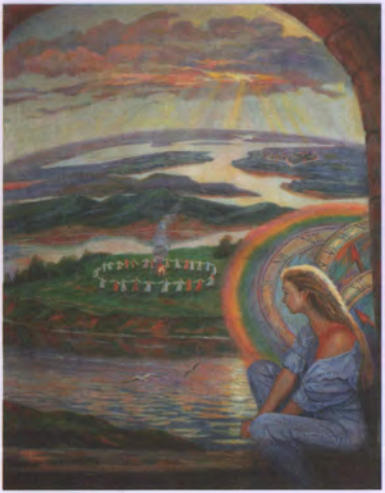
Resim 4. V. Vasnetsov, *Tanrı Savaoj*, Tretyakov Devlet Galerisi, Moskova,1885, t.y.

Resim 5. N. Rerih, *Ulu Ana*, Nicholas Roerich Museum, New York, 1930, t.y.

Resim 6. V. Smolenskaya, *Hayat Ağacı*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2009, a.a.l.

Resim 7. N.Genkina, *Aksular / İriy Adası*, Özel Koleksiyon, 2000, t.y.

Resim 8. İ. Ojiganov, *Rod*, Özel Koleksiyon, 2013, t.y.

Resim 9. N. Genkina, *Alatır Taşı*, Özel Koleksiyon, 1999, t.y.

Resim 10. V. Vasnetsov, *Kurbağa Prensesin Dansı*, Tretyakov Devlet Galerisi V.M. Vasnetsov Müze Evi, Moskova, 1918, t.y.

Resim 11a. *Zbruç Putu* (Makoş), Krakov Arkeoloji Müzesi, Krakov, IX yy., Foto Agnieszka Susul.

Resim 11b. *Zbruç Putu* (Lada), Krakov Arkeoloji Müzesi, Krakov, IX. yy, Foto Agnieszka Susul.

Resim 11c. *Zbruç Putu* (Perun), Krakov Arkeoloji Müzesi, Krakov, IX. yy., Foto Agnieszka Susul.

Resim 11d. *Zbruç Putu* (Dajdbog), Krakov Arkeoloji Müzesi, Krakov, IX. yy., Foto Agnieszka Susul.

Resim 12. N. Genkina, *Pagan Tapınağı*, Özel Koleksiyon, 1998, t.y.

Resim 13. A. Klimenko, *Perun*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 1999-2007, t.y.

Resim 14. B. Olişanskiy, *Tsarigrad'a Yürüyenler*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2013, t.y.

Resim 15. V. Korolkov, *Perun Çiçeği*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 1994, k.s

Resim 16. İ. Ojiganov, *Hors*, Özel Koleksiyon, 2013, t.y.

Resim 17. A. Klimenko, *Dajdbog*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2006, t.y.

Resim 18. İ. Ojiganov, *Stribog*, Özel Koleksiyon, 2013, t.y.

Resim 19. V. Smolenskaya, *Simargl*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2009, a.a.l.

Resim 20. V. Korolkov, *Makoş*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 1995, k.s.

Resim 21. İ. Ojiganov, *Makoş, Dolya ve Nedolya*, Özel Koleksiyon, 2011, ty.

Resim 22. N. Genkina, *Makoş*, Özel Koleksiyon, 2012, t.y.

Resim 23. A. Klimenko, *Volos*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2006, t.y.

Resim 24. V. Smolenskaya, *Lada*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2009, a.a.l.

Resim 25. V. Semoçkin, *Lada*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1990, t.y.

Resim 26. N. Genkina, *Rod ve Rojanitsalar*, Özel Koleksiyon, 2012, t.y.

Resim 27. İ. Ojiganov, *Belbog*, Özel Koleksiyon, 2011, t.y.

Resim 28. İ. Ojiganov, *Çernobog*, Özel Koleksiyon, 2013, t.y.

Resim 29. V. Semoçkin, *Yarılo*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 2001, mozaik

Resim 30. B. Olışanskiy, *İvan Kupala Gecesi*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 2003, t.y.

Resim 31. A.Klimenko, *İvan ve Mariya*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 2006, t.y.

Resim 32. V. İvanov, *Kupala Bayramından Önceki Gece*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2006, t.y.

Resim 33. A.Klimenko, *Kostroma*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 2006, t.y.

Resim 34. S. Panasenko, *Toprak Ana*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2014, t.y.

Resim 35. N. Genkina, *Su Tanrıçası Dana.* Özel Koleksiyon, 2012, t.y.

Resim 36. S. Panasenko, *Ateş Tanrısı*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2015, t.y.

Resim 37. S. Panasenko, *Rüzgâr Tanrısı*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2013, t.y.

Resim 38. N. Bogoçeva, *Kurbağa Prenses*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, Paleh Sanatı, 2004, kutu, a.l.

Resim 39. V. Bulgakov, *Ayaz Dede*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, Paleh Sanatı, 2011, a.l.

Resim 40. K. Vasilyev, *Orman Denizkızı*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1968, t.y.

Resim 41. İ. Ojiganov, *Denizkızı*, Özel Koleksiyon, 2012, t.y.

Resim 42. V. Stoyanova, *Orman Perileri*, Özel Koleksiyon, 2002, t.y.

Resim 43. P. Jovanovic, *Krali Marko ve Dağ Perisi*, Ulusal Müze, Belgrad 1906, t.y.

Resim 44. İ. Vsevolod, *Ev Cini*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2011, t.y.

Resim 45. V Korolkov, *Ev Cinlerinin Ağlaması*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 1997, k.s

Resim 46. V.Korolkov, *Hamam Cini*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 1996, k.s.

Resim 47. V. Vasnetsov, *Baba Yaga*, Tretyakov Devlet Galerisi V.M. Vasnetsov Müze Evi, Moskova, 1917, t.y.

Resim 48. V. Vasnetsov, *Sivka Burka*, Tretyakov Devlet Galerisi V.M. Vasnetsov Müze Evi, Moskova, 1926, t.y.

Resim 49. O. Terentyeva, *Gamayun ve Alkonost*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, Paleh Sanatı, 2012, a.l.

Resim 50. V. Semoçkin, *Ateş Kuşu*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 2000, t.y.

Resim 51. İ. Vsevolod, *Koşçey*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 2011, t.y.

Resim 52. V. Vasnetsov, *Mariya Morevna ve Ölümsüz Koşçey*, Tretyakov Devlet Galerisi V.M. Vasnetsov Müze Evi, Moskova, 1917-1928, t.y.

Resim 53. V. Vasnetsov, *Kahramanlar,* Tretyakov Devlet Galerisi, Moskova, 1898, t.y.

Resim 54. I. Bilibin, *İlya Muromets ve Haydut Bülbül*, Rus Devlet Müzesi, Sankt Peterburg, 1940, k.s

Resim 55. V. Vasnetsov, *Dobrinya Nikitic ve Yedi Başlı Goriç Ejderhası Arasındaki Savaş*, Tretyakov Devlet Galerisi V. M. Vasnetsov Müze Evi, Moskova, 1913-1918, t.y.

Resim 56. B. Olişanskiy, *Alyoşa Popoviç ve Elena Krasa*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 2003, t.y.

Resim 57. K. Vasilyev, *Svyatogor*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1974, t.y.

Resim 58. A. Klimenko, *Volga ve Mikula*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, tarihsiz, t.y.

Resim 59. B. Olışanskiy, *Sadko*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1993, t.y.

Resim 60. V. Titelbah, *Krali Marko ve Musa Keserci*, Kikinda Devlet Müzesi, Sırbistan, tarihsiz, t.y.

Resim 61. K. Vasilyev, *Nastasya Mikuliçna*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1968, t.y.

Resim 62. K. Vasilyev, *Tuna Nehrinin Doğuşu*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1974, t.y.

Resim 63. B.Olişanskiy, *İgor Talkov anısına (Salome)*, İlk Slav Mitolojisi Müzesi, Tomsk, 1993, t.y.

Resim 64. V. Vasnetsov, *Knyaz Oleg'in Büyücüyle Karşılaşması*, Tretyakov Devlet Galerisi V.M. Vasnetsov Müze Evi, Moskova, 1899, k.s.

Resim 65. B. Olışanskiy, *Volh Vseslaviç*, Konstantin Vasilyev Slav Kültürü Müzesi, Moskova, 1997, t.y.

Prof. Dr. Gönül Uzelli'nin Slav mitolojisi üzerine uzun yıllar süren özgün araştırmalarının sonucu olarak hazırladığı bu kitap, Slav ve Rus kültür tarihine ilgi duyanlar için benzersiz bir kaynak.

İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Birimi'nden destek alınmasıyla genişlemiş ve Rusya-Moskova, Polonya-Varşova, Bulgaristan-Sofya ve Makedonya-Üsküp devlet kütüphanelerinde devam ederek tamamlanmış bilimsel bir çalışma.

Kitapta doğa olaylarına dair inanışlar, evcinleri, periler gibi doğaüstü ve mitolojik varlıklar, pagan tanrılar, tarihsel kahramanlara dair söylencelerle birlikte soyut kavramlar okura sunuluyor. Çeşitli müzelerde bulunan anonim veya imzalı resimler metne eşlik ediyor; Slav mitolojisinin duygusal ve zihinsel zeminini, tonlarını ve renklerini yansıtıyor.

Kapak resmi
M. Meşkova, *Deniz Kıyısında Bir Meşe*, Özel Koleksiyon, 2012.

ISBN 978-975-08-3746-3
24 TL
9 789750 837463